

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

**OSUDY UKRAJINSKÉ EMIGRACE V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICCE
SE ZAMĚŘENÍM NA VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ
(UKRAJINSKÝ VYSOKÝ PEDAGOGICKÝ INSTITUT MYCHAJLA
DRAHOMANOVA)
DIZERTAČNÍ PRÁCE**

ONDŘEJ HAVEL

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem doktorskou dizertační práci vypracoval samostatně a uvedl všechnu použitou literaturu a prameny.

V Praze dne 26. února 2012

Obsah:

1. Úvod.....	4
2. Ruské a ukrajinské vystěhovalectví v 19. a 20. století.....	8
3. Ukrajinská emigrace v první Československé republice.....	18
4. Školství a osvěta ukrajinské emigrace.....	26
5. Založení Ukrajinského pedagogického institutu Mychajla Drahomanova.....	30
6. Vztahy mezi Ukrajinským pedagogickým institutem a Ukrajinským hromadským komitétem.....	35
7. Rektoři a zaměstnanci institutu.....	42
8. Studenti.....	52
9. Podřízené instituce a organizace.....	63
10. Situace institutu v druhé polovině dvacátých let.....	80
11. Vztahy mezi institutem a československými úřady.....	88
12. Likvidace institutu.....	93
13. Ukrajinské časopisy a publikace vydané institutem.....	103
14. Význačné osobnosti působící na institutu a slavní absolventi.....	108
15. Závěr.....	115
16. Prameny a literatura.....	119
17. Přílohy.....	128

1. Úvod

Dizertační práce „Ukrajinský pedagogický institut M. Drahomanova“ pojednává o činnosti vysokoškolské instituce ukrajinské emigrace v meziválečném Československu, která působila v letech 1923–1933. Jejím cílem je rozbor pozice této školy v ukrajinské emigraci, objasnění okolností a důvodů jejího vzniku i její likvidace, jaká byla její struktura a které osoby a organizace nejvíce ovlivnily její chod.

Práce se zároveň zabývá i některými širšími otázkami spojenými s ukrajinskou a ruskou emigrací. Při jejich řešení bylo přihlíženo i ke specifickým, kterými se obě vyznačují. V jejich případě totiž bývá méně zřetelná hranice mezi vystěhovalectvím (tj. dobrovolným odchodem do zahraničí) a exilem (tj. vynuceným opuštěním vlasti), než jak ji zpravidla chápeme v souvislosti s jinými evropskými regiony. Termín emigrace pak v sobě zahrnuje oba významy. V hromadných odchodech z Ruska či Ukrajiny se také často protíná několik motivů najednou.

Obecně je emigraci možné rozdělit na vnitřní a vnější. Pod pojmem vnitřní emigrace si lze představit stěhování obyvatele či skupiny obyvatel v rámci určitého státního celku, emigrace vnější pak znamená přesun za hranice takového útvaru. Odchod bývá zpravidla odůvodněn pohnutkami ekonomickými, politickými, národnostními, kam můžeme zařadit i příčiny rasové či etnické, a náboženskými. Emigrace samotná pak zpravidla probíhá v několika etapách. Dotyčné osoby či skupiny obyvatelstva nejprve o odchodu pouze uvažují a hledají přesvědčivé důvody pro případnou změnu místa svého pobytu. Posléze si vybírají cílovou destinaci, o níž dříve získaly nějaké informace. Následuje přesun do dotyčné země, po němž se z emigrantů stávají imigranti. Další fáze pak zahrnuje pobyt v novém prostředí, následovaná buď adaptací na místní poměry včetně případné asimilace nebo snahou zachovat si vlastní kulturu a vytvořením diaspory, eventuálně přemístěním do jiného státu. Někdy bývá emigrace neúspěšná a následuje reemigrace, tj. návrat do vlasti, ať už z vlastního rozhodnutí či z příčin na svobodné vůli uprchlíka nezávislých (odmítnutí, vyhoštění atd.).

V případě evropského kontinentu se výjimečným fenoménem stal odchod do zámoří, obzvláště do zemí Severní Ameriky, který probíhal v masové podobě po celé 19. století a dozníval ještě ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Po druhé světové válce se objevily nové cílové destinace. Z Čech a Moravy se obyvatelstvo začalo hromadně vystěhovávat v padesátých letech 19. století, zejména do USA, zemí Latinské Ameriky a na Balkán. Americké země zůstávaly oblíbeným cílem československých občanů i v meziválečném období, důležitou destinací byla i Francie a zpočátku i Německo a Rakousko. K opětovnému

nárůstu emigrace pak došlo v souvislosti s nástupem komunistického režimu v roce 1948, přičemž proudy uprchlíků opět směřovaly do zemí Severní Ameriky, Austrálie, SRN, Rakouska, Švýcarska aj.

Z literatury, zabývající se historií migrace, lze bezpochyby doporučit dílo Klause Jürgena Badeho „Evropa v pohybu“, která vyšla v Praze v roce 2005. Autor zde podrobně popisuje dějiny evropských migrací od 18. století do současnosti a nevyhýbá se ani teoretickým záležitostem. Z dalších publikací je v českých knihovnách také dostupná práce pod názvem „The age of migration“, vydaná v New Yorku v roce 1993, jejímiž autory jsou Stephen Castles a Mark J. Miller. Zabývá se především přesuny obyvatelstva ve světě po roce 1945, ve stručné podobě se však také věnuje i dřívějšímu období. Zmínit je třeba i dílo Dudleyho Baines „Emigration from Europe 1815–1930“, které pojednává o evropské emigraci do zámoří v uvedené době.

Českým exulantstvím po Bílé hoře a emigrací v 18. století se v současnosti zabývá zejména Edita Štěříková. Ke studiu pozdějšího období lze doporučit především práce Jaroslava Vaculíka, který se věnuje migraci z českých zemí v 19. století a v období první Československé republiky. Toto téma rozebírá i ve svém díle „Češi v cizině“, které bylo naposledy vydáno v roce 2009 v Brně. Ucelená monografie zabývající se československou migrací v době komunistické totality dosud stále chybí. Počátkům československého politického exilu se věnovali Miloš Trapl a Zdeněk Jirásek v práci „Exilová politika v letech 1948-1956“, publikované v Olomouci v roce 1996. První ze jmenovaných je rovněž autorem řady článků na výše uvedené téma. Přehlédnout nelze ani publikační činnost Ivo Bartečka, který se zabývá vystěhovalectvím z českých zemí a Československa do Latinské Ameriky.

Dějiny ukrajinské emigrace popisuje práce několika autorů pod názvem „Ukrajins'ka emihracija vid mynuvšyny do s'ohodennja“, která vyšla v roce 1999 v Ternopilu. Dílo se důsledně věnuje pohybu obyvatelstva na území Ukrajiny včetně období středověku a novověku. Formování a vývoj ukrajinské diaspory pak rozebírá Vic Satzewich ve své monografii „Ukrainian diaspora“ z roku 2002, vydané v Londýně a New Yorku. K lepšímu poznání ukrajinské emigrace v Československu je pak třeba doporučit čtyřdílný sborník studií pod redakčním vedením Václava Vebera „Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945“, vydávaný postupně v letech 1993–1996 v Praze. Opomenout nelze ani práci pod vedením Ljubov Běloševské, publikovanou v roce 1999 v Praze pod názvem „Duchovní proudy ruské a ukrajinské emigrace v ČSR v letech 1919–1939“. Zároveň byly vydány i některé publikace usnadňující práci s prameny, jako např. třísvazková práce Zdeňky Rachůnkové a Michaely Řehákové „Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v

Československu 1918–1945“ či „Dokumenty k dějinám ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice“ od Zdeňka Sládka a Ljubov Běloševské, které obě vyšly v Praze, první v roce 1996 a druhá v roce 1998. Úzkými vztahy mezi ukrajinskými emigracemi v Československu a v Polsku se zabýval Emilian Wiszka ve své monografii „Emigracja ukraińska w Polsce“, publikované v roce 2004 v Toruni. Některé přehlížené aspekty emigrace stručně popsal Bohdan Zilynskyj v práci „Ukrajinci v Čechách a na Moravě“, vydané v Praze v roce 1995.

V literatuře se zatím nejvíce problematice institutu věnoval Ivan Mirnyj ve své práci z roku 1934 „Ukrajins’kyj vysokyj pedagogičnyj institut M. Drahomanova 1923–1933“. Autor zde podal poměrně přesný popis této školy, věnuje se kupř. dějinám jejího působení do roku 1933, její organizační struktury, které osoby zastávaly důležité funkce atd. Jelikož však tato publikace byla vydána již rok po likvidaci institutu, nemohly zde být rozebrány některé aspekty jeho činnosti či následné pokusy o jeho oživení. Další práce pak věnují jeho působení pouze pár stran, maximálně jednu kapitolu. Určitě je však třeba zmínit dílo Symona Narižného „Ukrajins’ka emigracija“ vydané v Praze v roce 1942. Jedná se o první monografii zabývající se činností ukrajinské emigrace v Československu, která přináší řadu důležitých informací. Zároveň je k ní ale třeba přistupovat opatrně, neboť autor se tu dopustil řady nepřesností. V roce 1999 pak byla v Kyjevě vydána „Ukrajins’ka emigracija II.“, sestavená z Narižného nevydaných zápisů. I tato práce je důležitá, neboť některé kapitoly popisují činnost subjektů úzce spojených s institutem. Okolnosti jeho založení také stručně popisuje Sofija Rusova ve svém díle „Moji spomyny“, vydaném v Praze v roce 1937.

Jelikož působení institucí ukrajinské emigrace je dosud ne zcela probádanou oblastí, rozhodující význam zde stále má pramenná základna. V souvislosti s tištěnými prameny je třeba zmínit dvě publikace, vydané v první polovině dvacátých let v Praze, jež se zabývají působením Ukrajinského hromadského komitétu a zčásti popisují i činnost institutu. V roce 1922 nejprve vyšla brožura „Rik prací Ukrajins’koho Hromads’koho Komitetu“ a o dva roky později „Try roky prací Ukrajins’koho Hromads’koho komitetu v ČSR“. Díky nim dnes můžeme detailně sledovat vývoj jednotlivých struktur komitétu a postupné formování nově založených ukrajinských organizací a institucí pod jeho patronátem. Opomenout bychom neměli ani brožuru, vydanou v Praze roku 1924 pod názvem „Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci“, která nás informuje, jak na ukrajinskou emigraci pohlíželo československé ministerstvo zahraničních věcí. Některé významné údaje o institutu lze zjistit i z výročních zpráv Ukrajinského gymnázia nebo z časopisů a novin ukrajinské emigrace jako např. Dilo, Nova Ukrajina, Tryzub, Ukrajins’kyj student, Ukrajins’kyj tyžden’, aj.

Z archivních pramenů v České republice bychom nejvíce materiálu k činnosti institutu vytěžili ve Slovanské knihovně. Zdejší archivní fond Ukrajinského pedagogického institutu má rozsah 21 kartonů. Sbírkou zahrnuje archivní dokumenty z let 1924–1932. Neocenitelné jsou především informace personálního charakteru, týkající se pedagogů a studentů, či zprávy o finančních záležitostech a hospodaření institutu. Z protokolů senátu institutu z let 1928–1930 si pak lze udělat obrázek o běžném dění na škole v uvedeném období.

Celkově se nejvíce archivních pramenů k ukrajinské emigraci v České republice nachází v Národním archivu v Praze, především ve fondech MZV-RPA, UM a MŠ. Archiválie institutu jsou uloženy zejména v kartonech MZV-RPA 123, 124 a 366 či UM 17. První dva obsahují dokumenty z let 1923–1928. Najdeme tu důležité informace o založení institutu, stanovy, organizační plán vyučování, životopisy, účetní seznamy, zprávy ministerstev atd. V MZV-RPA 366 pak narazíme především na dokumenty o působení Ukrajinského hromadského komitétu v letech 1921–1925, jeho vztazích s institutem a také přímo spisy institutu z let 1923–1925. V kartonu UM 17 pak najdeme obrazový materiál k akademickému personálu či počty posluchačů institutu v letech 1923–1928. Důležité prameny k ukrajinské emigraci se také nalézají v Archivu ministerstva zahraničních věcí. Archiválie institutu jsou tu uloženy zejména v kartonu č. 260 ve II. sekci, III. řadě. Obsahují informace o činnosti této školy v letech 1928–1933 včetně její likvidace a pokusu o její zachování v letech 1933–1938, i o osudech pedagogů. Materiály k některým organizacím podřízeným institutu se nacházejí také v Archivu hlavního města Prahy.

Jelikož velká část tištěných a archivních pramenů byla po roce 1945 vyvezena do Sovětského svazu, důležité dokumenty institutu bychom dnes také našli ve Státním ústředním archivu nejvyšších vládních a správních orgánů Ukrajiny v Kyjevě (Central'nyj deržavnyj archiv vyščych orhaniv vlady ta upravlinnja Ukrajiny - CDAVO), především ve fondu č. 3972.

2. Ruské a ukrajinské vystěhovalectví v 19. a 20. století

Vystěhovalectví z Ruska probíhalo do 19. století spíše nárazově a sporadicky. Motivem odchodu ze země bývaly zpravidla ekonomické a politické důvody, ke kterým se v době vlády cara Petra I. přidaly ještě důvody náboženské. V sedmdesátých a osmdesátých letech 18. století odešlo do Osmanské říše 200 000 krymských Tatarů. Přibližně stejné množství Kalmyků našlo v roce 1771 nový domov v čínské Džungárii. Ke konci 18. století opustila Rusko hrstka zemědělců, kteří se přestěhovali do Dobrudže a na Bukovinu. Teprve v první polovině 19. století se emigrace stala v ruské společnosti významnějším fenoménem. Za první impuls lze považovat povstání děkabristů v roce 1825, po němž začali z impéria odcházet odpůrci carismu. Nejvíce Rusů směřovalo do Paříže, většina z nich se pak po roce 1848 přemístila do Londýna, kde posléze založili vlastní tiskárnu. Emigrace z politických důvodů pokračovala i ve druhé čtvrtině 19. století. Zpravidla se ale jednalo o představitele nejvyšších vrstev, kterým více vyhovoval způsob života v Západní Evropě.¹

Další hromadnější odchod následoval v šedesátých letech 19. století. Často se jednalo o mladé příslušníky inteligence, kteří unikali před postihem. Zároveň byla ale pro ně typická vysoká míra reemigrace. Postupně docházelo k rozšíření sociální základny uprchlíků; k nejvyšším vrstvám se přidávali i bohatí měšťané a ve třetí čtvrtině 19. století již z Ruska odjížděli i profesionální revolucionáři, kteří navazovali kontakt se studenty a s představiteli ruské kultury v zahraničí. Někteří z nich se pak posléze vraceli informovat domácí obyvatelstvo o poměrech v cizině. Novou destinací vystěhovalců se stalo zároveň Švýcarsko a mezi významná střediska se zařadila Ženeva.²

Třetí vlna emigrace nastoupila po utužení represí carského režimu vůči opozičnímu hnutí v osmdesátých letech 19. století. Mezi uprchlíky již pronikali provokatéři a diaspora se začala lépe organizovat a uzavírat. Nejlépe tuto situaci zvládli marxisté, kteří v Ženevě založili Svaz ruských sociálních demokratů, ovládnutý později Leninovým křídlem. Na konci 19. století pak došlo ke značnému nárůstu vystěhovalectví z Ruska. Sociální charakteristika emigrantů se prudce změnila, z Ruska odjížděli především dělníci, rolníci a vojáci. Zatímco dosud odcházeli zejména z politických důvodů, nyní byly příčiny spíše ekonomické. Podle

¹ PUŠKAREVA, N. L.: *Vozniknovenije i formirovanije rossijskoj diaspory za rubežom*. Otečestvennaja istorija, 40, 1996, č. 1, s. 54-55. TIŠKOV, V. A.: *Istoričeskij fenomen diaspory*. In: Nacional'nyje diaspory v Rossii i za rubežom. Ed. J. A. Poljakov, G. J. Tarle. Moskva 2001, s. 27-28.

² PUŠKAREVA, N. L.: *c. d.*, s. 55-57. TIŠKOV, V. A.: *c. d.*, s. 28-29.

Valerije Tiškova tak v posledních dvou desetiletích 19. století vycestovalo z východoevropského impéria 1 140 000 osob, převážně do USA a Kanady.³

V dalších letech proud uprchlíků ještě zesílil, obzvláště po událostech revolučního roku 1905, na které carský režim reagoval rozsáhlým zatýkáním. Ruští emigranti směřovali tehdy vedle USA také do Vídně, Paříže, Londýna, Švýcarska, Kanady, Jižní Ameriky, Austrálie atd. Dále však převažovaly ekonomické motivy a většinu stále tvořily nižší vrstvy. Ruští rolníci byli vítáni obzvláště v Dánsku a Německu. Celkově v letech 1900–1914 opustilo impérium 2 500 000 osob, z čehož 56 % našlo nový domov v Kanadě a USA. První světová válka vyvolala značný, ale pouze dočasný pokles vystěhovalectví.⁴

V případě ukrajinské emigrace lze za významný předěl považovat již začátek 18. století. Po vítězství Rusů nad Švédy v bitvě u Poltavy v roce 1709 opustilo z politických důvodů 4 500 osob území Ukrajiny a přesunulo se do Osmanské říše a do Západní Evropy. Na počátku druhé poloviny 18. století několik tisíc rusínských zemědělců přesídlilo z Podkarpatské Rusi a okolí do oblasti tehdejší vojenské hranice habsburské monarchie, konkrétně do Bačky a Sremu. Po likvidaci Záporožské Síče část ukrajinských Kozáků odešla v roce 1775 do osmanské Dobrudže na Balkáně a později též do uherského Banátu. Ke konci století pak docházelo v rámci ruského impéria k přesunům Ukrajinců na severní Kavkaz a Kubáň. V první polovině 19. století obyvatelé Ukrajiny začali také směřovat na Ural a do Povolží.⁵

Nicméně, podobně jako v ruském případě, získala emigrace masový charakter až v osmdesátých letech 19. století. Typickými ukrajinskými emigranty se v této době stali mladí svobodní lidé bez majetku a kvalifikace. V zahraničí se nejčastěji nechali zaměstnat v zemědělství nebo v těžkém průmyslu či při stavbě železnice. Dokázali se rychle přizpůsobit místním podmínkám a pokud získali stálou práci, usazovali se a zakládali rodinu. Odhaduje se, že v letech 1870–1914 vycestovalo do zámoří 800 000 Ukrajinců. Ze zemí Nového světa byly kromě USA a Kanady preferovány i Brazílie a Argentina. Oblíbenou destinací bylo rovněž Německo, kam v uvedeném období odjíždělo ročně 75 000 Ukrajinců. Jednalo se nicméně o sezónní pracovní migranty, kteří se zpravidla vraceli do své domoviny. Ukrajínští nádeníci směřovali také do Čech, Rumunska, Belgie a Dánska. Někdy probíhala emigrace i

³ PUŠKAREVA, N. L.: *c. d.*, s. 57-58. TIŠKOV, V. A.: *c. d.*, s. 29.

⁴ PUŠKAREVA, N. L.: *c. d.*, s. 58-59. TIŠKOV, V. A.: *c. d.*, s. 29-31.

⁵ бєYK, B. D.–TPAF'JAK, M. V.–MATEJKO, R. M.–MATYSJAKEBYČ, Z. M.–LANOVYK, Z. B.–LANOVYK, M. B.: *Ukrajins'ka emihracija vid mynuvšyny do s'ohodennja*. Ternopil' 1999, s. 115, 124, 143-144, 204-205, 257.

zdánlivě nelogickými směry, kupř. 15 000 Ukrajinců z Bukoviny a Haliče se v této době přemístilo pod vlivem agitace do Ruska. Těsně před první světovou válkou žilo za ruskými hranicemi více než 1 000 000 Ukrajinců.⁶

V carském impériu směřovali Ukrajinci v druhé polovině 19. století na Sibiř, do Kazachstánu, Střední Asie a na Dálný východ. Regiony se silnou ukrajinskou menšinou poté získaly své specifické názvy: Malinový klín se rozkládal na Kubáni, Šedý klín na pomezí jihozápadní Sibíře a Kazachstánu a Zelený klín u Japonského moře. V roce 1897 žilo v Rusku za hranicemi své vlasti 1 660 000 Ukrajinců. Většinou obývali evropskou část impéria, kde se nacházelo 1 232 000 Ukrajinců. V asijské části za Uralem pak žilo 311 000 a na Zakavkazsku 117 000 osob z Ukrajiny. Emigrace do ruské Asie v následujících letech dále vzrůstala a počet tamních Ukrajinců dosáhl v roce 1914 hodnoty 2 000 000. Na počátku první světové války tak v Rusku pobývalo mimo svou rodnou zemi 3 400 000 Ukrajinců.⁷

Severozápadní části rakouského soustátí se hlavní proudy ukrajinských migrací dlouho vyhýbaly. Změna nastoupila až na přelomu 19. a 20. století. Koncem devadesátých let se začali organizovat ukrajinští studenti na báňské akademii v Příbrami a v roce 1899 založili spolek Vatra, který v několika následujících letech vyvíjel kulturní činnost. V letech 1901 a 1902 pak do Prahy přijeli ukrajinští studenti ze Lvova. Hlavním důvodem jejich odchodu z Haliče byl nesouhlas s poměry na Lvovské univerzitě a požadavek zřízení ukrajinské univerzity. Své argumenty se poté snažili objasnit veřejnosti. Kromě Prahy také část studentů odešla do Vídně a Krakova. Akce nicméně nebyla příliš úspěšná a vytčených cílů se dosáhnout nepodařilo. V létě 1902 se většina posluchačů vrátila do Lvova. V následujících letech vystřídalí studenty ukrajinští dělníci, zaměstnávání zpravidla v těžkém průmyslu na Mostecku, Ostravsku a Těšínsku. Na českých a moravských velkostatkách či menších hospodářstvích nacházeli rovněž uplatnění ukrajinští zemědělci.⁸

V letech první světové války, ač došlo ke značnému utlumení migrace, se s ukrajinskou kulturou mohly seznámit i další české a moravské regiony. Kvůli ruské ofenzivě na podzim roku 1914 totiž musela císařská vojska vyklidit Halič a Bukovinu a s nimi odcházely i tisíce civilistů. Část z nich byla ubytována přímo v městech a obcích nebo pro ně byly vybudovány

⁶ LANOVYK, B. D.–TRAF'JAK, M. V.–MATEJKO, R. M.–MATYSJAKEVYČ, Z. M.–LANOVYK, Z. B.–LANOVYK, M. B.: *c. d.*, s. 257-259. DROBKO, E. V.: *Trudova emihracija za kordonom*. Universytets'ki naukovi zapysky, 5, 2006, č. 2, s. 303-304.

⁷ LANOVYK, B. D.–TRAF'JAK, M. V.–MATEJKO, R. M.–MATYSJAKEVYČ, Z. M.–LANOVYK, Z. B.–LANOVYK, M. B.: *c. d.*, s. 257-258.

⁸ ZILYNSKYJ, B.: *Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917–1945 (1994)*. Praha 1995, s. 10-13.

uprchlické tábory. Jedním z takových míst se staly i středočeské Řevnice, kam přijelo v listopadu 1914 přibližně 560 Haličanů. V drtivé většině se jednalo o Poláky, mezi nimi však bylo i několik Ukrajinců. Po obratu na východní frontě se uprchlíci vraceli do svých domovů a na začátku roku 1916 opustil Řevnice poslední z nich. Díky Brusilovově ofenzívě na jaře a v létě 1916 však Ústřední mocnosti opět musely vyklidit část Haliče a Bukoviny. V prosinci 1916 tak do Řevnic přijelo 70 Ukrajinců, kteří byli původně ubytováni v rakouském Gmündu. Pobývali tu až do listopadu 1917, kdy se vrátili domů v nákladním vlaku. Zajímavé je, že vztahy mezi řevnickými obyvateli a Ukrajinci byly velmi dobré, což byl bezpochyby i jeden z důvodů, proč se sem později přestěhovalo Ukrajinské gymnázium. Z významných míst, kam byli Ukrajinci dočasně umísťováni, je třeba také zmínit uprchlické tábory v Ostravě, Moravské Třebové, Uherském Hradišti, Chocni a Svatobořicích u Kyjova. Řada uprchlíků se rovněž nacházela na předměstích Prahy, kupř. v Nuslích, či v nedalekých obcích jako např. v Kunraticích. Část Ukrajinců se zároveň dostala do českých zemí nedobrovolně. Jednalo se o vojáky carské armády, dislokované v zajateckých táborech v Josefově u Jaroměře, Liberci a Terezíně.⁹

Revoluční události a občanská válka v Rusku vyvolaly nejmasovější vlnu uprchlictví v ruských dějinách. Výjimečnost této emigrace podtrhovala i její různorodost, politický charakter a vysoký podíl inteligence a duchovenstva. Jednalo se přibližně o 2 000 000 uprchlíků. V roce 1917 přitom opustil Rusko poměrně malý počet osob, hlavně příslušníci šlechty a podnikatelé. Již za občanské války však tyto odchody přerostly v masový útěk. Množství uprchlíků ještě vzrostlo po porážce bělogvardějských oddílů v roce 1920. Dalším impulsem bylo vypuknutí hladomoru v roce 1921, který postihl 22 000 000 osob, z čehož 3 000 000 zemřely. Nejvíce ruských emigrantů směřovalo zpočátku do balkánských zemích a do Turecka, později se usazovali v Německu, Francii, Belgii, Československu, pobaltských zemích, Číně a zemích Ameriky. V roce 1921 byl u Společnosti národů založen Vysoký komisariát pro ruské uprchlíky, který prosadil vydávání nansenovských pasů. Tento doklad poskytoval běžencům určitou právní jistotu v mezinárodním měřítku. Po vzniku komisariátu byly založeny i další uprchlické organizace, jejichž aktivity od roku 1930 zastřešoval Mezinárodní Nansenův úřad pro uprchlíky.¹⁰

⁹ SOA Praha - západ, Farní kronika řevnická od roku 1905, s. 120-128, 132-136, 143-146, 169-170, 178. ZILYNSKYJ, B.: *c. d.*, s. 13-17. SOA Praha - západ, Farní kronika řevnická od roku 1905, s. 120-128, 132-136, 143-146, 169-170, 178.

¹⁰ BADE, K. J.: *Evropa v pohybu*. Praha 2005, s. 260-261, PUŠKAREVA, N. L.: *c. d.*, s. 59-60.

Z evropských zemí bylo nejoblíbenější cílovou destinací ruských běženců zprvu Německo. V roce 1919 se na jeho území zdržovalo přibližně 100 000 uprchlíků z Ruska, v následujícím roce však jejich počet vzrostl více než pětinasobně. V letech 1921–1922 tak v Německu žilo 600 000 ruských emigrantů, z toho 360 000 pobývalo v Berlíně. Vláda pro ně vybuďovala hromadná ubytovací zařízení, zároveň ale začala podporovat jejich odchod do jiných zemí. Od roku 1923 se počet běženců zmenšoval, v roce 1925 klesl na 150 000 a v roce 1933 se snížil až na hodnotu 100 000. V polovině dvacátých let se nejvýznamnější destinací stala Francie, kde se v roce 1925 zdržovalo 450 000 uprchlíků. Od roku 1921 zároveň sídlil v Paříži Zemgor, centrální organizace ruské emigrace v Evropě. Po okupaci Francie v roce 1940 se emigrace přesunula za oceán, zejména do USA, a novým těžištěm ruské diaspory se stal New York.¹¹

Jestliže se situace ruské emigrace v meziválečném období vyznačovala mimořádnou komplikovaností, v případě emigrace ukrajinské to platí dvojnásob. K jejímu pochopení je třeba znát některé politické souvislosti, týkající se pádu carismu na Ukrajině. Podobně jako v ruském případě, i zde můžeme považovat za významný mezník Únorovou revoluci v roce 1917, která tu byla přijata s velkými nadějemi, neboť carský režim brzdil rozvoj zdejšího národního hnutí a řada ukrajinských představitelů musela působit v ilegalitě. Kupř. až do roku 1905 nebylo možno publikovat jakékoliv tiskoviny v ukrajinštině a za porušení tohoto zákazu hrozily přísné tresty. Ukrajinské politické strany proto musely zpočátku působit v ilegalitě. Určité uvolnění přinesl až Říjnový manifest cara Mikuláše II. vydaný 17. října 1905, ve kterém car přislíbil svolání Státní dumy a povolil i existenci neruských stran. Po převratu v roce 1907 však byla většina ukrajinských poslanců zatčena a ukrajinské strany musely opět přejít do ilegality.¹²

¹¹ BADE, K. J.: *c. d.*, s. 261-262. SABENNIKOVA, I. V.: *Russkaja emigracija kak socio-kul'turnyj fenomen*. Mir Rossii, 6, 1997, č. 3, s. 159, 177, 180.

¹² První ukrajinská politická strana vznikla v ruském impériu v roce 1900 v Charkově. Revoluční ukrajinská strana (Revolucijna Ukrajins'ka Partija - RUP) byla stranou studentských radikálů usilujících o uskutečnění pozemkové reformy. V roce 1902 se od ní odtrhla Ukrajinská lidová strana (Ukrajins'ka Narodna Partija - UNP) a v letech 1904–1905 se RUP postupně rozpadla na několik dalších stran. Z těch významnějších zmiňme Ukrajinský sociálně demokratický svaz přezdívaný též stručně „Spil'ka“ (Ukrajins'ka Social-Demokratyčna Spil'ka - USDS), Ukrajinskou demokratickou radikální stranu (Ukrajins'ka Demokratyčno-Radykal'na Partija - UDRP) a Ukrajinskou sociálně demokratickou dělnickou stranu (Ukrajins'ka Social-Demokratyčna Robitnyča Partija - USDRP). V roce 1908 část členů UDRP a USDRP vytvořila Sdružení ukrajinských pokrokařů (Tovarystvo Ukrajins'kych Postupovciv - TUP), které dále působilo v ilegalitě.

První světová válka znamenala utužení represí a postupný návrat k poměrům před rokem 1905. Znovu bylo zakázáno vydávání ukrajinských novin a časopisů a mezi internovanými se ocitli i řeckokatolický metropolita Andrij Šeptyc'kyj a historik Mychajlo Hruševs'kyj. Zároveň se začal rýsovat i směr budoucího exodu, když první ukrajinští uprchlíci ustavili ve Lvově Svaz pro osvobození Ukrajiny (Sojuz Vyzvolennja Ukrajiny - SVU), přenesený později do Vídně.

Carská moc dále zostřovala restriktce až do svého hořkého konce v roce 1917. Po carově abdikaci Prozatímní vláda zprvu deklarovala vstřícnější postoj vůči ukrajinské otázce. Dne 4. března 1917 (podle juliánského kalendáře, resp. 17. března 1917 podle gregoriánského kalendáře) proto ukrajinské strany (zejména TUP a USDRP) založily Ukrajinskou centrální radu (Ukrajins'ka Central'na Rada - UCR) v čele s Mychajlem Hruševs'kým, která poté převzala na Ukrajině moc.¹³

Následující události však ukázaly, že odtržení Ukrajiny od Ruska bude bolestnější a dlouhodobější proces, než se na první pohled zdálo. Ukrajinští politici většinou neměli jasnou představu o budoucím uspořádání svého státu a stejně tak nevěděli, do jaké míry je možné uvolnit vazby k bývalému impériu. Prozatímní vláda začala mezitím taktizovat a poměrně skromné požadavky UCR (autonomie Ukrajiny v rámci Ruska) odmítla. UCR však reagovala vydáním tzv. I. universalu (požadavku autonomie i bez vůle ruské vlády) v červnu 1917. Po ústupcích Petrohradu následoval II. universal (odmítnutí odtržení Ukrajiny od Ruska). Po pádu Prozatímní vlády a nástupu bolševiků v hlavním městě Ruska nakonec ale proklamovala ve III. universalu dne 7. (20.) listopadu 1917 vznik Ukrajinské lidové republiky.

Situace se však dále vyvíjela v neprospěch UCR. Od ledna 1918 začaly Ukrajinu obsazovat bolševické jednotky (UCR ještě stihla 25. ledna 1918 vydat IV. universal deklarující úplnou nezávislost nového státního útvaru), které pak v březnu po uzavření brestlitevského míru nahradila vojska Ústředních mocností. S jejich podporou byl na Ukrajině nastolen režim hejtmana Pavla Skoropads'kého. Existence nového státního útvaru však byla závislá na síle rakousko-německých divizí a tak s koncem první světové války zákonitě následoval i jeho pád. O ovládnutí Ukrajiny poté soupeřilo hned několik mocenských uskupení. Samotný Kyjev přešel nejprve do rukou Direktoría, nástupce UCR, odkud ho ale v únoru 1919 vytlačili bolševici. Koncem srpna sice jeho vojska dobyla město zpět, ale za pár

¹³ Zároveň vznikaly další politické strany. Kupř. v dubnu 1917 byla založena Ukrajinská strana socialistů-revolucionářů (Ukrajins'ka Partia Socialistiv-Revoljucioneriv - UPSR), jejímž členům se také říkalo „ukrajinští eseri“. Předsedou strany se stal právě Mychajlo Hruševs'kyj.

dní byla nucena ustoupit bělogvardějci Děnikinovi, který se pro změnu v prosinci 1919 znovu stáhl před ofenzivou bolševických vojsk. Ještě jednou Direktoriu svitla naděje, když v květnu 1920 dobyli Kyjev polští spojenci. Polské jednotky však kvůli protiútoků Rudé armády město brzy vyklidily a ani akce spřízněných Wrangelových vojsk z Krymu v červnu 1920 již na situaci nedokázala nic změnit. Většina Ukrajiny se definitivně ocitla pod kontrolou rudogvardějců.

Podobně jako v případě ruské emigrace se uprchlíci z ukrajinských zemí začali ve větší míře v Evropě usazovat již na konci první světové války, hromadný exodus však opět nastal až po porážce bělogvardějců v roce 1920. V Polsku již od listopadu 1919 byla internována armáda Ukrajinské lidové republiky. Vedle Varšavy se centry ukrajinské emigrace staly i Vídeň, Bělehrad, Sofie, Paříž, Praha a další města Střední a Západní Evropy. Čísla, odhadující početnost ukrajinské emigrační vlny se velmi různí, podle střízlivějších dat Vica Satzewiche činila v letech 1917–1920 100 000 osob. Díky restrikcím bolševického režimu množství uprchlíků značně pokleslo. Ukrajinské obyvatelstvo se přesto masovým přesunům nevyhnulo. Odhaduje se, že do roku 1939 se v asijské části SSSR ocitlo, ať už nedobrovolně či pod tlakem komunistické propagandy, 5 000 000 Ukrajinců. Nejčastějšími cíli byly opět Sibiř, Dálný východ, Kazachstán a Ural. Přesuny do evropské části byly méně početné, nejoblíbenějším cílem dále zůstávalo Povolží. Dalším tragickým zásahem do ukrajinské demografie byl bezpochyby hladomor v letech 1932–1933. Počty obětí nejsou upřesněny dodnes, odhady se většinou pohybují mezi 5 000 000 – 7 000 000. V meziválečném období rovněž pokračovalo vystěhovalectví z ukrajinských teritorií v Polsku, Československu a Rumunsku. Do roku 1939 odsud odešlo 200 000 Ukrajinců. Nejoblíbenější destinací ukrajinské emigrace byla v meziválečném období Kanada, kam se přesunulo 67 000 osob, následovaná Argentinou, kam směřovalo 44 000 osob, Francií, kde se usadilo 36 000 osob, a USA, kam zamířilo 12 000 osob. Několik tisíc Ukrajinců zároveň našlo svůj nový domov také v Belgii, Československu a Polsku.¹⁴

V Československu nebyla emigrace ze zemí bývalého impéria příliš početná, podle Zdeňka Sládka a Hany Barvíkové zde v roce 1920 pobývalo 6 000 běženců. V letech 1924–1925 sice jejich počet vzrostl až na 25 000, pak ale začal znovu klesat, ve druhé polovině

¹⁴ SATZEWICH, V.: *Ukrainian diaspora*. London–New York 2002, s. 50, 55-56, 182. SLÁDEK, Z.: *České prostředí a ruská emigrace (1918–1938)*. In: Duchovní proudy ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice (1919–1939). Ed. L. Běloševská. Praha 1999, s. 7-14. SLÁDEK, Z.: *Ruská emigrace v Československu*. Slovanský přehled, 79, 1993, č. 1, s. 1-5. VIDŇANSKYJ, S.: *Ukrajinská emigrácia v medzivojnovom Česko-Slovensku*. Historický časopis, 40, 1992, č. 3, s. 370-373.

třicátých let až na hodnotu 8 000. Přesnější odhady ohledně početnosti ukrajinské emigrace ve dvacátých letech 20. století v Československu stále chybí, určitou představu ale poskytuje údaj Ukrajinského hromadského komitétu, u něhož bylo v roce 1924 zaregistrováno celkem 5 209 osob z Ukrajiny. Pro konec třicátých let jsou k dispozici přesnější data. Krátce po okupaci Čech a Moravy bylo provedeno sčítání uprchlíků v Protektorátu. Tehdy bylo evidováno celkem 5 300 ukrajinských emigrantů. Do tohoto počtu nebyli zahrnuti Rusíni z Podkarpatské Rusi, kteří, pokud žili na území Protektorátu, získávali bez problémů protektorátní občanství. Valná většina Ukrajinců žila v této době v Čechách, kde se zdržovalo 4 900 osob. Nejvýznamnějším střediskem byla Praha, kde žilo 2 500 emigrantů ukrajinského původu, a též její okolí – v okrese Praha-venkov sídlilo dalších 400 osob. Důležitými centry byly rovněž Hradec Králové (116 emigrantů) a Poděbrady (84 emigrantů). Ukrajinci se ve větším počtu také nacházeli v královédvorském, mladoboleslavském, pardubickém a novoměstském okrese. Na Moravě bylo největším střediskem Brno s 300 emigranty, následované Olomoucí s 50 emigranty a Lipníkem nad Bečvou s 30 emigranty.¹⁵

Jednoznačná odpověď na otázku, proč se vlastně Československo v meziválečném období stalo jednou z cílových destinací ruské a ukrajinské emigrace, neexistuje. Velký význam však určitě měl krok bělogvardějského generála Wrangela, který se na začátku roku 1921 obrátil na československé úřady s žádostí, aby přijaly část jeho vojska. Jelikož vojáci Wrangelovy armády byli dočasně umístěni na řeckých a tureckých ostrovech a jejich situace zde byla neúnosná, rozhodla se československá vláda žádost vyslyšet. Přes jistá počáteční omezení se tu emigranti setkávali s pochopením a mohli rozvinout bohatou kulturní činnost. Do Československa tak brzy směřovali i ruští a ukrajinští političtí činitelé a elitní představitelé vědy.¹⁶

Za druhé světové války se emigrace ze zemí SSSR téměř zastavila, po jejím konci ale následovala další masová vlna uprchlíků. Řady ruských emigrantů tehdy rozšířilo zhruba 1 500 000 osob. Byli mezi nimi ruští váleční zajatci, sovětsí občané násilně vyvezení za hranice SSSR, ale také delikventi a kolaboranti. Jejich oblíbeným cílem se stalo zámoří, obzvláště USA, které neprověřovalo jejich politickou orientaci a ochotně je přijímalo. Dalšími preferovanými destinacemi byly Kanada a Austrálie. V padesátých letech následoval útlum, vystřídaný ale novou vlnou v letech šedesátých. Obyvatelstvo již častěji naslouchalo

¹⁵ NA Praha, fond: PMV-AMV 225, karton č. 1280, č. j. 13485/39. BARVÍKOVÁ, H.: Ruští emigranti v Československu 1918–1939. In: *Exil v Praze a Československu*. Ed. A. Mišková. Praha 2005, s. 9. SLÁDEK, Z.: *České prostředí*, s. 14. *Try roky praci Ukrajins'koho Hromads'koho komitetu v ČSR*. Praha 1924, s. 12.

¹⁶ SLÁDEK, Z.: *České prostředí*, s. 11. SLÁDEK, Z.: *Ruská emigrace*, s. 2-3.

disidentům a stále více občanů řešilo svou nespokojenost útekem za hranice. Mezi důvody, které vedly obyvatele k opuštění své vlasti, hrály roli národnostní, náboženské i společensko-politické faktory. V letech 1971–1979 opustilo SSSR celkem 180 000 lidí a v letech 1980–1985 dalších 120 000.¹⁷

Mezi lety 1939–1945 se ocitlo za hranicemi Sovětského svazu, ať už dobrovolně či nedobrovolně, 2 300 000 Ukrajinců. Většina z nich se ale po konci války vrátila do své domoviny. Pro emigraci se nakonec rozhodlo nebo k ní bylo donuceno 250 000 Ukrajinců. Zpravidla se jednalo o příslušníky inteligence s vyšším či středním vzděláním. Nejvíce jich směřovalo do USA, kde se usadilo 80 000 emigrantů. Následovala Kanada s 38 000 emigranty a Austrálie s 21 000 emigranty. 25 000 osob si našlo nový domov v Německu nebo v Rakousku a po 10 000 emigrantech se usadilo v Británii, Belgii a Francii. Oblíbeným cílem byla i Jižní Amerika, především Brazílie, kam se přestěhovalo 7 000 Ukrajinců. V následujícím období počet odchodů z Ukrajiny znatelně poklesl, obrat nastal až ve druhé polovině osmdesátých let. V roce 1989 pak ukrajinská diaspora ve světě čítala 5 000 000 osob, z toho 2 000 000 pobývalo v USA, 1 000 000 v Kanadě, 250 000 – 400 000 v Brazílii, 250 000 v Argentině, 300 000 – 350 000 v Polsku, 35 000 ve Francii a 35 000 v Austrálii.¹⁸

V Sovětském svazu bylo v průběhu druhé světové války evakuováno 3 500 000 Ukrajinců, zejména na Ural a do Střední Asie. Po roce 1945 se většina z nich vrátila. V letech 1944–1952 bylo z Ukrajiny deportováno na Sibiř a sovětský sever 400 000 politicky nepohodlných osob. Po válce zároveň pokračovaly přesuny ukrajinských obyvatel do tradičních oblastí. Většinou se jednalo o zemědělce, kteří se nechali ovlivnit stranickou kampaní. Mezi lety 1949–1953 se tak přemístilo 400 000 Ukrajinců do Povolží, Kazachstánu, na severní Kavkaz, západní Sibiř a Dálný východ. V následujícím období 1954–1956 se dalších 80 000 mladých rolníků přestěhovalo na Sibiř a do Kazachstánu a 40 000 pak ještě v letech 1963–1965. Ukrajinci také směřovali do větších ruských měst a do průmyslových center, např. v Moskvě žilo v roce 1970 200 000 Ukrajinců a v Leningradu 100 000. Celkově se počet ukrajinských občanů žijících v sovětském „zahraničí“ rozrostl mezi lety 1939–1989 o 2 200 000 osob. V SSSR v roce 1989 žilo za hranicemi své domoviny 6 676 000 Ukrajinců,

¹⁷ PUŠKAREVA, N. L.: *c. d.*, s. 61-64.

¹⁸ LANOVYK, B. D.–TRAF'JAK, M. V.–MATEJKO, R. M.–MATYSJAKEVYČ, Z. M.–LANOVYK, Z. B.–LANOVYK, M. B.: *c. d.*, s. 18, 344, 413-414. SATZEWICH, V.: *c. d.*, s. 88-89.

z toho nejvíce v Ruské federaci - 4 363 000 osob, v Kazachstánu 896 000 osob, v Moldavě 600 000 osob, v Bělorusku 291 000 osob a v Uzbekistánu 153 000 osob.¹⁹

V Protektorátu Čechy a Morava se dostaly ruské a ukrajinské organizace pod přísný dozor německých okupačních úřadů. Některé spolky a instituce musely ukončit svou činnost. Zároveň začaly být pečlivě monitorovány aktivity čelných představitelů emigrace. Někteří z nich se posléze dostali do německých koncentračních táborů. Po příchodu Rudé armády se situace ruských a ukrajinských emigrantů dále zhoršila. Jednotky NKVD začaly prověřovat jejich politický profil a názory. Valná část byla posléze zatčena a odvečena do SSSR, kde zpravidla strávili následující léta v gulagu, někteří ale skončili svůj život na popravišti. Deportace se týkaly i československých občanů, jen na Slovensku bylo podle Vladimíra Bystrova zatčeno do roku 1945 zhruba 10 000 osob. Ne všichni politicky nespolehliví emigranti museli odjet do SSSR, některé z nich NKVD donutila k vystěhování do jiné země. Téměř všechny emigrační organizace a instituce byly v následujících letech zlikvidovány, obzvláště po komunistickém převratu. Pouze ve výjimečných případech mohly pokračovat v činnosti jako sovětské subjekty. Počet Ukrajinců v poválečném Československu postupně klesal. Zatímco v roce 1950 žilo v Čechách a na Moravě 19 500 Ukrajinců, v roce 1970 16 500 a v roce 1990 už jen 8 500. Na Slovensku pak v roce 1950 sídlilo 48 200 Ukrajinců, v roce 1970 42 150 a v roce 1991 30 800. Většinu z nich tvořili Rusíni. V devadesátých letech došlo kvůli pracovní migraci k obratu a počet osob z Ukrajiny začal opět stoupat.²⁰

¹⁹ LANOVYK, B. D.–TRAF'JAK, M. V.–MATEJKO, R. M.–MATYSJAKEVYČ, Z. M.–LANOVYK, Z. B.–LANOVYK, M. B.: c. d., s. 414-415. SATZEWICH, V.: c. d., s. 87-88.

²⁰ LANOVYK, B. D.–TRAF'JAK, M. V.–MATEJKO, R. M.–MATYSJAKEVYČ, Z. M.–LANOVYK, Z. B.–LANOVYK, M. B.: c. d., s. 319-320. BYSTROV, V.: Zrada dlouhá přes půl století. In: Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR 1918–1945, díl 1. Ed. V. Veber. Praha 1993, s. 96-103.

3. Ukrajinská emigrace v první Československé republice

Kroky, které Československo dokázalo ve vztahu k ruské a ukrajinské emigraci po konci první světové válce podniknout, budí i dnes obdiv a některé programové záležitosti jsou použitelné i v současnosti. Ruští a ukrajinští emigranti již na konci desátých let zjistili, že podmínky v Československu jsou pro ně daleko příznivější než v jiných evropských zemích. Zároveň se zdejší političtí činitelé dokázali v masovém exodu z Ruska daleko rychleji orientovat než-li představitelé jiných států Starého kontinentu.

Stanovisko československých státníků k situaci ve Východní Evropě formovaly dvě zahraničněpolitické koncepce. Skupina sdružená kolem prezidenta Masaryka se rozhodla pro západní orientaci a vyloučila Rusko jako dominantního spojence. Prosazovala proto brzký odchod československých legií. Zároveň však předpokládala brzký pád bolševického režimu, který měl být podle její představy vystřídán demokracií s levicovými prvky. Karel Kramář a jeho stoupenci naproti tomu prosazovali obnovení Ruska v jeho původní podobě, popř. nástup režimu, který by se mu alespoň velmi podobal. Staronové impérium se mělo stát základnou svazku slovanských národů. Z těchto důvodů se Kramář přikláněl spíše k vojenské intervenci v Rusku, do níž se měly zapojit i československé legie.¹

Ačkoliv budoucí události ve Východní Evropě odhalily mylnost obou koncepcí, přece jen byly obě postaveny na reálných základech a obě zaznamenaly mimořádný ohlas u vedoucích činitelů emigrace. U Masaryka a Kramáře si brzy začali podávat dveře představitelé různých politických proudů a národností bývalého impéria. Oba tábory se zároveň začaly dívat na východoevropskou emigraci jako na politický a kulturní faktor, který by zde mohl zakořenit díky rusofilským náladám české a slovenské společnosti. Dalším významným pojítkem byl rovněž odpor vůči bolševismu, poněvadž stále nebylo jisté, zda v nejbližší době nehrozí jeho nastolení i ve Střední Evropě. Postupně se však začala ukazovat menší opodstatněnost Kramářovy koncepce, které stále více škodila vitalita nového režimu v Rusku. Příliš velké nadšení také u většiny představitelů slovanských států nevzbuzovala ani představa obnovy impéria v předválečné podobě. Kramářova porážka byla definitivně zpečetěna po prohraných obecních volbách v červenci 1919, kdy musel rezignovat na funkci ministerského předsedy.²

¹ SLÁDEK, Z.: *České prostředí*, s. 7.

² VIDŇANSKYJ, S.: *c. d.*, s. 371-372.

Řešení otázky východoevropské emigrace se tak plně ocitlo v rukách Masarykovy skupiny. Pro Masaryka, velice dobře zorientovaného v této záležitosti a znajícího dobře ruské realie, nebyla východiskem repatriace nebo denacionalizace uprchlíků. Místo toho upřednostňoval třetí cestu, podle které měla být emigrace regulována. V Československu se měli usazovat představitelé kulturních sil, které by bylo možno využít při pozdějším budování ruské demokracie. Masaryk v tomto směru vycházel z aktuální situace v Evropě, kdy Berlín a Bělehrad dávaly přednost separatistům a monarchistům, Paříž konzervativním demokratům a Charbin ultrakonzervativcům. V Praze proto začala být vítána levicově-demokratická inteligence. Zároveň byl kladen důraz na její národnostní různorodost.³

První početnější skupinou východoevropské emigrace na území Československa byli nicméně ruští váleční zajatci, z nichž část tvořili i Ukrajinci. K nim postupně přibývaly zbytky ukrajinských jednotek. Ty byly umístovány v ukrajinských internačních táborech, zakládaných od roku 1919 zpravidla na místech bývalých zajateckých táborů. Prvními zadrženými vojáky se stali na jaře 1919 příslušníci Ukrajinské haličské armády, kteří 23. května překročili československé hranice v oblasti Podkarpatské Rusi. Ti byli umístěni do tábora v Německém Jablonném. Další internovaní pak byli dislokováni v Liberci, kde byl v červenci 1920 založen další tábor. V dubnu 1921 pak byli internovaní z obou míst převezeni do tábora v Josefově u Jaroměře, kde se posléze rozvinula bohatá kulturní a vzdělávací činnost.⁴ Ta přitom navazovala na aktivity v Liberci a Německém Jablonném, kde již různé kursy a akce byly organizovány. Podle osvědčeného vzoru byla opět zřízena centrální organizace, která tuto činnost zastřešovala, tj. kulturně-osvětový kroužek. Kroužek měl značnou autonomii a jeho akce byly založeny především na dobrovolnických aktivitách. V táboře se tak pořádaly vzdělávací kursy, přednášky, akademie, slavnosti, koncerty, výstavy, divadelní hry atd. Kroužek měl zároveň vlastní nakladatelství, některé tiskoviny dokonce vycházely i v cizích jazycích.⁵

Spolek se dělil do několika sekcí. Učitelská sekce měla na starosti organizaci zdejšího maturitního a gymnaziálního kursu, odborné školy, základní školy a jiných kursů. Divadelní sekce pak organizovala hry různého zaměření, když divadlo zde působilo od začátku existence tábora. Dále pak zde fungovala i divadelní knihovna a od roku 1922 byl pořádán

³ SLÁDEK, Z.: *Ruská emigrace*, s. 1-2. VIDŇANSKYJ, S.: *c. d.*, s. 372.

⁴ Tábor v Josefově byl zlikvidován až v průběhu roku 1926. Viz Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 256, č. j. 2922/38.

⁵ SLÁDEK, Z.: *České prostředí*, s. 8. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka emigracija, častyna I*. Praha 1942, s. 53-64. ZILYNSKYJ, B.: *c. d.*, s. 22-25.

kurs dramatického umění. Historická sekce měla na starosti sběr, pořádání a třídění dokumentů ohledně ukrajinských snah o nezávislost. Její činnost se neobešla bez úzké spolupráce s fotografickou sekcí, která zaznamenávala a dokumentovala život Ukrajinců v emigraci. Získané materiály byly ukládány v archivu tábora. Dále zde existovala i terminologická komise, která se zabývala ukrajinskou terminologií pro vojenské výrazy, nebo výkladová komise, či komise pro sběr materiálů pro „Pamětní knihu emigrace zemí Západoukrajinské lidové republiky“ a sportovní sekce.⁶

V internačních táborech byla nicméně soustředěna pouze část Ukrajinců, nacházejících se na území Československa. Existence táborů navíc byla pouze provizorní a situaci uprchlíků z Ruska tak bylo třeba dále řešit. Československá vláda se proto v průběhu roku 1920 s přímou podporou prezidenta Masaryka rozhodla zahájit akci, která by emigrantům z Ruska umožnila plnohodnotné působení v oblasti vědy, techniky, ekonomiky, kultury a umění. Jedním z dalších důvodů bylo také vypuknutí hladomoru v bolševickém Rusku. Na jaře roku 1921 byly stanoveny základní obrysy budoucí pomoci a záštitu nad ní převzalo ministerstvo zahraničních věcí (MZV). Celý podnik byl nazván Ruská pomocná akce (RPA). V březnu 1921 byl založen spolek pro pomoc ruským emigrantům Zemgor a o čtyři měsíce později se ustavil i podobný spolek pro Ukrajince – Ukrajinský hromadský komitét (Ukrajins'kyj Hromads'kyj Komitet – UHK).⁷

Už na začátku RPA byly definovány tři základní cíle, kterých měl zamýšlený projekt dosáhnout:

1. Zorganizovat pomoc emigrantům bez přístřeší a bez prostředků vytvořením nových nocleháren a jídelen, eventuálně i peněžní výpomocí a vytvořením zprostředkovatelen práce.
2. Zabezpečit starce a invalidy a poskytnout bezplatné léčení nemocným.
3. Umožnit inteligenci dokončení studia včetně případného zřízení emigrantských škol a dát možnost literárním, uměleckým a vědeckým pracovníkům dále pokračovat ve své práci.

Celá akce přitom zahrnovala vedle Rusů a Ukrajinců i další národnosti, žijící na území bývalého carského Ruska, tj. Bělorusy, Kalmyky, Armény, Gruzínce apod.⁸

Cíle RPA byly poměrně rozsáhlé, ale už v této fázi ministerstvo zahraničních věcí upozorňovalo, že „... Cílem akce není jen vyživovat, nýbrž vésti k práci, hlavně duševní, a

⁶ NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I*, s. 62-67. ZILYNSKYJ, B.: *c. d.*, s. 25-27.

⁷ SLÁDEK, Z.: *České prostředí*, s. 11-12. SLÁDEK, Z.: *Ruská emigrace*, s. 3-5. VIDŇANSKYJ, S.: *c. d.*, s. 372-373.

⁸ *Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci*. Praha 1924, s. 5.

sice v takovém směru, aby podporovaní mohli se uplatnit doma ku prospěchu svého národa...“⁹. Význam této připomínky si samozřejmě každá ze zainteresovaných stran vykládala po svém, což bylo v budoucnu příčinou některých sporů mezi ministerstvem a emigranty. Nicméně první zprávy o rozběhnutí akce zaznamenaly u uprchlíků širokou odezvu a jejich počet začal v Československu rapidně narůstat, což přinutilo ministerstvo k jistým restrikcím a v dalších letech i k postupnému snižování rozpočtu RPA. Celý projekt byl navíc naplánován krátkodobě, neboť počítal s brzkou stabilizací v Rusku.¹⁰

Kvůli zahájení RPA v září roku 1921 se však Praha dokázala zařadit mezi jedny z nejvýznamnějších emigrantských center v Evropě a v případě emigrace ukrajinské i mezi jedny z neaktivnějších. Tento fakt je zajímavý i vzhledem k situaci v sousedním Polsku, kde počet ukrajinských emigrantů dosahoval v roce 1920 až 35 000. Varšava měla tudíž daleko lepší předpoklady, aby se takovým střediskem stala právě ona. Situace se však vyvíjela jinak. Důležitou roli hrála roztrpčenost zdejší ukrajinské emigrace kvůli uzavření Říšského míru v březnu 1921, ve kterém polská strana uznala existenci sovětské Ukrajiny a s ohledem na tento fakt musela omezit činnost ukrajinských emigrantských organizací. Proto také velká část tamní inteligence původem z Ukrajiny odcházela působit do sousedního Československa. Rozhodujícím momentem se však bezpochyby stalo otevření Ukrajinské svobodné univerzity v Praze v říjnu roku 1921.¹¹

Ukrajinská svobodná univerzita (Ukrajins'kyj Vil'nyj Universytet - UVU) zahájila svou činnost původně ve Vídni 17. ledna 1921. Na jejím založení měly největší podíl Akademická sekce Svazu ukrajinských žurnalistů a spisovatelů v čele s Volodymyrem Kušnirem a Oleksandrem Kolessou, Společnost přátel osvěty s předsedou Stanislavem Dnistrans'kým a Ukrajinský sociologický institut pod vedením Mychajla Hruševs'kého ve Vídni. Přednášky byly zahájeny již koncem roku 1920. Prvním rektorem UVU se stal Hruševs'kyj, kterého však kvůli názorovým neshodám se členy akademického personálu na budoucí charakter univerzity vystřídal brzy ve funkci Kolessa. Studenti se ale na novou školu příliš nehrnuli a počet posluchačů stále zůstával nízký, ačkoliv přijímací kritéria byla mírná – nebylo vyžadováno ani ukončení střední školy. Už v průběhu roku 1921 značně vzrostl počet ukrajinských emigrantů v sousední Praze. Vedení univerzity proto kontaktovalo československou vládu a

⁹ *Československá pomoc*, s. 5.

¹⁰ SLÁDEK, Z.: *České prostředí*, s. 14-15.

¹¹ STRYJEK, T.: *Ukraińska idea narodowa okresu międzywojennego*. Wrocław 2000, s. 196-197. WISZKA, E.: *Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939*. Toruń 2004, s. 9, 24, 32-33, 125.

po jednání s ministerstvem školství a národní osvěty (MŠANO) sem byla UVU přestěhována a 23. října 1921 slavnostně otevřena.¹²

V červenci 1921 mezitím vznikl UHK. Tato organizace byla založena především díky aktivitě dvou bývalých členů Ukrajinské strany socialistů-revolucionářů Mykyty Šapovala a Nykyfora Hryhorijiva. Ti se v průběhu první poloviny roku 1921 spojili se členy několika ukrajinských organizací v Československu, zejména z Ukrajinské akademické společnosti (Ukrajins'ka Akademična Hromada - UAH) a z její ženské sekce.¹³ První přípravná schůze proběhla v květnu 1921 a usnesla se vypracovat stanovy UHK. Ty byly posléze předloženy a schváleny na druhé přípravné schůzi dne 5. června a 1. července přišlo svolení i od ministerstva vnitra. Dne 7. července se konala ustavující schůze UHK, která zvolila tříčlenné předsednictvo v čele s předsedou Mykytou Šapovalem. Jeho dalšími členy se stali Nykyfor Hryhorijiv a Oleksander Mycjuk.

Počáteční cíle UHK tak, jak byly definovány, se sice v základních obrysech shodovaly s původními představami ministerstva zahraničních věcí o charakteru RPA, nicméně jejich pořadí bylo stanoveno jinak. V první řadě chtěl UHK zjistit přibližný počet Ukrajinců v Československu a zhruba tak stanovit výši finanční částky, jež by byla určena na jejich podporu. Dále bylo zapotřebí obstarat i právní pomoc pro ukrajinské emigranty, tj. zajistit jim právo pobytu a odstranit administrativní překážky spojené s jejich příchodem do ČSR. Z pohledu UHK bylo též nutné urychleně řešit otázku materiální a zdravotní pomoci, neboť řada běženců kvůli špatné zásobovací situaci na Ukrajině trpěla různými chorobami. Teprve po zvládnutí těchto úkolů se komitét hodlal postarat i o kulturně-osvětové potřeby emigrantů.¹⁴

¹² KUPČYNS'KYJ, O.: *Naukovo-orhanizacijna ta vydavnyča dijál'nist' Ukrajins'koho Vil'noho Universytetu (1921–1991)*. In: *Ukrajinská svobodná univerzita (1921–1991)*. Ed. M. Ňachajová. Praha 1998, s. 29-44. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I*, s. 119-133.

¹³ Ukrajinská akademická společnost vznikla v listopadu roku 1919 v Praze jako studentská organizace. Její původní název zněl: „Ukrajins'kyj Akademičnyj Kružok v Prazi“, tj. Ukrajinský akademický kroužek v Praze. Zpočátku měla pouze 20 členů, postupně se ale rozrůstala a v roce 1922 jejich počet přesáhl jeden tisíc. Vstoupit do ní mohl jakýkoliv ukrajinský student české či ukrajinské vysoké školy v Československu. V dalších letech se však od ní začaly odštěpovat jiné organizace a počet členů začal klesat. Více viz: ANTONOVYČ, M.: *20 rokiv Ukrajins'koji Akademičnoji hromady*. In: *Dvadct' lit Ukrajins'koji akademičnoji hromady*. Praha 1941, s. 47-63.

¹⁴ NA Praha, fond: RUESO 73, inv. č. 482, sig. Ukrajins'kyj hromads'kyj komitet 1921–1925, Statut tovarystva „Ukrajins'kyj Hromads'kyj Komitet. *Rik praci Ukrajins'koho Hromads'koho Komitetu*. Praha 1922, s. 4-5.

UHK byl členěn do několika sektorů, řízené pokyny předsednictva. Tříčlenné předsednictvo představovalo výkonnou moc organizace a bylo voleno na členských schůzích. K vyřizování záležitostí mělo k dispozici tříčlenný sekretariát, který byl jmenován z řad členů UHK. Podřízeny mu byly oddělení péče, organizační oddělení, ekonomické oddělení, zdravotní oddělení, nakladatelské oddělení a kulturně-osvětové oddělení. Na správný chod celé organizace dohlížela revizní komise. Její instrukce vykonávalo osm menších komisí (např. komise pomoci ženám a dětem, komise pomoci ukrajinským žákům a studentům či komise administrativně-hospodářská), které jí zároveň dodávaly případné podněty. Některé z nich také měly na starosti kontrolu chodu některých institucí, založených z iniciativy UHK (např. komise administrativně-hospodářská kontrolovala činnost Ukrajinského dětského útulku a Ukrajinské hospodářské akademie). Přímá správa těchto institucí pak zůstávala v kompetenci příslušných oddělení UHK.¹⁵

Některá z oddělení se dále dělila do sekcí. Např. oddělení péče se skládalo z registračně-statistické sekce a sekce právní a materiální pomoci. Hlavním úkolem tohoto oddělení byla péče o emigranty v prvních dnech po jejich příchodu. Do jeho kompetence tak spadalo poskytování oděvu a obuvi, evidence běženců, výroba průkazů a též vypracovávání statistik běženců. Zároveň disponovalo velkou ubytovnou, jež byla umístěna v dřevěné vojenské budově v Schäßfleho ulici č. 5 (dnes Morstadtova ulice) na pražském Pohořelci. Tato „Přechodná stanice UHK“, jak byla eufemisticky nazývána představiteli komitétu, sloužila jako dočasné útočiště nově příchozích emigrantů. Podmínky zde byly skutečně velmi tvrdé, neboť domek ze sbitých dřevěných prken byl plný skulin.¹⁶

Organizační oddělení zase mělo na starosti registraci všech záležitostí spojených s příchodem emigrantů do ČSR a spojení s místními emigrantskými organizacemi (např. s Pomocným komitétem v Jasini, Ukrajinskou kolonií v Bratislavě, Komitétem pomoci běžencům v Užhorodě apod.). Dále mělo seznamovat české obyvatelstvo s problémy ukrajinské emigrace, tj. vydávat informační brožury, zveřejňovat zprávy v tisku, pořádat výstavy apod. Jeho prostřednictvím byly založeny Ukrajinský hromadský vydavatelský fond (Ukrajins'kyj Hromads'kyj Vydavnyčyj Fond - UHVF), jedno z nejproduktivnějších ukrajinských nakladatelství, a Ukrajinský rolnický spolek (Ukrajins'ka Seljans'ka Spilka – USS), kulturní a vzdělávací organizace ukrajinských zemědělců. Později do kompetence

¹⁵ *Try roky prací*, s. 5-9.

¹⁶ MARUNJAK, V.: *U kuzni sobornyc'kych charakteriv*. In: *Ukrajins'ka himnazija v Čechiji 1925–1945*. Ed. V. Marunjak. München 1975, s. 50, 59-60. *Try roky prací*, s. 11-20.

organizačního oddělení přešlo ještě vyhledávání pracovních pozic pro emigranty, když zpočátku tuto činnost vykonávalo oddělení péče.¹⁷

Léčením emigrantů se zabývalo zdravotní oddělení, které se dále dělilo na zdravotně-hygienickou sekci, lékařskou sekci a sekci ochrany žen a dětí. Toto oddělení zařizovalo vstupní lékařskou prohlídku u nově příchozích emigrantů a izolaci pacientů s nakažlivými chorobami. Ti pak byli rozesíláni do českých nemocnic a sanatorií. Podíváme-li se na počet nemocí mezi emigranty, nejvíce případů měla na svědomí tuberkulóza, kterou trpěla více než 1/5 emigrantů. Zanedbatelný nebyl ani počet nervových chorob, jeden z důsledků chaotické situace na Ukrajině – trpělo jimi 7 % emigrantů. O něco vyšší procento uprchlíků potřebovalo nutně navštívit zubaře.¹⁸

Významný kus práce v rámci tohoto oddělení odvedla sekce ochrany žen a dětí v čele se Sofíjí Rusovou. Úkolem sekce bylo hledání vhodných pracovních míst pro ženy, opatřování oděvu a obuvi pro matky s dětmi, péče o nemocné ženy i děti a jejich ubytování. Díky schopnostem Sofíjí Rusové však byla brzy zahájena realizace dalších úkolů, které značně přesahovaly původně zadané cíle. V roce 1923 se sekce od zdravotního oddělení odtrhla a přešla pod přímou správu předsednictva UHK. Svou roli zde samozřejmě sehrály i dobré vztahy mezi Rusovou a členy předsednictva. Na začátku roku 1922 sekce zřídila svou pobočku v Poděbradech a v březnu zde založila Ukrajinský dětský útulek pro děti studentek a děti z chudých rodin.¹⁹

Československou veřejnost však bezpochyby nejvíce zaujala práce kulturně-osvětového oddělení. Jeho činnost spočívala v organizaci školní a akademické pomoci, podpoře emigračních kulturně-osvětových organizací a vzdělávacích programů. Do jeho kompetence náležela i správa knihovny UHK, udělování stipendií studentům a pořádání přednášek a kursů. Ovšem nejdůležitějším výsledkem bylo založení několika ukrajinských emigrantských škol, které působily i po likvidaci komitétu.²⁰

¹⁷ *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 7-8. *Try roky praci*, s. 20-25.

¹⁸ *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 14-19. *Try roky praci*, s. 26-29.

¹⁹ NA Praha, fond: UM 10, inv. č. 272, Zpráva za první rok existence Ukrajinského Útulku v Horních Černošicích, č. j. Zvit Ukrajins'koho Dytjačoho Prytulku v Česoslovaččyni za čas z I-XI-1924 r. do I-V-1929 r. *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 18-19. *Try roky praci*, s. 71-79. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 295-296.

²⁰ NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka emigracija, častyna II.* Kyjiv 1999, s. 77. *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 19-28. *Try roky praci*, s. 29-32.

Nakladatelské oddělení bylo vytvořeno až dva roky po založení UHK a přešly na něj veškeré záležitosti spojené s tiskem časopisů a publikací. Do své správy získalo i UHVF a Tiskovou kancelář UHK, které vznikly krátce před založením oddělení. O činnosti UHVF již byla zmínka, Tisková kancelář UHK měla za úkol informovat o činnosti komitétu ukrajinské obyvatelstvo v ČSR a v zahraničí prostřednictvím článků v různých časopisech a novinách. Ekonomické oddělení pak mělo na starosti pouze záležitosti ekonomického charakteru, především vedení účetnictví.²¹

Střediskem ukrajinské kultury v Praze a vlastně i v Československu se stal Ukrajinský dům (Ukrajins'ka chata), který zahájil provoz 13. března 1923. Jeho otevření bylo výsledkem půldruhého roku práce Komise pro zřízení Ukrajinského domu, skládající se ze sedmi členů a založené v UHK 13. září 1921. Dům byl zpočátku umístěn na Kozím náměstí čp. 793 v Praze (dnes křižovatka ulic Kozí-Haštalská-Věžeňská-U obecního dvora) a o rok později se přestěhoval do větších prostor na Malostranském náměstí č. 24. Zde působila již zmiňovaná knihovna UHK včetně čítárny (která měla svou pobočku i u Přejchodné stanice UHK), knihkupectví a jídelny s bufetem; konaly se tu přednášky, koncerty, schůze, projevy, různé kursy apod. Ukrajinský dům byl přímo podřízen předsednictvu UHK a jeho činnost kontrolovala pětičlenná dozorčí rada volená členy komitétu.²²

²¹ *Try roky prací*, s. 33-35.

²² NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 132816/23. *Československá pomoc*, s. 82. *Rík prací Ukrajins'koho*, s. 31-32. *Try roky prací*, s. 59-62.

4. Školství a osvěta ukrajinské emigrace

Ukrajinské emigrantské školy, založené prostřednictvím UHK, se brzy staly pro tuto organizaci skvělou reklamou. Jednalo se o tyto instituce: Ukrajinská hospodářská akademie (Ukrajins'ka Hospodars'ka Akademija – UHA), Ukrajinský pedagogický institut Mychajla Drahomanova (Ukrajins'kyj Pedagogičnyj Institut im. Mychajla Drahomanova – UPIMD), Ukrajinské studio výtvarných umění (Ukrajins'ka Studija Plastyčnoho Mystectva – USPM) a Ukrajinské gymnázium.

Jako první byla založena UHA. Cesta, vedoucí k jejímu vzniku, byla poměrně komplikovaná, poněvadž myšlenka na vytvoření instituce polytechnického typu se v UHK rodila postupně. Původní plány se týkaly spíše zřízení jakéhosi Vysokého učení technického, na což by patrně síly komitétu nestačily. Zcela jasnou představu neměla ani přípravná komise svolaná za tímto účelem 19. ledna 1922. Výsledkem jejích prvních jednání bylo předsevzetí o podpoře ukrajinských vědců a kulturních sil na Ukrajině i v emigraci prostřednictvím kulturně-osvětové práce a vytvoření vrstvy mladé ukrajinské inteligence se znalostmi v technických a hospodářských oborech. Její další cíle ve vztahu k osvětě byly také definovány velmi vágně a o vznik akademie se tak zasloužila spíše souhra několika okolností. Hlavou komise se stal Mykyta Šapoval, kterému se ještě koncem ledna podařilo navázat kontakt s vedením Všeukrajinského spolku rolnicko-hospodářských techniků (Vseukrajins'ka Spilka Sil's'ko-hospodars'kych Technykyv) v Polsku. V čele tohoto subjektu stál Borys Ivanc'kyj, dalšími významnými osobnostmi pak zde byli Ivan Šovheniv, Oleksander Mychajlovs'kyj, Leonid Frolov a Irodyon Šeremetyns'kyj. Teprve při jednání mezi oběma organizacemi padl návrh na založení zcela nové školy, která měla být zároveň součástí UVU jako její technicko-hospodářská fakulta. V průběhu dalších měsíců však převážil názor, že by budoucí instituce měla být zčásti samostatná, ale pod přímou správou UHK.¹

Následovala jednání s československými úřady včetně návštěvy prezidenta Masaryka. Během čtyř měsíců byl vypracován plán, jak by vlastně škola měla vypadat: V čele akademie měl stát rektor spolu se senátem a širším správním orgánem akademie měl být profesorský sbor. UHA měla být rozdělena na tři fakulty: ekonomicko-družstevní, agronomicko-lesní a rolnicko-hospodářského inženýrství. Ty se dále měly dělit na jednotlivé odbory, ekonomicko-družstevní fakulta měla mít ekonomický, statistický a družstevní odbor, agronomicko-lesní

¹ NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 137. *Rik prací Ukrajins'koho*, s. 21-22. ŠYJANIV, H.: *Ukrajinská hospodářská akademie v Č. S. R. Poděbrady 1926*, s. 4.

fakulta, jak název napovídá, agronomický a lesní odbor a fakulta rolnicko-hospodářského inženýrství se měla skládat z meliorativního, technologického a mezového odboru. Dne 1. dubna ministerstvo zahraničních věcí odsouhlasilo finanční podporu této školy a kladně se k její existenci postavily i ministerstvo zemědělství a ministerstvo školství. O necelý měsíc později, dne 28. dubna 1922, se sešla ustavující schůze profesorského sboru. Svou činnost pak akademie zahájila na základě výnosu ministerstva zemědělství ze dne 16. května 1922.²

Prvním rektorem UHA se stal Ivan Šovheniv, jeden z významných představitelů ukrajinské emigrace.³ Jeho velkou předností byly bohaté zkušenosti s carským politickým systémem, neboť dříve pracoval na několika ruských ministerstvech. Po roce 1917 podpořil po jistém váhání myšlenku nezávislé Ukrajinské republiky a v roce 1920 emigroval do Polska. Po zřízení akademie se přestěhoval do Československa, kontakt s emigrantskými kruhy v Polsku však udržoval i nadále.⁴

Jedním z důvodů, proč byly za sídlo akademie zvoleny zrovna Poděbrady, byl fakt, že zde působila Vyšší hospodářská škola, která mohla akademii propůjčit potřebné pomůcky a některé místnosti. V Praze se UHK vhodné prostory najít nepodařilo a oblíbené lázeňské letovisko se pro poměrně malou vzdálenost od hlavního města zdálo být dostatečnou náhradou. I tak musela akademie využívat hned několik budov – Vyšší hospodářská škola zpočátku poskytla jen tři posluchárny, Okresní výbor svůj sál a internát byl umístěn v poděbradském zámku a v nedaleké vesnici Polabec (v dnešní době již součást města). Děkanáty, rektorát a knihovna se zase nacházely v hotelu „U krále Jiřího“, atd. Později se podařilo celou výuku soustředit do poděbradského zámku.

Poděbrady se díky akademii staly druhým nejvýznamnějším centrem ukrajinské emigrace v Československu a zůstaly jím po celé meziválečné období. Na druhé straně se ale také ukázalo, že takový úspěch nedokáže UHK pro své cíle dostatečně využít. Jedním

² MARTOS, B.: *Zasnuvannja Ukrajins'koji Hospodars'koji Akademii*. Chronika 2000, 8, 1999, č. 29-30, s. 201. *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 21-25. ŠYJANIV, H.: *c. d.*, s. 4-5. *Československá pomoc*, s. 34-38.

³ Jeho dcerou byla mimochodem známá ukrajinská básnička Olena Teliha, jež později studovala v Praze na Ukrajinském pedagogickém institutu Mychajla Drahomanova. Viz kapitola 16. Význačné osobnosti působící na institutu a slavní absolventi.

⁴ *Encyclopedia of Ukraine, volume IV*. Ed. D. H. Struk. Toronto–Buffalo–London 1993, s. 671-672. *Encyklopedija ukrajinoznavs'tva, slovnykova častyna X*. Ed. Volodymyr Kubijovyč. Paris–New York 1984, s. 3887.

z důvodů byly i názorové neshody mezi jednotlivými členy komitétu a problémy v komunikaci s vedením akademie.⁵

Spory v ukrajinské emigraci dokonce ohrozily v určitém okamžiku i vznik samotné akademie a zčásti uškodily reputaci UHK v očích československé vlády. Jak vzpomíná Borys Martos, jeden z lektorů této školy, v březnu 1922 navštívili bývalého ministra zemědělství Vladislava Brdlíka dva ukrajinští studenti, kteří ho přesvědčovali, aby zabránil jejímu otevření, neboť podle nich UHK nedisponoval dostatečným počtem vědeckých pracovníků.⁶ Vedení komitétu později poukazovalo na politické pozadí celé akce (Nykyfor Hryhorijiv přímo tvrdil, že největší zájem vzbudila finanční dotace, přislíbená ministerstvem zahraničních věcí akademii) a podle jeho názoru se jednalo o práci směnověchovců, části ukrajinské emigrace, kteří sice bolševiky přímo nepodporovali, ale hodlali je tolerovat a připouštěli možnost kompromisu ve vztahu k ukrajinskému území. UHK také zdaleka neměl podporu celého politického spektra ukrajinské emigrace – převažovali v něm lidé levicového zaměření, především ukrajinští esei a sociální demokraté, kteří nepodporovali Symona Petljuru. Oba směry měly své zástupce v předsednictvu, když jeho původní členové Šapoval, Mycjuk a Hryhorijiv se hlásili k eserům a Mycjuka později na postu místopředsedy vystřídali sociální demokraté Borys Matjušenko (členem předsednictva od ledna 1922 do ledna 1923) a Mykola Halahan (členem předsednictva od ledna 1923 až do rozpadu UHK). UHK se vyhraňoval především vůči monarchistům a komunistům, později i vůči stoupencům Symona Petljury a Jevhena Petruševyče. Nicméně, pokud jde o akademii, Martos spíše poukazoval na neuvážené počínání předsedy UHK Šapovala, který sám často jednal jménem UHK na vlastní pěst.⁷

Tentokrátě však byla hrozba zažehnána, Brdlík navíc informoval Šapovala, že někteří ukrajinští studenti vedou agitaci proti otevření akademie a připravují se na protestní akci. Na tu pak dorazili i členové přípravné komise Borys Martos a Mykola Halahan a dokázali většinu přítomných studentů přesvědčit, že UHK je schopná akademii řídit i vést a že je připravená řešit nastalé problémy. Jak se tehdy ukázalo, velká část studentů byla pouze mylně

⁵ *Československá pomoc*, s. 34-38. MARTOS, B.: *c. d.*, s. 192-202. *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 41. ŠYJANIV, H.: *c. d.*, s. 4-5.

⁶ Vladislav Brdlík byl ministrem zemědělství v úřednické vládě Jana Černého od 15. září 1920 do 26. září 1921. V březnu 1922 jeho funkci vykonával František Staněk.

⁷ HRYHORIJIV, N.: *Na polityčni temy*. Nova Ukrajina, 4, 1925, č. 4-6, s. 18-22. MARTOS, B.: *c. d.*, s. 198-199. *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 36-37. *Try roky praci*, s. 8. *Ukrajins'kyj Hromads'kyj komitet v ČSR*. Nova Ukrajina, 4, 1925, č. 2-3, s. 164.

informována, nicméně fakt, že se Šapoval o všem dozvěděl až z úst českého ministra, svědčil o závažných informačních nedostacích ve vedení UHK.

Už 22. června 1922 byly v akademii zahájeny přednášky a 28. srpna začalo pravidelné vyučování. V prvním semestru zde přednášelo celkem 31 lektorů a jejich výkladů se zúčastnilo 250 studentů. Jelikož část abiturientů musela být odmítnuta kvůli nedostatečnému vzdělání, byly v Poděbradech zřízeny i maturitní kursy. Trvaly půl roku nebo rok; do půlročního kursu nastupovali studenti, kteří absolvovali nejméně šest tříd střední školy a do ročního zase studenti, kteří ukončili alespoň čtyři třídy gymnázia či reálky.⁸ Jejich zřízení bylo velice prozíravým tahem, neboť umožňovalo doplnění středoškolského vzdělání emigrantům, kteří dříve museli kvůli situaci na Ukrajině přerušit výuku a poté již školním lavicím odrostli.⁹

V červenci 1923 byl v Praze otevřen Ukrajinský pedagogický institut, o němž bude blíže pojednáno v následující kapitole. Dalším, ale zároveň i posledním větším úspěchem komitétu bylo otevření Ukrajinského studia výtvarných umění v prosinci 1923. Jeho předchůdcem byla Společnost výtvarných umění při UHK pod vedením kunsthistorika Dmytra Antonovyče založená v roce 1922 nejprve jako Kroužek výtvarných umění při UHK. Ředitelem školy se stal Dmytro Antonovyč, kterého zastupoval Serhij Mako. Případní uchazeči o studium si tu mohli vybrat mezi pěti obory: malířstvím, grafikou, sochařstvím, užitým uměním a architekturou. Pokud je o institutu možné tvrdit, že na komitétu byl poměrně nezávislý, pak v případě studia to platí dvojnásob. Jelikož USPM nevzniklo přímou aktivitou vedoucích činitelů UHK, komitét v zásadě do jeho činnosti příliš nezasahoval a studio bylo spíše samostatným subjektem. Svou roli tu určitě sehrála autorita a proslulost Dmytra Antonovyče.¹⁰

Podíváme-li se na situaci komitétu na konci roku 1923, pak nebudeme daleko od pravdy, řekneme-li, že tento rok znamenal pro UHK vrchol, ze kterého vedla již jen cesta dolů.

⁸ V této době studium na středních školách obvykle trvalo sedm nebo osm let. Závěrečnou zkouškou pak byla stejně jako dnes maturita, nazývaná tehdy také zkouškou dospělosti, jejíž úspěšné absolvování opravňovalo k nástupu na vysokou školu.

⁹ MIRNYJ, I.: *Ukrajins'kyj Vysokyj Pedagogičnyj Instytut im. M. Drahomanova*. Praha 1934, s. 112-113. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 180-181. *Rik pracj Ukrajins'koho*, s. 26-28. *Try roky pracj*, s. 24, 55-59.

¹⁰ NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 190-192. PELENS'KA, O.: *Ukrajins'kyj portret na tli Prahy*. New York–Praha 2005, s. 24-26. *Try roky pracj*, s. 79.

5. Založení Ukrajinského pedagogického institutu Mychajla Drahomanova

Ačkoliv se sídlo institutu po celou dobu jeho existence vždy nacházelo v Praze, v jeho případě sehrály důležitou roli rovněž Poděbrady. O Vánocích roku 1922 se tu totiž sešli tehdejší profesorka UHA Sofija Rusova a Mykyta Šapoval. Šapoval se tehdy Rusové svěřil se svým plánem založit ukrajinskou školu, jejímž úkolem by bylo zformovat pedagogický personál pro budoucí demokratickou Ukrajinu. Realizace tohoto záměru posléze rychle nabrala na obrátkách a ještě do konce prosince byl vypracován projekt založení institutu. Zároveň byla vytvořena přípravná komise, která měla dbát nad jeho realizací. Jejími členy se stali vedoucí kulturně-osvětového oddělení UHK Ivan Palyvoda, učitelka Ol'ha Halahan (manželka Mykoly Halahana) a Sofija Rusova. Na začátku roku 1923 byla komise rozšířena o stávající členy předsednictva komitétu (tj. Šapoval–Hryhorijiv–Halahan). V tomto složení byla také schválena členskou schůzí UHK dne 15. ledna 1923, kde byla přijata i její zpráva o založení institutu. Později sem vstoupil ještě profesor Otton Ejchel'man. Úkolem komise bylo vypracování návrhu stanov, jednání s československými ministerstvy (především s ministerstvy zahraničních věcí a školství) a finanční zajištění celé akce. Již 10. března ministerstvo zahraničních věcí potvrdilo založení institutu a zavázalo se ho vydržovat.¹

Dne 18. dubna 1923 komise na svém zasedání rozhodla, že ředitelem institutu se stane Leonid Bilec'kyj, bývalý profesor univerzity v Kamenci Podolském. Zároveň bylo navrženo prvních patnáct kandidátů do akademického personálu institutu, kteří se od této chvíle stali prozatímními zaměstnanci institutu. Jejich případné jmenování bylo odsunuto na dobu po příjezdu ředitele. Budoucí podoba institutu nyní získávala stále zřetelnější obrysy. Jeho posláním mělo být vyškolení ukrajinských pedagogů, kteří by mohli učit v obecných a měšťanských školách, učitelských seminářích, gymnáziích, reálkách, ve středních odborných školách atd. Institut měl připravit své absolventy i na pedagogickou a osvětovou činnost v administrativní sféře.²

Původně se plánovalo, že institut bude otevřen již 1. května, jelikož však profesor Bilec'kyj musel svůj příjezd ze Lvova odložit, byl termín otevření odsunut na pozdější dobu a nastalá situace vyřešena provizoriem. Dne 4. května MZV schválilo stanovy institutu a 9. května se uskutečnila schůzka přípravné komise UHK a prozatímního akademického personálu. Zde bylo rozhodnuto, že vznikne další komise, která vyhotoví pravidla pro

¹ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 3-4. RUSOVA, S.: *Moji spomyny*. L'viv 1937, s. 272-273. *Try roky praci*, s. 41-43.

² NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 50048/23, č. j. 112354/23. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 4-6.

přijímání studentů a rozhodne, jakým způsobem bude probíhat. Do jejího čela byl zvolen profesor Fedir Švec'. Dne 1. června pak do Prahy konečně dorazil profesor Bilec'kyj a ujal se své funkce. Nazítří byli prozatímní členové akademického personálu jmenováni do svých funkcí. Do července 1923 pak jejich počet vzrostl na celkem 20 osob.³

Oficiální otevření institutu se uskutečnilo 7. července 1923, v den druhého výročí založení UHK, za přítomnosti představitelů československé vlády, Kanceláře prezidenta republiky, českých vysokých škol, Ukrajinské svobodné univerzity, Ukrajinské hospodářské akademie, ukrajinských spolků a organizací i zástupců dalších národnostních menšin ruského impéria, tj. Bělorusů, Gruzínců, Kubánců aj. Nechyběli samozřejmě ani zástupci UHK. Slavnost byla pořádána na půdě Geologického ústavu Univerzity Karlovy v ulici Albertov č. 6 nedaleko pražského Vyšehradu. Později se tu konaly i některé z přednášek institutu.⁴

Ačkoliv se tedy institut dočkal vřelého přijetí jak od ukrajinské, tak i od československé odborné veřejnosti, je zároveň třeba si uvědomit, že byl založen pouze jako vyšší odborná škola. V této době také jeho celý název v češtině zněl „Ukrajinský vyšší pedagogický ústav jména Mychajla Drahomanova v Praze“. Nebyl tedy školou univerzitního typu a jako takový nemohl a ani nechtěl konkurovat činnosti Ukrajinské svobodné univerzity. To, že se zde od začátku objevovaly jména slavných ukrajinských učenců, byla především zásluha Šapovala.⁵

Škola se skládala ze tří fakult, literárně-historické, přírodovědně-zeměpisné a matematicko-fyzikální, jež se dále dělily na 23 kateder se 118 vyučovacími předměty. Studium mělo trvat celkem tři roky a podle původních představ měl mít akademický rok tři semestry. První rok studia měl být zaměřen především všeobecně a teoreticky a další dva roky měly být orientovány spíše na praktickou specializaci.⁶

Správními orgány UPIMD byli UHK a ředitel, kteří se tak měli na řízení školy vzájemně podílet. Pravomoci a povinnosti UHK budou rozebrány v kapitole následující, podívejme se proto na pozici ředitele. Ředitelem mohla být jmenována pouze kvalifikovaná osoba s vysokoškolským vzděláním a s pedagogickou praxí. Měl řídit především vědecké a hospodářské záležitosti školy a odpovídal za ně komitétu. Zároveň měl právo povolávat profesory a lektory, jež ale nejprve musel zvolit profesorský sbor a poté schválit UHK. Mezi jeho další pravomoci patřilo také svolávání profesorského sboru. Dalšími významnými orgány institutu byly hospodářský výbor a profesorský sbor. Každému z nich předsedal

³ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 6-8. *Try roky prací*, s. 41-48.

⁴ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 11-12. *Try roky prací*, s. 54.

⁵ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 64340/23.

⁶ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 50048/23, č. j. 112354/23. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 4-6.

ředitel. Hospodářský výbor měl celkem pět členů, kromě ředitele zde byla ještě osoba dosazovaná UHK a tři osoby volené za profesorský sbor. Hospodářský výbor pak ze svého středu volil tajemníka, který vedl zápisy ze schůzí, a pokladníka. Úkolem výboru bylo sestavování rozpočtů institutu a výročních zpráv a stanovování platů pedagogů a zaměstnanců institutu podle norem UHK. Zároveň měl na starosti správu fondů, které k vydržování institutu vytvořil komitét. Finance byly získávány prostřednictvím subvence MZV a také díky darům různých organizací či jednotlivců. Peníze z fondů vybírala pověřená osoba prostřednictvím šeků, podepisovaných zároveň ředitelem a pokladníkem. Hospodářský výbor měl na starosti ještě organizaci internátů, jídelen a dalších pomocných institucí a samozřejmě veškeré další ekonomické záležitosti ústavu.⁷

Členy profesorského sboru byli ředitel, profesori institutu, potvrzovaní každý rok ve své funkci komitétem, a přiměřeně kvalifikovaní jednotlivci, doporučení ostatními příslušníky sboru a ředitelem. Schůzí profesorského sboru se mohli zúčastňovat na ředitelovo pozvání i lektoři-nečlenové, ovšem pouze s právem poradního hlasu. Úkolem profesorského sboru bylo v první řadě vypracování všeobecné vyučovací osnovy pro všechny předměty, dále schvalování seznamu přednášek z jednotlivých předmětů, volba kandidátů na profesory a lektory, přijímání a propouštění studentů, realizace přijímacích, kontrolních a závěrečných zkoušek a stanovování písemných prací a praktických cvičení. Do kompetence sboru také spadalo potvrzování diplomů pro absolventy, rozhodování o záležitostech týkajících se učebnic a školních pomůcek a organizace vědeckých exkurzí.⁸

Zvláštní vysvětlení vyžaduje také otázka, kdo se vlastně mohl stát profesorem a kdo mohl být lektorem institutu. Profesorem institutu se mohla stát osoba, která:

- a) měla titul magistra historicko-filologických nebo matematicko-fyzikálních fakult ruské či ukrajinské státní univerzity, eventuálně Kyjevské duchovní akademie;
- b) měla titul doktora filozofických fakult zahraničních univerzit s dostatečnou vědeckou a pedagogickou praxí;
- c) měla titul profesora či docenta ukrajinských univerzit s dostatečnou vědeckou a pedagogickou praxí;

⁷ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 64340/23.

⁸ NA Praha, c. d.

- d) které sice chyběla odpovídající kvalifikace, ale která se proslavila svými znalostmi ve vědecké a pedagogické práci a nechyběla jí pedagogická praxe.

Lektorem institutu pak mohla být osoba, která:

- a) měla titul doktora ukrajinské, ruské nebo zahraniční univerzity, ale chyběla jí potřebná vědecká či pedagogická praxe;
b) měla titul profesora středních škol včetně dostatečné pedagogické praxe.⁹

Zároveň byl přijat plán vyučování. Katedry se podle svého zaměření dělily dále na všeobecné, specializovaně-všeobecné a specializované. Všeobecných bylo celkem osm (kupř. pedagogika, ekonomie, filozofie) a spadalo pod ně celkem 44 předmětů. Přednášek těchto kateder se museli zúčastňovat všichni studenti. Podobně byly povinné i výklady organizované sedmi specializovaně-všeobecnými katedrami (katedry jazyků, zemědělství atd.). Patřilo sem celkem 51 předmětů. A pak tu byly specializované katedry, na jejichž přednášky studenti chodili podle svého zaměření: osm kateder literárně-historické fakulty (filologie, literatura, historie aj.) s 36 předměty, tři katedry matematicko-fyzikální fakulty (matematika, teoretická mechanika a astronomie, fyzika a meteorologie) s 18 předměty a čtyři katedry přírodovědně-zeměpisné (biologie, chemie, geologie, zeměpis) s 20 předměty. Vyučovalo je celkem 27 profesorů a 31 lektorů.¹⁰

Podle původního návrhu měl akademický rok začínat až 1. listopadu a měl být rozdělen do tří semestrů. Tento plán ale nakonec nebyl realizován a byl přijat model běžný na československých univerzitách, tj. začátek roku s příchodem měsíce října a dva semestry v roce. Studenti prvního ročníku měli týdně navštěvovat celkem 31-32 hodin výkladů z 22-26 předmětů. Posluchači dalších dvou ročníků pak měli absolvovat 48-60 hodin výkladů za týden z 18-23 předmětů (ve druhém ročníku) nebo ze 32-35 předmětů (ve třetím ročníku). Po absolvování všech potřebných přednášek a zkoušek měli studenti získat titul pedagoga středních škol humanitárního, matematického, přírodovědeckého, nebo literárně-uměleckého zaměření. Později přibylo ještě zaměření hudebně-pedagogické.¹¹

⁹ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, c. d.

¹⁰ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 64340/23. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 10.

¹¹ Původně měli studenti obdržet titul gymnaziálního profesora se zaměřením na historii, filologii a literaturu, matematiku a fyziku nebo přírodovědu a zeměpis. Viz NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 64340/23.

Od 17. srpna byly v institutu zahájeny pravidelné přednášky. Konaly se nejprve v budově reálky v ulici Ječná č. 31 a později na různých místech v Praze, kupř. v Kaulichově domě č. 19 na Karlově náměstí,¹² v budově reálného gymnázia v Křemencově ulici č. 12, v Geografickém a Geologickém ústavu, v Přírodovědecké fakultě (vše Albertov 6)¹³ a v Anatomickém ústavu Univerzity Karlovy (Kateřinská 32), či v sále fyzikálního auditoria ČVUT na Karlově náměstí č. 13. Kancelář ústavu pak sídlila v Žitné ulici č. 4.¹⁴ Korespondence však směřovala do Šeříkové ulice č. 4, kde měl sídlo UHK.¹⁵

¹² Petro Zlenko v časopise *Ukrajins'kyj tyžden'*, rok 1934, č. 37, uvádí Kaulichův dům jako neexistující. Tato informace je nepřesná – Kaulichův dům byl v letech 1932-35 radikálně přestavěn ve stylu funkcionalismu a na Karlově náměstí stojí dodnes. Na jeho místě dříve stával středověký dům patrně ze 14. století, který byl v roce 1841 přebudován ve stylu klasicismu v třípatrovou dvoukřídlou novostavbu. Právě v této podobě ho také znali ukrajinští studenti a pedagogové ve dvacátých letech 20. století. Viz BAŤKOVÁ, R. a spol.: *Umělecké památky Prahy, Nové město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1)*. Praha 1998, s. 284-285. ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni*. *Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 37, s. 3.

¹³ Na adrese Albertov č. 6 se zároveň nacházel Studentský domov – založený v roce 1921 organizací YMCA jako místo setkávání studentů z různých zemí. Ve dvacátých letech zde mělo své sídlo několik ukrajinských organizací. Zároveň zde probíhaly přednášky, besedy, různé kulturní akce a byla tu i jídelna, ve které se stravovali studenti Ukrajinského pedagogického institutu. Viz KOPŘIVOVÁ, A.: *Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v Praze*. Praha 1999, s. 21-22, 25-26. ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni*. *Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 40, s. 2-3.

¹⁴ Tuto informaci uvádí Vasyl' Koroliv-Staryj ve svém *Providnyku dlja Ukrajinciv*. Petro Zlenko ale v časopise *Ukrajins'kyj tyžden'*, rok 1934, č. 37, tvrdí, že tato kancelář sídlila v Žitné 14. Vzhledem k tomu, že Zlenko tuto informaci uvádí s více než desetiletým odstupem, dávám přednost údajům Koroliva-Starého, které pocházejí z roku 1923. Viz KOROLIV-STARYJ, V.: *Providnyk dlja Ukrajinciv u Čechoslovaččyni*. Praha 1923, s. 4. ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni*. *Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 37, s. 3.

¹⁵ KOPŘIVOVÁ, A.: *c. d.*, s. 21-22, 25-26. KOROLIV-STARYJ, V.: *c. d.*, s. 4. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 12. *Ukrajins'kyj Vyščyj Pedahohyčnyj Institut imeni Mychajla Drahomanova*. *Ukrajins'kyj student*, 2, 1923, č. 3-4, s. 60. ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni*. *Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 33-34, s. 3. ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni*. *Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 37, s. 3.

6. Vztahy mezi Ukrajinským pedagogickým institutem a Ukrajinským hromadským komitétem

Vznik Ukrajinského pedagogického institutu můžeme považovat za důležitý mezník v působení Ukrajinského hromadského komitétu. Založení této školy sice nepatřilo k nejvýznamnějším počínům komitétu – ty se již odehrály dříve. Institut dané dílo pouze završoval, po něm bylo otevřeno již jen Ukrajinské studio výtvarných umění, na jehož vzniku se ovšem UHK podílel pouze zčásti. Přípravy před založením institutu byly hodně ovlivněny vznikající krizí mezi komitétem a akademií a koncept budoucího poměru mezi ním a UHK se několikrát měnil. Lze jen spekulovat, do jaké míry se tento fakt odrazil na budoucnosti všech jmenovaných subjektů, nicméně pravdou zůstává, že institut získal díky tomu v rámci UHK velkou autonomii.

V letech 1923–1925, kdy institut podléhal komitétu, můžeme zároveň sledovat několik souběžně působících procesů, které měly vliv na utváření dalších vztahů mezi nimi. Za prvé zde hrála roli neochota UHK pokračovat v započatém díle, týkající se osvětové činnosti v ukrajinské emigraci a neschopnost využít dosažených úspěchů. Za druhé to byly začínající spory uvnitř komitétu, které jeho činnost postupně paralyzovaly a díky kterým se nemohl záležitostem v institutu dostatečně věnovat. A za třetí se UPIMD snažil udržovat kontakt i s těmi institucemi a organizacemi, jejichž vztah k UHK se zhoršil. Všechny tyto faktory pak působily na postupné rozvolňování vazeb mezi ústavem a komitétem a zároveň i na vzájemné odcizení, které však na rozdíl od akademie nikdy nepřekročilo únosnou mez.

Porovnáme-li návrh stanov UPIMD, který vznikl začátkem roku 1923 a s určitými úpravami pak byl v březnu 1923 roku předložen MZV, se stanovami z dubna 1923,¹ zarazí nás v první řadě několik zásadních změn: zatímco v návrhu byl komitét ve většině kompetencí institutu nadřazen, ve stanovách se již o správu musel dělit s ředitelem. Zatímco v návrhu byl za reprezentativní orgán institutu považován komitét a ředitel se měl především starat o řádný chod školy, ve stanovách již hlavní tíha jednání s jednotlivci a institucemi spočívala na řediteli. Pro úplnost však dodejme, že stále se za svou činnost musel UHK zodpovídat.²

Komitét tak měl nakonec na starosti veškeré záležitosti správně-hospodářského a kontrolního rázu. Vědecko-organizační a pedagogická úloha byla přenechána řediteli a

¹ Tyto stanovy však začaly v institutu oficiálně platit až na konci roku 1923.

² NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 50048/23, č. j. 64340/23. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 174.

profesorskému sboru. UHK uplatňoval svá práva především prostřednictvím svých třech orgánů – předsednictva, valné hromady a revizní komise. Do kompetence komitétu náleželo jmenování ředitele institutu, které sice bylo zpravidla formálním potvrzením návrhu profesorského sboru, tento akt se ale konal pravidelně každý rok. Zároveň ho mohl kdykoliv zprostit funkce. Komitét měl rovněž pravomoc jmenovat profesory institutu a odvolávat je, ale opět pouze na návrh ředitele a po předcházejícím schválení profesorským sborem. Předseda UHK či jeho zástupce se rovněž mohli zúčastňovat schůzí profesorského sboru či hospodářského výboru. Dále pak komitét potvrzoval rozpočty, výroční zprávy, vyučovací osnovy, instrukce pro studenty a vnitřní řád ústavu. Větší kompetence mu příslušely ve finančních záležitostech, kde mohl jednat jménem institutu a sestavovat i podepisovat smlouvy s jednotlivci i institucemi.³

Záležitosti fakult měl původně řešit profesorský sbor. V průběhu roku 1923 se však ukázala krátkozrakost takového řešení, jelikož sbor se pak musel scházet kvůli každému drobnému problému, což jeho práci neúměrně zatěžovalo. O záležitostech jedné fakulty tak museli rozhodovat i profesori z ostatních dvou fakult, kteří často dané otázce nerozuměli. Některé z kompetencí sboru proto byly postupně přesouvány na fakulty, které získaly určitou nezávislost a jejich akademický personál začal řešit příslušné záležitosti na samostatných schůzích. Do čela jednotlivých fakult byli postaveni referenti, které v jejich nepřítomnosti zastupovali tajemníci.⁴

Celkové výdaje UHK na institut ke konci roku 1923 činily 371 771 Kč. Z toho 197 963 Kč tvořily provozní záležitosti institutu a 173 808 Kč padlo na potřeby studentů. V prvním roce existence ústavu (resp. od faktického zahájení činnosti institutu do konce roku 1923) získával komitét finance na institut ve formě měsíčních subvencí od MZV ve výši zpravidla 61 000 Kč. V roce následujícím pak šly výdaje rapidně nahoru a výše roční subvence dosáhla 1 077 850 Kč. Zajímavé je, že již v červnu 1923, tedy ještě měsíc před oficiálním otevřením ústavu, komitét sděloval MZV, že výdaje na organizaci školy dosáhly 30 475,40 Kč. Nejvyšší položku, celkem 8 607 Kč, zde tvořily výlohy na ředitele. Zahrnovaly jeho plat, náklady na příjezd do Prahy, kancelářské útraty a drobná vydání. Uvedená částka však kupř. obsahovala i stravné pro studenty.⁵

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, c. d.

⁴ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 13.

⁵ NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 109526/23, č. j. 174646/23, č. j. 193243/23, č. j. 4144/24, č. j. 71904/25.

Významná část subvence byla poukázána na mzdy. Nejvyšší plat dostával samozřejmě ředitel Bilec'kyj. Činil 2 800 Kč měsíčně. Mzdy dalších profesorů a lektorů se pak pohybovaly mezi 1 200–2 371 Kč. Přibližně polovina akademického personálu se ovšem platu vzdávala ve prospěch institutu a nechávala si proplácet pouze přednášky nad šest hodin týdně. Za každou nadbytečnou hodinu bylo profesorům propláceno 40 Kč a lektorům 20 Kč. Asistenti pak dostávali měsíčně 200–600 Kč.⁶

Nábor prvních studentů do institutu byl zahájen právě v době, kdy zprávy o špatných vztazích mezi UHK a UHA začaly prosakovat na veřejnost. Vedení institutu si posléze prosadilo posílení pravomocí ředitele a profesorského sboru a vytvoření hospodářského výboru. Pozice akademie byla tehdy odlišná, zde např. ekonomické záležitosti plně náležely do kompetence UHK. Důležitou roli tu zřejmě hrálo i pestřejší stranické složení pedagogického sboru UHA a silnější postavení ukrajinských sociálních demokratů než v případě komitétu. Rozpory mezi Šapovalem a vedoucími činiteli této školy gradovaly poté, co předseda UHK začal zasahovat i do záležitostí, které spadaly plně do jejich kompetence; např. chtěl rozhodovat i o udělování stipendií studentům. Profesorský sbor UHA se nakonec obrátil na ministerstvo zahraničních věcí se žádostí o osamostatnění, která byla posléze schválena. Od 1. září 1923 se tak škola stala nezávislým subjektem.⁷

Separace akademie silně otřásla monopolním postavením UHK v ukrajinské emigraci v Československu a následující rok 1924 se ukázal být pro další činnost této organizace rozhodující. Právě v tomto roce výše dotací ministerstva zahraničních věcí na RPA dosáhla vrcholu a v dalších letech začala klesat. Zatímco v roce 1924 ministerstvo uvolnilo částku 99,77 milionu Kč, v roce následujícím to již bylo 72,93 milionu Kč a o dva roky později 71,01 milionu Kč. Ukrajinská emigrace byla brzy o krácení dotací informována a postupně v ní sílily hlasy požadující určité změny.⁸

Tyto záležitosti však zpočátku do života institutu přímo nezasahovaly. Ve druhé polovině roku 1923 již UPIMD při dalším vymezování kompetencí vůči komitétu postupoval

⁶ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 274/24.

⁷ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 50048/23, fond: RUESO 73, inv. č. 483, sig. Ukrajins'kyj Hromads'kyj Komitet, Korotkyj ohljad tych momentiv vidnošennja Upravy Hromads'koho Komitetu do Ukrajins'koji hospodars'koji Akademiji, jaki vydyblyjsja nehatyvno na žyttju akademiji. IVANYŠ, V.: *Stežkamy žyttja (spohady)*, kniha V. Novyj Ul'm 1962, s. 37-42. MARTOS, B.: *c. d.*, s. 210. *Try roky pracj*, s. 24.

⁸ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 256, č. j. Ruská pomocná akce. *Try roky pracj*, s. 9. *Ukrajins'kyj Hromads'kyj Komitet*. Ukrajins'ke žyttja, 1, 1924, č. 1, s. 3. *V hromads'kyj spravi*. Praha 1925, s. 15.

daleko opatrněji a vztahy obou subjektů se načas stabilizovaly. Důvodem zřejmě byla zaneprázdněnost řešením vlastních záležitostí. Zatímco UHK se ještě snažil vyřešit rozkol mezi svými členy, v institutu se připravovala reorganizace, týkající se uspořádání samotných fakult. Jak již bylo řečeno, institut se dělil do celkem tří fakult: literárně-historické, přírodovědně-zeměpisné a matematicko-fyzikální. Toto rozdělení by za normálních okolností fungovalo, pokud by ovšem výuka probíhala na jednom místě. Avšak za stávajících okolností, kdy studenti museli kvůli přednáškám navštívit během dne i několik budov, bylo nutné kvůli času na přesun některé lekce zkracovat, popř. je i vynechat. Omezovány byly zpravidla hudební a umělecké předměty. Tento stav byl samozřejmě dále neudržitelný, neboť v takovém případě se přímo nabízela otázka, zda je rovnou nezrušit a nenahradit jinými. V březnu se k řešení této otázky sešel profesorský sbor. Zde bylo rozhodnuto, že některé umělecké předměty (např. výtvarná výchova) již nadále na ústavu nebudou vyučovány a případní zájemci se měli zúčastňovat podobně zaměřených lekcí v Ukrajinském studiu. Zároveň však sbor rozhodl, že hudba sehrála v dějinách Ukrajiny významnou roli a ukrajinské školy se tudíž bez učitelů hudební výchovy neobejdou. Od následujícího akademického roku tak měla vzniknout nová, hudebně-pedagogická fakulta, která by zahrnovala celkem čtyři katedry. Zároveň měly být dvě dosavadní fakulty, přírodovědně-zeměpisná a matematicko-fyzikální, spojeny do jedné, matematicko-přírodovědné. Návrh pak byl realizován ve dvou etapách: zatímco nová fakulta vznikla již v květnu 1924, sloučení obou dřívějších fakult bylo uskutečněno až v lednu 1925.⁹

To však již vedení institutu intenzivně řešilo problémy spojené s krizí v komitétu. První náznaky, že silící rozpory v UHK dříve či později zasáhnou i do činnosti UPIMD, můžeme vysledovat v polovině roku 1924. Definitivně proces oddělení institutu od komitétu odstartovalo snížení dotací od MZV.¹⁰ V září 1924 komitét ministerstvu sděloval, že kvůli zmenšení subvence uvažuje o zastavení podpory různým institucím a organizacím mj. i Ukrajinskému pedagogickému institutu a Ukrajinskému studiu. Pokles měl být mimochodem dosti značný, jestliže v říjnu 1924 komitét obdržel od ministerstva 320 250 Kč, v budoucnu mu mělo být vypláceno pouhých 50 000 Kč měsíčně. Podle UHK měly výše uvedené instituce pokračovat dále v činnosti, ale samostatně a finance měly získávat přímo od

⁹ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 129054/24. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 14-17, 77.

¹⁰ První informace o plánovaném snížení dotací se v materiálech UHK objevují až v září 1924. Ještě v květnu 1924 si přitom komitét prosadil u ministerstva rozšíření maturitních kursů v Josefově u Jaroměře, což by patrně po zprávě o zmenšení dotací neučinil. Viz Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 343, č. j. 82855/24. NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 151518/24.

ministerstva. Zároveň měly být k institutu přičleněny i maturitní kursy, které dosud spadaly pod UHK. V této době se také poprvé objevily úvahy o zřízení střední školy pro ukrajinské emigranty, budoucího Ukrajinského gymnázia.¹¹

Rozhodnutí UHK provozovat činnost dále bez osvětových subjektů rozhodně nebylo ukrajinskou emigrací přivítáno, neboť vyvolávalo obavy o další osud ukrajinských vzdělávacích institucí. Týkalo se samozřejmě i institutu a verdikt UHK vedl k dalšímu ochlazení vztahů. Institut si posléze prosadil na komitétu některé úpravy, které se týkaly vnitřního uspořádání školy. Hospodářský výbor byl přeměněn na správu institutu, která nyní podléhala přímo řediteli školy a jejichž schůzek se již zástupce UHK neúčastnil. Jednalo se samozřejmě o formalitu, neboť vliv hromadského komitétu na ekonomické záležitosti školy byl spíše sporadický, přesto však šlo o jasný signál vyslaný jeho předsednictvu. Nesouhlas se ale začal projevovat i přímo v hromadském komitétu a poprvé zde proti vedení UHK vystoupila skupina osob, kterou nespojovalo jednotné politické přesvědčení, ale nespokojenost s prací předsednictva. S kritikou se komitét setkával už dříve, zpravidla se však jednalo o politicky motivovaná uskupení. Týkalo se to např. zmíněných směnovechovců. Jejich nejvýznamnějším představitelem byl Mychajlo Hruševs'kyj, ukrajinský eser, který navázal kontakt s bolševiky. Existenci UHK neuznával od samého počátku. Dále UHK kritizovali také Petljurovci a Petruševyčovi stoupenci.¹²

Vedení komitétu již námitky nemohlo brát na lehkou váhu, jelikož část kritiků zastávala v UHK důležité funkce. Předsednictvu vytýkali hlavně problémy v komunikaci s podřízenými orgány a institucemi, jež byly příčinou oddělení Ukrajinské hospodářské akademie a zhoršení vztahů s Ukrajinským pedagogickým institutem. První střetnutí se odehrálo na půdě podřízeného Ukrajinského rolnického spolku, kde nediplomatické chování Šapovalova bratra Mykoly budilo stále větší nevoli. Tomu se ale spor podařilo přenést na půdu komitétu.¹³

Opozice se pak s předsednictvem utkala na schůzích UHK, konaných v únoru a březnu 1925, jež však pouze přilily olej do ohně. Poté následovaly další střety, po nichž se obě strany vzájemně obviňovaly z nedodržení ustanovení spolku. Další činnost komitétu se již ukázala

¹¹ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 3552/24, fond: MZV-RPA 366, č. j. 159008/24.

¹² HRYHORIJIV, N.: *c. d.*, s. 18-23. *Rik praci Ukrajins'koho*, s. 33-34. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 16. VERSTJUK, V. – OSTAŠKO, T.: *Dijači Ukrajins'koji Central'noji Rady, bibliohrafičnyj dovidnyk*. Kyjiv 1998, s. 29-30.

¹³ Podle Nykyfóra Hryhorijiva Mykola Šapoval fyzicky napadl jednoho ze členů Ukrajinského rolnického spolku. Více viz: NA Praha, fond: PMV 562, sig. 225-562-50, č. j. 10848/25. „*Naši*“ *za kordonom*... . Kul'tura, 4, 1926, č. 1-3, s. 102. ŠAPOVAL, Mykola: *Do redakciji Ukrajins'koho žyttja*. Ukrajins'ke žyttja, 2, 1925, č. 1, s. 4. *Ukrajins'kyj Hromads'kyj Komitet v ČSR*, s. 164-168.

být nemožná; patrně nejbližší pravdě bylo tvrzení Jakiva Hrabiva, jednoho z členů opozice, který na předposlední schůzi UHK, konané 8. srpna 1925, prohlásil: „[Hlavní příčinou sporu]... jest... finanční tíseň, kteráž vznikla nehospodárností výboru [tj. předsednictva]. Výbor nepodával zpráv pokladních, členové jeho... dostávali platy 5 000–6 000 Kč, kancelářský inventář... nachází se u jednotlivců. Peněžité podpory... jak z ministerstva tak z příspěvků stále nedostačovaly, takže hlavně teď, po zastavení podpor ministerstvem zahraničních věcí, zvýšil se deficit [UHK]... na 80 000–90 000 Kč. Výbor... usiluje tímto způsobem pomoci si z nepříjemné situace likvidací spolku“.¹⁴ Dne 9. září 1925 se pak konala poslední členská schůze UHK, které se však již předseda organizace Mykyta Šapoval nezúčastnil. Místo něho sem dorazil Mykola Halahan, který přítomné informoval o rozhodnutí MZV ukončit činnost komitétu.¹⁵

Likvidace UHK, o které předsednictvo uvažovalo jako o jedné z možných variant patrně již na konci roku 1924, vyvolávala řadu otázek, jež bylo třeba neodkladně řešit. Jednou z nich bylo i oddělení institucí, které byly s komitétem organizačně propojeny. Ukrajinský pedagogický ústav měl to štěstí, že byl na tento proces velice dobře připraven včetně nových stanov. Separace institutu byla MZV definitivně schválena v únoru 1925. V souladu s dřívějšími předpoklady měl institut dostávat finance na svůj provoz přímo od ministerstva; vždy do 10. dne každého měsíce měla škola předkládat svůj platební seznam k proplacení inspektoru ústavu prof. Františku Lakomému. Ten měl být rozdělen do čtyř položek: první položka měla obsahovat tzv. služné (základní plat pedagogů) a příplatky za funkci (kupř. za funkci ředitele atd.), druhá položka přídavky na manželku a na děti, třetí odměny za jednotlivé vyučované hodiny (u pedagogů se služným nad rámec šesti hodin týdně) a plat ostatních zaměstnanců ústavu a konečně čtvrtá položka měla zahrnovat další příjmy pedagogů a zaměstnanců. Další potřeby UPIMD (např. nákup knih, učebních pomůcek, výdaje na exkurze atd.) měly být uvedeny ve zvláštní příloze, přiložené k platebnímu seznamu. Každé vydání bylo třeba doložit účtem nebo okolkovanou kvitancí. Na základě tohoto seznamu pak byla určována výše měsíční subvence od ministerstva, jež byla základním zdrojem příjmů institutu.¹⁶

¹⁴ NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 132457/25.

¹⁵ *Likvidacija Ukrajins'koho Hromads'koho komitetu v Č. S. R. Nova Ukrajina*, 4, 1925, č. 4-6, s. 150-153. „Naši“ za kordonom... , s. 102-103. *Ukrajins'kyj Hromads'kyj Komitet v ČSR*, s. 164-168. *V hromads'kyj spravi*, s. 3-15.

¹⁶ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 21565/25.

V oblasti ekonomické tak odloučení institutu od UHK proběhlo celkem bez problémů. O něco hůře již vypadala situace v organizační oblasti. Právě zde v souvislosti s likvidací UHK institut téměř doplatil na nepřípravenost ostatních institucí a organizací ukrajinské emigrace. Na začátku roku 1925 vzalo MZV likvidaci komitétu jako fakt, zároveň ale řada záležitostí čekala na své dořešení. Jednou z nich bylo pořádání ukrajinských maturitních kursů, které dosud nebyly do institutu plně inkorporovány. Jejich část se stále konala v Josefově u Jaroměře a ty součástí ústavu nebyly. Díky tomu měl UHK při jejich vedení stále rozhodující slovo. Vyřešena nebyla ani další existence Ukrajinského studia, uvažovalo se o jeho spojení s institutem. Připravovalo se i obnovení Ukrajinského dětského útulku, který také eventuálně mohl spadat pod přímou správu institutu. Vyjasnit však bylo třeba i další otázky, které již přímo s ústavem nesouvisely, kupř. další existenci Ukrajinského domu či UHVF.¹⁷

Vzhledem k tomu, že sama ukrajinská emigrace nebyla schopna v této složité situaci navrhnout definitivní řešení, začalo ministerstvo zvažovat likvidaci některých institucí a organizací. A mezi ohroženými subjekty se ocitl i Ukrajinský pedagogický institut. Jisté náznaky se projevily již v únoru 1925, kdy MZV nepovolilo institutu otevření katedry běloruštiny, ačkoliv ten to považoval za pouhou formalitu a ministerstvo informoval dodatečně. Termín případné likvidace však byl stále odsouván do budoucnosti. V říjnu 1925 pak MZV sdělilo MŠANO, že ústav bude zrušen až tehdy, když studenti vyšších ročníků dokončí svá studia. Institut tak byl alespoň na čas zachráněn.¹⁸

¹⁷ NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 170977/24, č. j. 52320/25. *Try roky praci*, s. 72.

¹⁸ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 13934/25.

7. Rektoři a zaměstnanci institutu

Výběr prvního akademického personálu institutu byl jednou z pravomocí, jež si UHK dokázal v průběhu jednání roku 1923 podržet a pomocí které se snažil svůj vliv v UPIMD posílit. Jeho členy tak byly zpravidla jmenovány osoby, které měly dobré vazby na některého z významných lidí v komitétu. Jen tři pedagogové ale byli přímo příslušníky UHK. První seznam možných kandidátů byl sepsán v březnu 1923. Tehdy se uvažovalo o víceméně 25 osobách, které by v institutu mohly působit. Část z nich však nakonec nenastoupila.¹ Poté, co institut zahájil činnost, byla většina akademického personálu zároveň přijata i do UHK a zbytku přiznán status spolupracovníka. Ředitelem nově vzniklé školy se stal prof. Leonid Bilec'kyj.

Leonid Bilec'kyj se narodil v roce 1882 v obci Lytvinivci nedaleko Kyjeva. Pocházel ze šlechtické rodiny, jeho matka byla polského původu. V průběhu středoškolských studií strávil určitý čas i v Sankt Petěrburgu, maturitu ale nakonec získal na gymnáziu v Kyjevě. Poté vstoupil na univerzitu sv. Vladimíra v Kyjevě, na historicko-filologickou fakultu. Zde studoval historii ukrajinské a ruské literatury. Tento obor úspěšně dokončil v roce 1913 a jako kandidát na profesuru dále pracoval na katedře ruského jazyka a písemnictví. Po pádu carismu se stal zaměstnancem Ministerstva národní osvěty Ukrajinské lidové republiky a v roce 1918 začal působit na katedře ukrajinské literatury na univerzitě v Kamenci Podolském, kde přednášel o dějinách ukrajinského písemnictví. Rektorem nově založené univerzity byl slavný Ivan Ohijenko, pozdější metropolita Ilarion, od roku 1951 hlava ukrajinské řecko-pravoslavné církve v Kanadě. V roce 1920 byl Bilec'kyj jmenován profesorem. Jeho plány však zkrátili bolševici. Na konci roku 1920 proto odešel do Lvova, kde působil na Ukrajinské tajné univerzitě a přednášel o ukrajinském jazyku a literatuře. V roce 1923 přijal pozvání do Prahy.²

¹ Těmito uvažovanými členy akademického personálu byli: Dmytro Antonovyč (člen UHK, do UPIMD nenastoupil), Leonid Bilec'kyj, Oleksa Bilous (do UPIMD nenastoupil), Valerija Bohac'ka (členka UHK), Antin Hončarenko (člen UHK), Jakym Jarema, Jevhen Ivanenko, Ivan Kabačkov, Opanas Koval's'kyj (do UPIMD nenastoupil), Volodymyr Kušnir, Ivan Majstrenko, Apolinar Maršyns'kyj, Vsevolod Petriv, Jurij Rusov, Sofija Rusova, Volodymyr Sičyns'kyj, Arsen Starkov, Pavlo Suljatyc'kyj (do UPIMD nenastoupil), Platonida Ščurovs'ka, Fedir Steško, Fedir Švec', Hryhorij Šyjaniv (do UPIMD nenastoupil), Markijan Terlec'kyj, Mykola Tymčenko, Arkadij Žyvoťko. Viz NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 110339/23, fond: MZV-RPA 366, č. j. 2729/23.

² NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22. MANDRYKA, M. I.: *Leonid Bilec'kyj*. Winnipeg 1957, s. 7-9.

Akademický personál se v průběhu prvního akademického roku dále rozrůstal, z původního 20 členného osazenstva vzrostl v dubnu 1924 na 30. Valná většina, celkem 23 pedagogů, pocházela z oblasti Velké Ukrajiny (tj. pravobřežní nebo levobřežní Ukrajiny), sedm z Haliče, zbývající tři z Francie, Lotyšska a Litvy. O sedm měsíců později na institutu působilo dokonce 48 pedagogů, z toho 19 profesorů. Vzdávající počet personálu vyžadoval další reorganizaci institutu. Po volbách v prosinci 1923 byli do čela literárně-historické fakulty zvoleni jako referent a tajemník prof. Vasyl' Simovyč a lektor Ivan Kabačiv, v čele přírodovědně-zeměpisné fakulty stanuli prof. Fedir Švec' a prof. Vsevolod Harmašiv a u matematicko-fyzikální fakulty se referentem stal prof. Jevhen Ivanenko a tajemníkem lektor Fedir Gula. Po založení hudebně-pedagogické fakulty ji vedli prof. Fedir Jakymenko a lektor Fedir Steško. V následujícím akademickém roce 1924/25 se stal referentem přírodovědně-zeměpisné fakulty prof. Arsen Starkov a tajemníkem prof. Stepan Rudnyc'kyj. Funkci tajemnice hospodářského výboru plnila až do jeho transformace na Správu institutu Valerija Bohac'ka. Ředitele Bilec'kého zastupoval v jeho nepřítomnosti tajemník profesorského sboru a Správy institutu prof. Jakym Jarema.³

Po transformaci školy v první polovině roku 1925 zůstal v čele ústavu ve funkci rektora Bilec'kyj. Prorektorem byl zvolen Vasyl' Simovyč. Děkanem literárně-historické fakulty se stal Ivan Kabačiv a proděkanem prof. Markijan Terlec'kyj. Sjednocenou matematicko-přírodovědnou fakultu vedli Jevhen Ivanenko a jeho zástupce Stepan Rudnyc'kyj a hudebně-pedagogickou fakultu Fedir Steško a doc. Platonida Ščurovs'ka. Novým tajemníkem senátu se pak stal Ivan Mirnyj.⁴

Zdánlivě pevnou pozicí Bilec'kého pak otřásla aféra, kterou se v únoru 1926 začal zabývat profesorský sbor. Dochoval se pouze stručný zápis z tajného jednání sboru a přijaté sankce vůči rektorovi. Z uvedených fakt se však dá vyvodit, že Bilec'kyj si u dvou podřízených institucí, tj. u Ukrajinského dětského útulku a UHVF, buď půjčil peníze nebo objednal služby pro své soukromé potřeby na účet institutu. Profesorský sbor jeho čin odsoudil a Bilec'kému uložil vyrovnání dluhu v několika měsíčních splátkách. Rektor trest přijal a zároveň oznámil, že v budoucnu již nehodlá kandidovat na žádnou funkci v institutu. Před širší veřejností pak byla jeho rezignace vysvětlována zdravotními důvody. V tomto

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 64340/23, fond: MZV-RPA 366, č. j. 4763/24, č. j. 84609/24, č. j. 142097/24. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 55.

⁴ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 52, 55. *Vysoki ukrajins'ki školy v Č. S. R.* Tryzub, 1, 1925, č. 4, s. 27.

směru však Bilec'kyj ani příliš klamat nemusel, neboť situace na Ukrajině a následná emigrace se podepsaly i na jeho zdraví. Trpěl srdeční arytmií a neurastenii.⁵

Aféra se posléze projevila i v odchodu hned sedmi pedagogů z ústavu.⁶ Ačkoliv škola brzy začala přijímat nové síly, úbytek se v nejbližší době zcela vyrovnat nepodařilo. Zatímco na začátku akademického roku 1926 na ústavu působilo 51 pedagogů, v červnu 1927 zde pracovalo jen 49 pedagogů. Snížil se i počet profesorů z 22 na 21.⁷ Nové volby v listopadu 1926 pak vynesly do čela institutu dosavadního prorektora Vasyla Simovyče. V jeho dosavadní funkci ho nahradil prof. Vsevolod Harmašiv, který vedle své vědecké činnosti na ústavu zároveň pečoval jako lékař o nemocné studenty a pedagogy. Obměnilo se i vedení matematicko-přírodovědné fakulty, kde se děkanem stal Fedir Gula a proděkanem doc. Stepan Ryndyk, a na literárně-historické fakultě nahradil Terlec'kého ve funkci proděkana doc. Dmytro Čyževs'kyj.⁸

Vasyl' Simovyč se narodil v roce 1880 v haličské obci Hadynkivci v rodině učitele. Po úspěšném ukončení gymnázia ve Stanislavivu zahájil v 19 letech studium na filozofické fakultě univerzity v Černovicích. V roce 1905 zároveň složil zkoušku na učitele středních škol a začal v tomtéž městě pracovat jako profesor zdejšího učitelského semináře, na kterém učil ukrajinský jazyk a literaturu. O osm let později pod vedením prof. Stepana Smal'-Stoc'kého úspěšně obhájil doktorskou práci na téma „Slovesa v díle Joanykije Haljatovs'kého“. Během první světové války pak působil jako učitel v táborech pro zajatce carské armády, v nichž vyučoval ukrajinský jazyk. V roce 1920 odešel do Berlína, kde pracoval jako redaktor ukrajinského nakladatelství J. Orensteina. V roce 1923 přijal práci v Ukrajinském pedagogickém institutu.⁹

Aby již na ústavu nedocházelo k finančním nesrovnalostem, byli do kanceláře rektora přijati dva účetní, kteří případné poklesky či pochybení měli hlásit profesorskému sboru. Tuto činnost zpravidla vykonávali studenti. V čele kanceláře stáli přednosta a jeho zástupce a dále

⁵ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 10, č. j. 946/26. NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 396, bez č. j. a názvu (zápis z tajného jednání senátu institutu dne 25. února 1926).

⁶ Jejich odchodem škola přišla o několik významných osobností. Ústav tehdy opustili: dr. Levko Čykalenko, prof. Dmytro Dorošenko, prof. Fedir Jakymenko, prof. Zdeněk Nejedlý, dr. Stepan Ripec'kyj, prof. Stepan Rudnyc'kyj a prof. Markijan Terlec'kyj. Viz NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 100405/27.

⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 2, č. j. 953/27. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 80581/27.

⁸ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 3, inv. č. 99, č. j. 2414/26. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 56.

⁹ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22. KOVALIV, P.: *Vasyl' Simovyč*. Winnipeg 1953, s. 8-9.

zde byli zaměstnání účetní a pomocný účetní, písařka na psacím stroji, pokladník, knihovník, jeho pomocník a kurýr.¹⁰

V souvislosti s transformací institutu v akademickém roce 1925/26 bylo třeba vyřešit ještě jeden problém. Jelikož ústav již získal určitý kredit a postupně se chtěl vyrovnat ostatním vysokým školám v Československu, musel svůj dosavadní benevolentní přístup při ověřování dokumentů uchazečů o studium změnit. Část studentů totiž nebyla schopná při přijímacím řízení právoplatně doložit dokončené střední vzdělání a institut jim v tomto směru vycházel vstříc – jako důkaz mu stačily i neověřené kopie dokumentů či potvrzení od ukrajinských úřadů. Nyní však již byly považovány za nedostačující. Proto byla založena šestičlenná ukrajinská kontrolně-zkušební komise složená ze zástupců UPIMD a UHA. Za institut sem byli delegováni Simovyč (jenž se stal zároveň i předsedou komise), Ivanenko a Kabačiv a za akademii prof. Ol'herd Bočkovs'kyj, prof. Oleksander Vilyns'kyj a doc. Serhij Komarec'kyj. Ještě v roce 1926 byl do jejího čela postaven inspektor ústavu Lakomý, jeho zástupci se stali Simovyč a Komarec'kyj. Úkolem tohoto orgánu bylo prověření všech studentských dokladů, u nichž vznikly nějaké pochybnosti. Posluchači, kteří nemohli prokázat, že maturitu dříve úspěšně zvládli, se museli podrobit dodatečným zkouškám.¹¹

V roce 1926/27 poprvé proběhlo habilitační řízení.¹² Docenty byli jmenováni dr. Myron Dol'nyc'kyj, dr. Oleksander Orlov, dr. Panas Fedenko a dr. Polykarp Herasymenko. Dosavadní docent Dmytro Čyževs'kyj pak byl povýšen do hodnosti profesora. Zároveň byli někteří asistenti ustanoveni lektory. Na prahu dalšího roku 1927/28 tak na ústavu působilo 23 profesorů, 17 docentů a 13 lektorů, dohromady tedy 53 pedagogů. Národnostní struktura

¹⁰ V červnu 1927 tyto funkce vykonávali: Přednosta kanceláře – Ivan Mirnyj, jeho zástupce – Pavlo Zoc', písařka – Oleksandra Carykova, účetní – Hryhorij Hrycaj, pomocný účetní – Mychajlo Tyravs'kyj, pokladník – Hryhorij Derkač, knihovník – Oleksander Šapoval, jeho pomocník – Mykola Samojlovyč, kurýr – Valerij Johanson.

¹¹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 3, inv. č. 99, č. j. 2183/26. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 22-24. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 181.

¹² Kandidáty na docenty navrhovaly fakulty profesorskému sboru. Uchazeč musel odevzdat habilitační práci, napsanou ručně nebo tištěnou, životopis a soupis své publikační činnosti. Fakulta poté jmenovala dva oponenty, kteří práci posoudili. Tu pak uchazeč musel obhájit na schůzi fakulty. Po jeho přednášce následovala rozprava, které se mohl zúčastnit jakýkoliv člen fakulty, zároveň ale děkan mohl přizvat i zástupce jiných vysokých škol. O úspěchu či neúspěchu pak hlasovali předsedové kateder fakulty. Rozhodnutí bylo poté předloženo ke schválení profesorskému sboru. Podobně probíhalo i povyšování docentů na profesory. Viz *Vytjah*. In: *Praci Ukrajins'koho Vysokoho Pedagogičnoho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi*, t. 1. Ed. V. Simovyč. Praha 1929, s. 575-576.

akademického personálu se změnila jen málo, stále zde převažovali pedagogové z Velké Ukrajiny – celkem 31 osob. Jedinou výraznou změnou bylo významnější zastoupení přednášejících narozených v Československu (resp. v Čechách a na Moravě; nejednalo se tedy o Rusíny), konkrétně osm osob. Stejný počet pedagogů pocházel z Haliče, dva z Bukoviny, dva z Ruska, jeden z Besarábie a jeden z Ruska. Nejvíce se převaha osob z Velké Ukrajiny projevovala na úrovni lektorů, neboť hned devět ze třinácti přednášejících (69 %) se narodilo v této zemi, nejméně pak na úrovni docentů, kde k ní patřilo devět ze sedmnácti přednášejících (52 %). Čtyři docenti (23 %) se narodili v Haliči.¹³

Věkové rozmezí akademického personálu bylo skutečně velmi široké. Nejstaršími členy personálu byli k prosinci 1927 prof. Ejchel'man a prof. Ivan Horbačevs'kyj, kterým oběma bylo 73 let, nejmladším byl teprve devatenáctiletý lektor Dmytro Pasičnyk. Průměrný věk profesorů na ústavu byl 49 let, docentů 37 let a lektorů 36 let. Celkový věk všech přednášejících činil v průměru 42 let.¹⁴

Ačkoliv tedy stáří akademického personálu nebylo v průměru příliš vysoké a většinou ho tvořily osoby, kterým bylo 30–45 let, jejich zdravotní stav měl k dokonalosti daleko. Na vině byla nejen dřívější špatná zdravotní péče na Ukrajině, ale i nízké platy, které emigrantům neumožňovaly zlepšit svou ekonomickou situaci a dostatečně pečovat o své zdraví. Přes uvedené skutečnosti bylo v době existence institutu zaznamenáno pouze jediné úmrtí pedagoga. Apolinar Maršyns'kyj, který na institutu učil ukrajinoznalství a dějiny Ukrajiny, musel být na konci roku 1927 hospitalizován kvůli chronickému zápalu ledvin a močového měchýře. Jeho plat lektora pokrýval pouze polovinu léčebných nákladů. Teprve po intervenci institutu mu MŠANO poskytlo jednorázový příspěvek. Přes poskytnutou zdravotní péči se stav Maršyns'kého dále zhoršoval a v červenci 1929 své nemoci podlehl.¹⁵

Maršyns'kyj se sice s věkem 64 let řadil ke starší části akademického personálu, závažnými nemocemi však trpěla i velká část jeho mladších kolegů. O zdravotních potížích bývalého ředitele Bilec'kého jsme se již zmínili, dodejme jen, že kupř. v prosinci 1929 mu musela být udělena tříměsíční zdravotní dovolená. Srdeční arytmií trpěl i doc. Volodymyr

¹³ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 5, č. j. 255/30. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22, č. j. 80581/27, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1829/27. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 68-69.

¹⁴ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 5, č. j. 255/30. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1829/27.

¹⁵ Maršyns'kyj tehdy dostával plat 979,60 Kč, náklady na léčení ale činily 1 750 Kč měsíčně. Příspěvek ministerstva pak byl 500 Kč měsíčně. Viz Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 76898/28. Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 18, inv. č. 414, č. j. 318/28.

Djakonenko (nar. 1890), který musel v roce 1930 požádat MŠANO o půjčku na léčení, aby mohl odjet do lázní v Poděbradech. Nebezpečně vysokým krevním tlakem, příznaky sklerózy a srdeční chorobou trpěl taktéž Ivanenko (nar. 1883), srdeční slabost zase trápila prof. Oleksandra Šul'hyna (nar. 1889). S hypertenzí a kornatěním tepen se musel léčit i prof. Agenor Artymovyč (nar. 1879). Silný revmatismus kolenního kloubu trápil koncem dvacátých let Jakyma Jaremu (nar. 1884). Podobné problémy sužovaly i doc. Volodymyra Kušnira (nar. 1881), kterého v roce 1931 postihl revmatický zápal ramenního kloubu. Velmi častá byla tuberkulóza, např. doc. Petro Savyc'kyj (nar. 1894) musel být koncem roku 1928 hospitalizován kvůli akutním plicním potížím, Platonida Ščurovs'ka (nar. 1893) měla zasaženou horní část plic a u dr. Nestora Nyžankivs'kého (nar. 1893) nemoc napadla levý kolenní kloub a musel odjet do slovenských lázní Bojnické kúpele. Souchotiny sužovaly i nástupce Bilec'kého ve funkci, rektora Simovyče, trpícího zároveň chronickou bronchitidou. V roce 1928 se také léčil s kloubovým revmatismem horních končetin a ischiasem. Posledně uvedená choroba vyžadovala lázeňské léčení i u prof. Maksyma Slavins'kého (nar. 1868). Dr. Borys Homzyn (nar. 1887) zase trpěl vředovým onemocněním žaludku a anémií.¹⁶

Jak je z tohoto výčtu zřejmé, vážné choroby sužovaly akademický personál institutu poměrně často. Přitom je třeba si uvědomit, že jsou zde zachyceny pouze případy, jejichž důsledkem byla dlouhodobější absence. Personál samozřejmě postihovaly i lehčí onemocnění jako chřipka, angína atd. Celkem snadno se tedy dá vyvodit, že nemoci pedagogů byly jedním z faktorů, který významně zasahoval do kvality výuky na institutu. Rektorát se tak často musel zabývat sháněním náhrady za absentující členy akademického personálu a plán přednášek se mnohdy v průběhu semestru několikrát změnil.

Volby administrativních a pedagogických funkcionářů v listopadu 1927 přinesly pouze dvě změny. V čele ústavu nadále zůstávalo duo Simovyč – Harmašiv, matematicko-přírodovědnou fakultu stále vedl Gula, proděkanem se ale místo Ryndyka stal doc. Myron Dol'nyc'kyj. Děkanem literárně-historické fakulty byl pořád Kabačiv, na pozici jeho zástupce ale Čyževs'kého vystřídal doc. Fedir Sljusarenko. Hudebně-pedagogická fakulta zůstávala beze změn, stále ji vedli Steško a Ščurovs'ka.¹⁷

¹⁶ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 7, č. j. 1419/31, inv. č. 26, č. j. 185/29, karton č. 2, inv. č. 43, č. j. 538/31, inv. č. 59, č. j. 1119/28, inv. č. 74, č. j. 189/29, č. j. 578/30, karton č. 3, inv. č. 76, č. j. 542/27, inv. č. 78, č. j. 1090/31, inv. č. 86, č. j. 1517/27, inv. č. 88, č. j. 2060a/27, karton č. 7, inv. č. 137, č. j. 1052/30, karton č. 18, inv. č. 412, č. j. 2/29, inv. č. 415, č. j. 3/29.

¹⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 3, inv. č. 99, č. j. 2498/27.

V akademickém roce 1928/29 se počet pedagogických pracovníků vyšplhal až na číslo 54, což bylo historické maximum. Ústav však již narazil na své hranice, neboť MŠANO začalo institut nutit k úsporám. A tak devět pedagogů působilo na škole bezplatně, ovšem i nadále jim byly propláceny nadbytečné hodiny. V roce následujícím počet pedagogů po delší době klesl, a to na 51. Tehdy zde působilo 24 profesorů, 14 docentů a 13 lektorů. Spirála, směřující k postupné likvidaci školy, se ale již pomalu roztáčela. V lednu 1930 ministerstvo vydalo nařízení, že od měsíce září smí na ústavu zůstat pouze pedagogové a zaměstnanci s nansenovskými pasy a ostatní musí být propuštěni.¹⁸

Postupně ustávala i činnost kontrolně-zkušební komise a to na základě výnosu MŠANO z 25. listopadu 1929. Již dva měsíce předtím ministerstvo oznámilo, že dvanáct let po rozpadu ruského impéria není možné, aby ruští a ukrajinští emigranti vykonávali maturitní zkoušku podle předpisů obvyklých v předrevolučním Rusku a že kvůli značnému časovému odstavu od tehdejších událostí existence komise ztratila smysl. Ojedinelé případy kontroly studijních dokladů mělo řešit samo ministerstvo. Komise se poté sešla ještě na dvou schůzích a na druhé z nich, konané 24. březnu 1930, ukončila svou činnost. Její protokoly byly předány rektorátu, který měl v budoucnu absolventům vydávat také potvrzení o středoškolském vzdělání, ovšem pouze po předchozím schválení ministerstvem školství¹⁹

Volby funkcionářů ústavu letech 1928 a 1929 přinesly pouze jedinou změnu, když na postu proděkana literárně-historické fakulty vystřídal Sljusarenka doc. Panas Fedenko. Oznámení ministerstva o nuceném odchodu neemigrantů však vyvolalo na ústavu bouřlivou reakci. Většina českých pedagogů ke konci akademického roku 1929/30 opustila ústav, zůstali pouze ti, kteří dříve vyučovali bezplatně. Co však bylo horší, začaly odcházet i osoby, u kterých se předpokládal bližší vztah k institutu. Ty v některých případech volily i poněkud nestandardní metody. V červenci 1929 kupř. lektor dr. Zinovij Lysko, který dříve pracoval na ústavu jako asistent, vycestoval do východní Haliče, odkud koncem léta zažádal o placenou dovolenou kvůli údajné nemoci. Senát ho vybídl, aby předložil lékařské osvědčení. Lysko místo toho poslal v listopadu novou žádost o udělení neplacené dovolené na celý zbytek akademického roku s odůvodněním, že vycestoval na sovětskou Ukrajinu. Senát jeho žádost zamítl a s Lyskem byl definitivně rozvázán pracovní poměr. Podobně v listopadu 1929 doc. Nestor Nyžankivskij žádal senát o neplacenou dovolenou do srpna 1930 kvůli výjezdu

¹⁸ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 3, č. j. 553/29, inv. č. 5, č. j. 255/30, karton č. 10, inv. č. 158, č. j. 223/30, karton č. 12, inv. č. 282, č. j. 433/30. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 32.

¹⁹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 158, č. j. 2122/29, č. j. 771/31, karton č. 12, inv. č. 282, č. j. 1679/30.

do východní Haliče a Bukoviny, kde se hodlal věnovat vědecké práci. V tomto případě mu bylo vyhověno, když si však v říjnu 1930 svůj pobyt prodloužil, přestal být i on zaměstnancem ústavu.²⁰

Za stávající situace rezignoval Simovyč na funkci rektora a volby v červnu 1930 na jeho místo vynesly Harmašiva. Prorektorem se stal prof. Maksym Slavyns'kyj. Fedenko byl jmenován děkanem literárně-historické fakulty, proděkanem prof. Mykola Tymčenko. V čele matematicko-přírodovědné fakulty zůstával Gula, na post proděkana se ale vrátil Ryndyk. Hudebně-pedagogickou fakultu dále vedli Steško a Ščurovs'ka. Situace nového rektora byla nezáviděníhodná, přesto po svém nástupu dokázal vyjednat odložení likvidace a příznivější podmínky pro odchod pedagogů. Ještě v lednu 1931 tak na škole působilo celkem 42 pedagogů, z toho 17 profesorů, 15 docentů a 10 lektorů.²¹

Prof. Vsevolod Harmašiv se narodil v roce 1868 ve městě Mykolajiv na Chersonsku. V roce 1893 úspěšně ukončil studium na lékařské fakultě Kyjevské univerzity a poté byl odeslán do Sankt Petěrburgu, kde působil na tamní lékařské akademii a získával praktické znalosti v chirurgii. V roce 1897 se vrátil do Kyjeva, kde nastoupil do zdejší vojenské nemocnice. V roce 1902 obhájil dizertaci. Jako polní lékař se zúčastnil války v Číně v letech 1899–1910, rusko-japonské války v letech 1904–1905 a první světové války. Po roce 1918 pracoval v kyjevských nemocnicích a v roce 1922 se rozhodl odejít do Československa. V Praze poté poskytoval lékařskou péči emigrantům a krátce nato se stal zaměstnancem nově založeného Ukrajinského pedagogického institutu, kde vyučoval hygienu, anatomii lidského těla a biologii.²²

V roce 1931/32 byl proděkanem literárně-historické fakulty jmenován Sljusarenko, děkanem matematicko-přírodovědné fakulty se stal Dol'nyc'kyj a jeho zástupcem stále zůstával Ryndyk. Hudebně-pedagogická fakulta byla beze změn. V témže roce opustili školu pedagogové, kteří tu dosud působili bezplatně, a s nimi i ti, kdo si našli perspektivnější zaměstnání. V roce 1932/33 pak došlo pouze ke změně na postu děkana literárně-historické fakulty, kterým se stal Kabačkov. Na začátku prosince 1932 bylo v ústavu zaměstnáno 27

²⁰ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 2, inv. č. 50, č. j. 1441/26, č. j. 1529/29, č. j. 2011/29, č. j. 2056/29, č. j. 2725/29, inv. č. 59, č. j. 2351/29, č. j. 1825/30, karton č. 3, inv. č. 99, č. j. 1399/28, č. j. 1612/29.

²¹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 6, č. j. 48/31, karton č. 3, inv. č. 99, č. j. 1224/30.

²² NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1426/25. *Encyklopedija Sučasnoji Ukrajiny, Tom 5*. Ed. I. M. Dzjuba – A. I. Žukovs'kyj – O. M. Romaniv. Kyjiv 2006, s. 406.

osob: sedm profesorů, dvanáct docentů, pět lektorů, dva asistenti a jeden účetní. Celkem 21 osob pocházelo z Velké Ukrajiny, pět osob z východní Haliče a jedna z Kubáně.²³

V roce 1933 byl institut přeměněn na vědecko-výzkumný ústav. Harmašiv složil funkci rektora a místo něho byl v březnu 1933 znovuzvolen opět Simovyč, zástupcem se stal Bilec'kyj. Děkanem literárně-historické fakulty byl v březnu jmenován Tymčenko a proděkanem matematicko-přírodovědné fakulty Ivanenko. Ostatní funkce zůstávaly beze změn. O vědecké práci se již příliš hovořit nedalo, nový rektor ke konci roku 1933 odcestoval do Lvova, kde si našel novou práci. Bilec'kyj mezitím začal přednášet historii a filozofii práva na UVU. V květnu 1935 pak nahradil v čele ústavu Simovyče, tehdy se však již jednalo o pouhou formalitu. Posledním prorektorem se stal Tymčenko.²⁴

Bilec'kyj nastoupil v roce 1936 jako učitel na Ukrajinské gymnázium, na kterém zdárně přečkal i dobu druhé světové války. V roce 1945 byl evakuován do německého Augsburgu, kde dále vyučoval. Brzy se ale přesunul do Ulmu a stal se ředitelem jiného ukrajinského gymnázia. V roce 1949 se přestěhoval do Kanady, kde pracoval nejprve ve Středisku ukrajinské kultury a osvěty ve Winnipegu (Oseredok Ukrajins'koji Kul'tury j Osvity) a poté krátce působil jako redaktor časopisu „Ukrajins'kyj Holos“. V roce 1951 se stal prezidentem Ukrajinské svobodné akademie věd, sídlící v témže městě (Ukrajins'ka Vil'na Akademijs'ka Nauk - UVAN). O dva roky později ho postihl srdeční infarkt, po kterém musel omezit svou činnost. V únoru 1955 zemřel ve Winnipegu ve věku 73 let.²⁵

Vasyl' Simovyč se ve Lvově stal tajemníkem Vědecké společnosti Tarase Ševčenko (Naukove Tovarystvo Tarasa Ševčenko - NTTS). Zároveň zde působil jako redaktor osvětové společnosti Prosvita a podílel se kupř. na vydání třídílné Ukrajinské všeobecné encyklopedie

²³ V roce 1933 pak institut opustil ještě doc. Volodymyr Djakonenko. Na ústavu zůstali: prof. Leonid Bilec'kyj, doc. Myron Dol'nyc'kyj, doc. Panas Fedenko, doc. Fedir Gula, prof. Vsevolod Harmašiv, ing. Hryn'ko Hrycaj (účetní), prof. Jevhen Ivanenko, doc. Ivan Kabačiv, ing. Pavlo Kryc'kyj (asistent), dr. Volodymyr Kušnik, Ljubov Lindfors, prof. Mykola Lorčenko, dr. Jevhen Malyk, Ivan Mirnyj (asistent), dr. Symon Narižnyj, doc. Hryhorij Omel'čenko, Vsevolod Petriv, doc. Stepan Ryndyk, doc. Petro Savyc'kyj, doc. Volodymyr Sičyns'kyj, prof. Vasyl' Simovyč, prof. Maksym Slavins'kyj, doc. Fedir Sljusarenko, doc. Fedir Steško, doc. Ščurovs'ka Platonida, prof. Mykola Tymčenko. Viz Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 25210/33, č. j. 144925/32, č. j. 16244/33. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 56-57

²⁴ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 1984/34. KOVALIV, P.: *c. d.*, s. 8-9. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 44, 57. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 126. *V Ukrajins'kym Pedahohičnim Instytuti.* Ukrajins'kyj tyžden', 3, 1935, č. 22, s. 3.

²⁵ *Encyklopedija Sučasnoji Ukrajiny, Tom 2.* Ed. I. M. Džjuba – A. I. Žukovs'kyj – O. M. Romaniv. Kyjiv 2003, s. 774-775. MANDRYKA, M. I.: *c. d.*, s. 9-15.

(Ukrajins'ka Zahal'na Encyklopedija). Po připojení východní Haliče k SSSR v roce 1939 zůstal ve Lvově. V roce 1940 se stal profesorem Lvovské univerzity a posléze i jejím rektorem. Po německém útoku na SSSR byl zatčen a krátce vězněn. Po propuštění působil jako redaktor Lvovské pobočky nakladatelství Ukrajins'ke vydavnytvo v Ukrajinském centrálním komitétu (Ukrajins'kyj Central'nyj Komitet - UCK). V roce 1944 ve Lvově zemřel.²⁶

Nejméně zpráv máme o posledním rektorovi Vsevolodu Harmašivovi. Víme jen, že v roce 1945 emigroval do Německa a v roce 1953 zemřel v Mnichově.²⁷

²⁶ Archiv MZV Praha, c. d. KOVALIV, P.: c. d., s. 8-9. *Encyclopedia of Ukraine, volume IV*. Ed. D. H. Struk. Toronto – Bufalo – London, s. 716-717.

²⁷ *Encyclopedia of Ukraine, volume II*. Ed. V. Kubijovyč. Toronto–Buffalo–London 1988, s. 214. *Encyklopedija ukrajinoznavs'tva, slovnykova častyna I*. Ed. V. Kubijovyč. Paris–New York 1955, s. 356.

8. Studenti

Jelikož jedním z cílů institutu byla i příprava budoucích učitelů k pedagogické činnosti, byla studentům věnována náležitá pozornost. V porovnání se současností je zajímavé, že posluchači se těšili v rámci institutu poměrně významnému postavení a mohli ovlivňovat jeho budoucí kroky. Původně byli rozděleni do tří kategorií, tj. řádní, mimořádní a volní studenti. Řádný student požíval všech práv a povinností posluchače institutu včetně nároku na stipendium. Mimořádný student navštěvoval vedle institutu ještě jinou vysokou školu a proto o stipendium žádat nemohl. Zatímco obě skupiny, řádní i mimořádní studenti, měli některé zkoušky povinné a po ukončení studia získali diplom, volní posluchači absolvovali přednášky pouze kvůli svému zájmu. V souvislosti s omezováním stipendií byla kategorie mimořádných studentů v roce 1927 zrušena a posluchači navštěvující jiné vysoké školy byli dále pokládáni za řádné studenty.¹

Změny byly v prvních letech existence UPIMD poměrně časté. Porovnáme-li mezi sebou první návrh stanov z počátku roku 1923, stanovy, které začaly platit po založení institutu, a stanovy, jimiž se ústav řídil po své separaci od UHK v roce 1925, zjistíme, že představy vedoucích činitelů o studentech institutu se postupně proměňovaly a přizpůsobovaly realitě. V návrhu stanov se studenty mohli stát pouze ukrajinští občané ze všech ukrajinských zemí bez rozdílu pohlaví, kteří měli maturitu, bylo jim méně než 35 let a byli úředně zaregistrováni. Fakticky se tedy počítalo pouze s osobami, které měly status ukrajinského emigranta; studenti, kteří měli občanství nějakého státu (včetně československého), nebyli vůbec bráni v potaz. Stanovy z roku 1923 však znamenaly v tomto směru výrazný posun, případné přijetí cizích státních příslušníků již bylo možné po pozitivním rozhodnutí profesorského sboru. Ten případně mohl schválit i studium osobám neukrajinského původu. Definitivně rovněž odpadlo věkové omezení. Původně se také neplánovalo plné studium pro posluchače, kteří navštěvovali jiné vysoké školy. Ti měli spadat do kategorie volných studentů a tudíž by nemohli získat diplom. I zde se však vedení institutu muselo přizpůsobit realitě a ve stanovách již měli tyto posluchači podobná práva jako řádní studenti. Studium bylo umožněno dokonce i lidem bez maturity, podmínkou ovšem bylo ukončení minimálně šesti tříd gymnázia nebo jiné střední školy a dotyčná osoba se ještě musela zúčastnit přijímacích testů. Jedním z důležitých kritérií, které také mělo vliv na

¹ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 101. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 178-179.

výsledek přijímacího řízení, byl legální pobyt v ČSR. Požadavek ukončeného středního vzdělání se znovu objevil ve stanovách z roku 1925. Zde definitivně odpadla omezení pro neemigranty, preferovány již byly osoby ukrajinské národnosti bez ohledu na státní příslušnost; profesorský sbor rozhodoval pouze o přijetí osob jiné národnosti. Tímto krokem bylo umožněno mimochodem i studium obyvatelům Podkarpatské Rusi.²

Měnily se samozřejmě i představy ohledně výuky. V prvním organizačním plánu vyučování, vzniklém ještě na jaře 1923, byla již zapracována možnost přijímat studenty bez maturity, pro které tak měl být vyhrazen celý první ročník. Studenti s ukončeným středním vzděláním měli přímo nastupovat do druhého ročníku. Teoreticky tak mohli tříleté studium zvládnout za pouhé dva roky. Nicméně při sestavování učebního plánu se čím dál více ukazovalo, že vtěsnat do dvou let potřebné předměty nutné k absolvování školy nelze. Po společném jednání nakonec UHK a profesorský sbor institutu dospěly k rozhodnutí, že do prvního ročníku nastoupí nakonec obě skupiny společně, zároveň ale posluchači bez dokončeného středního vzdělání budou navštěvovat i maturitní kursy. V průběhu prvního ročníku pak museli úspěšně vykonat maturitní zkoušku. Oficiálně bylo tříleté studium rozděleno do dvou kursů: jednoletého všeobecně-vzdělávacího a dvouletého odborně-pedagogického.³

Původně se rovněž na škole počítalo se 180 studenty, samozřejmě ale až po naplnění všech tří ročníků. Tato představa však byla ještě před otevřením institutu korigována na 150 studentů, tedy 50 na každý ročník. K realitě měl nakonec blíže první odhad; nicméně i on byl podhodnocený. O studium se ucházelo celkem 352 zájemců a do školy nakonec nastoupilo 75 posluchačů. Po třech letech jejich počet výrazně překročil hranici dvou stovek.⁴

V prvních ročnících dostávala většina studentů stipendium, které činilo 500 Kč měsíčně. Kromě toho dostávali i podporu na ošacení ve výši 50 Kč. V lednu 1927 MZV institutu oznámilo, že další žádosti o finanční výpomoc studentům již nebudou schváleny. Dosavadní stipendia sice byla dále vyplácena, nicméně zároveň ale byla od poloviny roku 1927 snížena na částku 450 Kč. Podpora na ošacování přestala být vyplácena úplně. Poslední stipendisté opustili školu koncem akademického roku 1928/29. V letech 1927–1929 dostávali finanční

² NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 64340/23, 188875/25. *Vytjah*. In: Praci Ukrajin's'koho Vysokoho Pedagogičnoho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 1. Ed. V. Simovyč. Praha 1929, s. 570-572.

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 687/23, 64340/23. *Try roky praci*, s. 48.

⁴ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 687/23, č. j. 64340/23. NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 4144/24. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 107. *Try roky praci*, s. 48.

podporu i doktorandi. Její výše byla stejná jako u ostatních posluchačů. Současně měli v případě odjezdu z ČSR ještě nárok na odbytné, opět ve výši 450 Kč.⁵

Počty a procento stipendistů pak ukazuje tato tabulka (zachycen je vždy stav na konci každého semestru):⁶

Rok + semestr	Počet studentů	Stipendisté	Procento
1923/24 zimní semestr	72	72	100 %
1923/24 letní semestr	94	69	73,40 %
1924/25 z. s.	177	119	67,23 %
1924/25 l. s.	169	119	70,40 %
1925/26 z. s.	223	149	66,81 %
1925/26 l. s.	189	147	77,77 %
1926/27 z. s.	173	140	80,92 %
1926/27 l. s.	164	138	84,14 %
1927/28 z. s.	206	79	38,34 %
1927/28 l. s.	199	77	38,69 %
1928/29 z. s.	161	29	18,01 %
1928/29 l. s.	145	27	18,62 %

Jak lze z uvedených údajů vyčíst, podíl stipendistů měl zpočátku klesající tendenci. Po osamostatnění institutu v roce 1925 ovšem došlo k obratu a procento studentů pobírajících podporu začalo opět vzrůstat, což se však nemohlo líbit MZV. Větší benevolence školy k udělování stipendií byla tedy jedním z důvodů, proč ministerstvo od roku 1927 vyplácení

⁵ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 122, č. j. 1925/28, č. j. 1283/29. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 150952/25, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1829/27, č. j. 2989/27, 29314/28. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 109-110. *Try roky praci*, s. 43.

⁶ NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 394, č. j. Běhy posluchačů v letech 1923–1928, 1929. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 107.

nových stipendií zastavilo. Poté, co institut přešel pod správu MŠANO, stipendia obnovena nebyla, výjimečně ale bylo možné vyjednat vyplacení mimořádných podpor.⁷

Stipendia sice studentům nemohla plně pokrýt životní náklady, v porovnání s tehdejšími cenami zboží a služeb se však nejednalo o úplně zanedbatelnou částku. V roce 1928 stál kupř. 1 kg chleba 3 Kč 40 h, 1 l mléka 1 Kč 95 h, běžná pánská košile 24 Kč 92 h, pánské boty 100 Kč 83 h a stříhání vlasů u holiče 4 Kč. Řada studentů si zároveň přivydělávala. Určitý obrázek o těchto zaměstnáních si můžeme udělat ze statistiky, kterou vedení institutu zpracovalo pro MŠANO na začátku roku 1929. Ze sedmi studentů, které ještě čekaly závěrečné zkoušky, nepracovaly pouze dvě posluchačky. Dvě studentky obsluhovaly hosty v restauraci, jedna si vydělávala šitím na stroji, jeden student působil jako vychovatel v Ukrajinském gymnáziu a jeden pracoval jako dělník. Žel, ani dokončení školy nezaručovalo práci v oboru a v některých případech ani lepší zaměstnání. Z 38 sledovaných absolventů pouze sedm pravidelně vyučovalo a jen dva vykonávali osvětovou činnost. Dalších sedm osob sice pracovalo v pedagogických institucích, ale v nepedagogických oborech (vychovatel, pokladník, knihovník, ošetrovatel atd.). Pět absolventů působil v zaměstnáních nevyžadujících ani středoškolské vzdělání (dělník, šička, šofér aj.). Dvanáct nezískalo žádnou práci, pět z nich se ale připravovalo na doktorskou zkoušku. Šest bývalých posluchačů živilo jejich manželé nebo manželky. Zajímavý je rovněž fakt, že pouze devět absolventů zůstalo v Praze. Téměř polovina, přesně šestnáct osob, pobývala nedaleko hlavního města ve středních Čechách. Devět odcestovalo do Polska a čtyři odešli do Ukrajinské SSR.⁸

Stipendia a příspěvek na ošacení nebyly rovněž jedinými podporami, na něž studenti mohli dosáhnout. V letech 1927–1929 dostávali posluchači, kteří založili rodinu, příspěvek na manžela či manželku ve výši 150 Kč a na dítě 100 Kč měsíčně. Kupř. v únoru 1928 tuto podporu pobíralo 31 osob. Zároveň několik nemajetných studentů (zpravidla mezi osmi až patnácti) dostávalo finanční výpomoc v hodnotě 150–200 Kč. Prostředky na ně poskytoval akademický personál ze svých platů. Toto ústavní stipendium bylo vypláceno v letech 1925–1932. V roce 1925 byl zároveň založen fond prof. Ivana Horbačevského. Jeho základem se stal plat tohoto pedagoga, který se ho dobrovolně vzdal. Brzy do něho začal přispívat svou mzdou i prof. Artymovyč. Finance byly získávány i formou sbírek či prostřednictvím pokut za nedodržení závazků. Fond poskytoval příspěvky nemocným posluchačům a studentské

⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 123, č. j. 407/29, č. j. 1283/29.

⁸ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 5, inv. č. 111, č. j. 95/29. PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa, I. díl, období 1918–1945*. Brno 2004, s. 238.

půjčky. Spravoval ho pomocný komitét složený ze zástupců studentů a senátu institutu v čele s rektorem. Svou činnost ukončil v roce 1931.⁹

Jestliže se dá říci, že ve finanční oblasti existoval mezi studenty a akademickým personálem poměrně velký rozdíl, u chorob to již tvrdit nemůžeme. Studenti v tomto směru za pedagogy příliš nezaostávali. Jak sami uvádějí v dopise ministerstvu školství z roku 1931, řada z nich nastoupila na ústav s podlomeným zdravím, což zpravidla byl důsledek tvrdých podmínek za války a v zajateckých táborech. Ucelená evidence ohledně chorob sice není k dispozici, určitý obrázek si ale můžeme udělat ze zpráv o nemocech studentů mezi lety 1925 až 1931. V tomto období muselo být z vážných důvodů hospitalizováno 34 osob, některé z nich i vícekrát. V deseti případech měla medicínský zásah na svědomí tuberkulóza. Dalších deset studentů mělo chronický katar plic, což však obvykle byl pouze předstupeň tuberkulózního zánětu.¹⁰

Podrobnější informace přináší zpráva z roku 1926. Studenti se zdravotními problémy tu jsou rozděleni do celkem čtyř kategorií: do první spadaly případy s tuberkulózou v aktivním stadiu, což představuje 10 % posluchačů. Do druhé kategorie byli zařazeni studenti se stejným onemocněním v klidové fázi, tvořící 8 % posluchačů. Do třetí kategorie patřily osoby s anémií, chorobou, která se tu většinou objevovala jako následek podvýživy, činící 7 % studentstva institutu. Čtvrtá kategorie pak byla tvořena posluchači, kteří trpěli jinými chronickými nemocemi, zejména chorobami žaludku, krticí a artritidou. Jednalo se o celkem 10 % posluchačů. K únoru 1926 tak 53 ze 150 studentů trpělo nějakou vážnější chorobou. Situace se nelepšila ani v dalších letech. Kupř. v akademickém roce 1928/29 hned sedm z 28 posluchačů čtvrtého ročníku mělo zdravotní potíže chronického rázu. Žel, ne u všech studentů dokázal oslabený organismus nemoc zvládnout a v několika případech skončilo onemocnění tragicky. Kupř. na začátku roku 1925 podlehl svým chorobám hned dva mladí lidé. Dne 1. ledna 1925 zemřel v sanatoriu v Prosečnici na tuberkulózu Petro Luc'kyj, student prvního ročníku a 1. února 1925 na chorobu plic (pravděpodobně se opět jednalo o tuberkulózu) posluchač druhého ročníku Ivan Ščerbljuk. K dalšímu úmrtí pak došlo v březnu 1926, kdy

⁹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 122, č. j. 365/28, karton č. 8, inv. č. 140, č. j. Do Pana Ministra Ministerstva Zahranyčnych Sprav v Č. S. R. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 109.

¹⁰ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 3, inv. č. 101, č. j. 388/26, č. j. 399/26, č. j. 717/26, č. j. 842/26, č. j. 901/26, č. j. 1120/26, karton č. 4, inv. č. 105, č. j. 312/27, č. j. 531/27, inv. č. 107, č. j. 1387/27, č. j. 1426/27, inv. č. 110, č. j. 1760/28, č. j. 1780/28, č. j. 2554/28, karton č. 5, inv. č. 111, č. j. 118/28, č. j. 186/29, č. j. 475/29, inv. č. 112, č. j. 1556/29, inv. č. 116, č. j. Posvidčennja, č. j. 1554/31, č. j. 1218/31, č. j. 1251/31. NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 397, č. j. Vysokému ministerstvu školství a národní osvěty.

v sanatoriu Na Pleši u Mníšku pod Brdy podlehl tuberkulóze nadějný básník Jurij Darahan, navštěvující institut druhým rokem.¹¹

Přes veškeré problémy, které posluchače na škole postihovaly, se studentstvo ústavu vždy velmi zajímalo o své záležitosti a nebálo se případného konfliktu. První zmínka o významnější akci pochází z dubna 1926, kdy se zástupci třetího ročníku matematicko-přírodovědné fakulty obrátili na děkanát s dotazem, jak vlastně mají probíhat závěrečné zkoušky. Z dopisu jasně vyplývá, že komunikace mezi děkanátem a studenty vázla; posluchači se v něm podívovali, proč dosud nedostali přesné instrukce o jejich budoucí podobě. Chtěli proto vědět, kdo k nim může přistoupit, jaké náležitosti mají být splněny, zda zkoušky budou probíhat podle západoevropského nebo ruského vzoru a jaká je doporučená literatura. Děkanát také studentům nevysvětlil, jak má vypadat závěrečná písemná práce, a ti se tudíž tázali i jaké téma si mají vybrat, z jakého oboru a jaký by vlastně měl být její charakter. V závěru dopisu bylo připomenuto, že ústav již delší dobu plánuje zavést doktorské zkoušky a měl by tedy posluchače informovat, kdo se jich může zúčastnit a podle jakých zásad. Jak víme, celá záležitost nakonec dobře dopadla, neboť MZV nakonec povolilo otevření čtvrtého ročníku a tím se celá záležitost o rok odložila. V následujícím akademickém roce již byli posluchači instruováni lépe.¹²

Studenti pak opět dali o sobě slyšet v květnu 1927. Tehdy se obrátili přímo na rektora se svými požadavky. Předlohou byl dopis podobného znění, který o šest měsíců dříve adresovali zástupci Studentské hromady senátu institutu, aniž by se ovšem setkali s žádoucí odezvou. Posluchači čtvrtého ročníku žádali vedoucího činitele ústavu o splnění několika bodů. Jako první byla uveden návrh, aby do oficiálního názvu školy bylo přidáno slovo „vysoký“. Celý název ústavu tak měl znít „Ukrajinský vysoký pedagogický institut M. Drahomanova v Praze“.¹³ Přejmenovány měly být i formuláře, tiskopisy, razítka atd. Absolventi měli rovněž dostávat potvrzení o dokončení studia a po závěrečné zkoušce diplom s titulem profesora

¹¹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 3, inv. č. 101, č. j. 547/26, karton č. 8, inv. č. 140, č. j. Do Pana Ministra Ministerstva Zahranyčnych Sprav v Č. S. R. NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 397, č. j. Vysokému ministerstvu školství a národní osvěty. *Posmertna zhadka*. Bjuleten' Students'koji Hromady UPIMD, 1, 1925, č. 1, s. 12.

¹² Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 15, inv. č. 390, č. j. Do Dekanatu Fyzyko-Matematyčného Viddilu Ukrajins'koho Pedagogičného Institutu im. M. Drahomanova u Prazi. NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 141004/26.

¹³ Od roku 1925 zněl oficiální název institutu v českém jazyce „Ukrajinský pedagogický ústav jména Mychajla Drahomanova v Praze“. Viz kapitola 11. Situace institutu v druhé polovině dvacátých let

středních škol. Posluchači zároveň doporučovali, aby fakulty na ústavu byly v ukrajinském jazyku nazývány s definitivní platností „fakul'tet“ místo dosavadního „viddil“. ¹⁴ Rektor byl vyzýván i k tomu, aby studenti byli více zapojováni do rozhodování o svých vlastních záležitostech. ¹⁵

Požadavky posluchačů byly nakonec realizovány jen zčásti a polovičatě. Pokud se týká nového názvu ústavu, slovo „vysoký“ najdeme už v ukrajinské verzi stanov z roku 1925, nikoli ovšem ve verzi české. Jelikož pro československé úřady byla směrodatná česká verze, dá se říci, že požadavek studentů nebyl nikdy splněn, jelikož název se až do konce existence ústavu nezměnil. Ve vnitřní komunikaci institutu se sice delší forma jeho pojmenování vyskytovala pravidelně, v komunikaci mezi ministerstvy a rektorátem se tak ale začalo dít až na začátku roku 1930. Tehdy se také poprvé objevila v hlavičce tiskopisu. ¹⁶

Zcela spokojeni nemohli být posluchači ani v případě následujícího bodu. Po ukončení studia na ústavu absolventi skutečně získávali potvrzení a po složení závěrečných zkoušek se stávali majiteli diplomu, na němž nechyběl dokonce ani kompletní název institutu. Zároveň dostávali od institutu i odznak, jejich titul ovšem zněl pouze „pedagog středních škol“. Další požadavek nebyl realizován vůbec, když fakulty byly dále nazývány jako „viddily“. V tomto směru však šlo spíše o formalitu, „viddily“ i tak byly strukturovány spíše jako „fakul'tety“, jelikož v čele každé z nich stál děkan. Pokud se týká posledního bodu, zde došlo pouze k nepatrnému posunu, studenti získali pouze výraznější pozice v některých spolcích podřízených institutu (kupř. v nakladatelství Sijač), skrze něž se pokoušeli prolobovat své zájmy. ¹⁷

V roce 1928 se posluchači ještě více osmělili a s některými žádostmi se začali obracet přímo na ministerstva. A tak v lednu 1928 kontaktovali MŠANO a MZV kvůli žádosti o udělení podpory na ošacení. Jejich zástupci argumentovali, že nízká stipendia nestačí ani na pokrytí životních potřeb a že kupř. studentům čtvrtého ročníku scházejí finanční prostředky i na spodní prádlo. Ještě v květnu téhož roku pak bylo MZV požádáno o udělení odbytného pro

¹⁴ Po celou dobu existence jinak ústav používal výraz „viddil“ a ne „fakul'tet“. Nicméně vzhledem k tomu, že „viddil“ nesl veškeré znaky fakulty a že čeština výraz oddělení v souvislosti s vysokými školami nezná, je v této práci vždy „viddil“ překládán jako fakulta.

¹⁵ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 15, inv. č. 390, č. j. 833/27.

¹⁶ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 124, č. j. 431/30. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 121.

¹⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 15, inv. č. 389, č. j. Ispytove zasvidčennja. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 78.

budoucí absolventy, kteří s koncem roku obdrželi stipendium naposledy a v následujících měsících se byli nuceni zadlužit. Nicméně ani zde nebyla intervence příliš úspěšná. Podporu na ošacení v hodnotě 300 Kč studenti dostali až se značným zpožděním v květnu 1929, odbytné nedostali vůbec.¹⁸

Naposledy bylo studenty slyšet v září 1931, kdy se na MŠANO kvůli plánované likvidaci institutu obrátilo zvláštním dopisem devět absolventů.¹⁹ List byl odeslán z Řevnic, jelikož většina signatářů pracovala na zdejším Ukrajinském gymnáziu, buď jako učitelé nebo jako vychovatelé. Studenti v dopise uváděli, že většina z nich ústav absolvovala jen kvůli prohloubení svého odborného vzdělání a že stejně již dříve působili jako učitelé. Jejich hlavní motivací nicméně byla pomoc při budoucí obnově ukrajinského školství a k tomuto úkolu je mohl ve zdejším prostředí připravit pouze institut. Nyní jim však vážně hrozilo, že kvůli likvidaci školy svá studia nebudou moci dokončit. Posluchači proto navrhovali, aby ještě po dobu jednoho roku působila zkušební komise, před níž by mohli předstoupit a složit závěrečné zkoušky.²⁰

Akce studentů nakonec slavila úspěch, byť ministerstvo likvidaci institutu pozastavilo až na základě jednání s vedoucími představiteli školy. Studium dokončili čtyři z devíti signatářů, z čehož dva ještě stihli úspěšně složit i doktorskou zkoušku.²¹ Posledním absolventem ústavu se stal Dmytro Šemans'kyj, který závěrečné zkoušky absolvoval na začátku roku 1933. Posluchači, kteří nastoupili do čtvrtého ročníku v roce 1932, však již tolik štěstí neměli a diplomu pedagoga se nedočkali, když výuka na institutu byla ukončena uprostřed letního semestru. Některým z nich se podařilo alespoň dostudovat na jiných vysokých školách.²²

Celkově na institutu dokončilo plných osm semestrů studia 178 posluchačů. Pouze 116 z nich ale mělo ukončené všechny zkoušky a obdrželo potvrzení o ukončení institutu, díky němuž se mohli nazývat absolventy. Zároveň byli připuštěni k závěrečné zkoušce, po jejímž zvládnutí získali diplom pedagoga středních škol. To se nakonec podařilo 85 studentům (z

¹⁸ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 122, č. j. 1925/28, inv. č. 123, č. j. 1283/29. NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 12528/28, č. j. 29314/28, č. j. 70869/28.

¹⁹ Signatáři tohoto dopisu byli: Petro Iržakivs'kyj, Antin Jakovenko, Mykola Kaly nec, Natalka Majstrenkova, Mykola Nahirnyj, Stefani ja Nahorna, Ivan Proskurivs'kyj, Mychajlo Šljachtyčenko a Lysaveta Šlendykova.

²⁰ NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 397, č. j. Vysokému ministerstvu školství a národní osvěty.

²¹ Studium dokončili Jakovenko, Nahirnyj, Šlendykova a Šljachtyčenko. Jakovenko a Šljachtyčenko se pak v červnu 1932 stali doktory.

²² Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 86397/32. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 107, 142-143.

toho 20 tvořili ženy). Celkem 31 osob (z toho pět žen) pak zakončilo své studium s titulem doktora pedagogických věd (PaedDr.). Níže uvedená tabulka ukazuje počet řádných, mimořádných a volných studentů. Počet doktorů je uveden v samostatném sloupci (zachycen je vždy stav na konci každého akademického roku).²³

Rok	Řádní studenti	Mimořádní studenti	Volní studenti	Celkem	Doktoři
1923/24	86	8	-	94	-
1924/25	131	30	8	169	-
1925/26	165	16	8	189	-
1926/27	149	8	7	164	-
1928/29	132	-	13	145	12
1929/30	133	-	19	152	8
1930/31	84	-	12	96	3
1931/32	37	-	5	42	6
1932/33	-	-	-	-	2

Jak je patrné, nejvíce studentů institut navštěvovalo v roce 1925/26. Počty absolventů v jednotlivých letech nejsou žel k dispozici. V posledním roce 1932/33 absolvovalo zimní semestr 19 studentů čtvrtého ročníku.

Další tabulka pak ukazuje počet nově přijatých posluchačů v jednotlivých letech podle jejich původu a místa narození (zachycen je vždy stav na začátku každého akademického roku):²⁴

²³ NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 394, č. j. Běhy posluchačů v letech 1923–1928, 1929. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 107-108. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 179.

²⁴ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 80581/27, fond: UM 17, inv. č. 394, č. j. Běhy posluchačů v letech 1923–1928, 1929. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 107-108.

Rok	Národnost						Celkem přijato (z toho ženy)	
	ukrajinská	běloruská	česká	židovská	bulharská	ostatní ^a		
1923/24	70	2	-	-	-	-	72 (29)	
1924/25	101	6	2	1	-	1	111 (29)	
1925/26	83	2	1	-	-	-	86 (22)	
1927/28	106	1	1	-	-	1	109 (26)	
1928/29	64	-	1	4	1	2	72 (15)	
1929/30	57	1	1	2	2	-	63 (16)	
Celkem	481	10	8	7	3	4	513 (137)	
Rok	Místo narození							Celkem
	Velká Ukrajina	Halič	Volyně	Bukovina	Podkarp. Rus	Kubáň	ostatní	
1923/24	66 ^b	3	- ^b	- ^b	-	1	2	72
1924/25	74	21	-	2	-	4	10	111
1925/26	44	26	7	1	-	1	7	86
1927/28	46	33	16	5	-	-	9	109
1928/29	27	17	18	-	1	1	8	72
1929/30	21	18	14	1	2	-	7	63
Celkem	278 ^b	118	55 ^b	9 ^b	3	7	43	513

a) V roce 1923/24 byla přijata jedna osoba srbské národnosti, v 1927/28 jedna osoba gruzínské národnosti a v roce 1928/29 jedna osoba rumunské a jedna arménské národnosti.

b) V roce 1923/24 byli ke studentům z Velké Ukrajiny přičtení studenti z Volyně a Bukoviny

Jak lze z tabulky vyvodit, na institutu byli poměrně významně zastoupeni i studenti běloruské národnosti a zčásti i židovské. Rusíni nikdy na institutu ve větším počtu nestudovali, postupně ale rostl podíl studentů z „polské“ Haliče a Volyně na úkor posluchačů

ze „sovětské“ Velké Ukrajiny. Zde je třeba hledat jednu z příčin úbytku členstva ve studentských sdruženích, neboť jak se zmiňuje Mirnyj, Haličané a Volyňané se příliš na studentské spolkové činnosti nepodíleli a do studentských organizací se nehrnuli. Posluchači z Volyně také měli svou vlastní organizaci pod názvem „Ukrajinská hromada studentů z Volyně, Cholmska, Polesí a Pidlaše“, která působila mimo rámec institutu.²⁵

Na závěr lze tedy konstatovat, že s aktivní rolí studentstva v ústavu muselo počítat nejen vedení institutu, ale i československé úřady. Zároveň si však žádný z posluchačů nemohl být stoprocentně jistý, zda se mu studium podaří úspěšně dokončit. Předměty v ústavu byly docela náročné a „úmrtnost“ poměrně vysoká. Převědeme-li výše uvedená čísla na procenta, zjistíme, že z celkem 513 přijatých studentů dokončilo poslední ročník pouze 35 %, závěrečnou zkoušku zvládlo 23 % a jen 6 % získalo doktorský titul. Platilo rovněž, že muži měli větší šance na úspěšné završení studia než ženy, ze studentek získalo diplom pedagoga jen 15 % a 4 % složily doktorskou zkoušku. Tato čísla však nelze absolutizovat, studenti vystupovali z ústavu i kvůli špatnému zdravotnímu stavu, z finančních či pracovních důvodů a zejména ženy také kvůli rodině.

²⁵ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 107-108.

9. Podřízené instituce a organizace

Vědecká ani osvětová činnost by v institutu nebyla možná bez odpovídajících participujících subjektů. V průběhu existence ústavu proto vznikaly (a někdy i zanikaly) instituce a organizace, které zpravidla reagovaly na jeho konkrétní potřeby a usnadňovaly jeho chod. Z hlediska jejich funkce je můžeme rozdělit do čtyř kategorií:

1. Pedagogicko-propedeutické instituce, kam můžeme zařadit Ukrajinské gymnázium, Ukrajinské maturitní kursy, Ukrajinský dětský útulek, Ukrajinský internát a knihovnu Ukrajinského pedagogického institutu.

2. Vědecké organizace, někdy spjaté s institutem velmi volně, kupř. Vědecko-pedagogický spolek či Ukrajinský spolek přátel knihy.

3. Studentské organizace, tj. Studentská hromada a Akademická hromada, které hájily zájmy studentů institutu.

4. Nakladatelské organizace, v tomto případě nakladatelství Sijač, které produkovalo díla členů akademického personálu.

Z hlediska významu a dalšího působení v ukrajinské emigraci lze bezpochyby za nejdůležitější označit první kategorii. Začneme od Ukrajinských maturitních kursů. Jejich geneze byla již zčásti zmíněna, připomeňme jen, že byly založeny v Poděbradech jako součást UHA krátce po jejím vzniku. Tyto kursy měly své předchůdce, úplně první ukrajinský maturitní kurs na území Československa byl zahájen v internačním táboře v Německém Jablonném v září 1919. Tyto kursy probíhaly i v Liberci a v Josefově.¹

Vyučování v Poděbradech bylo zahájeno 15. srpna 1922. Zpočátku pedagogický personál tvořily pouze čtyři osoby: ředitel kursů Serhij Komarec'kyj, Markijan Terlec'kyj, Jevhen Ivanenko a Ivan Majstrenko. Již v následujícím roce se ale rozrostl o další členy. Po separaci akademie od UHK byly kursy přestěhovány do Prahy, kde byly připojeny k nově vzniklému UPIMD. Jedním z důvodů, proč k tomuto přesunu došlo, byly podle představitelů komitétu rozdílné představy ohledně dalšího fungování kursů. Zatímco akademie je hodlala dále provozovat jako svou přípravku pro emigranty bez maturity, UHK preferoval jejich přetvoření ve střední školu.²

¹ NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 56-66.

² *Try roky praci*, s. 55-58.

V Praze začalo vyučování v srpnu 1923, oficiálně ale kursy byly otevřeny až 17. září 1923 v budově reálného gymnázia v Křemencově ulici č. 12. Výuka současně probíhala ještě v místnostech reálky v Ječné ulici č. 31, kterou později nahradila Budovcova škola v Karmelitské ulici č. 3. Novým ředitelem se stal Jevhen Ivanenko. Pedagogický personál byl rozšířen o dalších sedm osob, v červenci 1924 zde působilo celkem 17 učitelů. Do tříd nastoupilo celkem 82 studentů, kteří se účastnili výuky 16 předmětů. V průběhu školního roku jejich počet vzrostl na přibližně 120 osob. Poměrně významná část nakonec maturitní zkoušku nesložila. Pedagogický sbor se proto rozhodl dát novou šanci 24 studentům, kteří se dosud nemohli plně věnovat kursům ze zdravotních důvodů nebo u kterých jejich prospěch vykazoval velké výkyvy. Stále naléhavěji se nicméně ukazovala potřeba zřízení ukrajinské střední školy. Rozhodujícím impulsem byl příjezd 29 sirotků různorodého věkového složení ze zrušeného internačního tábora v polském Szczypiorně.³

Chlapci do Prahy dorazili 18. prosince 1923. Ubytování byli v dřevěné ubytovně komitétu na Pohořelci, jejíž funkce byla v následujícím období stále více uzpůsobována jejich potřebám a označení „Přechodná stanice UHK“ bylo postupně vytlačováno termínem „Ukrajinský internát“. Po čase se součástí této instituce stala další dřevěná budova v nedaleké ulici U Kadetky, sloužící k ubytování dívek, která původně patřila Československému červenému kříži.⁴

Starší děti pak začaly navštěvovat maturitní kursy. Zbytek se nejprve musel spokojit s výukou dvou učitelů, kteří sirotky při cestě z Polska doprovázeli a fakticky jim nahrazovali rodiče. Jednalo se o Marka Chljura a Ivana Kobyz'ského. Už na jaře roku 1924 byly ale zřízeny přípravné třídy u maturitních kursů určené mladším dětem. Počet ubytovaných v internátu mezitím stále narůstal. Začaly tu totiž přespávat i ukrajinské děti, bydlící mimo Prahu. Rozšiřoval se i počet posluchačů kursů, kterých na začátku školního roku 1924/25 bylo celkem 147. V průběhu druhé poloviny roku 1924 pak postupně toto vzdělávací zařízení přebíral od komitétu Ukrajinský pedagogický institut. V následujícím roce byly k němu přičleněny i kursy, které až dosud paralelně probíhaly v táboře v Josefově. Zároveň nastávala příhodná situace pro vytvoření střední školy. Ústav rozdělil kursy do tříd, aby byly lépe

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 170625/23, 79087/24, 142097/24. *Try roky prací*, s. 55-58. *Ukrajins'ka himnazija v Českoslovaččyni*. Praha–Řevnice 1932, s. 8.

⁴ *Výroční zpráva Ukrajinského soukromého reformního reálného gymnasia při Ukr. Pedag. Ústavu jm. M. Drahoňanová v Praze za šk. rok 1926–1927*. Praha 1927, s. 4-5. *Výroční zpráva... 1927–1928*, s. 13.

připraveny na její založení. Z jeho hlediska mělo gymnázium rovněž sloužit jako příprava pro budoucí učitele, kde by si studenti UPIMD mohli ověřit své pedagogické schopnosti.⁵

Institutu se pak jednání s MŠANO ohledně budoucí podoby kursů podařilo dovést do úspěšného konce a už v březnu 1925 mohly být kursy přeměněny v gymnázium. Jejich činnost byla definitivně ukončena 5. března 1925, kdy proběhly poslední maturitní zkoušky. Dne 1. dubna byl do funkce ředitele gymnázia jmenován Jakym Jarema, předseda katedry pedagogické psychologie v institutu. Definitivního potvrzení existence se nicméně gymnázium dočkalo až s více než ročním zpožděním dne 29. dubna 1926, kdy ministerstvo školství verifikovalo školu jako Ukrajinské reformované reálné gymnázium v Praze. Ke konci roku 1925 mělo gymnázium pět tříd, navštěvovalo ho 72 studentů a učilo zde 16 učitelů. Vyučování probíhalo čtyřikrát týdně v Budovcově škole a v budově státní reálky v Novodvorské ulici (dnes ulice Hellichova).⁶

Méně důvodů k radosti pak skýtal stav internátu, který se nyní stal přímou součástí školy. Zatímco stav dívčí části byl celkem vyhovující, o dřevěném domku, v němž byli ubytováni chlapci, se to rozhodně říci nedalo. Do budovy zatékalo, zdmi profukoval vítr, podlaha byla prohníla a skřípala. Umývárna a latrína byly umístěny v nedalekém dřevěném domku. Ačkoliv mladíci byli díky pobytu ve Szczypiorně zvyklí na spartánské podmínky, často stonali a jeden z nich své chorobě dokonce podlehl. Probíhající jednání, které vedli zástupci institutu s československými úřady, nepřinesla žádný posun a nakonec bylo rozhodnuto o přestěhování gymnázia mimo Prahu. Vhodné objekty s pronájmem za přiměřenou cenu byly nalezeny v nedalekém městečku Řevnice.⁷

V listopadu 1927 bylo zahájeno stěhování a internát byl rozmístěn do několika zdejších vil. Výuka zpočátku probíhala v budově obecné školy. Od počátku školního roku 1933/34 bylo vyučování přesunuto přímo do jedné z vil.⁸

Přesunem do Řevnic nastala patrně nejslavnější etapa v existenci školy, na níž jeho absolventi vzpomínali s radostí, což mimochodem dokládají i příspěvky bývalých studentů ve sborníku „Ukrajins’ka himnazija v Čechiji“, vydaném v roce 1975 v Mnichově. Ani zde se sice gymnáziu nevyhnuly problémy – v roce 1928 dokonce kvůli jisté aféře tehdejší ředitel

⁵ NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 4763/24, 79087/24, 159008/24, 52320/25. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 113.

⁶ AHMP Praha, fond: SRRUG v Modřanech, karton č. 4, inv. č.: 85, sig. Ukr. RG-Mo, č. j. Stručná zpráva o vzniku, vývoji a stavu ústavu. Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 343, č. j. 82855/24. NA Praha, fond: MŠ 1387, č. j. 134841/26, fond: MZV-RPA 123, č. j. 198112/24, 1316/25. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 113.

⁷ MARUNJAK, V.: *c. d.*, s. 50, 59-60. *Výroční zpráva... 1927–1928*, s. 13.

⁸ NA Praha, fond: MŠ 1387, č. j. 122080/33, č. j. 18279/34 a 129633/36. *Výroční zpráva... 1927–1928*, s. 13-14.

Artymovyč zvažoval uzavření školy.⁹ Přesto škola v Řevnicích získala pevné zázemí a mohla se stabilizovat. Jakyma Jaremu nahradil ve funkci ředitele v roce 1928 právě Agenor Artymovyč, předseda katedry filologie na institutu.¹⁰ V následujících letech se osoby na tomto postu měnily hned několikrát. Kvůli protežování jednoho ze studentů musel v roce 1930 odstoupit i Artymovyč a vedení ústavu definitivně rezignovalo na obsazování místa ředitele z vlastních řad. Gymnázium nově vedl Ivan Kobyz's'kyj, v této době bezpochyby osoba, která nejlépe rozuměla specifickým potřebám školy. Ten nicméně v roce 1933 zemřel a funkce ředitele zůstávala neobsazena až do roku 1936. Fakticky ji mezitím vykonával zástupce ředitele Marko Chljur. Po něm byl jmenován Hryhorij Omel'čenko, bývalý člen katedry historie slovanských literatur v institutu. V roce 1940 musel Omel'čenko na nátlak německých okupačních orgánů odstoupit a posledním ředitelem se stal obratný rusínský politik Avhustyn Štefan.¹¹

Institut zastřešoval činnost gymnázia až do března 1932, kdy se škola osamostatnila. Okolnosti odloučení gymnázia jsou podrobněji popsány v kapitole 13. Likvidace institutu. Jelikož zájem o gymnázium z řad mladých Ukrajinců stále rostl, vedení školy začalo v polovině třicátých let zvolna zvažovat další stěhování. Dosavadní útočiště již nevyhovovalo, neboť tak malé město, jakým Řevnice v této době byly, by již nápor dalších studentů nezvládlo a místní obyvatelé také byli méně vstřícní. V polovině října 1937 se proto škola přesunula do Modřan u Prahy. Zatímco počet studentů se až do poloviny roku 1936

⁹ Jednalo se o údajný romatický vztah mezi učitelem a studentkou, o němž dokonce referoval tisk. Viz NA Praha, fond: MŠ 1387, č. j. 48276/29. *Skandální aféra na Ukrajinském gymnáziu v Řevnicích*. *Expres* - večerní list, 7. 12. 1928, s. 3.

¹⁰ Jarema totiž v poslední době vedl školu pouze formálně, což po jejím přesídlení z Prahy mohl být problém. Senát UPIMD proto rozhodl o odvolání Jaremy z funkce. Jelikož Jarema byl však od začátku září nemocný, byl nástup nového ředitele odsunut na dobu ukončení jeho nemocenské. Koncem února 1928 se pak Jarema sám vzdal funkce ředitele. Viz *Zmína Dyrektora Ukrajins'koji himnaziji v Rževnycjach*. *Tryzub*, 4, 1928, č. 8, s. 28. *Výroční zpráva Ukrajinského reformního reálného gymnasia v Řevnicích při Ukr. Pedag. Ústavu jm. M. Drahoňanová v Praze za šk. rok 1927–1928*. Praha 1928, s. 6.

¹¹ AHMP Praha, fond: SRRUG v Modřanech, karton č. 2, inv. č. 75, sig. Ukr. RG-Mo, č. j. Protokol č. 5/40-41. NA Praha, fond: MŠ 1342, č. j. 124394/40. *Výroční zpráva... 1927–1928*, s. 6. *Výroční zpráva... 1929–1930*, s. 8. *Výroční zpráva Ukrajinského reformního reálného gymnasia v Řevnicích za školní rok 1933–1934*. Řevnice 1934, s. 1. *Výroční zpráva... 1936–1937*, s. 4.

pohyboval přibližně kolem stovky, po přestěhování se téměř zdvojnásobil. Zároveň se gymnázium začalo postupně stávat útočištěm bývalých pedagogů institutu.¹²

Ukrajinský internát byl po přestěhování do Řevnic ještě těsněji včleněn do struktury gymnázia. Jeho specifikem po celou dobu existence školy byla skutečnost, že sloužil zároveň jako dětský domov pro nadané sirotky a děti z nižších sociálních vrstev či rozvrácených rodin ukrajinského původu. Proto si vedení gymnázia pečlivě vybíralo, kdo se stane vychovatelem, neboť tito lidé zde de facto plnili úlohu druhých rodičů. Správce internátu pak měl v rámci školy významné postavení, jeho funkce se fakticky rovnala úloze učitele.

Nové prostředí mělo bezpochyby pozitivní vliv na chod gymnázia; podstatně se zlepšily hygienické poměry, snížila se i nemocnost studentů a škola zde měla dokonce vlastní kuchyň a jídelnu. Za ubytování studentů platili rodiče určitý poplatek (kupř. v roce 1929 činil 250 Kč měsíčně), od kterého však byli osvobozeni studenti ze slabších sociálních vrstev a sirotci. Řád byl v internátu udržován i prostřednictvím hierarchického uspořádání, v čele každého pokoje stál dohlížitel, volený zástupce ostatních studentů v místnosti, jenž zodpovídal za úklid a pořádek. V době prázdnin byl internát zavřený, sirotků se pak zpravidla ujímaly emigrantské rodiny a někdy i místní obyvatelé. Po nástupu hospodářské krize se poměry v internátu zčásti zhoršily, obzvláště v oblasti hygieny. Po přesunu do Modřan postihla studenty dokonce epidemie kožních nemocí, již se sice podařilo zvládnout, v následujících letech se ale již internát plně stabilizovat nepodařilo.¹³

O malé děti z řad ukrajinské emigrace pečoval Ukrajinský dětský útulek. Původně měl fungovat jako mateřská školka, která by dětem ukrajinských emigrantů poskytla určité základy o jejich národní identitě a zároveň umožnila jejich rodičům chodit do práce. Jeho úloha se však časem posouvala směrem ke vzdělávání, v polovině třicátých let se jeho součástí stala Ukrajinská národní škola se čtyřletou výukou, určená pro děti od šesti do deseti let. Geneze Ukrajinského dětského útulku byla již zčásti popsána v kapitole 4. Situace ukrajinské emigrace v Československu na počátku dvacátých let 20. století, připomeňme tedy,

¹² AHMP Praha, fond: SRRUG v Modřanech, inv. č. 14, sig. Ukr. RG-Mo/hlavní katalogy, č. j. Hlavní katalog 1938/39. *Výroční zpráva Spolkového ukrajinského reálného gymnasia v Řevnicích za školní rok 1935–1936*. Řevnice 1936, s. 12. *Výroční zpráva... 1936–1937*, s. 14. *Výroční zpráva Spolkového ukrajinského reálného gymnasia v Modřanech za školní rok 1937–1938*. Modřany 1938, s. 4, 13.

¹³ AHMP Praha, fond: SRRUG v Modřanech, karton č. 1, inv. č. 72, sig. Ukr. RG-Mo, č. j. Zpráva o zdravotním stavu žactva za 1. pololetí 1937/38, č. j. Protokol č. 6/37-38. *Bat'kivs'kyj komitet Ukr. gimnaziji v Rževnycjach. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 26, s. 3. *Ukrajins'ka ref. real'na gimnazija v Rževnycjach*. Tryzub, 5, 1929, č. 22, s. 31. *Výroční zpráva... 1926–1927*, s. 14. *Výroční zpráva... 1927–1928*, s. 13.

že svou činnost zahájil v Poděbradech v září roku 1922 a z finančních důvodů ji musel ukončit v březnu 1923.¹⁴

V dubnu 1925 útulek znovu obnovil svou činnost, když se mu podařilo získat malý domek v Horních Černošicích. O rok později se přestěhoval do jedné z tamních vil. Přijímány tehdy byly děti ve věku půl roku až dvanáct let. Zařízení nikdy nebylo přímo podřízeno Ukrajinskému pedagogickému institutu, ač bylo do určité míry pod jeho kontrolou. O obnovení útulku se totiž opět postarala Sofija Rusova, členka pedagogického sboru UPIMD a v jeho čele stál výbor složený ze dvou profesorů UPIMD a jednoho zástupce rady rodičů.¹⁵

V roce 1928 se zařízení muselo přestěhovat do Šternberku u Slaného (konkrétně do bývalé tvrze Bílý Újezdec) a na podzim téhož roku se opět vrátilo do Poděbrad. V této době ho již spravovalo pět členek prezidia Ukrajinské ženské národní rady, mezi nimi i Rusova. Jako vychovatelky tu působily studentky UPIMD a UVU. V roce 1932 získal útulek nové vedení, když jeho správu převzal nově vytvořený spolek Ukrajinská dětská útulna v čele s Katerynou Antonovyč, manželkou Dmytra Antonovyče. Tím byla instituce definitivně oddělena od Ukrajinského pedagogického institutu.¹⁶

V roce 1935 se součástí útulku stala zmíněná Ukrajinská národní škola, jejíž absolvování mělo nadaným ukrajinským dětem ulehčit vstup do Ukrajinského gymnázia. Tato instituce nicméně fungovala pouze jako jednotřídní obecná škola s výukou v ukrajinském jazyku. V dalších letech se útulek dostal do finančních potíží a uvažovalo se dokonce o jeho likvidaci. V roce 1938 byl proto organizačně propojen s Ukrajinským gymnáziem a přestěhován do Modřan.¹⁷

Zatímco předcházející čtyři instituce měly původně s institutem tvořit uzavřený, vzájemně se doplňující celek, knihovna Ukrajinského pedagogického institutu vždy stála mimo tento kruh a nijak na něm neparticipovala. Nicméně, stejně jako většina výše uvedených subjektů, ani ona nakonec nezůstala v průběhu své existence součástí pouze jedné

¹⁴ NA Praha, fond: UM 10, inv. č. 272, č. j. 8365/35.

¹⁵ NA Praha, fond: UM 10, inv. č. 272, č. j. Zvit Ukrajins'koho Dytjačoho Prytulku v Českoslovaččyni za čas z I-XI-1924 r. do I-V-1929 r., č. j. Spravozdannja Komitetu Ukrajins'koho Dytjačoho Prytulku v Podebradoch za 1929 rik, č. j. Zpráva za první rok existence Ukrajinského Útulku v Horních Černošicích.

¹⁶ NA Praha, fond: UM 10, inv. č. 270, č. j. Upravy T-va „Ukrajins'kyj Dytjačyj Prytulok“ u Podebradach vid 14. 12. 1935 do 26. 2. 1937 r., inv. č. 272, č. j. Zvit Ukrajins'koho Dytjačoho Prytulku v Českoslovaččyni za čas z I-XI-1924 r. do I-V-1929 r.

¹⁷ NA Praha, fond: UM 10, inv. č. 270, č. j. Upravy T-va „Ukrajins'kyj Dytjačyj Prytulok“ u Podebradach vid 14. 12. 1935 do 26. 2. 1937 r., inv. č. 273, č. j. 1880/38.

instituce. Knihovna Ukrajinského pedagogického institutu byla otevřena v druhé polovině roku 1923. Jejím základem se staly knižní sbírky od různých osob z ukrajinské emigrace. V této souvislosti byly zmiňovány především sbírky Pavla Bohac'kého, Jurije Tyščenka a Tymiše Olesijuka. Obzvláště soubor posledního ze jmenovaných byl rozsáhlý a obsahoval řadu učebnic a vědeckých publikací v ukrajinštině z oblasti historie, filologie, společenských věd a krásné literatury. Dále byly zakoupeny knihy z oblasti pedagogiky a umění, podařilo se získat i některé renomované ukrajinské sborníky (např. *Zapysky naukovocho tovarystva im. Ševčenko*) a encyklopedie.¹⁸

Knihovna původně sídlila v Jablonského ulici č. 7 (dnes ulice Rybalkova). Tato adresa však nevyhovovala kvůli relativní vzdálenosti od poslucháren. V roce 1925 tak byla knihovna přemístěna přímo do budovy kanceláře institutu v Malátově ulici č. 19 a o dva roky později do Školské ulice č. 8. V roce 1933 se přestěhovala do Domu zemědělské osvěty ve Slezské ulici č. 7. Do července 1925 knihovnu řídil Stepan Ripec'kyj, poté ji převzal Oleksander Šapoval. Po jeho odjezdu do zahraničí se 1. prosince 1930 posledním ředitelem knihovny stal Petro Zlenko. Od roku 1924 měla knihovna rovněž samostatného referenta u senátu institutu. Tuto funkci až do konce tohoto roku plnil Vasyľ Simovyč, kterého posléze nahradil Fedir Steško a 30. března 1928 Fedir Sljusarenko. Dne 5. listopadu 1929 došlo opět ke změně a referentem se stal Panas Fedenko. S příchodem října 1930 se funkce vrátila do rukou Fedira Steška a v roce 1933 ji převzal Myron Dol'nyc'kyj.¹⁹

Na konci akademického roku 1923/24 knihovna obsahovala celkem 2 112 titulů a 2 306 publikací. Tato čísla pak v roce 1933 dosáhla hodnoty 8 610 titulů a 10 728 publikací. Je zajímavé, že ukrajinské publikace měly v knihovně jen mírnou převahu, když tvořily 52,9 % knižního fondu. Následovaly tituly v ruštině – 25,6 % a v němčině – 8,2 %. Až za nimi byly publikace české – 7 % a s dalším odstupem francouzské – 3 %. Nejvíce byla zastoupena oblast literatury (celkem 1 997 titulů), poté společenských věd (1 676) a umění (1 148). Na nákup knih dostávala knihovna subvenci, jejíž průměrná roční výše v letech 1923–1928 činila 33 545 Kč. Kromě toho tvořily 10–15 % přírůstků dary. Některé knihy se také podařilo získat výměnou za výtisky nakladatelství Sijač; tímto způsobem byly získávány publikace Ukrajinské akademie věd v Kyjevě. Součástí knihovny byla i čítárna. V letech 1923/24–1927/28 využilo služeb knihovny průměrně 203 osob za rok, zejména studenti. Roční průměr

¹⁸ NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 400, č. j. Biblioteka Ukrajins'koho Pedahohičnoho Institutu im. M. Drahomanova.

¹⁹ NA Praha, c. d. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 61.

výpůjček činil v období 1923/24–1930/31 4 234 knih. V roce 1933 se knihovna stala po určitém váhání součástí vědecko-výzkumného ústavu, nástupce institutu, a její osud se tak naplnil až o několik let později. V roce 1938 byla s definitivní platností zrušena a většina jejího fondu předána Ukrajinskému gymnáziu. Zbylá část byla odevzdána Slovanské knihovně v Praze.²⁰

Zcela odlišnou kategorii podřízených institucí představují vědecké organizace. Můžeme je rozdělit do dvou skupin: na organizace, které působily pouze v rámci institutu, a na organizace s širším záběrem, jež se oficiálně tvářily jako zcela nezávislé. V případě první skupiny jsou dochované zprávy pouze útržkovité a chybí nám bližší informace o jejich vývoji. Jisté nicméně je, že až do konce akademického roku 1929/30 sloužily zejména jako fóra pro vnitroinstitucionální vědecká setkání a diskuse. Později je v tomto směru zastoupily pravidelné vědecké konference fakult, což je ale samozřejmě neomezovalo v další činnosti. První organizací tohoto typu byl Spolek Hryhorije Skorovody, založený v roce 1924. Podle Mirného však nebyl příliš aktivní a ještě 18. října 1924 byl přetvořen ve Vědecko-pedagogický spolek. Jeho cílem bylo rozšiřovat a rozvíjet u svých členů vědecké filozoficko-pedagogické znalosti ze všech oborů vědy, snažit se o jejich použití při výkladu na středních školách a vyvolat o ně větší zájem. Organizace se také měla zabývat návrhy svých členů na řešení otázek vědeckého, vědecko-metodického, pedagogického a filozofického charakteru ve vztahu škola-učitel a sledovat světové trendy v jednotlivých oborech. Nicméně, jak vyplývá z prvních šesti realizovaných přednášek, záběr spolku byl ještě širší. Výklady se dotkly i oblasti psychologie a etnografie. Členy organizace mohli být jak pedagogové, tak i posluchači institutu. Student ovšem mohl být přijat pouze v tom případě, když ho doporučili dva stávající členové. V roce 1925 měla organizace celkem 23 členů, jejím předsedou byl profesor Fedir Švec'.²¹

V roce 1928 vznikl Biologický spolek, přejmenovaný brzy na Matematicko-přírodovědný spolek. Tato organizace během krátké doby na škole rozvinula bohatou vědeckou činnost a již během prvního roku své existence uskutečnila 10 konferencí a 11 přednášek. V roce 1932 splynula s matematicko-přírodovědnou fakultou.²²

²⁰ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 2152/38. NA Praha, c. d. MIRNYJ, I.: c. d., s. 59-61.

²¹ *Naukove Filozofično-Pedagogične Tovarystvo pry Pedagogičnomu Instytuti im. M. Drahomanova*. Spudej, 1, 1925, č. 1, s. 37-38. MIRNYJ, I.: c. d., s. 99.

²² MIRNYJ, I.: c. d., s. 99. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 178.

Poslední organizací, která vznikla na institutu, byl Spolek ukrajinských profesorů vyšších škol. Tento subjekt byl založen v březnu roku 1930. Mezi zakládajícími členy bylo osm pedagogů institutu.²³ Cíle zde byly pojaty rozsáhleji; prioritou měla být ochrana zájmů středních a vysokých škol ukrajinské emigrace v Československu a jejich pedagogů. Toho mělo být dosaženo nejen prostřednictvím schůzí a veřejných přednášek, ale třeba i vydáváním publikací a časopisů, pořádáním výstav, divadelních představení a koncertů, a dokonce i peticemi, prohlášeními či pamětními spisy. Zároveň byl zřízen podpůrný fond, ze kterého měl spolek podporovat své členy v případě nemoci. Je tedy jasné, že organizace vlastně měla kvůli v této době již pravděpodobné likvidaci institutu plnit funkci záchranného kruhu. Příslušníci spolku mohli zároveň využít jeho právní pomoci v případných sporech, týkajících se jejich pracovního poměru nebo emigrantského postavení. V rámci organizace bylo možné zakládat odborně zaměřené sekce, podmínkou byla účast minimálně tří odborníků.²⁴

Příslušníci spolku se dělili na čestné, zakládající, skutečné a přispívající. Čestného člena mohla jmenovat pouze valná hromada na základě zvláštních zásluh o školství či o organizaci, zakládajícím mohl být pouze signatář prvních stanov spolku, který složil určitý poplatek. Skutečným členem se mohl stát jakýkoliv profesor ukrajinských středních či vysokých škol, popř. i osoba s učitelskou kvalifikací pro tyto instituce. Pokud někdo výše uvedeným podmínkám nevyhovoval, ale jeho povolání nebo vědecká činnost měla ke školství blízko (jako kupř. knihovníci, pracovníci muzeí, ostatní učitelé atd.), mohl se stát přispívajícím členem. O přijetí skutečných a přispívajících členů rozhodoval správní výbor, složený z předsedy, místopředsedy, jednatele, pokladníka, archiváře, administrátora a tří náhradníků. Prvním předsedou organizace se stal Fedir Gula, kterého pak v roce 1933 ve funkci vystřídal Mykola Tymčenko. V následujících letech však spolek přestal vyvíjet činnost a v roce 1939 zanikl.²⁵

O druhé skupině vědeckých organizací jsme informováni daleko lépe, velká část z nich totiž vydávala i vlastní časopisy. Můžeme sem zařadit Historicko-filologický spolek, Ukrajinský spolek přátel knihy, Ukrajinský pedagogický spolek a Ukrajinskou vědeckou

²³ Konkrétně to byli Mykola Tymčenko, Fedir Gula, Jevhen Malyk, Fedir Steško, Vsevolod Harnašiv, Vasyl' Simovyč, Mykola Lorčenko, Ivan Kabačiv, Dmytro Pasičnyk a Myron Dol'nyc'kyj.

²⁴ AHMP Praha, fond: MHMP II – SK, sig. IX/722, č. j. 60450/33. NA Praha, fond: ZÚ, sig. 1481/1930, č. j. 185641/30. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 99.

²⁵ AHMP Praha, fond: MHMP II – SK, sig. IX/722, č. j. 26647/33, č. j. 60450/33, č. j. 31068/39. NA Praha, fond: ZÚ, sig. 1481/1930, č. j. 185641/30.

asociaci. Jejich poměr k institutu byl sice daleko volnější, nicméně i ony byly významným místem, na němž mohli členové ústavu veřejně prezentovat své názory. V některých z nich však pravidelně přednášeli i pracovníci jiných ukrajinských institucí.

Historicko-filologický spolek vznikl 30. května 1923 v Praze. Založilo ho šest profesorů UVU, z nichž dva se později stali i profesory UPIMD.²⁶ Subjekt se stal první čistě vědeckou organizací ukrajinské emigrace v Československu. Prvního zasedání v červnu se zúčastnilo 11 členů. Již po roce činnosti ale jejich počet stoupl na 32 a o devět let později dosáhl hodnoty 56, z čehož 17 tvořili pedagogové institutu. Příslušníci spolku se dělili na skutečné členy a spolupracovníky. Vedle univerzity a institutu do něho často vstupovaly i vědecké síly z UHA. Organizaci bezpochyby velmi prospívalo, že badatelé pocházeli z různých zemí Ukrajiny a bydleli i za hranicemi Československa. Zaměření členů bylo různorodé a nebylo omezeno pouze na historii a filologii; přednášky se týkaly i antropologie, archeologie, ekonomie, etnografie, filozofie, lingvistiky, literatury, umění aj. Prvním a rovněž jediným předsedou organizace byl Dmytro Antonovyč.

Spolek posléze zaujal pevné místo v akademickém životě ukrajinské emigrace. Scházely se zde vědecké kapacity různých ukrajinských institucí, aby na společných zasedáních mohly spolu diskutovat o nějakém tématu. Konference se zpravidla konaly 20x až 30x do roka. Pevnou součástí setkání byly výklady, po nichž následovala diskuse, v níž se řečník snažil obhájit svá stanoviska. Některým tématům bylo věnováno více schůzek, protože po některých referátech následovala řada oponentských přednášek, při nichž si členové zkonfrontovali své názory. Výklady byly často součástí rozsáhlejší badatelské práce a zpravidla předcházely vydání vědecké publikace. Nejvíce přednášek a referátů mezi lety 1923–1938 realizoval Dmytro Antonovyč – celkem 60 výkladů, po něm následovali Vadym Ščerbakivs'kyj s 50 výklady a Symon Narižnyj se 46 výklady. Spolek byl činný i po roce 1939 a působit přestal až na konci druhé světové války. Do roku 1941 vycházela pravidelně jeho výroční zpráva pod názvem „Spravozdannja pro dijál'nist' Ukrajins'koho Istoryčno-Filologičnoho Tovarystva v Prazi“, mapující aktivity organizace v uplynulém období.²⁷

²⁶ Jednalo se o Petra Andrijevs'kého, Dmytra Antonovyče, Vasyl'a Bidnova, Dmytra Dorošenka, Oleksandra Kolessu a Vadyma Ščerbakivs'kého. Na institutu poté působili Dorošenko a Ščerbakivs'kyj.

²⁷ *Spravozdannja pro dijál'nist' „Ukrajins'koho Istoryčno-Filologičnoho Tovarystva“ v Prazi od 30 travnja 1923 do 31 travnja 1924 roku.* Spravozdannja „Ukrajins'koho Istoryčno-Filologičnoho Tovarystva“ za peršyj rik joho dijál'nosti, 1, 1924, č. 1, s. 1-13. NARIŽNYJ, S.: *15 lit dijál'nosti Ukrajins'koho Istoryčno-Filologičnoho tovarystva v Prazi (1923–1938).* Praha 1940, s. 3-16. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 201.

Ukrajinský spolek přátel knihy byl založen v roce 1927 v Praze. Jeho vzniku předcházely rozsáhlé přípravy, odstartované úspěchem Mezinárodního sjezdu knihovníků a přátel knihy v hlavním městě Československa v létě roku 1926. Ukrajinská emigrace vyslala na tuto akci svou vlastní delegaci a po jejím konci se rozhodla utvořit komisi pro založení knihovnické organizace. Ustavující schůze se konala v lednu 1927 pod předsednictvím Dmytra Antonovyče. Ta poté vytvořila název a stanovy a jmenovala předsednictvo. V jejím čele stanul Stepan Siropolko, kterého v roce 1934 vystřídal Volodymyr Sičyns'kyj. Organizace měla za úkol svolávat porady a sjezdy v záležitostech spojených s knižní produkcí a šířením knihy, organizovat knižní výstavy, pořádat kursy a přednášky z oblasti ukrajinské knihovnědy, pomáhat se zakládáním knihoven a knihkupectví a navazovat styky s analogickými ústavami, včetně neukrajinských. Členem organizace se mohla stát jakákoliv osoba, která dosáhla 21. roku věku. Do spolku mohla vstoupit i právnická osoba, jejíž práva a povinnosti v takovém případě vykonávala osoba fyzická. Mezi členy organizace tak patřil i UPIMD, UHA, nakladatelství Sijač či Spolek československých knihovníků.

Ačkoliv organizace na první pohled budila dojem úplné nezávislosti, po celou dobu své existence byla pod nepřímou kontrolou institutu. Z 68 členů v roce 1928 hned 23 patřilo k personálu UPIMD. V jejich režii se také odbývala drtivá většina přednášek - výjimkou byl pouze Dmytro Antonovyč. Referáty zpravidla zůstávaly omezeny na oblast knihovnictví, témata se týkala kupř. zpráv o tisku v zahraničí, českých překladů z ukrajinské beletrie, informací o výstavách časopisů atd. Organizace vydávala čtvrtletník pod názvem „Knyholjub“, v němž přinášela zprávy o novinkách v oblasti knihovnictví a o vlastních aktivitách. Nechyběl zde ani prostor pro literární díla. Kromě toho vycházely i její výroční zprávy pod názvem „Zvit Ukrains'koho Tovarystva Prychyl'nykiv knyhy v Prazi“. Subjekt v roce 1936 přestal vyvíjet činnost a v roce 1939 byl zrušen.²⁸

Ukrajinský pedagogický spolek vznikl v květnu 1930 v Praze. Organizace navazovala na činnost Filozoficko-pedagogického spolku H. Skorovody, založeného v roce 1925, jenž ale existoval jen krátce. Práce nad jejím ustavením byly zahájeny již na počátku roku 1930. V přípravném výboru tvořili většinu pedagogové institutu.²⁹ Posléze byly vytvořeny stanovy a

²⁸ AHMP Praha, fond: MHMP II – SK, sig. IX/659, č. j. 124524/28, č. j. 5338/34, č. j. 31562/39. *Členy Ukrajins'koho Tovarystva Prychyl'nykiv Knyhy v Prazi*. Knyholjub, 2, 1928, č. 1-2, s. 55. *Zvit Ukrains'koho tovarystva prychyl'nykiv knyhy v Prazi za 1927 rik*. Zvit Ukrains'koho tovarystva prykhyly'nykiv knyhy v Prazi, 1, 1927, č. 1, s. 1-2.

²⁹ Přípravný výbor tvořili: Stepan Siropolko, Symon Narižnyj, Jevhen Vyrovnyj, Oleksander Hajmanovs'kyj, Dmytro Čyževs'kyj, Petro Zlenko a Ivan Šlendyk.

vyhotoven plán prvních aktivit. Inspiraci autoři zjevně hledali u Ukrajinského spolku přátel knihy, když v některých částech jejich stanov najdeme shodné pasáže. V nově vytvořené organizaci měly být probírány otázky, týkající se pedagogické teorie a praxe, jakož i stavu národní osvěty v ukrajinských zemích a v zahraničí, jak v minulosti, tak i v současnosti. Jejím úkolem bylo také pořádání přednášek a kursů z pedagogiky a národní osvěty, svolávání porad a sjezdů, organizování výstav, zakládání knihoven a knihkupectví, navazování styků s obdobnými institucemi a vyhlašování konkursů. Stejně jako v předchozím případě se členem spolku mohl stát kdokoliv, kdo dosáhl 21. roku věku a byl ochoten platit členské příspěvky. Opět zde mohly být přijímány i právnické osoby.

Již koncem roku 1930 se počet členů rozrostl na 34 a v krátké době se rovněž podařilo navázat styky s podobně zaměřenými organizacemi na Podkarpatské Rusi a v Haliči i s emigranty v Kanadě. Spolek zároveň vstoupil do Ukrajinského akademického komitétu. Také v tomto případě byly jeho aktivity motivovány i snahou ochránit pedagogy institutu před možnou likvidací; proto bylo sondováno jejich možné uplatnění ve školách na Podkarpatské Rusi. Přednášky, konané na půdě spolku, byly velmi různorodé a netýkaly se pouze pedagogiky; bylo zde možné slyšet i referáty z oblasti historie, psychologie či filologie. Horší již byla aktivita v oblasti vydávání publikací; ačkoliv si spolek ve svých stanovách předsevzal, že hodlá vydávat periodické časopisy a různé tiskoviny o pedagogice a národní osvětě, nakonec vyšla pouze jeho výroční zpráva z roku 1930 pod názvem „Spravozdannja pro dijál'nist' Ukrajins'koho Pedagogičnoho Tovarystva v Prazi za 1930 r.“ a jeden sborník pod redakcí Stepana Siropolka z roku 1932. Jediným předsedou spolku byl právě Siropolko. Organizace zůstala aktivní po celá třicátá léta a její činnost ukončily až události roku 1939.³⁰

V roce 1932 v Praze proběhla ustavující schůze Ukrajinské vědecké asociace. Iniciativa tentokrát vzešla ze strany Ukrajinské hospodářské akademie. O jejím založení se začalo uvažovat již v roce 1930, kdy začalo být zřejmé, že kvůli zmenšujícím se podporám hrozí ukrajinským školám v Československu zánik. Původně se mělo jednat o zcela nový subjekt, který by v případě pesimistického scénáře navázal na činnost hned tří ukrajinských institucí: Ukrajinské svobodné univerzity, Ukrajinské hospodářské akademie a Ukrajinského pedagogického institutu. I když se v následujícím období ukázalo, že hrozba není tak akutní, myšlenka na sjednocení ukrajinských vědeckých sil žila dále. První krok nakonec podnikl

³⁰ AHMP Praha, fond: MHMP II – SK, sig. IX/714, č. j. 189264/30, č. j. 31267/39. *Spravozdannja pro dijál'nist' Ukrajins'koho Pedagogičnoho Tovarystva v Prazi za 1930 r.* Spravozdannja pro dijál'nist' Ukrajins'koho Pedagogičnoho Tovarystva v Prazi za 1930 r., 1, 1930, č. 1, s. 1-7. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 201.

rektor akademie Borys Ivanyč'kyj, který vypracoval návrh stanov nové instituce a předložil je v květnu 1932 senátu akademie. Instituce se měla původně nazývat „Ukrajinský vědecký institut“. Senát se poté obrátil na Ukrajinský akademický komitét (Ukrajins'kyj Akademičnyj Komitet – UAK)³¹ se žádostí, aby další aktivity v tomto směru zastřešil. Jelikož stanovisko UAK bylo zamítavé, akademie kontaktovala přímo institut a univerzitu a již mezi červencem a listopadem 1932 proběhla tři zasedání zástupců zainteresovaných škol. Na těchto schůzích byl ustaven přípravný výbor a zároveň bylo rozhodnuto vytvořit místo instituce spolek, který by se v případě potřeby mohl stát základnou vědeckého ústavu. Jeho název měl znít „Ukrajinská vědecká asociace“. Oficiálně pak byla nová organizace založena na schůzi přípravného výboru v prosinci 1932 a prvním předsedou byl jmenován Borys Ivanyč'kyj. První zasedání spolku proběhlo v únoru 1933. O jeho významu svědčilo i množství hostů, kteří se ho tehdy zúčastnili: celkem sem přijelo 29 zástupců různých organizací, někteří dokonce z Polska, Německa a Rumunska.³²

Spolek byl vytvořen za účelem podpory ukrajinské vědy ve všech odvětvích lidské činnosti a výzkumu ukrajinské kultury, přírody, techniky, hospodářství a ukrajinského národa včetně jeho styků s jinými zeměmi či národy, jak v minulosti, tak i v současnosti. K dosažení tohoto cíle měla organizace pořádat sjezdy, schůze, shromáždění, semináře, veřejné přednášky a referáty, zřizovat ústavy, vydávat vědecké práce a sborníky, periodika a spolupracovat s jinými vědeckými subjekty. Příslušníci spolku se dělili na řádné, spolupracovníky, přispívající a čestné. Řádným členem se mohl stát kdokoliv, kdo vydal odbornou práci týkající se nějakého oboru ukrajinské vědy a spolupracovníkem zase každý, jenž byl zaměstnán jako vědecký spolupracovník nebo se k vědecké práci připravoval jako aspirant. Přispívajícím členem se mohla stát osoba či subjekt, který asociaci hmotně podporoval, a čestným zase člověk, který se významně vyznamenal na poli vědy a kultury anebo měl ve vztahu k asociaci významné zásluhy. Řádní a čestní členové měli právo aktivní a pasivní volby do všech orgánů a ústavů asociace a spolu se spolupracovníky mohli využívat

³¹ Ukrajinský akademický komitét byl založen v roce 1924 jako organizace sdružující všechny ukrajinské vysoké školy a vědecké spolky v Československu. Dále sem patřila i Vědecká společnost Tarase Ševčenka ve Lvově a Ukrajinský vědecký institut v Berlíně. Viz NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 193-195. RACHŮNKOVÁ, Z. – ŘEHÁKOVÁ, M.: *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918–1945, díl I., svazek 3.* Praha 1996, s. 1232.

³² AHMP Praha, fond: MHMP II – SK, sig. IX/827, č. j. 28392/32. *Do istoriji povstannja U. N. A. Spravozdannja pro činnist' Ukrajins'koji Naukovoji Asociacijji*, 1, 1934, č. 1, s. 1-2.

všech jejich zařízení. Členové přispívající se mohli zúčastňovat pouze valných hromad (pomineme-li ovšem jejich právo navštěvovat akce a přednášky pořádané spolkem).

Finanční prostředky měly být zajišťovány nejen ze členských příspěvků, ale i z podpor, subvencí a darů, z vydavatelské činnosti asociace a z výnosů z veřejných přednášek a odborných aktivit. Vědeckou práci měla v organizaci zajišťovat celkem čtyři oddělení: Oddělení humanistických věd, oddělení práva a společenských věd, oddělení přírodovědných a matematických věd a oddělení technických a ekonomických věd. V čele asociace měl stát výbor složený z předsedy, místopředsedy, tajemníků a předsedů oddělení. Vedle něho však měl v organizaci působit další důležitý orgán, vědecká rada. Vědecká rada se měla skládat z předsedy spolku, předsedů a delegátů oddělení. Tento orgán měl za úkol řídit odbornou práci spolku, schvalovat přijetí řádných členů i členů-spolupracovníků a navrhnout kandidáty na čestné členy spolku.³³

Asociace však nakonec svou práci rozvinula v daleko menším měřítku a z plánů byl realizován pouze zlomek. Hlavním důvodem byl zřejmě fakt, že očekávaná likvidace byla zahájena pouze u jedné instituce (tj. u UPIMD) a to ještě v delším časovém horizontu. Zatímco schůze přípravného výboru koncem roku 1932 se zúčastnilo 43 osob, na výroční schůzi v roce 1934 již dorazilo pouze 18 osob. V této době měla asociace 48 členů, z čehož 19 tvořili pedagogové institutu. Ivanyc'kého vystřídal v roce 1936 v čele spolku Kostjantyn Macijevyč. Do doby jeho nástupu zde bylo předneseno pouze 19 referátů a aktivita dále skomírala i pod jeho předsednictvím. V roce 1939 vedení spolku oznámilo německým úřadům, že organizace hodlá dále pokračovat v činnosti, německá policie ji však přesto rozpustila. Jelikož se její činnost nepodařilo obnovit ani po konci války, v roce 1949 definitivně zanikla.³⁴

V Ukrajinském pedagogickém institutu působily hned dvě studentské organizace, Studentská hromada a Akademická hromada. Zatímco první sdružovala studenty levicového zaměření, u druhého spolku převažovala spíše pravá část politického spektra. Oba subjekty mezi sebou úzce spolupracovaly a oba se rovněž věnovaly intenzivní kulturní práci. Každý z nich měl svůj časopis, Studentská hromada vedla svůj *Bjuleten' Students'koji Hromady UPIMD* a Akademická hromada vydávala svůj *Spudej*.

³³ AHMP Praha, fond: MHMP II – SK, sig. IX/827, č. j. 28392/32. *Do istoriji*, s. 14-17.

³⁴ AHMP Praha, fond: MHMP II – SK, sig. IX/827, č. j. 13631/36, č. j. 15660/39, č. j. 58140 - V/4 - 1949. *Do istoriji*, s. 4, 8. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 243-244.

Studentská hromada byla založena už v září 1923 a původně sdružovala všechny studenty institutu. Jejím úkolem bylo rozvíjení spolupráce a solidarity mezi studenty a poskytování podnětů ke zlepšení jejich materiální a finanční situace a příležitostí k dalšímu vzdělávání. Prvním předsedou spolku se stal Petro Tenjanko. Později ho načas zastoupil Ivan Ščerbljuk, vystřídaný znovu Tenjankem. Po nich ještě funkci zastávali Mychajlo Obidnyj, Hryhorij Rudenko, Mykola Kalyneč a Leonid Volochiv. Organizace okamžitě zahájila intenzivní činnost. V květnu 1924 kupř. založila spořitelnu – záložnu, jež měla řešit problémy studentů s ubytováním a většina půjček byla proto poskytována na tento účel. Každá žádost byla samozřejmě posuzována a prověřována. Spořitelna – záložna získávala finance na svou činnost z pětikorunového měsíčního poplatku za vedení účtu, z úroků na půjčkách a z darů od osob a organizací. Její pomoc skutečně nebyla bezvýznamná, za prvních 11 měsíců své existence půjčila 169 lidem 10 740 Kč.³⁵

Studentská hromada také stála u založení nakladatelství Sijač, Filozoficko-pedagogického spolku H. Skorovody a exkurzního výboru, který pořádal výlety. Organizovala i umělecké večírky, pomáhala s poskytováním zdravotní péče pro studenty a v roce 1927 také zřídila kancelář práce, jež posluchačům zprostředkovávala zaměstnání. Díky ní začalo 50 osob pracovat ve Francii a některé dokonce i v Kanadě. Studentská hromada se aktivně zapojila i do vyřizování záležitostí spojených s prodloužením doby studia ze tří na čtyři roky. Stala se rovněž členem Ústředního svazu ukrajinských studentů (Central'nyj Sojuz Ukrajins'koho studentstva – CeSUS)³⁶ a UHVF.³⁷

V roce 1925 došlo v organizaci k rozkolu kvůli jejímu údajnému proeserskému zaměření. V březnu tak vznikla konkurenční Akademická hromada, kam přešla zhruba 1/3 členů. Jejím předsedou se stal Borys Homzyn. Nový spolek se zpočátku věnoval především vlastní propagaci a vysvětlení důvodů, kvůli kterým se oddělil od Studentské hromady. Na rozdíl od ní se více hlásil k ukrajinským tradicím, individualismu, kreativitě a etice, v jeho heslech lze rovněž rozeznat vliv ultrapravicových idejí. Předseda Homzyn pak kritizoval Studentskou hromadu kvůli kolektivismu, potlačování individuálního mínění, a absenci

³⁵ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 162, č. j. 500/26, č. j. 2367/26, č. j. 2351/27, č. j. 204/28. *Chronika akademického žytija*. Buletěn' Students'koho Hromady UPIMD, 1, 1925, č. 1, s. 1. *Oščadno-pożyczkova kasa studentiv Pedagogičného Institutu*. Spudej, 1, 1925, č. 1, s. 33-34. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 110.

³⁶ CeSUS vznikl v roce 1922 v Praze a sdružoval ukrajinské studenty žijící mimo území SSSR. V roce 1934 se jeho novým sídlem stala Vídeň. Spolek pokračoval ve své činnosti i po roce 1945, nejprve se přesunul do Mnichova a poté do USA. Svou činnost ukončil až v roce 1981.

³⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 162, č. j. 1136/27. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 110-111.

duchovních hodnot. Řešení spatřoval v centralizaci s jasně daným směrem a cílem. Nejvýraznějším úspěchem organizace byl patrně nárůst jejího vlivu v nakladatelství Sijač, ze kterého Studentskou hromadu téměř vytlačila, díky čemuž také mohla zahájit vydávání vlastního časopisu. Akademická hromada však záhy narazila na hranice svých možností. Jelikož se její platformou stalo především vyhranění se vůči Studentské hromadě, přešli k ní nejen posluchači pravicového zaměření, ale i neeserská levice. Brzy tak vypukly rozbroje ohledně dalšího směřování organizace, které vyvrcholily v roce 1926 odchodem části členů. Krátce poté přestal kvůli nedostatku financí vycházet i časopis Spudej a Akademická hromada zastavila svou činnost, byť oficiálně po dobu existence školy k jejímu zrušení nikdy nedošlo. Od roku 1927 tak byla Studentská hromada opět jedinou funkční studentskou organizací v institutu. I ona však začala chřadnout a do jejích řad vstupovalo stále méně studentů. V roce 1928 ji již také sužovaly finanční potíže a své plány musela omezit na minimum. Ze zprávy Prezidia zemského úřadu o rok později vyplývá, že se k ní hlásilo pouze 18 členů z posledního ročníku ústavu. Organizace svou činnost sice oficiálně ukončila až v roce 1932, v té době se však věnovala pouhému zlomku aktivit z poloviny dvacátých let.³⁸

Poslední organizací, již je třeba v této kapitole zmínit, je nakladatelství Sijač. Původně obstarávala veškeré tiskové záležitosti v institutu nakladatelská komise, složená z profesorů v čele s ředitelem Bilec'kým. Nicméně tento model se příliš neosvědčil a tak její činnost brzy nahradilo nově zřízené nakladatelství Sijač. Subjekt byl založen 17. dubna 1924 z iniciativy profesorů a studentů institutu. Jako svůj hlavní cíl si předsevzal uspokojit potřeby institutu vydáváním vědeckých publikací, učebnic a knih pedagogického a vědeckého charakteru ze všech odvětví vědy v ukrajinském jazyku. Jeho členy mohli být studenti i profesori. Nakladatelství bylo vydržováno ze členských příspěvků a subvencí od institutu. Výše příspěvku nebyla malá – 110 Kč. Již v prvním roce jeho existence do něho vstoupilo 41 osob, z toho 13 profesorů, a bylo vytištěno 10 publikací. Po celou dobu svého působení pak Sijač vydal 44 titulů v 5 506 exemplářích. Nejvíce členů měl v roce 1927/28, kdy se k němu hlásilo celkem 102 lidí, z čehož 25 tvořil akademický personál, zbytek studenti a absolventi. V jeho čele stanul nejprve Bilec'kyj, kterého v lednu 1925 vystřídal Kabačkov a od listopadu 1926 Čyževs'kyj. V roce 1932 se posledním předsedou Sijače stal Sičyns'kyj. V následujícím roce nakladatelství ukončilo činnost.³⁹ Lze tudíž konstatovat, že ačkoliv cíle nakladatelství byly

³⁸ NA Praha, fond: PMV 560, č. j. 5460/29. HOMZYN, B.: *Na temy dnja*. Spudej, 1, 1925, č. 1, s. 3-7. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 111-112. NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka... častyna I.*, s. 179. *Od redakciji*. Spudej, 1, 1925, č. 1, s. 1-2.

³⁹ Oficiálně bylo nakladatelství rozpuštěno na své poslední schůzi konané dne 10. dubna 1934. Viz *Vivtorok*. *Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 15, s. 1.

poměrně skromné a omezovaly se výlučně na potřeby institutu, nezůstaly v tomto směru zcela naplněny, zejména z ekonomických důvodů. Část publikací institutu byla proto vydána prostřednictvím jiných nakladatelství, především UHVF.⁴⁰

Organizace a instituce, doprovázející institut, tedy nejenže jeho činnost významně doplňovaly, ale v některých případech ji i přesahovaly a samy poskytovaly stimuly k jeho dalšímu rozvoji. Plán jejich vzájemného propojení však nakonec nebyl nikdy realizován. Hlavními důvody byl samozřejmě nedostatek finančních prostředků a příležitostí k uskutečnění. Přesto se některé z těchto subjektů ukázaly jako velmi životaschopné a šířily odkaz institutu i dlouhá léta po jeho zániku. Vedení institutu u nich dokázalo daleko lépe odhadnout budoucí vývoj než samo u sebe.

⁴⁰ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 163, č. j. 2343/26. NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 399, č. j. Spysok. *Informacyjnij Viddil*. Bjuleten' Students'koho Hromady UPIMD, 1, 1925, č. 1, s. 1. *Ukrajins'ke vydavnytvo T-vo Sijač pry Ukrajins'komu Pedagogičnomu Instytuti im. M. Drahomanova u Prazi*. Spudej, 1, 1925, č. 1, s. 35-37. MIRNYJ, I.: c. d., s. 93-96.

10. Situace institutu v druhé polovině dvacátých let

Od července 1925 zahájil Ukrajinský pedagogický institut novou kapitolu své existence jako zcela samostatná škola. Rozpad UHK mu přesto přinesl více negativ než pozitiv. Komitét byl přece jen v očích československé veřejnosti považován za hlavního představitele ukrajinské emigrace v ČSR, k němuž směřovaly veškeré výtky a doporučení. Patrně lepší variantou pro institut by bylo včasné oddělení od této organizace, které se však nepodařilo uskutečnit. Na lehkou váhu nelze brát ani změněný přístup MZV ke všem bývalým subjektům pod UHK, neboť Šapoval byl podezříván ze styků s ruskými komunisty.¹

Z likvidace komitétu institut mnoho nezískal – movitý majetek UHK byl sice odhadnut na 297 595,60 Kč, škola z toho ale obdržela jen věci v hodnotě 3 300 Kč. Konkrétně se jednalo o dva stoly, dvě kožená křesla, čtyři židle a levnější psací stroj značky Eurika. Nejvíce si z UHK odnesl jeho neformální nástupce Ukrajinský sociologický ústav, který získal předměty v hodnotě 39 477 Kč, mj. telefonní aparát, dva dražší psací stroje značky Underwood a Mercedes a tři velké skříně. Více od UHK paradoxně získalo také Ukrajinské gymnázium, konkrétně 11 007,26 Kč.² Přesto můžeme říci, že následující měsíce tuto ztrátu institutu vynahradily, neboť za rok 1925 obdržel od ministerstva subvenci ve výši 2 087 646 Kč. Odečteme-li od toho podporu na Ukrajinské gymnázium, pak na přímo ústav bylo určeno 1 706 558 Kč. Pro srovnání dodejme, že v období od března do prosince 1925, kdy UPIMD byl již ekonomicky samostatný, byla jeho průměrná měsíční subvence (bez příspěvku na gymnázium) o více než 47 000 Kč vyšší než v předcházejících čtrnácti měsících. Platy zůstaly v porovnání s minulým rokem zhruba stejné, pedagogové dostávali mzdy od 1 200 Kč do 2 393 Kč. Výjimkou byl pouze první muž ústavu Bilec'kyj, jehož plat činil 3 520 Kč.³

Roli UHK pak určitým způsobem nahrazovaly MZV a MŠANO. Za pozornost zajisté stojí fakt, že v průběhu dalších let MŠANO získávalo stále větší kompetence na úkor MZV. V prvních letech existence ústavu mělo MZV jako vydržovatel institutu rozhodující slovo, zatímco MŠANO provádělo pouze resortní dozor. Od 1. ledna 1928 ale správa institutu přešla plně pod MŠANO. Tato pravomoc znamenala konkrétně schvalování rozpočtů a stanov, potvrzování akademického personálu, vyučovacího plánu, všech finančních výdajů a určování výše stipendií pro studující. Obě ministerstva pak měla právo revize. Funkci školního

¹ NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 38154/26.

² NA Praha, fond: MZV-RPA 366, č. j. 147992/26.

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 549/26, fond: MZV-RPA 366, č. j. 151305/25.

inspektora vykonával pro MŠANO od začátku roku 1924 František Lakomý, profesor reálky na Žižkově, bývalý ruský legionář a osobní tajemník M. R. Štefánika. Jeho předchůdcem byl prof. Gustav Winkler.⁴

To bychom ale předběhli jednu z nejvýznamnějších změn, která byla v institutu realizována – byla jí změna stanov uskutečněná v červenci 1925. Za prvé bylo z názvu vypuštěno slovo „vyšší“ a celý název až do konce existence školy zněl „Ukrajinský pedagogický ústav jména Mychajla Drahomanova v Praze“.⁵ Za druhé institut přestal být již pouhým učitelským ústavem a stal se školou s vysokoškolskou organizací a vyučováním, v níž byl důraz kladen především na přípravu učitelů pro ukrajinské střední školy.⁶ Své schopnosti si budoucí kantoři mohli ověřit v Ukrajinském gymnáziu. Pedagogický sbor ústavu se skládal z profesorů, docentů, lektorů a pomocných sil z řad studentů, tj. asistentů, aspirantů a laborantů. Požadavky na profesora se nezměnily, stále se jím mohla stát osoba s přiměřenou vědeckou hodností, popř. s významnými vědeckými pracemi a s vědecko-pedagogickou praxí. Docentem ústavu mohl být jmenován člověk, který byl buď docentem jiné vysoké školy nebo absolvoval vysokou školu a měl přiměřenou pedagogickou a vědeckou praxi. Na funkci lektora naučných předmětů byla požadována odpovídající vysokoškolská kvalifikace s odbornou průpravou a u lektorů prakticky-pomocných předmětů bylo nutné pouze zvláštní školení. Profesori, docenti a lektoři byli do svých funkcí voleni profesorským sborem na návrh příslušné fakulty. Asistenti, aspiranti a laboranti byli vybíráni z řad nejnadanějších absolventů nebo studentů ústavu, popř. absolventů jiných vysokých škol, přičemž sborem byli pouze potvrzováni.⁷

Základními orgány institutu byli:

- a) rektor a prorektor
- b) profesorský sbor

⁴ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 112354/23, č. j. 26/24, č. j. 188875/25, fond: UM 17, inv. č. 392, č. j. Stanovy. *Ottův slovník naučný nové doby, dodatky, díl III., svazek 2.* Praha 1935, s. 1041. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 121-125.

⁵ V ukrajinské verzi stanov se ovšem nazýval „Ukrajins'kyj Vysokyj Pedagogičnyj Institut im. Mychajla Drahomanova u Prazi“. Viz MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 121.

⁶ Šlo o reakci na tehdejší politiku korenizace (zakořenění) v SSSR, zahrnující také direktivní rozvoj ukrajinské národní kultury a jazyka. Institut přímo uvádí, že „... škola na Ukrajině je již víceméně zajištěna profesory národních škol... [a] pociťuje se [zde] nedostatek profesorů středních škol a pracovníků pro organizaci školství a středních kádrů.“. Viz NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25.

⁷ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25, fond: UM 17, inv. č. 392, č. j. Stanovy. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 124.

- c) senát
- d) děkanství fakult
- e) sbory fakult⁸

Rektor byl volen koncem každého akademického roku profesorským sborem absolutní většinou hlasů a výsledek verifikovalo MZV a MŠANO. Jeho hlavní úlohou bylo reprezentovat ústav navenek, jmenovat ostatní (nepedagogické) zaměstnance, kontrolovat a dohlížet na správný chod a finanční záležitosti školy, svolávat schůze profesorského sboru a senátu a předsedat jim. Za výkon své funkce odpovídal profesorskému sboru a vládě ČSR a každý rok jim předkládal písemnou zprávu. Druhou nejdůležitější osobou ústavu pak byl prorektor, kterého volil profesorský sbor ze svého středu. Jeho rozhodnutí musel vždy ještě potvrdit rektor a československá vláda. Jeho úkolem bylo pomáhat rektorovi při výkonu jeho povinností a zastupovat ho v době nepřítomnosti.⁹

Zatímco oba vedoucí činitelé ústav reprezentovali, vnitřní život v ústavu řídil profesorský sbor. Tento orgán se skládal z předsedů kateder, kteří sice museli mít titul profesora, ale v případě jejich absence je mohli zastupovat docenti. Kompetence sboru byly oproti minulosti rozšířeny. Vedle již zmíněných povinností měl na starosti volbu tajemníka sboru, potvrzování děkanů, proděkanů, tajemníků fakulty, správců vědeckých a pedagogických kabinetů a knihovny, odvolávání členů akademického personálu, sestavování vyučovacího plánu a řádu institutu, zřizování a rušení kateder, správu knihovny, organizaci zkoušek, vypracovávání diplomů, pořádání vědeckých exkurzí, vrchní kontrolu nad všemi zařízeními ústavu a navazování styků s jinými vědeckými a pedagogickými ústavami či spolky. Své záležitosti řešil zejména na schůzích, které se konaly pod rektorovým předsednictvím za přítomnosti nejméně poloviny členů.¹⁰

⁸ Archivní materiál zde přímo uvádí výraz „sbor profesorů jednotlivých oddělení“. Ivan Mirnyj na tomtéž místě také v ukrajinštině píše „zbory profesoriv poodynokych viddiliv“, tedy „schůze“ či „shromáždění profesorů jednotlivých fakult“. Jedná se zřejmě o chybu danou asi původním záměrem stanov, aby se schůzí fakult zúčastňovali jen profesori. Pokud bychom totiž vzali tento termín vážně, stanovy by nedávaly smysl. Sbor profesorů jednotlivých oddělení resp. fakult není zmíněn na žádném jiném místě stanov a místo něho je vždy uváděn sbor fakulty. Viz NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25, fond: UM 17, inv. č. 392, č. j. Stanovy. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 123.

⁹ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25, fond: UM 17, inv. č. 392, č. j. Stanovy. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 124.

¹⁰ NA Praha, c. d. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 123-125.

Dalším důležitým orgánem ústavu byl senát, který nahrazoval dřívější správu institutu. V jeho čele stál rektor a zasedali v něm ještě prorektor, děkané, proděkané a tajemník profesorského sboru. Také on se dočkal rozsáhlejších pravomocí. Vedle sestavování rozpočtů a stanovování platů mu byl svěřen i dohled nad jídelnami, internátem a jinými podpůrnými zařízeními institutu. Později na něj přešla i správa Ukrajinského gymnázia.¹¹

Jednotlivé fakulty pak vedli místo dřívějších referentů děkani, které zastupovali proděkané a jejich záležitosti vyřizovali tajemníci. Do svých funkcí byli voleni sborem fakulty. Hlavním úkolem děkanů byl dohled nad realizací usnesení profesorského sboru a sboru fakulty. Posledně uvedený orgán zase sestavoval plán vyučování, navrhoval ke zvolení profesory, docenty a lektory a přijímal asistenty, aspiranty a laboranty. Měl také dohlížet na správný chod fakulty a organizovat zkoušky. Jeho členy byli všichni přednášející na fakultě.¹²

Největší změny se však měly odehrát v souvislosti s vyučováním. Podle stanov mělo dojít k rozšíření doby studia ze tří na čtyři roky. Prodloužena měla být především vědecko-praktická část, která dosud trvala dva roky. V tomto smyslu také vedení institutu informovalo obě ministerstva. Sdělovalo jim, že za tři roky studia není možné přednést veškerou látku, kterou by ukrajinští učitelé měli ovládat, aby jejich kvalifikace byla plně srovnatelná s českými a ruskými kolegy. Nebyl to však jediný důvod. Jak uvádí Ivan Mirnyj, další příčinou byl také tlak ze strany studentů. Posluchači ústavu totiž museli po otevření Ukrajinského gymnázia absolvovat v této škole praktická cvičení a zbývalo jim méně času na přípravu ke zkouškám. MZV však v říjnu 1925 rozšíření studia nepovolilo s odůvodněním, že RPA bude postupně ukončována a objem finančních prostředků se bude zmenšovat. Ve hře stále rovněž zůstávala možná likvidace institutu. V této souvislosti dodejme, že MZV v akademickém roce 1925/26 zprvu dokonce nechtělo povolit ústavu ani otevření prvního ročníku a noví studenti mohli zahájit výuku až v prosinci 1925.¹³

Počet kateder se oproti roku 1923 značně zvýšil. Zrušena byla skupina všeobecně-specializovaná, takže zbyly pouze všeobecné a specializované, dohromady jich bylo 50.¹⁴ Všeobecných kateder bylo celkem 8, na literárně-historické fakultě se nacházelo 23

¹¹ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25, fond: UM 17, inv. č. 392, č. j. Stanovy. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 121-125.

¹² NA Praha, c. d. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 124.

¹³ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25, fond: MZV-RPA 366, č. j. 164095/26, fond: UM 17, inv. č. 392, č. j. Stanovy. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 20-21, 122.

¹⁴ Podle stanov z roku 1925 mělo na škole fungovat pouze 31 kateder, realita však byla jiná. Viz NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 1426/25, č. j. 188875/25, fond: UM 17, inv. č. 392, č. j. Stanovy. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 122.

specializovaných, na matematicko-přírodovědné 12 a na hudebně-pedagogické 7. Přesný počet vyučovaných předmětů za celý akademický rok 1925/26 neznáme; za první semestr se ale jednalo o 175 předmětů, takže nárůst byl oproti roku 1923 nejméně 50%. Z jazyků se kromě češtiny a němčiny vyučovala také angličtina, francouzština a italština.¹⁵

Záporný postoj ministerstev ohledně rozšíření doby studia a pozdější otevření prvního ročníku způsobily, že situace musela být řešena improvizací a změny dané stanovami byly zaváděny postupně. Tryzub nás kupř. v listopadu 1925 informuje, že prof. Bilec'kyj je stále ještě ředitelem institutu a ne rektorem, ale v čele kateder již stanuli děkani. Za zmínku stojí rovněž fakt, že výuka pořád probíhala na několika místech současně, ale škola již získala vlastní prostory. Od začátku roku 1925 se kancelář školy přesunula na adresu Malátova č. 19 na Smíchově. Na této adrese pak probíhaly i některé přednášky. V prosinci 1926 se pak kancelář ústavu opět přestěhovala, tentokrát do Školské č. 8. Později sem byly přemístěny i děkanáty, část hudebně-pedagogické fakulty, knihovna, nakladatelství Sijač aj.; prostory na Smíchově však ústavu zůstaly.¹⁶

Transformaci se podařilo dokončit až v následujícím akademickém roce. Připomeňme, že na začátku tohoto roku již otázka otevření čtvrtého ročníku byla urgentní, neboť do něho měli vstoupit studenti, přijatí v roce 1923. Na konci roku 1925/26 vedení institutu zase požádalo MZV o povolení na prodloužení doby studia a opět přišla zamítavá odpověď. Zároveň ministerstvo znovu potvrdilo svůj záměr školu zlikvidovat, jakmile studenti vyšších ročníků dokončí studium. Během léta se však ústavu za pomoci některých ministerských úředníků (zejména Václava Girsy a Zena Zavázala) a inspektora institutu Františka Lakomého podařilo přimět MZV ke změně postoje. Dne 21. září tak ministerstvo oznámilo, že otevření čtvrtého ročníku povoluje, ovšem za dvou podmínek: že nedojde k navýšení rozpočtu ústavu a že závěrečné zkoušky z tohoto ročníku budou provedeny nejpozději do konce měsíce září 1927.¹⁷

Konečný souhlas ministerstva s otevřením čtvrtého ročníku samozřejmě nebyl zadarmo. V akademickém roce 1926/27 musel proto institut oželeť příjem nových studentů a podstatně byly sníženy i platy pedagogů. Nejvyšší plat v ústavu nyní brali dva lidé – rektor Simovyč a prof. Bilec'kyj, kteří dostávali 2 200 Kč měsíčně. Platy dalších profesorů a docentů se pohybovaly v rozmezí 1 200–1 925 Kč a u lektorů činily 1 000–1 200 Kč. Z ostatních

¹⁵ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 1426/25.

¹⁶ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 1, č. j. Nájemní smlouva. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 21565/25. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 25. *Vysoki ukrajins'ki školy v Č. S. R.* Tryzub, 1, 1925, č. 4, s. 27.

¹⁷ NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 141004/26, č. j. 164095/26. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 21.

zaměstnanců pak bral nejvíce vedoucí kanceláře ústavu Mirnyj – 1 500 Kč. Učitelé na gymnáziu dostávali 600–1 450 Kč. Za měsíc říjen 1927 bylo na platy akademického personálu vydáno 57 794 Kč. Oproti únoru 1926 se jednalo o značný pokles, vždyť tehdy byla na ně potřeba částka 65 173 Kč. Zároveň je třeba dodat, že toto snížení se netýkalo platů učitelů gymnázia, na jeho personál institut v říjnu 1927 vydal 11 475 Kč, zatímco v únoru 1926 se jednalo o 10 575 Kč. Celková výše subvence MZV přesto dále vzrostla, v roce 1926 činila 2 609 250 Kč, z čehož přímo na školu šlo 2 020 448 Kč. Oproti předchozímu roku se totiž značně zvýšily výdaje na studentská stipendia; zatímco v roce 1925 se jednalo o 735 725 Kč, nyní bylo vydáno 1 228 722 Kč.¹⁸

Následující akademický rok 1927/28 pak můžeme považovat za vrchol v historii institutu. Rektorát si u ministerstev prosadil další důležité změny, zároveň se však zvolna začaly objevovat zárodky budoucích potíží. Jedním z úspěchů vedení ústavu bylo obnovení příjmu nových studentů. Někteří z posluchačů nastoupili přímo do druhého ročníku matematicko-přírodovědné fakulty, ovšem pouze za podmínky, že předcházející dva semestry absolvovali na jiné vysoké škole.¹⁹

Institutu se také podařilo zavést v březnu 1928 s platností od následujícího akademického roku doktorské zkoušky. Právo předstoupit před komisi měl každý absolvent s titulem pedagoga středních škol, kromě něho pak také studenti, kteří ukončili historicko-filozofickou fakultu vysoké školy západoevropského nebo ruského typu či matematicko-fyzikální fakultu vysoké školy ruského typu. Ve všech případech byla ovšem podmínkou pedagogická praxe na střední škole. Absolventi jiných škol a fakult mohli zkoušku vykonat jen na základě povolení profesorského sboru.²⁰

Každý uchazeč musel nejprve napsat a odevzdat dizertační práci z vybraných předmětů, kterou posléze obhajoval před zkušební komisí. Poté absolvoval dvě ústní zkoušky. Hlavní zkouška, trvající zhruba dvě hodiny, se týkala přímo předmětu dizertace, vedlejší hodinová pak jednoho z příbuzných předmětů. V čele zkušební komise stál děkan či proděkan fakulty, zástupce senátu institutu, dva profesoři, asistující u obhajoby a hlavní zkoušky, a jeden či dva profesoři, účastníci se vedlejší zkoušky. Znalosti doktorandů mohli prověřovat pouze předsedové kateder, popř. profesoři jiných vysokých škol. O výsledku rozhodovala komise většinou hlasů. Klasifikace byla pětistupňová: výborný, velmi dobrý, dobrý, dostatečně dobrý,

¹⁸ NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 549/25, č. j. 76/26, č. j. 1829/27, č. j. 34744/27.

¹⁹ NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 394, č. j. Příloha ke krátké zprávě dějin Ukrajinského pedagogického ústavu v Praze. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 26.

²⁰ NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 393, č. j. Prypysy.

nedostatečný.²¹ Pouze poslední stupeň znamenal, že kandidát byl neúspěšný. Pokud se tak stalo, mohl zkoušku po dvou měsících opakovat. Celkem měl možnost dvou oprav, jestliže se mu však nepodařilo uspět, nemohl již na institutu získat titul doktora. Toto pravidlo platilo i pro dizertační práci, pokud byla uznána za nedostatečnou, mohl ji uchazeč vypracovat a odevzdat ještě dvakrát. Po úspěšném zvládnutí zkoušky získal titul doktora literárně-historických, matematicko-přírodovědných či hudebně pedagogických věd Ukrajinského pedagogického institutu. Doktorský diplom obdržel stejně jako dnes na promoci za účasti rektora, děkana a předsedy katedry.²²

Nicméně v téže době přidělaly vedoucím činitelům ústavu vrásky na čele důsledky změn, týkajících se přechodu kompetencí nad institutem z MZV na MŠANO, který proběhl na přelomu let 1927–1928. Zatímco první z uvedených ministerstev si bylo určitým způsobem vědomo, že emigrantské školy v ČSR vyžadují zvláštní zacházení, druhé k nim přistupovalo stejně jako k jiným tuzemským školám. Ještě v prosinci 1927 institut žádal MZV o dodatečné schválení stipendií pro absolventy a argumentoval, že podle nových rozpočtových pravidel je patrně nebudou moci získat. Subvence totiž měly být stanovovány na základě ročního rozpočtu, který škola musela odevzdat téměř rok předem. Rozpočet na rok 1929 tak měl institut předložit do 15. února 1928. Položky měly být rozděleny na vydání osobní (platy) a věcná (nájem, stipendia, topivo, další výdaje). Dodatečné výlohy byly schvalovány pouze ve výjimečných případech.²³

Roční subvence se v letech 1928 a 1929 dosti výrazně snížila; v roce 1928 činila 2 008 485 Kč a v následujícím roce poprvé klesla pod hranici 2 milionů, a to výrazně – 1 615 392 Kč. MŠANO tak donutilo institut rozpočet značně zredukovat. Podstatně se zmenšily zejména výdaje na samotný ústav, které v roce 1928 činily 1 365 788 Kč a v roce následujícím 1 027 524 Kč. Možné to bylo především kvůli postupnému omezování stipendií, v roce 1929 již byla vyplácena pouze studentům čtvrtého ročníku a absolventům. V roce 1928 bylo na ně vyhrazeno celkem 487 500 Kč a v roce následujícím jen 196 970 Kč. Snížení se však tentokrát netýkalo výdajů na akademický personál – ty nejenže neklesly, ale dokonce se o něco zvýšily. Kupř. za říjen 1928 bylo vydáno na platy pedagogů 62 178 Kč a o rok později

²¹ Tuto klasifikaci zmiňuje Ivan Mirnyj. Jak ale dokazuje archivní pramen ve fondu UM 17, původně se uvažovalo o čtyřstupňové klasifikaci: výborný, dobrý, dostatečně dobrý, nedostatečný. Viz NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 393, č. j. Prypisy. MIRNYJ, I.: c. d., s. 135-138.

²² NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 393, č. j. Prypisy. MIRNYJ, I.: c. d., s. 135-139.

²³ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 122, č. j. 240/28. NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 170933/27.

62 913 Kč. V dalších letech se však celková částka začala opět zmenšovat. Omezovány byly i výdaje na Ukrajinské gymnázium a internát, ačkoliv podle prvního návrhu rozpočtu na rok 1929 měly dále stoupat. V roce 1928 tak obě instituce obdržely dohromady 642 697 Kč, ale o rok později jen 587 868 Kč.²⁴

Ekonomická situace ústavu se pak pomalu začala projevovat i na kvalitě výuky. Účast na přednáškách klesala a některým prozíravějším studentům začalo být pomalu jasné, že osud ústavu se nachyluje a pro jistotu si nechávali otevřená vrátka na jiné vysoké škole. Řada posluchačů rovnou raději vystoupila z ústavu a akademický rok 1928/29 tak zahájila pouze polovina druhého a třetího ročníku. Zároveň, jak uvádí Mirnyj, kvůli menšímu objemu finančních prostředků byl omezován i pronájem místností, což se také podepisovalo na kvalitě výuky. V této době se kromě prostor patřících institutu konaly přednášky ještě v Klementinu, v budově ČVUT, v Anatomickém ústavu a v ústavech na Albertově. Připomeňme však, že ekonomické faktory nebyly jediným důvodem, který měl negativní vliv na výuku. Právě na přelomu let 1928 a 1929 poškodilo reputaci institutu odhalení morálních deliktů na Ukrajinském gymnáziu a narušilo jeho vztahy s ukrajinskou emigrací a s československými úřady.²⁵

Ve druhé polovině dvacátých let se tedy Ukrajinskému pedagogickému institutu podařilo v organizační sféře splnit většinu cílů, které si vytyčil. V oblasti osvětové a pedagogické nicméně byly dosažené úspěchy daleko skromnější. Ústav zde narazil na meze svých možností, které se mu již nepodařilo překročit. Předpokládaný scénář, že bolševický režim na Ukrajině brzy padne, se nenaplnil a vedoucí činitelé ústavu se nedokázali na nově vzniklou politickou situaci adaptovat. Ani v této době se kupř. nezačali více zajímat o situaci na Podkarpatské Rusi. Za těchto okolností si řada československých politiků začala klást otázku, zda má vůbec další existence ústavu nějaký smysl. Zdá se, že vedení institutu nedokázalo tuto změnu zachytit a včas na ni reagovat.

²⁴ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 122, č. j. 365/28, č. j. 1744/28, č. j. 1917/28, č. j. 2227/28, č. j. 2427/28, inv. č. 123, č. j. 78/29, č. j. 401/29, č. j. 642/29, č. j. 864/29, č. j. 1190/29, č. j. 1404/29, č. j. 1405/29, č. j. 1752/29, č. j. 1904/29, č. j. 2113/29, č. j. 2336/29.

²⁵ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 6, inv. č. 123, č. j. 2366/29. NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 394, č. j. Příloha ke krátké zprávě dějin Ukrajinského pedagogického ústavu v Praze. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 28-30.

11. Vztahy mezi institutem a československými úřady

Výjimečné postavení institutu v rámci školství v Československé republice přitahovalo samozřejmě zvýšený zájem úředníků. Jak dokazují následující řádky, ne všichni byli schopni uplatnit citlivý přístup a někteří podléhali byrokratickým způsobům. Naštěstí se vyskytovaly i opačné případy, kdy přístup státního zaměstnance značně předběhl svou dobu. V této souvislosti je třeba vyzdvihnout působení úředníka MŠANO, školního inspektora Františka Lakomého, kterého lze uvést jako příklad člověka plně respektujícího a vážícího si hodnot cizí kultury. Po nástupu do funkce lze nejprve z jeho poznámek na dokumentech institutu vyčíst určitou rezervovanost, která se ale brzy změnila v loajalitu a projevy sympatií. Lakomý poté často hájil i ty návrhy institutu, které měly u MZV či MŠANO malou šanci na přijetí. Jeho rozlučkový dopis určený vedoucím činitelům institutu z roku 1931 pak skutečně nelze považovat za pouhý formální akt. Lakomý tu přímo píše: „Bylo mi umožněno s Vámi spolupracovati a Vám pomáhati a býti tak svědkem všech Vašich těžkých strádání duševních a starostí hmotných, při nichž klíčily, rostly a uskutečňovaly se některé Vaše národní a kulturní ideály. Byly-li cesty a prostředky, jimiž jsem se ve své funkci řídil, správné a má pomoc platná, o tom ovšem nepřisluší soud mně, ale dovoluji si Vás ujistiti, že jsem byl prodchnut nejlepší vůlí pochopiti pokud možná co nejvíce duši ukrajinského národa a zvláště duševní i hmotné potřeby ukrajinské emigrace a že jsem své skromné síly a schopnosti ve prospěch vašich kulturních potřeb přinášel vždy ochotně a s láskou, poněvadž si tak velelo mé lidské cítění a slovanské uvědomění...“¹

Jak již bylo řečeno, existence institutu závisela především na vůli MŠANO a MZV. Tento fakt si vedení ústavu mohlo ověřit ještě v přípravné fázi – kvůli organizačním potížím v květnu 1923 otálel MZV s povolením činnosti UPIMD a odmítal mu předat finance. Po dodání potřebných podkladů se však celá záležitost rychle vyřešila. MŠANO zase o měsíc později sdělilo institutu své představy o budoucí podobě školy, ze kterých vedoucí činitelé ústavu mnoho důvodů k radosti neměli. Ministerstvo sice podpořilo jejich záměr vytvořit potřebné pedagogické kádry pro ukrajinské školství, zároveň ale výslovně uvedlo, že nepočítá s jejich uplatněním na československých školách. Vzhledem k odlišné organizaci ve vyučování rovněž vyloučilo rovnocennost studia a zkoušek s československými

¹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 156, č. j. 27/31.

pedagogickými ústavy. Slabou útěchou snad mohl být fakt, že se stejnou přísností přistupovalo i k Ruskému pedagogickému ústavu.²

V dalších letech pak institut zjišťoval možnosti a meze svého působení. Velmi brzy vedoucí činitelé ústavu zjistili, že jejich manévrovací prostor je poměrně malý a že i prosazení zásadních věcí potřebuje čas a trpělivost. V roce 1924 institut kupř. žádal o dotaci na vydávání vlastního tiskového orgánu, jenž se měl jmenovat „Zápisky Ukrajinského pedagogického ústavu jm. M. Drahomanova v Praze“. MZV ji však zamítlo a ústav již v dalších letech tuto žádost neopakoval. Změna nenastala ani po roce 1925. Institut se dočkal odmítnutí i v případě výjezdu na Mezinárodní pedagogický kongres v Edinburgu, jenž se měl konat v červenci 1925. Reprezentovat ho zde měli Sofija Rusová a Jakym Jarema. V rámci objektivit je však třeba dodat, že některých dalších zahraničních kongresů a sjezdů se zástupci ústavu nakonec zúčastnili – Ivan Mirnyj jich v letech 1924–1932 vyjmenovává celkem dvanáct.³

Byrokratickým překážkám se zcela nebylo možné vyhnout ani při vědecké činnosti. V červenci 1926 kupř. odjeli doc. Petro Savyc'kyj se svou manželkou a s několika studenty na Podkarpatskou Rus. Zde prováděli dva měsíce geologická bádání v oblasti od řeky Latorycji směrem k polským hranicím a od údolí řeky Tur'ji až k Perečynu. Savyc'kyj měl v ruce pověření od Geologického ústavu, studenti pověření institutu a všichni měli navíc povolení MZV. Přesto viceguvernér Podkarpatské Rusi Antonín Rozsypal informoval později MZV, že členové výpravy uváděli místním obyvatelům mylné informace o své činnosti (že jsou inženýři z Prahy, že hledají uhlí atd.). Požadoval proto, aby si takovéto výpravy v budoucnu opatřovaly předem také povolení viceguvernéra a aby v jejich čele stála osoba s československým státním občanstvím, jelikož podle jeho názoru by se zde mohly pod záminkou vědeckého bádání konat služby na újmu státní bezpečnosti. Skutečnost byla samozřejmě méně dramatická, Savyc'kyj se historkami pravděpodobně snažil rozptýlit nedůvěru místního obyvatelstva. Naštěstí celá záležitost byla brzy vyřízena a smetena ze stolu.⁴

Jedním ze světlých okamžiků, kdy českoslovenští úředníci ukázali svou příznivější tvář, byla nepochybně záležitost otevření Ukrajinského gymnázia. František Lakomý v této věci institut podpořil a argumentoval, že posluchačům ústavu by měla být poskytnuta možnost

² NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 81404/23, č. j. 112354/23.

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 129054/24, č. j. 371b/25. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 99-100.

⁴ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 155936/26, č. j. 20996/27.

praktického vyučování na ukrajinské střední škole, když na českých školách nemohou cvičně učit z jazykových důvodů. Tehdejší viceministr MZV Václav Girska schválil posléze v dubnu 1925 měsíční subvenci ve výši 15 000 Kč pro gymnázium. Na druhé straně ale ještě v témže roce MZV zamítlo žádost ohledně podpory pro studenty s dětmi, přes intervenci Lakomého snížilo platy lektorům a zřízení čtvrtého ročníku odložilo. V dalších letech pak můžeme vyzorovat určitou stabilizaci vztahů mezi institutem a MZV. Institut si již zvykl na určitá omezení ohledně svých žádostí o výdaje a postupoval daleko opatrněji. Tak se mu podařilo změnit i původní negativní stanovisko ohledně podpory na ošacení studentů. Zároveň se ústavu načas povedlo zkonsolidovat vztahy s MŠANO. Nicméně od roku 1928 opět mezi nimi začalo narůstat napětí.⁵

Budoucí animozitu nastartovalo další snížení objemu finančních prostředků pro ukrajinskou emigraci ze strany československé vlády. Obě strany se zpočátku snažily o vstřícný postoj, v únoru 1928 se kupř. MŠANO postaralo, aby Český červený kříž dál dodával bezplatně léky a příspěvky na stravu studentům UPIMD a Ukrajinského gymnázia, když samo je nebylo schopno ufinancovat. V červenci 1928 zase institut ujišťoval ministerstvo, že uskutečněné nákupy (konkrétně materiály pro kabinety a laboratoře, knihy, šatstvo pro studenty a potraviny pro internát gymnázia) se snažil pořídit co nejlevněji. Některé žádosti mu ale schváleny nebyly – jako kupř. již zmíněné odbytné pro absolventy v květnu 1928. Vzhledem ke snahám některých studentů také musel inspektor Lakomý upozornit institut, že přímé intervence posluchačů jsou na ministerstvu nepřípustné. V tomto směru však k příliš velkému posunu nedošlo, neboť o rok později si MŠANO opět ústy inspektora stěžovalo na nenáležitě zásahy způsobené nedodržením úřední mlčenlivosti ze strany UPIMD. V této době již byly vztahy mezi oběma stranami poměrně napjaté, vyvolané mj. i neochotou ministerstva udělit ústavu subvenci na vydání vědeckého sborníku a dějin institutu.⁶

Po rozhodnutí MŠANO o likvidaci institutu na začátku roku 1930 klesl vzájemný poměr k bodu mrazu. V březnu se navíc ministerstvo dopustilo jisté jedovatosti, když u návrhu na text diplomu pedagoga středních škol, zasláného institutem, sdělilo rektorátu, že ústav byl v roce 1923 založen jako soukromá vyšší odborná škola a ne jako škola s vysokoškolskou organizací a vyučováním a proto je nutné k diplomu připojit doložku s textem: „Toto

⁵ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 55137/25, č. j. 197985/25, č. j. 194656/25, fond: MZV-RPA 124, č. j. 96806/27.

⁶ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 164635/28. Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 156, č. j. 2716/29. Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 158, č. j. 1855/28, karton č. 12, inv. č. 282, č. j. 1520/28. NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 70869/28.

vysvědčení není rovnocenné s vysvědčením učitelské způsobilosti k vyučování na školách středních vydaným zkušebními komisemi pro učitelství na školách středních v Československé republice“. Na nové tiskopisy pak nehodlalo udělit žádnou subvenci a měly být uhrazeny z eventuálních úspor ústavu. Jednalo se samozřejmě o nonsens, neboť diplom byl vytvořen podle univerzitních předpisů platných i pro Univerzitu Karlovu a u diplomů vydávaných dříve ministerstvo tuto doložku nepožadovalo. Navíc musel být ještě nostrifikován, čímž byla uznána jeho platnost na území ČSR a uvedený text by pak skutečně působil paradoxně. Ústav na tento fakt taktně upozornil a dalším jednáním se mu podařilo přimět ministerstvo ke změně postoje. Nicméně v následujících třech letech se institut v důležitých záležitostech raději obracel i na MZV. Jednání s Československou zemědělskou akademií v roce 1933, o němž ministerští úředníci nebyli informováni, lze brát jako důkaz, že institut pak definitivně ztratil důvěru v obě ministerstva.⁷

Tento fakt potvrzuje i chování pedagogů institutu. Ti jakožto ukrajinští emigranti měli v Československu zakázanu politickou činnost. V roce 1932, patrně však ještě o něco dříve, začali někteří z nich tento zákaz porušovat a dostali se do hledáčku československé policie. V roce 1932 se kupř. Vsevolod Petriv sešel v Řevnicích s Jevhenem Konoval'cem, tehdejším předsedou Organizace ukrajinských nacionalistů (Orhanizacija Ukrajins'kych Nacionalistiv – OUN), jež v té době již za sebou měla několik teroristických útoků. Tentýž člověk pak byl ještě v listopadu téhož roku vyslechnut policií v souvislosti s politickou schůzkou ukrajinských emigrantů v Petrovicích u Fryštátu (dnes Petrovice u Karviné). V září 1932 se pro změnu konala porada v Praze, jíž se podle dřívějšího oznámení měli zúčastnit zástupci ukrajinských emigrantských organizací. Jak však bylo posléze policií zjištěno, ve skutečnosti se jednalo o sjezd členů mezinárodního politického hnutí Ukrajinská národní republika. Mezi přítomnými bychom našli mj. Maksyma Slavins'kého a také Oleksandra Šul'hyna, který však již nebyl zaměstnancem institutu a v této době bydlel v Paříži.⁸

V organizaci se rovněž politicky exponovali další činitelé institutu jako Stepan Siropolko, Vsevolod Harmašiv, Ivan Kabačiv či Panas Fedenko. Jejich aktivit si však policie všimla až v březnu 1935, kdy se v Praze konala další schůzka. Za svou činnost však nakonec nebyli nijak postiženi. Jiným případem byl ale Dmytro Ravyč, bývalý asistent katedry dějin hudby. Ten byl v roce 1934 potrestán vyhoštěním do Rakouska kvůli přestupku vůči

⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 10, inv. č. 158, č. j. 739/30, 787/30. Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 50427/30, č. j. 12201/30, č. j. 17389/33.

⁸ SOA Praha - západ, fond: OÚ Praha - venkov, karton č. 9, inv. č. 9, sig. 1566/1, č. j. 17034/32 a č. j. 53 dův./32. NA Praha, fond: PMV-AMV 225, karton č. 1279, č. j. 15763/32, č. j. 16239/32, č. j. 19321/32.

shromažďovacímu zákonu, kterého se dopustil jako svolavatel schůze spolku Svaz ukrajinských organizací v ČSR. Tato organizace totiž podporovala ukrajinské iredentistické snahy. Uložený trest mu zabránil absolvovat státnici na Vysokém učení technickém v Praze.⁹

Vztahy mezi institutem a československými úřady byly tedy zpočátku provázeny očekáváním a vzájemným sondováním. Brzy přišlo vystřízlivění, kterému se rychleji dokázali přizpůsobit zástupci ústavu, což jim očividně usnadnilo komunikaci s ministerstvy. Tento trend se nicméně v dalších letech postupně obracel, jelikož rektorát ztrácel smysl pro realitu. Díky tomu začaly být z jeho strany odmítány i ty kompromisní návrhy, které by ústavu umožnily omezené působení. Řešení, které nakonec bylo v roce 1933 přijato bez konzultace s ministerstvy, bylo pouze zlomkem dříve zvažovaných plánů a znamenalo labutí píseň slavné školy.

⁹ NA Praha, fond: PMV-AMV 225, karton č. 1280, č. j. 15461/34, č. j. 2790/35.

12. Likvidace institutu

Ještě v polovině roku 1929 byli vedoucí činitelé ústavu skálopevně přesvědčeni, že případná likvidace v nejbližších letech škole nehrozí. Rektorát se spíše soustředil na prosazení příjmu nových studentů a v dubnu téhož roku se pokoušel přesvědčit MŠANO, že institutu se již podařilo dosáhnout některých úspěchů. Zároveň však musel postupovat diplomaticky, když některé události jeho snahám příliš nepřály. V narážce na situaci v gymnáziu tak rektorát uváděl, že na rozdíl od jiných institucí ukrajinské emigrace je situace v ústavu klidná, že studenti jsou snaživí a že senát ústavu byl vždy k ministerstvu loajální. Nutnost dále přijímat studenty byla také vysvětlena faktem, že v opačném případě by bylo nutné propustit některé profesory a že ústav sám zajišťuje skromnou existenci značnému počtu ukrajinské emigrantské inteligence. Na druhé straně rektorát již vůbec nepočítal s možností, že by studenti v budoucnu získávali ještě nějakou podporu. Ministerstvo posléze příjem studentů pro rok 1929/30 skutečně povolilo.¹

Ačkoliv se tedy noví posluchači museli vzdát naděje na případné stipendium, akademický personál se prostřednictvím finančních sbírek snažil materiální situaci nejlepších studentů zlepšit. Přes veškeré potíže však institut zdárně pokračoval ve své činnosti a rektorát se pomalu připravoval na další kolo korespondence s ministerstvem ke konci akademického roku 1929/30. Proto jako blesk z čistého nebe zapůsobila zpráva MŠANO ze dne 13. ledna 1930. Ministerstvo v něm sdělovalo, že zápis dalších nových posluchačů pro stávající akademický rok nepovoluje. Odcházející pedagogické síly již neměly být nahrazovány a na škole měli působit pouze emigranti s nansenovskými pasy. Kvůli malé účasti studentů na přednáškách měl být pronájem místností omezen na nejnutnější míru. Pravým důvodem bylo podle ministerstva opět krácení rozpočtu na RPA. V této souvislosti dodejme, že výdaje na RPA již skutečně klesaly závratným tempem. Zatímco v roce 1927 bylo poskytnuto 52,1 milionu Kč, v roce následujícím to bylo již jen 38,1 milionu, v roce 1929 30,1 milionu a v roce 1930 25,5 milionu. V dalším roce měla částka klesnout dokonce o necelých 10 milionů. Nicméně, jak uvádí tehdejší prorektor Harmašiv, skutečnou příčinou byla spíše zpráva jednoho z úředníků ministerstva, která informovala o přednáškách s nepatrným počtem posluchačů ve dnech 6. a 13. prosince 1929. Tento údaj však podle prorektora nemohl být

¹ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 70798/29, č. j. 111009/29.

objektivní, neboť na jiných vysokých školách již byly prázdniny a účast v ostatních obdobích roku byla daleko vyšší.²

Krok ministerstva, jak lze zhodnotit podle pozdějších reakcí, byl přijatý ve spěchu a byl nedostatečně promyšlený. Rektorát brzy upozornil ministerstvo na problematiku pedagogů z východní Haliče, kteří jako političtí běženci neměli nárok na nansenovský pas a zároveň nemohli žádat ani o polský pas. Nansenovský pas postrádala kupř. i Ljubov Lindfors, jež se obávala pronásledování svého syna zaměstnaného v Moskvě a kvůli němuž si raději ponechávala pas Ukrajinské SSR. MŠANO se proto muselo obrátit na MZV, aby mu vysvětlilo, kdo vlastně z ústavu má na tento pas nárok. MZV poté objasnilo, že oprávnění ho užívat mají veškeré národnosti bývalé carské říše a že ho mají obdržet i ukrajinští emigranti z Rumunska a Bukoviny.³ Političtí emigranti z Haliče pak měli získat buď československý prozatímní pas nebo povolení k pobytu v ČSR bez pasu. MŠANO proto nakonec rozhodlo, že i oni mohou ve škole dále působit. Ljubov Lindfors, Fediru Gulovi a Volodymyru Sičyns'kemu byly uděleny výjimky.⁴

Dne 7. února 1930 se v institutu konala mimořádná schůze senátu. Na základě jejího jednání byl vytvořen sedmistránkový dokument, který byl poslán ministerstvu školství. Tento spis lze považovat za důležité svědectví o představách vedoucích činitelů institutu ohledně dalšího směřování a smyslu existence školy. Hlavní představitelé ústavu stále neopustili myšlenku brzkého pádu komunismu v Sovětském svazu a pořád ještě argumentovali faktem, že v dohledné době bude třeba vyplnit mezery ve školském systému na Ukrajině a že s výjimkou SSSR nepůsobí za hranicemi Československa žádná takto zaměřená ukrajinská vysoká škola. Větší pozornost byla také věnována námitce ministerstva, že přednášek se zúčastňuje pouze nepatrná část posluchačů. Senát zde upozornil, že se jedná o jeden z negativních důsledků zrušení stipendií a že nyní nemá žádné donucovací prostředky, jak přimět studenty, aby více chodili na přednášky. Podle jeho názoru si rovněž část studentů musela obstarávat prostředky na obživu a nemohla se tak plně věnovat studiu.

² Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 256, č. j. Finanční náklad na pomocnou akci ve prospěch ruských a ukrajinských emigrantů, karton č. 260, č. j. 12201/30. Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 12, inv. č. 282, č. j. 433/30.

³ Z 27 osob zaměstnaných v ústavu k prosinci 1932 vlastnilo nansenovský pas 22. Jednalo se o emigranty z té části Ukrajiny, která byla od roku 1922 součástí SSSR. Dol'nyc'kyj a Hrycaj byli emigranty z východní Haliče, Sičyns'kyj měl rumunský pas, Lindfors vlastnila sovětský pas a Gula měl zvláštní povolení na pobyt v Československu od MZV. Viz Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 25210/33.

⁴ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 39975/30. č. j. 25210/33.

V dokumentu se rovněž poprvé objevila myšlenka transformace ústavu ve vědecký institut, který by již nepůsobil jako škola. Senát tak vzal likvidaci na vědomí, ač v několika bodech se závěry ministerstva polemizoval. Místo propuštění všech neemigrantů navrhoval ponechání všech pedagogů ve funkci s výjimkou těch, kteří chtějí odejít dobrovolně, a to až do doby, než všichni studenti dokončí své studium. Ústav pak měl v omezeném složení dále pokračovat ve vědecké činnosti. U omezení poslucháren senát podotkl, že z finančních důvodů tak již učinil dříve a že velká část přednášek se koná přímo v jeho kanceláři ve Školské ulici, což u škol tohoto typu nebývá zvykem. V závěru pak senát vyjádřil naději, že ministerstvo některé ze svých rozhodnutí přehodnotí a že ústav bude moci dále pokračovat v činnosti.⁵

V březnu 1930 pak ministerstvo učinilo návrh, který eventuálně mohl likvidaci ještě zabránit. Jeho podstata spočívala v tom, že mezi ním a institutem měl být vytvořen mezičlánek, který by zastřešil některé ukrajinské školy v ČSR (počítalo se především s UPIMD a Ukrajinským gymnáziem). Toto kuratorium mělo převzít část odpovědnosti za ministerstvo při vydržování zmíněných ukrajinských institucí a mělo mezi ně přerozdělovat subvence. Zároveň však na něj měla přejít i část pravomocí, které dosud náležely školám. Podobný scénář ministerstvo již dříve s úspěchem použilo u ruských emigrantských škol. Spolek se měl nazývat „Společnost pro podporu ukrajinských kulturních podniků v Č. S. R.“.

Návrh ministerstva však příliš velké nadšení u vedoucích činitelů institutu nevzbudil. Zatímco rektorát váhavě uvažoval o přijetí, profesorský sbor ho rezolutně odmítl. Profesoři poukazovali na fakt, že institut kdysi podobné kuratorium měl a že zkušenosti s ním dobré nebyly. Mysleli tím samozřejmě působení UHK v letech 1923–1925. Nejvíce obav však vzbudila ta část návrhu, podle kterého by institut měl tomuto mezičlátku postoupit některé výsady. Kuratorium by totiž mělo přijímat pedagogy, mělo vydávat jednací a školní řády, jeho předsednictvo mělo mít disciplinární moc nad personálem ústavu apod. V tomto směru profesorský sbor oprávněně upozorňoval na fakt, že návrh byl ušit hodně horkou jehlou, neboť by byla značně omezena autonomie institutu jako vysoké školy, dokonce více než před rokem 1925. Členem kuratoria se mohl stát rovněž člověk od 18 let věku, což také mohlo být zdrojem budoucích problémů. Rektorát poté navrhl dvě kompromisní varianty, které ovšem měly být použity za situace, pokud by ministerstvo ultimativně trvalo na svém stanovisku. V první z nich měly místo jednoho kuratoria vzniknout dvě, jedno kuratorium pro vysoké školy, do kterého by mohli vstoupit pouze starší profesoři, a druhé kuratorium pro ostatní

⁵ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 12, inv. č. 282, č. j. 433/30.

instituce. U druhého návrhu pak měl kuratorium zastoupit UAK, jenž by bezpochyby ponechal institutu značnou autonomii.⁶

Naneštěstí pro institut však do jednání začali zasahovat i představitelé Ukrajinského gymnázia. Ti návrh ministerstva naopak přivítali a vyslali k rektorovi deputaci, jež v budoucím kuratoriu požadovala místo pro jejich zástupce a právo volby ředitele. Vedení ústavu pak dospělo k závěru, že návrh ministerstva není vhodný pro vysoké školy, jelikož narušuje jejich autonomii, ale hodí se spíše pro školy střední a z tohoto důvodu plně podporuje vznik kuratoria pro Ukrajinské gymnázium. Zároveň se UPIMD vzdal práva jmenovat ředitele této školy. Gymnázium se tak fakticky stalo nezávislou institucí, definitivně však bylo od ústavu odloučeno až 31. března 1932, kdy jeho vydržování převzal nově vytvořený Spolek pro podporu ukrajinských škol.⁷

Ačkoliv jednání pokračovala ještě několik měsíců, ministerstvo brzy zjistilo, že jeho plán nemá příliš velkou šanci na úspěch. O likvidaci institutu stále rozhodnuto nebylo. V září 1930 ale přestaly být poskytovány platy nadbytečným pedagogům. Jak nás informuje Mirnyj, poslední jiskřičku naděje zažehlo MŠANO v dubnu 1931. Ministerstvo se opět pokoušelo oživit otázku založení vydržovacího spolku, tentokrát ovšem deklarovalo jasnou snahu projednat tuto záležitost se zástupci ústavu. Jeho návrh pak putoval z rektorátu k profesorskému sboru, který jej přepracoval. Mezitím však ministerští úředníci otočili a vypracovali nový projekt, který počítal se vznikem kuratoria s pouhými pěti až šesti členy. Ten poté přednesli rektorátu a domluvili si schůzku. Krátce před jejím uskutečněním ji ale odvolali a vedoucí činitele UPIMD informovali, že přece jen upřednostnili likvidaci všech ukrajinských emigrantských škol. Zatímco u části z nich včetně Ukrajinského gymnázia svůj ortel posléze revidovali, u institutu ho již ponechali v platnosti, přestože konec této školy byl nakonec delší než bylo původně plánováno.⁸

Termín likvidace ministerstvo oznámilo 21. srpna 1931 - institut měl ukončit svou činnost k 1. lednu 1932. Rektorát se ještě obrátil se žádostí o pomoc na UAK, ten však jakoukoliv intervenci v tomto směru odmítl. V tomto ohledu jednání ukrajinských institucí i ministerstva již silně ovlivňovala velká hospodářská krize, která se v Československu začala výrazněji projevovat právě v roce 1931. Díky dalšímu vyjednávání a také poté, co se na

⁶ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 15, inv. č. 395, č. j. 650/30, karton č. 18, inv. č. 415, č. j. 10/30.

⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 15, inv. č. 395, č. j. 650/30, karton č. 18, inv. č. 415, č. j. 10/30. *Výroční zpráva Ukrajinského reformního reálného gymnasia v Řevnicích za školní rok 1931–1932*. Řevnice 1932, s. 3.

⁸ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 37.

ministerstvo obrátili dopisem i absolventi institutu, se senátu podařilo dosáhnout, že likvidace byla nejprve odsunuta na 31. červenec 1932 a poté až na 1. březen 1933.⁹

Zároveň byl vypracován plán, jakým způsobem by měl být rozdělen majetek institutu. Knihovna měla připadnout Ukrajinské vědecké asociaci, což však nebylo zcela bez potíží, neboť vytvoření tohoto spolku bylo stále ve stadiu příprav. Počítalo se tedy i s možností, že by asociace vůbec nevznikla. V takovém případě měla být většina fondu knihovny předána Muzeu osvobozenického boje Ukrajiny. Přístroje, kolekce a sbírky mělo získat Ukrajinské gymnázium a zčásti také Ukrajinská vědecká asociace. Diapozitivy měly připadnout Ukrajinské svobodné univerzitě a část muzeu. Nábytek a jiné příslušenství měly být prodány a pokrýt tak náklady na likvidaci. Archiv měl být rozdělen a nepotřebné spisy uloženy do depozitáře muzea. Ostatní dokumenty měly být předány Ukrajinské svobodné univerzitě. Plán nakonec posvětilo i ministerstvo školství s podmínkou, že majetek institutu, s výjimkou věcí určených k prodeji, se nesmí dostat za hranice Československa.¹⁰

Vedení institutu se nicméně s likvidací stále ještě nehodlalo smířit a rozhodlo se dále bojovat. Rektor Harmašiv v dubnu 1932 poslal dopis přímo ministru zahraničních věcí Edvardu Benešovi. V něm opět načrtl plán vytvoření vědecko-výzkumného ústavu, který by zaměstnával minimální počet dosavadních vědeckých sil UPIMD a jehož výdaje by ročně nepřesahovaly 150 000 Kč. Nová instituce se měla zabývat výzkumem styků mezi ukrajinským a československým národem v minulosti i v přítomnosti a realizovat vědeckou práci na Podkarpatské Rusi. U pedagogů, kteří měli odejít, navrhl rektor tři možná řešení:

1. Umístit do Ukrajinského gymnázia ty členy akademického personálu, kteří byli kdysi z této školy povoláni do ústavu.
2. Přeložit do Ukrajinské svobodné univerzity členy personálu, kteří tam již pracují, popř. kteří mohou doplnit volná místa.
3. Najít vhodná pracovní místa pro odborníky z ústavu na východním Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Rektorovy návrhy vzalo ministerstvo na vědomí a jak víme, nezůstaly zcela bez odezvy. V této době již v ústavu zůstávalo 29 osob. V případě prvního bodu se zřejmě jednalo

⁹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 13, inv. č. 290, č. j. 1563/31. Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 86397/32. NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 397, č. j. Vysokému ministerstvu školství a národní osvěty.

¹⁰ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 42-43.

o budoucí pracovní uplatnění třech osob, které dříve na gymnázium působily, tedy o Fedira Gulu, Platonidu Ščurovs'kou a Volodymyra Kušnira. Gula se skutečně na gymnázium vrátil v roce 1933, Ščurovs'ka o čtyři roky později. Kušnir na rozdíl od nich na této škole vyučovat nezačal, pravděpodobně mu v tom ale zabránil špatný zdravotní stav. Na gymnázium však byli již delší dobu zaměstnáni Stepan Ryndyk, Myron Dol'nyc'kyj a Ivan Šlendyk. V následujících letech k nim přibýlo dalších šest pedagogů z institutu.¹¹ Zčásti se podařilo realizovat i druhý bod. Na UVU předtím působili Fedir Steško a Fedir Sljusarenko. V roce 1933 se jejich kolegy stali Symon Narižnyj a Leonid Bilec'kyj, o rok později také Panas Fedenko. Nejméně úspěšný byl třetí návrh. V následujícím roce se dozvídáme, že ústav za podpory ministra školství kontaktoval některé národní školy na východním Slovensku, ale žádný ze sedmi uvažovaných kandidátů nakonec nebyl přijat.¹²

V polovině roku 1932 však stále ještě drtivá většina pedagogů nevěděla, jak si bude zajišťovat prostředky na živobytí v příštích měsících. MŠANO přitom rektorovi oznámilo, že datum likvidace institutu 1. března 1933 je pro něj dále závazné, ale že od ledna mu chybí finance na provoz školy. Subvence tak byly institutu vypláceny pouze do konce roku 1932 a poté byly zastaveny. Všichni zaměstnanci a pedagogové ústavu byli k 31. prosinci 1932 propuštěni a tento den můžeme proto označit za konec existence Ukrajinského pedagogického institutu. Profesorský sbor se uvedený stav věcí ještě pokusil změnit a memorandem se obrátil na Edvarda Beneše.¹³ V něm připomněl původní ideje, které vedly k založení institutu, jejichž realizace nemohla být nakonec dokončena nikoliv kvůli neuspokojivé práci, ale kvůli současné špatné finanční situaci v Československu. Dále pak sbor vyjmenoval veškeré kroky, které podnikl k záchraně školy a posléze i k dalšímu uplatnění akademického personálu. Poukázal i na neúspěšné jednání s ministerstvy ohledně získání podpory, kvůli čemu se někteří pracovníci ocitli ve velmi špatné finanční situaci, kupř. dlužili na nájemném. Podtrhl rovněž vysoký věk osazenstva institutu a plné pochopení pro rozhodnutí ministerstva. V závěru byla zdůrazněna prosba o zajištění další existence pedagogů, přičemž byla zároveň

¹¹ V roce 1936 na gymnázium vstoupili Leonid Bilec'kyj, Panas Fedenko, Hryn'ko Hrycaj a Hryhorij Omel'čenko a v roce 1937 zmíněná Ščurovs'ka, Volodymyr Sičynskyj a Fedir Sljusarenko.

¹² Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 86397/32, č. j. 25210/33, č. j. 16244/33.

¹³ Prohlášení nese název „Memorial“. Jedná se o starší výraz pro memorandum. Viz Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 16244/33.

naznačena i možnost jejich odchodu do jiných zemí, což by bezpochyby nebyla dobrá reklama pro MZV.¹⁴

MZV se nakonec rozhodlo situaci ukrajinských pedagogů řešit, i když, jak si s jistou hořkostí postěžoval úředník tohoto ministerstva v jednom ze spisů, tato záležitost spadala plně do kompetence MŠANO. Od března 1933 tak pedagogové institutu začali dostávat pravidelnou podporu, jejíž výše byla určena podle jejich funkcí na škole, rodinného stavu a příjmů z jiných zdrojů. Většina z nich obdržela příspěvek mezi 300 až 800 Kč, výjimkou byli pouze Fedir Sljusarenko (150 Kč) a Stepan Ryndyk (250 Kč). Celá záležitost se však pohnula kupředu i z jiných důvodů.¹⁵

Mezitím totiž profesorský sbor přišel s překvapivým návrhem, jak institut zachránit. Na schůzi sboru 12. prosince 1932 bylo přijato rozhodnutí, že nyní se vlastně likviduje pouze škola, zbytek by však dále mohl vyvíjet činnost. Na poradě, konané 21. prosince, jíž se zúčastnili představitelé UPIMD, MZV a MŠANO, byl nejprve zmíněn a sondován problém knihovny. Tato záležitost se posléze stala páteří dalších jednání. Zástupci ústavu se zde mohli opřít o fakt, že toto zařízení během své existence nashromáždilo velké množství ukrajinské odborné literatury a že z tohoto důvodu by bylo vhodné ji zachovat vcelku. V té době se vlastně jednalo o největší ukrajinskou knihovnu v Praze. Zástupci ministerstev se s představiteli institutu dohodli, že by měla být předána některému českému ústavu. Zástupci UPIMD poté kontaktovali několik institucí. Jednání nejprve probíhala se Slovanskou knihovnou, jejímž správcem tehdy bylo MZV. V další fázi se však představitelé institutu spojili s Československou zemědělskou akademií (ČZA), která byla ochotná pronajmout své místnosti za nízkou cenu. Obě strany spolu v krátké době uzavřely smlouvu, která nakonec daleko přesahovala původní záměry dohody z prosincové porady. Kromě toho, že se ČZA zavázala bezplatně převzít knihovnu a zpřístupnit ji jak pro své členy, tak i pro členy institutu, UPIMD ještě získal právo dosadit si svého představitele do kuratoria akademie a při jednání s tímto orgánem ho měl i nadále reprezentovat rektorát. Krátce po podpisu se pak k tajemníkovi ministra školství dostavila deputace institutu, jež původní dohodu z prosince odvolala a upozornila ho, že brzy bude předložen nový návrh. Na poradě mezi UPIMD a ministerstvy, konané 16. ledna 1933, pak byli zástupci MZV a MŠANO seznámeni se

¹⁴ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 86397/32, č. j. 16244/33. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 42-43.

¹⁵ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 86397/32, č. j. 16244/33.

smlouvou mezi akademií a ústavem. Představitelé institutu jim zároveň oznámili, že knihovna nebyla akademii předána, ale pouze dána do úschovy.¹⁶

Zástupci ministerstev byli tímto vývojem zjevně zaskočení. Jak lze ale vyčíst z dokumentu MZV, představitelé institutu své argumenty měli právně podložené, operovali třeba vlastnictvím knihovny jakožto kmenovým jménem. Obě ministerstva si ponechala čas na rozmyšlenou, nakonec však s navrhovaným řešením souhlasila. S koncem ledna tak kancelář ústavu definitivně opustila prostory ve Školské ulici a přestěhovala se, tentokrát již naposledy, do Domu zemědělské osvěty ve Slezské ulici č. 7 na pražských Vinohradech. Zároveň sem byla přesunuta i knihovna, jež získala oficiální název „Knihovna Ukrajinského vysokého pedagogického ústavu M. Drahoňanová“. Většina inventáře byla předána Ukrajinskému gymnáziu, část si však institut ponechal pro své potřeby v novém sídle. Na tuto adresu se přemístila i Ukrajinská vědecká asociace a přestěhovala se sem i knihovna Ukrajinské hospodářské akademie z Poděbrad.¹⁷

Institut tak sice mohl fungovat dále, při bližším pohledu ovšem zjistíme, že jeho funkce byly natolik okleštěny, že se téměř dalo pochybovat o smysluplné existenci. Na svůj provoz už samozřejmě subvenci nedostával; profesorský sbor na schůzi dne 14. ledna 1933 přijal rozhodnutí, že každý člen ústavu, který bude dostávat finanční příspěvek od státu, bude z něho 2 % odevzdávat na institut a knihovnu. V únoru 1933 byla státní podpora vyplácena celkem 26 osobám. Pracovníci kanceláře se rovněž zavázali, že budou pro institut pracovat bez nároku na odměnu. Podobně, tedy zdarma, probíhala i vědecká práce ostatních členů institutu.¹⁸

Institut se ještě pokoušel pořádat různé akce, kterými se snažil vyvolat dojem kontinuity se stavem před rokem 1933. Představitelé ústavu kupř. 19. června 1933 uspořádali slavnostní akademii k desátému výročí založení UPIMD, která se konala v Geologickém ústavu Univerzity Karlovy. Program se skládal především z proslovů a přednášek. Rektor Simovyč v úvodní promluvě vyjádřil naději, že institut bude opět obnoven v původním rozsahu. Zároveň ocenil jeho dosavadní působení, které podle něj znamenalo výrazný vklad do pokladnice ukrajinské kultury a vyjádřil svou vděčnost jeho příznivcům, československé

¹⁶ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 17389/33, č. j. 26025/33. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 42-43.

¹⁷ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 17389/33. ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jati dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni*. Ukrajins'kyj tyžden', 2, 1934, č. 37, s. 3.

¹⁸ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 16244/33, č. j. 25210/33. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 42-43.

vládě a prezidentu Masarykovi. Zástupce studentů Tenjanko pak vyslovil přání, aby institut v budoucnu mohl pokračovat ve své činnosti na svobodné Ukrajině. Poté byly odeslány pozdravné telegramy Masarykovi, ministru zahraničí Edvardu Benešovi a ministru školství Ivanu Dérerovi. Po bloku přednášek byla akademie večer zakončena setkáním akademického personálu a několika bývalých studentů v jídelně Ukrajinského ženského svazu v ulici Lazarská č. 8.¹⁹

Další akce již byly mnohem skromnější a nasvědčovaly, že existence institutu pomalu dohasíná. Již v květnu 1933 musel být kurs ukrajinistiky pro neukrajince odložen na podzim a později byl zcela zrušen. Důvodem byl patrně nezáměr posluchačů, když zápisné na kurs stálo 10 Kč. Nebylo to mnoho, ale v době hospodářské krize většina lidí vážila každou korunu. V roce 1934 dával ještě institut o sobě vědět organizováním přednášek a slavnostních akademií, avšak i tato činnost pozvolna ustávala. V druhé polovině roku 1935 se časopis *Ukrajins'kyj tyžden'* zmiňuje o institutu pouze v jediném případě, v souvislosti s konáním schůze profesorského sboru.²⁰

Závěrečné dějství pak nadešlo v roce 1937. V červnu 1937 se na MZV obrátili opět pedagogové institutu. K institutu se v té době hlásilo stále 28 osob, podporu však již dostávalo pouhých 16. Ta se tehdy pohybovala ve výši 450–700 Kč, pedagogové ale obdrželi informaci, že v nejbližší době by mělo dojít k jejímu snížení o 10 %. V listopadu 1937 však již sami členové profesorského sboru hovořili o ústavu v minulém čase. V té době žádali MZV, aby knihovna byla předána Ukrajinskému gymnáziu, neboť z krácených státních příspěvků ji nebyli schopni ufinancovat. Ministerstvo nakonec s přestěhováním souhlasilo, vyhradilo si ale podmínku, že menší část knih bude předána Slovanské knihovně.²¹

¹⁹ *Desjatlittja Ukr. vysok. Pedagogičnoho instytutu v Prazi. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 28, s. 1-2. *Toho ž dnja. Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 47, s. 1. *Ukr. vys. pedagogičnyj instytut. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 26, s. 3.

²⁰ *Akademija pamjaty M. Drahomanova. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 27-28, s. 1. *Četver, 28. III. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 13, s. 1. *Pjatnycja, 8. III. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 10, s. 1. *Ponedilok, 12. XI. Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 46, s. 1. *Ponedilok, 19. II. Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 8, s. 1. *Ponedilok, 4. VI. Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 23, s. 1. *Ponedilok, 9. XII. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 50, s. 1. *Sereda, 6. III. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 10, s. 1. *Sobota, 8. VI. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 23, s. 1. *Toho ž dnja. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 26, s. 1. *Ukr. vys. pedagog. instytut. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 22, s. 3. *Ukr. vys. pedagog. instytut im. M. Drahomanova. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 20, s. 3. *V Ukrajins'kym pedahohičnim*, s. 3.

²¹ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 91606/37, č. j. 155842/37.

Institut tudíž definitivně ztratil zbývající oporu, o kterou mohl opřít svou existenci a přišel vlastně i o své formální sídlo. Rok 1938 tak pro něj znamenal ztrátu poslední kapky naděje na obnovu. Svědčí o tom i záznam v osobním výkazu Hryhorije Omel'čenka, který se v roce 1938 (bez udání konkrétního data) přestal považovat za člena institutu. Oficiálně však zánik UPIMD nikdy ohlášen nebyl.²²

²² NA Praha, fond: MŠ - osobní spisy, karton č. 161, č. j. Osobní výkaz – Hryhorij Omelčenko.

13. Ukrajinské časopisy a publikace vydané institutem

Informační potřeby studentů institutu byly zpravidla pokrývány prostřednictvím knihovny a publikací vydaných v nakladatelství Sijač a UHVF. Zcela specifickou kapitolu představují periodika. Vedení ústavu svůj vlastní tiskový orgán nemělo, vydávány byly pouze již zmíněné dva studentské časopisy. Ve fondu Slovanské knihovny se celkem dochovala čtyři čísla, zda se jedná o kompletní edici, není možné zjistit. První se nazýval „Bjuleten’ Students’koji Hromady UPIMD“. Ve Slovanské knihovně se nachází pouze první číslo, které vyšlo v únoru 1925. Časopis má celkem 12 stran, jeho redaktory byli vedoucí představitelé Studentské hromady. Ti si jako hlavní úkol vytkli informovat studenty o jejich akademickém životě, poskytovat zprávy a zaznamenávat události a fakta v souvislosti s děním v institutu i mimo něj a podávat statistická a historická data akademického charakteru.

V časopisu lze skutečně i přes omezený rozsah najít spoustu zajímavých informací. Kupř. Chronika akademického žytija (Kronika akademického života) obsahuje seznam předmětů a přednášejících v zimním semestru a popisuje uskutečněné slavnosti a významné přednesené referáty. Students’ka chronika (Studentská kronika) zase zpravuje o činnosti Studentské hromady, tj. o schůzích či o volbě vedoucích představitelů, a najdeme zde také informace ohledně kolokvií a zkoušek. Informacyjnyj viddil (Informační rubrika) seznamuje studenty s důležitými knihovnami a muzei. Dále je zde zmíněna i činnost spořitelny – záložny a nakladatelství Sijač. Další stránky se věnují organizaci CeSUS. Je zde uveden seznam všech evropských a amerických spolků ukrajinské emigrace, které v ní byly sdruženy. Jsou tu zmíněny i tiskové orgány studentstva v jiných evropských zemích. Na konci časopisu najdeme rubriku Posmertna zhadka (Posmrtná vzpomínka), upozorňující na úmrtí dvou studentů. Umístěny jsou tu také informace o studentských jídelnách a úředních hodinách vedoucích představitelů institutu.¹

Druhým studentským časopisem byl Spudej, tiskový orgán Akademické hromady. Ve fondu Slovanské knihovny se dochovaly celkem čtyři čísla, resp. tedy dvě čísla a jedno dvojčíslo z let 1925–1926. Časopis vycházel nepravidelně. Redigoval ho kolektiv složený ze členů této organizace. Šéfredaktorem byl její předseda Borys Homzyn. Zároveň zde uveřejňovali své články i někteří členové akademického personálu. První číslo mělo rozsah 40 stran, další dvě pak po 62 stranách.

¹ Bjuleten’ Students’koji Hromady UPIMD, 1, 1925, č. 1.

Už při zběžném porovnání s tiskovým orgánem Studentské hromady je patrná vyšší úroveň Spudeje. Časopis obsahuje odborně zaměřené statě z oblasti historie, filozofie, psychologie, literatury či knihovnictví aj. Zároveň zde nechybí ani poezie. Informacím o dění na institutu je však poskytováno méně místa. Týkají se především působení spořitelny – záložny, nakladatelství Sijač a Filozoficko-pedagogického spolku H. Skorovody. Dokonce i záležitostem Akademické hromady je věnováno pouze pár řádků v jednom z čísel. Na rozdíl od Bjuleten’u zřejmě redakce postrádala jasnou představu, jak by měl být časopis zaměřen. Z hesel v úvodu časopisu a z některých článků je však možné vyčíst, že stavěla na zkušenostech s vydáváním tiskového orgánu Studentské hromady a hodlala se vyvarovat dosavadních chyb. Zároveň byl kladen důraz na spolupráci a to i v linii student – pedagog. Kvůli finanční podpoře vydávání časopisu byl zřízen tiskový fond Spudej, do něhož mohli přispívat studenti i pedagogové. Jeho publikaci zajišťovala firma L. Kaucký, sídlící v pražské čtvrti Nusle na adrese Oldřichova 43. Zde také sídlila redakce.²

Nicméně časopis Spudej nebyl nakonec jediným místem, kde pedagogové mohli uveřejnit své články. Na přelomu dvacátých a třicátých let vydal institut dvoudílný vědecký sborník pod názvem „Praci Ukrajins’koho Vysokoho Pedagogičnoho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi“. Původně měl být vytištěn u příležitosti pátého výročí založení školy v roce 1928 a rektorát se v této věci obrátil na MZV už v červenci 1927. První díl byl připraven k publikaci již v únoru 1928, žádost o udělení subvence ve výši 40 000 Kč však zamítlo jak MZV, tak i MŠANO. Rektorát se nevzdal a argumentoval, že UVU již vydala jeden sborník a UHA dokonce dva. Nicméně ani další jednání v roce 1928 nebyla úspěšná a rektorátu se tak nepodařilo předat první výtisky účastníkům slavnosti na počest výročí institutu v lednu 1929, jak bylo původně plánováno. O měsíc později ale MŠANO oznámilo, že je ochotno poskytnout 20 000 Kč. Zároveň doporučilo institutu, aby ve sborníku byla věnována pozornost i československo-ukrajinským stykům, což rektorát akceptoval. První díl pak vyšel koncem roku 1929 v nákladu 500 exemplářů.³

Sborník měl celkem 584 stran. Jeho vedoucím redaktorem byl Vasyl’ Simovyč. Bylo v něm publikováno celkem 28 článků, převažovaly práce přírodovědné (11 článků) a historické (8 článků). Původně měl obsahovat i příspěvky týkající se činnosti Mychajla Drahomanova, nakonec však bylo rozhodnuto, že budou zařazeny do zvláštní publikace.

² Spudej, 1-2, 1925–1926, č. 1-4.

³ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 233/28, č. j. 23212/28, č. j. 29177/28. MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 97. SIMOVYČ, V.: *(Vstup)*. In: Praci Ukrajins’koho Vysokoho Pedagogičnoho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 1. Ed. V. Simovyč. Praha 1929, s. II-VI.

Z obsahu zmiňme kupř. Volodymyra Djakoněnka, zabývajícího se Laplaceovou inverzní pravděpodobností, Volodymyra Sičyns'kého, porovnávajícího etruské domy s usedlostmi rusínských Huculů a Fedira Sljusarenka, analyzujícího osídlení Ukrajiny v 1. století n. l. Sborník je zakončen výtahem ze stanov institutu, z pravidel pro diplomové a doktorské zkoušky v roce 1925 a z pravidel pro povyšování akademického personálu institutu v roce 1926.⁴

Už v době vzniku této publikace bylo jasné, že ne všechny přijaté příspěvky budou uveřejněny. Bylo proto rozhodnuto, že budou umístěny v dílu následujícím. Vedoucím redaktorem se stal opět Simovyč. V první polovině roku 1931 pak MŠANO uvolnilo 30 000 Kč na jeho vydání. Celá záležitost se posléze však zkomplikovala, díky plánované likvidaci institutu totiž hrozilo, že sborník vůbec nevyjde. Další zdržení pak znamenalo onemocnění Simovyče. Druhý díl sborníku tak byl vytištěn až v roce 1934 v nákladu 200 exemplářů. Měl 424 stran a bylo v něm publikováno 22 článků. Oproti prvnímu dílu byla jejich specializace daleko širší. Převažovaly práce historické (5 příspěvků), nechyběly však ani články z oblasti literatury, lékařství, filozofie, fyziky, astronomie či hudby. Zároveň bylo více prostoru poskytnuto i česko-ukrajinským vztahům. Kupř. Hryhorij Omel'čenko vyzdvihoval činnost Jana Pravoslava Koubka jako prvního českého překladatele, jenž se věnoval ukrajinskému jazyku. Sofija Rusova analyzovala pohádky Boženy Němcové. Vasyl' Simovyč zkoumal poměr Josefa Jirečka k ukrajinštině a Maksym Slavins'kyj analyzoval českou zprávu o uprchlících z Kyjevské Rusi před Tatary v 13. století.⁵

V průběhu přípravy druhého dílu se také podařilo završit práce na publikaci o Mychajlu Drahomanovi. Tzv. Drahomanův sborník obsahoval články týkající se jeho práce a působení. O vydání se uvažovalo již krátce po vzniku institutu, realizace však byla z finančních důvodů stále odsouvána do budoucnosti. Jeho autory měli být jak členové akademického personálu, tak i studenti. Třebaže poslední z uvedených záměrů se nakonec naplnit nepodařilo, publikace neměla čistě odborný charakter, když kupř. Sofija Rusova se ve svém příspěvku věnovala i vzpomínkám na Drahomanova. Drahomanův sborník byl vydán v lednu 1933 v nákladu 200 exemplářů. Měl celkem 323 stran a publikovalo zde celkem 15 autorů. Vedoucím redaktorem byl opět Simovyč.⁶

⁴ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 97. Praci Ukrajin's'koho... t. 1, s. 1-584.

⁵ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 97-98. Praci Ukrajin's'koho Vysokoho Pedagogičnoho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 2. Ed. V. Simovyč. Praha 1934, s. 1-424.

⁶ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 98. Praci Ukrajin's'koho Vysokoho Pedagogičnoho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, Drahomaniv's'kyj zbirnyk. Ed. V. Simovyč. Praha 1932, s. 1-323.

V době existence institutu pak bylo vydáno jeho nákladem celkem 55 prací členů akademického personálu. Z toho 44 vyšlo prostřednictvím nakladatelství Sijač (mezi nimi i výše uvedené sborníky) a 11 prostřednictvím UHVF, u něhož si UPIMD v roce 1925 zřídil fundaci, která hradila výdaje spojené s publikací. Veškeré práce, které byly prostřednictvím ústavu vydány, nebyly určeny širšímu publiku a měly sloužit především jako učebnice či skripta. Některé dokonce nebyly ani přepsány na stroji a vyšly v rukopisu.

Podíváme-li se na některé z těchto odborných publikací, zjistíme, že měly vysokou úroveň a některé názory, obzvláště v humanitních vědách, jsou použitelné dodnes. Kupř. Jakym Jarema ve svém díle „Pedahohična psycholohija“ kladl důraz na individuální přístup k žákovi a na jeho zájmy. Stepan Siropolko v práci „Školoznavstvo“ porovnával školské systémy v některých evropských zemích.⁷ Sofija Rusova zase v knize „Novi metody doškil'noho vychovannja“ vyzývala k citlivému přístupu u agresivních dětí. Přímou psala, že „...ony [tj. hrubé a agresivní děti] vyžadují vlídný, spravedlivý přístup a pouze takové zacházení v nich může probudit onu hluboko ukrytou citlivost...“.⁸

Máme-li celkově zhodnotit publikační činnost institutu, musíme konstatovat, že po odborné stránce nároky svých studentů dokázala pokrýt a zajistit jim solidní materiál k přípravě na zkoušky. Porovnáme-li ji ovšem s vydavatelskou aktivitou jiných ukrajinských institucí, obzvláště s UHA a UVU, zjistíme, že zaostávala jak množstvím, tak i záběrem. Tyto školy si rovněž zcela zřetelně uvědomovaly, kde je jejich současné sídlo a dokázaly vydat i díla týkající se českého resp. československého prostředí. V případě UHA dokonce vyšlo i několik publikací v češtině. U institutu vydal pouze Jakym Jarema v roce 1925 „Providni ideji fil'osofiji Tomy Masaryka“. Překvapuje i poměrně malé množství vydaných čísel studentských časopisů. I Ukrajinské gymnázium bylo kupř. v tomto směru aktivnější, když po dobu existence ústavu vytisklo nejméně pět čísel tří různých časopisů daleko většího rozsahu. Podivně působí i fakt, že v jednom ze studentských časopisů publikovali i členové akademického personálu, aniž by ovšem měli možnost otisknout své články v periodiku ústavu. Jako vysvětlení nelze přijmout ani tezi, že institut nemohl vydávat vlastní časopis, jelikož na něj nezískal dotaci od MZV. Vlastní periodikum by totiž ústav byl jistě schopný ufinancovat, pokud byl schopen zaplatit náklady spojené s tiskem děl vlastních pracovníků.

⁷ JAREMA, J.: *Pedahohična psycholohija*. Praha 1928, s. II-IV, 1-3, 207-208. SIROPOLKO, S.: *Školoznavstvo*. Praha 1926, s. 1-64

⁸ RUSOVA, S.: *Novi metody doškil'noho vychovannja*. Praha 1927, s. 9.

Takovýchto zvláštností lze u institutu vyzorovat více a bezpochyby nepůsobily nejpříznivějším dojmem. Ústav prostě v tomto ohledu budil dojem provizoria, kam si někteří přednášející chodili odskočit z jiných ukrajinských institucí a neměli ani čas se věnovat řádnému chodu školy. Přesto publikace institutu, ať už studentské časopisy, sborníky či odborné práce neměly nízkou úroveň a dokázaly studentům zajistit solidní přísun odborných informací v cizím prostředí. Zdá se tedy, že ohledně publikační činnosti vedení institutu ve srovnání s jinými institucemi tohoto typu poněkud zaspalo. Tento fakt samozřejmě nemohl mít podstatný vliv ohledně další existence školy, ale mohl zčásti ovlivnit postoj české veřejnosti a úřadů k institutu.

14. Význačné osobnosti působící na institutu a slavní absolventi

Podobně jako jiné ukrajinské emigrantské školy v Československu se institut mohl pochlubit plejádou slavných osobností, které zde působily. Řada z nich již byla zmíněna, v této části se proto budeme věnovat těm, kterým dosud nebyla věnována dostatečná pozornost.

Nejvýznamnější ženou, která kdy na institutu pracovala, byla bezpochyby Sofija Rusova. Narodila se v roce 1856 v obci Olešnja v Černihivské oblasti, ve francouzsko-švédské rodině jako Sofija Lindfors. V roce 1865 se její rodina přestěhovala do Kyjeva, kde Sofija vystudovala gymnázium. Zde měla možnost blíže poznat ukrajinské intelektuální prostředí a brzy se u ní projevil i pedagogický talent. V roce 1871 tak spolu se svou sestrou Marijí začala vést soukromou mateřskou školku. Zde také poznala svého budoucího muže, Oleksandra Rusova, za něhož se v roce 1874 v Sankt Petěrburgu provdala. Rusov, ač sám ruského původu, se již v této době aktivně podílel na rozvoji ukrajinského národního hnutí. Přestože byl profesí zemský statistik, zajímal se o ukrajinský folklor, sbíral ukrajinské písně, texty atd. Sofija Rusova díky němu procestovala část Evropy a ještě v roce 1874 s ním poprvé navštívila i Prahu. Za podpory českých vlastenců se zde manželům Rusovým podařilo v letech 1876-77 vydat Ševčenkův „Kobzar“, poprvé bez cenzurních zásahů.

Činnost manželů Rusových neušla pozornosti carského režimu a Sofija tak byla několikrát zatčena. V roce 1896, když se narodil její syn Jurij, byla kupř. v domácím vězení. Dva dny předtím ji pustili z věznice v Charkově. Díky částečnému uvolnění po revoluci roku 1905 se mohla vrátit k pedagogické práci; nejprve psala články do několika ukrajinských časopisů a od roku 1909 začala přednášet na Vyšších ženských kursech a Fröbelově pedagogickém institutu v Kyjevě. Věhlas jí ale přinesla publikační činnost v časopisu Svitlo, který vycházel v tomto ukrajinském městě v letech 1910–1914. Zde zveřejnila svou představu o ukrajinské národní škole.

Po pádu carského režimu se stala členkou Ukrajinské centrální rady a z její iniciativy bylo v Kyjevě v březnu 1917 otevřeno první ukrajinské gymnázium. Od srpna pracovala v generálním sekretariátu národní osvěty první ukrajinské vlády a o měsíc později začala přednášet na nově otevřené Ukrajinské vědecko-pedagogické akademii. Když se v roce 1919 museli ukrajinští vládní představitelé přesunout do Kamence Podolského, přestěhovala se i Rusova. Poté začala pracovat na tamní univerzitě, kde zůstala i po příchodu bolševiků. Nicméně stupňující se represe a restriktce nového režimu ji nakonec donutily v roce 1922 k emigraci.

Jejím novým působištěm se posléze stala nejprve UHA v Poděbradech a poté UPIMD. Stala se zde předsedkyní katedry pedagogiky. Přednášela pedagogiku a francouzský jazyk. Na institutu zároveň působil i její syn Jurij Rusov a dcera Ljubov Lindfors. Sofija Rusova, ač měla pouze středoškolské vzdělání, tu působila jako profesorka, jelikož se proslavila ve vědecké a pedagogické práci.¹

Další významnou osobností, kterou nelze pominout, je Dmytro Dorošenko. Narodil se ve Vilniusu v roce 1882, v rodině vojenského veterináře. Jeho předkové patřili ke starému kozáckému rodu. Již v roce 1897 začal publikovat články, nejprve v haličském, později i v ruském a ukrajinském tisku. V roce 1908 vstoupil do politiky a stal se členem TUP. O rok později dokončil kyjevskou univerzitu, když předtím studoval i ve Varšavě a Sankt Petěrburgu. Poté nastoupil na obchodní školu v Katerynoslavi, kde začal vyučovat historii. V roce 1913 se vrátil do Kyjeva a začal přednášet na obchodních školách a zároveň se stal knihovníkem zdejšího Historického muzea. Po vypuknutí války byl jmenován zmocněncem Všeruského svazu měst jihozápadního frontu a vedoucím oddílu pomoci obyvatelstvu Haliče a Bukoviny.

V březnu 1917 se stal členem UCR a vicegubernátorem Kyjevské oblasti. O měsíc později byl ustanoven komisařem Prozatímní správy Haliče a Bukoviny. V červnu zároveň vstoupil do strany Ukrajinských socialistů-federalistů (Ukrajins'ka Partija Socialistiv-Federalistiv – UPSF). V srpnu byl nicméně kvůli sporu s Mychajlem Hruševs'kým odsunut na pozici guberniálního komisaře UCR v Černihivské oblasti. Po nástupu Skoropads'kého se vrátil do Kyjeva a v nové vládě se stal ministrem zahraničních věcí. Ve své nové funkci se snažil o mezinárodní uznání Ukrajiny a v této věci vedl také v říjnu 1918 jednání s dohodovými mocnostmi ve Švýcarsku. Po pádu hejtmanátu se stáhl z politiky a působil na univerzitě v Kamenci Podolském jako profesor ukrajinské historie, odkud však musel v roce 1920 uprchnout před bolševiky. O rok později nastoupil na nově otevřenou UVU ve Vídni, s níž se posléze přesunul do Prahy. V roce 1924 mu bylo nabídnuto místo v UPIMD, kde se stal předsedou katedry dějin Ukrajiny. Přednášel zde historii a historiografii Ukrajiny.²

Přehlédnout nelze ani Ivana Horbačevs'kého. Narodil se v roce 1854 v obci Zarubinci v Ternopilské oblasti. V roce 1872 v Ternopilu absolvoval gymnázium a poté zahájil studium na lékařské fakultě univerzity ve Vídni, kterou úspěšně dokončil v roce 1876. Již v jeho

¹ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22. BEDNÁŘOVÁ, T.: *Sofija Rusovová*. Praha 2001, s. 7-14. *S. F. Rusova*. *Ukrajins'ka dijsnist'*, 1, 1940, č. 3, s. 7-8. VERSTJUK, V. – OSTAŠKO, T.: *c. d.*, s. 153-154.

² NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1426/25. VERSTJUK, V. – OSTAŠKO, T.: *c. d.*, s. 87-88. *Encyklopedija istoriji Ukrajiny*, t. 2. Ed. V. M. Lytvyn. Kyjiv 2004, s. 455.

průběhu začal pracovat v Institutu lékařské chemie prof. Ludwiga. Zároveň začal publikovat v ukrajinských časopisech a navázal kontakty s některými významnými představiteli ukrajinského národního hnutí, kupř. s Mychajlem Drahomanovem. V roce 1882 pak dosáhl velkého uznání, když jako první na světě provedl úspěšně syntézu kyseliny močové z močoviny. O rok později byl povolán do Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, kde byl krátce nato jmenován profesorem lékařské chemie. V roce 1889 se stal děkanem lékařské fakulty a v letech 1902–1903 dokonce vykonával funkci rektora české části univerzity. V roce 1899 se také stal členem NTTS ve Lvově.

V roce 1908 byl jmenován poradcem císařského dvora ve Vídni. V průběhu první světové války byl v kontaktu s ukrajinskou parlamentní reprezentací a v roce 1917 byl jmenován ministrem zdravotnictví Rakouska-Uherska. Po konci války zůstal ve Vídni a věnoval se myšlence vytvoření ukrajinské univerzity. Byl tak jedním ze zakladatelů UVU, která se rovněž stala jeho novým působištěm. Po přesunu univerzity do Prahy byl v roce 1923 ustanoven jejím rektorem. O rok později přijal místo na UPIMD, kde se stal předsedou katedry chemie a přednášel organickou chemii.³

Nejvýznamnějším slavistou v institutu byl bezpochyby Dmytro Čyževs'kyj. Narodil se v Oleksandriji, v Chersonské oblasti v roce 1894. Jeho otec, jenž pocházel z řad kozácké šlechty, strávil kvůli svým liberálním názorům dva roky ve vězení a načas byl poslán do vyhnanství. Zároveň byl politicky aktivní, po roce 1905 se stal členem ruské strany konstitučních demokratů. Dmytro po něm zdědil zájem o vzdělání, vědu a politiku.

V roce 1911 absolvoval gymnázium v Oleksandriji a poté nastoupil na univerzitu v Sankt Petěrburgu, kde studoval matematiku, astronomii a filozofii. Již o rok později vyšel jeho první článek v ruském odborném časopise, týkající se astronomie. V průběhu prvních dvou let studia ale postupně rostlo jeho zaujetí pro filozofii, které se původně chtěl věnovat pouze okrajově. V roce 1913 přešel na univerzitu v Kyjevě, kde dále studoval filozofii, dalšími předměty jeho zájmu se ale stala ruská a slovanská filologie a indoevropská jazykověda. Studium úspěšně ukončil v roce 1919. Zároveň se stal členem Ruské sociálně demokratické dělnické strany, kde se hlásil k menševické frakci. V roce 1916 byl za svou politickou činnost zatčen, osvobodila ho až únorová revoluce. Po vzniku UCR se stal jejím členem, ovšem jako zástupce ruské menšiny a v lednu 1918 hlasoval proti vyhlášení Ukrajinské lidové republiky. V roce 1920 byl jmenován docentem lingvistiky na Institutu

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1426/25. *Encyklopedija istoriji... t. 2*, s. 159. HOLOVAC'KYJ, I.: *Ivan Horbačevs'kyj*. L'viv 1995, s. 7-65.

Žekulinové v Kyjevě a o rok později docentem filozofie na Kyjevské univerzitě. Krátce poté byl však zatčen bolševiky a umístěn v detenčním táboře. Odtud se mu podařilo v květnu 1921 uprchnout do německého Heidelbergu. Tam se nechal zapsat na místní univerzitu, kde opět začal studovat filozofii a navštěvovat přednášky Karla Jasperse. V roce 1923 pak přešel na univerzitu ve Freiburgu. Jedním z důvodů byl zájem o filozofii Edmunda Husserla, který tam působil. O rok později mu pak bylo nabídnuto místo na UPIMD, kde se stal předsedou katedry filozofie. Přednášel filozofii, dějiny filozofie a logiku.⁴

Další osobností, která si zaslouží pozornost, je Stepan Rudnyc'kyj. Narodil se v roce 1877 v Przemyslu. Jeho otec pracoval jako učitel na gymnáziích v Ternopilu a ve Lvově. Právě na lvovském gymnáziu v roce 1895 Stepan úspěšně zakončil své středoškolské studium. Poté vstoupil na univerzitu ve Lvově, kde navštěvoval přednášky z historie, geologie, zeměpisu a germanistiky. Kvůli brzké smrti rodičů – v roce 1896 zemřela jeho matka a o dva roky později i otec - se ocitl v těžké finanční situaci a již v době studií si musel přivydělávat. Začal proto pracovat jako zástupce učitele na gymnáziu ve Lvově. V roce 1901 se stal členem NTTS a zároveň pokračoval ve studiu zeměpisu a geologie na univerzitách ve Vídni a Berlíně. Studium úspěšně završil v roce 1902 a poté učil na gymnáziích v Ternopilu a ve Lvově. Zároveň ale dále pokračoval ve vědecké práci.

V letech 1902–1905 se Rudnyc'kyj zabýval morfologií povodí Dněstru. Výsledky jeho bádání mu přinesly značný vzhlas a pozvedly ukrajinský zeměpis na evropskou úroveň. V roce 1908 byl jmenován docentem lvovské univerzity, na níž se zároveň stal předsedou katedry zeměpisu. V roce 1914 odjel pracovat do Vídně do Ústavu antropologie. Na lvovskou univerzitu se vrátil až v roce 1917. Zde působil až do července 1919, kdy byl propuštěn. Vzápětí mu ale bylo nabídnuto místo na univerzitě v Kamenci Podolském, kde se stal profesorem na katedře zeměpisu. V roce 1921 emigroval do Vídně a pomáhal zakládat UVU. Poté byl zaměstnán jako profesor zeměpisu. Po příjezdu do Prahy v roce 1923 nastoupil na UPIMD, kde se stal předsedou katedry zeměpisu. Zde přednášel politický zeměpis, metodiku zeměpisu a antropologii a etnologii.⁵

⁴ Archiv MZV Praha, II. sekce, č. 4, jmenná spisovna, karton č. 16, č. j. 9625/24, č. j. 154422/27. Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 1, inv. č. 10, č. j. 1609/28. PRITSAK, O. – ŠEVČENKO, I.: *Dmytro Čyževs'kyj, in memoriam*. Harvard Ukrainian Studies, 1, 1977, č. 3, s. 379-385. FERGUSON, D. M.: *Dmytro Ivanovych Chyzhevsky (1894–1977)*. Journal of Ukrainian Graduate Studies, 2, 1977, č. 2, s. 131-132.

⁵ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1426/25. ŠABLIJ, O.: *Akademik Stepan Rudnyc'kyj*. L'viv–Mjunchen 1993, s. 3-23. ŠTOJKO, P.: *Stepan Rudnyc'kyj*. L'viv 1997, s. 6-19.

Z dalších významných osobností ukrajinské emigrace, kteří na institutu pracovali, ještě jmenujme alespoň filologa Agenora Artymovyče, historika a spisovatele Symona Narižného, pedagogy Hryhorije Omel'čenka a Stepana Siropolka, historika Panase Fedenka, architekta a grafika Volodymyra Sičyns'kého, historika a sociologa Oleksandra Šul'hyna a hudební dirigentku Platonidu Ščurovs'kou. Ve škole však nevyučovali pouze Ukrajinci, působilo zde také několik osob českého původu a vedle nich i Ital Nicola D'Alfonso nebo Bělorus Tomáš Hryb. Z českých pedagogů bychom bezpochyby neměli přehlédnout Zdeňka Nejedlého.

Zdeněk Nejedlý na institutu působil jako profesor dějin české hudby v akademickém roce 1925/26. Na začátku října 1926 však na vlastní žádost z ústavu vystoupil a byl tak jedním z profesorů, kteří odešli po Bilec'kého aféře. Přestože Nejedlý pracoval v institutu poměrně krátký čas, jeho působení zde přinejmenším udivuje. Již od začátku dvacátých let totiž zastával prokomunistické postoje – kupř. byl zván jako řečník na schůze levicových spolků a v letech 1921–1922 vyzdvihoval působení komunistů na lidové masy nebo se pochvalně vyjadřoval o komunistickém umění a nutnosti zavést do umění kolektivismus. Jak mohly být jeho názory přijímány v prostředí, které se naopak vůči komunismu vymezovalo, je otázkou. Nicméně prameny mlčí o nějakém konfliktu či stížnostech na Nejedlého a jeho práce zde probíhala podle plánu.⁶

Na institutu zároveň působil také František Smotlacha, jenž se proslavil především svou prací v oblasti mykologie. V letech 1925/26 a 1926/27 byl zaměstnán na katedře hygieny jako pedagog tělesné výchovy. Poté se s ním vedení institutu rozloučilo, jelikož další přednášky v jeho oboru již neplánovalo. Zároveň mu ale také vyslovilo poděkování za dosavadní práci.⁷

Mezi absolventy pak najdeme významných osobností daleko méně. Určitě bychom se však měli zmínit o Halje Mazurenko. Halja Mazurenko se narodila v roce 1901 v Sankt Petěrburgu. Její původní jméno znělo Halyna Boholjubova. V roce 1919 vstoupila do armády Ukrajinské lidové republiky, kde za své zásluhy získala vojenský kříž. O rok později, po porážce ukrajinských vojsk, se rozhodla emigrovat. Načas se ocitla v Berlíně, kde zahájila studium na filozofické fakultě berlínské univerzity a po čtvrtém semestru se přesunula do Prahy, kde byla přijata na právě založený UPIMD. Zde vystudovala literaturu na literárně-historické fakultě. Titul pedagoga středních škol získala v roce 1928. O rok později úspěšně složila doktorskou zkoušku a 29. listopadu 1929 promovala. Poté byla zaměstnána na UPIMD

⁶ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 151305/25, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1426/25, č. j. 48/27.

⁷ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 3, inv. č. 80, č. j. 1509a/27. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 80581/27, fond: MZV-RPA 124, č. j. 1426/25.

jako asistentka katedry západoevropské literatury. Mazurenko se proslavila jako jedna z osobností tzv. pražské básnické školy. První z jejích básnických sbírek vyšla již v průběhu jejího studia na institutu v roce 1927 pod názvem „Akvarely“.⁸

Dalším významným absolventem byl bezpochyby básník, spisovatel a novinář Oleksa Babij. Narodil se v roce 1897 v selské rodině ve východohaličské obci Serednje nedaleko města Kaluš. V 17 letech nastoupil do rakouské armády, v níž ho přitahovala činnost v jednotkách ukrajinských síčských střelců, kam však nebyl odvelen. Po konci první světové války bojoval v řadách Ukrajinské haličské armády, kde ve volném čase začal skládat své první verše. Po její porážce odešel do Lvova a v roce 1922 začal publikovat vlastenecké básně v časopisu „Mytusa“. Zároveň se stal členem Ukrajinské vojenské organizace (Ukrajins'ka Vijs'kova Orhanizacija – UVO), za což si vysloužil pronásledování od polských úřadů. V roce 1924 proto odešel do Československa a zahájil zde studium literatury na literárně-historické fakultě UPIMD. Titul pedagoga obdržel v roce 1928.⁹

Zmínit je třeba i etnografa a básníka Mychajla Obidného. Mychajlo Obidnyj se narodil v roce 1889 v Myrhorodu v Poltavské gubernii. Po absolvování pedagogických kursů působil nejprve jako učitel na Kubáni a od roku 1910 byl zaměstnán v muzeu, nejprve v Katerynoslavi a později v Kyjevě. Po vyhlášení Ukrajinské lidové republiky se zapojil do jejích struktur, stal se kupř. členem Komise pro vytvoření stanov Národního archivu v Kyjevě. V roce 1920 emigroval do Polska, kde byl jmenován ředitelem Hlavního vojensko-historického muzea-archivu v Tarnově. V roce 1923 se přestěhoval do Československa a stal se zaměstnancem Ukrajinského národního muzea-archivu v Praze (Ukrajins'kyj nacional'nyj

⁸Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 2, inv. č. 55, č. j. Ohološennja 5. 11. 1929, karton č. 5, inv. č. 111, č. j. 95/29. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 172910/22, 133/26, fond: MZV-RPA 124, č. j. 176375/23. MORÁVKOVÁ, A.: *Oksana Ljaturyns'ka i Halja Mazurenko – studentky Ukrajinskoji studiji plastyčného mystectva*. In: *Ukrajinské výtvarné umění v meziválečném Československu*. Ed. D. Petišková. Praha 2005, s. 166-167.

⁹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 5, inv. č. 112, č. j. 1141/29. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 133/26. *Encyclopedia of Ukraine, volume I*. Ed. V. Kubijovyč. Toronto–Buffalo–London 1984, s. 153. *Encyklopedija ukrajinoznavs'tva, slovnykova častyna I*. Ed. V. Kubijovyč. Paris–New York 1955, s. 79. ZAVADOVYČ, R.: *Oleksi Babijevi*. Svoboda, 82, 1975, č. 84, s. 4.

muzej-archiv – UNMA).¹⁰ Zároveň zahájil studium historie na literárně-historické fakultě UPIMD. Titul pedagoga obdržel v roce 1928 a v červenci 1931 získal i doktorský titul.¹¹

Z dalších úspěšných absolventů pak můžeme jmenovat ještě také básníka a pedagoga Petra Tenjanka či spisovatele Stepana Masljaka. Na institutu bychom samozřejmě našli i daleko zvučnější jména, jenže jejich nositelé své studium nedokončili. Jednalo se kupř. o básníka Oleha Kandybu, známějšího pod pseudonymem Oleh Ol'žyč, či poetku Olenu Telihu. Oleh Kandyba nastoupil na UPIMD v roce 1924 a zahájil studium historie na literárně-historické fakultě. Absolvoval zde jeden semestr. Druhý semestr již nedokončil a poté na vlastní žádost vystoupil.¹² Olena Teliha začala studovat literaturu na literárně-historické fakultě v akademickém roce 1923/1924. Dostala se až do čtvrtého ročníku, který však již nedokončila. V archivu Slovanské knihovny se dochoval její dopis z roku 1935 adresovaný prof. Kabačkovovi. Teliha, která tehdy žila ve Varšavě, si v něm stěžovala na těžkou finanční situaci a sondovala možnost dokončení studia s případnou intervencí u prof. Bilec'kého. To však již nebylo možné.¹³

Na první pohled lze tedy institut považovat za školu, kde působila řada osobností, ale která sama významné individuality ve větším množství nevyprodukovala. Je třeba si ale uvědomit, že záměrem institutu nebyla tvorba solitérů, ale pedagogů s kooperativními dovednostmi, kteří by si v budoucnu dokázali poradit s obtížnými podmínkami na Ukrajině.

¹⁰ Ukrajinský národní muzeum-archiv bylo v letech 1923–1925 součástí UHK, poté přešlo pod správu Ukrajinského sociologického ústavu. V roce 1930 zaniklo.

¹¹ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 5, inv. č. 111, č. j. 95/29, inv. č. 116, č. j. 1272/31. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 1757/23. 133/26. *Encyclopedia of Ukraine, volume III*. Ed. D. H. Struk. Toronto–Buffalo–London 1993, s. 644. *Encyklopedija ukrajinoznavs'tva, slovnykova častyna V*. Ed. V. Kubijovyč. Paris–New York 1966, s. 1802. KLYMOVA, K.: *Publikacija archivnych dokumentiv*. In: Pam'jatky, tom peršyj. Ed. V. P. Ljachoc'kyj. Kyjiv 1998, s. 209. PALIJENKO, M.: *Ukrajins'kyj nacional'nyj muzej-archiv u Prazi (1923–1930): Istorija stvorennja ta osnovni naprjami dijaj'nosti*. Studiji z archivnoji spravy ta dokumentoznavstva, 9, 2004, č. 11, s. 16.

¹² Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 4, inv. č. 110, č. j. 1989/28.

¹³ Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 4, inv. č. 110, č. j. 2480/28. Archiv SLK Praha, fond: T-Drah, karton č. 5, inv. č. 111, č. j. 95/29, inv. č. 115, č. j. 3375/30. NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 133/26.

15. Závěr

Hlavním cílem práce byla analýza postavení institutu v ukrajinské emigraci, vysvětlení okolností a důvodů jeho založení i jeho zániku, jak vypadala jeho struktura a které osoby a organizace měly největší vliv na jeho činnost.

V souvislosti s pozicí institutu práce přispěla k objasnění smyslu původního plánu, který měl institut v ukrajinské emigraci plnit. Popsána byla i jeho realizace a zanalyzováno skutečné postavení, které tato škola nakonec v emigraci zaujala. Dále zde byl uveden i vztah institutu k podřízeným institucím včetně záměru na jejich případné propojení. Současně bylo vyloženo i jejich působení poté, co se osamostatnily.

U vzniku institutu se práce zabývala i řešením otázek, kdo jako první přišel s myšlenkou na vytvoření ukrajinské vysoké školy pedagogického zaměření a jak posléze probíhalo její uskutečnění. Zmíněny byly i rozdíly mezi návrhem stanov a stanovami přijatými, z nichž lze vysledovat původní záměry vedoucích činitelů ústavu a jejich následnou realizaci. Zároveň byla detailně rozebrána i likvidace institutu včetně plánů na jeho možnou záchranu, kdo vlastně vydal rozhodnutí o ukončení činnosti a z jakých příčin. Objasněny byly i kroky, které vedoucí činitelé ústavu k zachování školy podnikli a které organizace a instituce se jim snažily v tomto směru pomoci.

Ohledně struktury institutu byly v práci podrobně popsány jeho orgány a obsazované funkce v letech 1923–1925 i změny po roce 1925. Pečlivě bylo sledováno i umístění institutu, tj. na kterých adresách se nacházela např. jeho kancelář, kde byly posluchárny, knihovna atd. Pozornost byla věnována i rektorům, které lze bezpochyby pokládat za činitele, kteří nejvíce ovlivňovali chod této školy. Nechybějí zde ani jejich životopisy a osudy po likvidaci ústavu. Současně však tu najdeme i charakteristiky dalších významných osobností. U organizací nepochybně nejvíce institut ovlivnil UHK, jehož činnost byla v práci komplexně rozebrána včetně jeho geneze a iniciativy při zakládání jiných ukrajinských škol. Opomenut nebyl ani vývoj vzájemných vztahů mezi UHK a UPIMD v letech 1923–1925. Dále pak bylo zanalyzováno i působení organizací podřízených ústavu. Řešeny byly zejména otázky, kdy a za jakých okolností daná organizace vznikla, do jaké míry byla na ústavu závislá, čím mu byla prospěšná a kdo se mohl stát jejím členem.

Celkově se pak práce snažila přinést nový pohled na úlohu a historii institutu, zdůraznit jeho dnes často opomíjenou významnou úlohu v ukrajinské emigraci v Československu a objasnit některé sporné záležitosti ohledně jeho likvidace.

Máme-li se pak podívat na působení ústavu z hlediska delší časové perspektivy, můžeme konstatovat, že Ukrajinský pedagogický institut fakticky ukončil svou činnost již po deseti letech existence, byť díky obětavosti vlastních zaměstnanců se definitivní likvidaci podařilo o několik let oddálit. Rok 1938 však znamenal úplný konec všech nadějí, že UPIMD znovu začne působit jako škola. Přes všechny peripetie, které jeho činnost doprovázely a přes poměrně krátký čas, jaký mu byl vymezen, si nelze nepoložit otázku, zda jeho působení splnilo nakonec svůj účel a pokud ne, zda se mu podařilo alespoň dosáhnout jiných, původně neplánovaných cílů.

Jak již bylo řečeno, institut byl původně založen jako škola, jež měla fungovat mj. i jako určitá záloha kvůli případnému pádu bolševického režimu na Ukrajině. Ačkoliv již na začátku dvacátých let začínalo být jasné, že sovětový režim v Rusku a na Ukrajině má oproti původním předpokladům pevnější kořeny, stále se s ním počítalo pouze jako s provizoriem, obzvláště po vypuknutí hladomoru v roce 1921 a po perzekuci inteligence. Právě v této době proto začaly v Československu vznikat instituce, jejichž činnost měla nést ovoce až v delším časovém horizontu, když změna v Rusku byla již viděna v dlouhodobějším výhledu, ale rovněž s vážnějšími následky.

Nástup korenizace pak některé z těchto předpokladů rozbil napadrť. Sympatie, jakož i ohlas této politiky rezonovaly i u části ukrajinských emigrantů. Tehdy také začalo docházet k výraznějším rozporům mezi vedoucími představiteli emigrace a jejich protějšky z československých úřadů a institucí. Zatímco Ukrajinci chtěli dále vést válku o ukrajinskou vědu s komunisty akademickými prostředky, československá strana uvažovala pragmatičtěji a snažila se ukrajinské instituce více propojit s místním prostředím. V rámci objektivit je však třeba dodat, že kvůli laicizačním tendencím v československém školství nemohla ukrajinská strana dostatečně akcentovat ateistický rozměr korenizace a tudíž i její odtrženost od ukrajinských tradic a obyvatelstva.

Rozdílné představy Ukrajinců vyvolaly nakonec u československých úřadů pochybnosti o smyslu další existence ústavu. V této době se ale přímo nabízela jedna šance, jak tuto skepsi překonat. Jelikož po rozpadu Ukrajinského hromadského komitétu institut převzal část kompetencí této organizace, jeho případné zrušení by mohlo ohrozit existenci i dalších institucí a organizací. Stačilo tedy pouze prokázat, že je v tomto směru nepostradatelný. A zde můžeme konstatovat, že nabízená příležitost k plnému zakotvení ústavu zůstala promarněna. V prvé řadě tomu zabránily spory s podřízenými institucemi, čehož si brzy všimli i na československých ministerstvech. Zatímco Ukrajinské gymnázium se snažilo postupovat samostatně a dozor institutu stále více chápalo jako přítěž, Ukrajinský dětský útulek naopak

jasné vedení postrádal a chyběla mu i jasnější koncepce, když jeho činnost byla řešena četnými provizorii. Na druhé straně se vedení ústavu nesnažilo navázat nějaký bližší kontakt s UVU, ačkoliv zde někteří členové pedagogického sboru působili.

Dále se pak institut zcela zbytečně zdiskreditoval některými aférami. Kompromitace profesora Bilec'kého přišla skutečně v nejméně vhodný okamžik, kdy se již dařilo obnovovat důvěru československých úřadů v ukrajinské instituce. Ještě horší účinek však měly dvě aféry v Ukrajinském gymnáziu v roce 1928 a v roce 1930. Díky médiím se o problémech na gymnáziu dozvěděla i širší veřejnost a důsledky dopadly plnou vahou právě na institut. Působení ředitele Artymovyče, jemuž nebyl cizí klientelismus, prokázalo, že UPIMD není schopen do čela gymnázia dosadit kompetentní osobu. Po jeho rezignaci se střední škola vlastními silami brzy stabilizovala a institut do ní přestal zasahovat.

UPIMD zároveň dostatečně nereflektoval potřeby československé strany, díky čemuž se s ní často, a zpravidla zcela zbytečně, dostával do konfliktu. Vedení ústavu kupř. nezachytilo v druhé polovině dvacátých let možnosti, které by ve vztahu k československým úřadům skýtala větší orientace na Podkarpatskou Rus. Nešlo pouze o záležitost většího počtu studentů rusínského původu na škole, ale vůbec o intenzivnější kontakty s touto zemí. Tento trend však většina pedagogů vůbec nezaregistrovala. Jednou z čestných výjimek byli Volodymyr Sičyns'kyj a Petro Savyc'kyj, kteří se v rámci své práce na Podkarpatskou Rus vypravili.¹

Institut se tak pomalu dostával do izolace, a to jak ve vztahu k československé straně, tak i k ukrajinské emigraci. K větší aktivitě školu nevybičovalo ani postupné ochlazování vztahů s MŠANO doprovázené z jeho strany drobnými naschvály.

Přelom dvacátých a třicátých let zastihl vedení ústavu zcela nepřipravené na budoucí události. Tehdejší politická situace vyžadovala po institucích ukrajinské emigrace činorodý a zároveň diplomatický přístup, neboť některé události jejich roli posilovaly (kupř. konec korenizace a NEPu v SSSR, velký hladomor na Ukrajině), jiné naopak oslabovaly (růst politické role SSSR ve světě, nástup hospodářské krize). Ani tehdy však ústav nevystoupil ze své ulity a média ukrajinské emigrace o něm i nadále informovala sporadicky. Z domácího obyvatelstva v Československu věděli o existenci institutu pouze zasvěcení.

Finální fáze zápolení o bytí a nebytí školy byla doprovázena určitou letargií a neochotou něco změnit v zaběhaných pořádcích ze strany vedoucích činitelů institutu. Ústavu se sice dařilo likvidaci bez nějakých výraznějších konfrontací odkládat až do roku 1931, zástupcům

¹ Dvě ze Sičyns'kého cest, uskutečněné v létě 1924 a v létě 1925, jsou popsány v jeho práci „Katedra istoriji mystectva. Viz SIČYNS'KYJ, V.: Katedra istoriji mystectva. Praha 1927, s. 14-20.

československých ministerstev však již docházela trpělivost a snažili se vedení UPIMD dotlačit k jasnému stanovisku. Představitelům institutu tak až v druhé polovině roku 1931 začalo docházet, že situace je opravdu vážná a od té doby s československými úřady více komunikovali. Posun v tomto směru však byl minimální, když jednání nezřídka vázla. Návrh československé strany, aby škola byla spravována organizací pod přímou kontrolou ministerstva, byl vedoucími činiteli institutu nakonec odmítnut, ač se tento model později osvědčil jak u Ukrajinského gymnázia, tak i u Ukrajinského dětského útulku. Tato záležitost udivuje především s ohledem na fakt, že institut měl slabou pozici i na ukrajinské straně, poněvadž UAK jeho žádost o intervenci u ministerstev odmítl. Vedení ústavu tak bylo až do roku 1932 ochotno podpořit pouze jediný návrh na řešení situace, který představoval projekt na vytvoření Ukrajinské vědecké asociace. Ani tentokrát se nejednalo o jeho přímou aktivitu, vypracovala ho UHA. Jelikož se týkal sloučení tří institucí, i zde by sice školu čekala likvidace, ovšem pouze částečná. I tehdy se však institut ve vztahu k zainteresovaným ukrajinským institucím neodhodlal k nějakým podstatnějším akcím a projekt nakonec uvízl na mrtvém bodě.

Představitelé UPIMD tak nakonec hledali pomoc tam, kde by to asi ukrajinská veřejnost nečekala – u Československé zemědělské akademie. Ta nicméně byla schopna poskytnout jen omezené útočiště a dohoda s touto institucí byla na obou ministerstvech přijata s velkými rozpaky. Tehdy si ústav bezpochyby definitivně zavřel dveře vedoucí ke své záchraně a jeho existence byla v následujících letech již jen uměle udržovanou iluzí.

Existence institutu přesto zanechala v ukrajinské emigraci nerasmazatelné stopy, nejenom díky činnosti Ukrajinského gymnázia, které dále kráčelo ve šlépějích svého fundátora a na jehož půdě působila i řada pedagogů institutu a dokonce i někteří jeho absolventi. Likvidaci institutu přežil i Ukrajinský dětský útulek, který se později stal součástí právě Ukrajinského gymnázia. K odkazu institutu se živě hlásili i někteří z jeho slavných studentů. O kvalitách této instituce pak svědčí i fakt, že část jeho absolventů našla později útočiště v zemích Západní Evropy či Severní Ameriky a dokázala se tam prosadit. Škola bezpochyby dokázala skvěle zapadnout do školského systému první Československé republiky a mezera, která zůstala po její likvidaci, se nezakrývala snadno. Její působení plně prokázalo, že členové ukrajinské emigrace jsou schopni se integrovat do československé společnosti stejně jako do společnosti jiných zemí Střední a Západní Evropy. Toto zjištění je nepochybně aktuální i v dnešní době, neboť plné pochopení principů fungování institucí a organizací ukrajinské emigrace v tehdejší Československu může být jedním z klíčů k řešení problematiky menšin v České republice.

16. Prameny a literatura

1. a) archivní prameny:

Archiv hlavního města Prahy (AHMP), fond: MHMP II – SK

AHMP, fond: SRRUG v Modřanech

Archiv Ministerstva zahraničních věcí v Praze (Archiv MZV Praha), II. sekce, č. 4,
jmenná spisovna, karton č. 16

Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 256

Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260

Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 343

Archiv Slovanské knihovny v Praze (Archiv SLK Praha) , fond: T-Drah

Národní archiv v Praze (NA Praha), fond: MŠ 1341

NA Praha, fond: MŠ 1342

NA Praha, fond: MŠ 1387

NA Praha, fond: MŠ 1387

NA Praha, fond: MŠ - osobní spisy

NA Praha, fond: MZV-RPA 123

NA Praha, fond: MZV-RPA 124

NA Praha, fond: MZV-RPA 366

NA Praha, fond: PMV 560

NA Praha, fond: PMV 562

NA Praha, fond: PMV-AMV 225

NA Praha, fond: RUESO 73

NA Praha, fond: UM 10

NA Praha, fond: UM 17

Státní oblastní archiv Praha – západ (SOA P-z), Farní kronika řevnická od roku 1905

SOA P-z, fond: OÚ Praha – venkov

1. b) tištěné prameny a dobová literatura:

- Akademija pamjaty M. Drahomanova. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 3, 1935, č. 27-28, s. 1
- Bat'kivs'kyj komitet Ukr. gimnaziji v Rževnycjach. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 26, s. 3.
- Bjuleten' Students'koji Hromady UPIMD*, 1, 1925, č. 1, 12 s.
- Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci. Praha 1924*, 128 s.
- Četver, 28.III. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 3, 1935, č. 13, s. 1.
- Členy Ukrajins'koho Tovarystva Prychyl'nykiv Knyhy v Prazi. Knyholjub*, 2, 1928, č. 1-2, s. 55.
- Desjatlittja Ukr. vysok. Pedagogičnoho instytutu v Prazi. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 28, s. 1-2.
- Do istoriji povstannja U. N. A. Spravozdannja pro činnist' Ukrajins'koji Naukovoji Asocijaciji*, 1, 1934, č. 1, s. 1-2.
- HOMZYN, B.: *Na temy dnja. Spudej*, 1, 1925, č. 1, s. 3-7.
- HRYHORIJIV, N.: *Na politični temy. Nova Ukrajina*, 4, 1925, č. 4-6, s. 18-42.
- Chronika akademyčnoho žyttja. Bjuleten' Students'koji Hromady UPIMD*, 1, 1925, č. 1, s. 1.
- Informacyjnij Viddil. Bjuleten' Students'koji Hromady UPIMD*, 1, 1925, č. 1, s. 1
- JAREMA, J.: *Pedahohična psychologija. Praha 1928*, 396 s.
- KOROLIV-STARYJ, V.: *Providnyk dlja Ukrajinciv u Čechoslovaččyni. Praha 1923*, 55 s.
- Likvidacija Ukrajins'koho Hromads'koho komitetu v Č. S. R. Nova Ukrajina*, 4, 1925, č. 4-6, s. 150-153.
- „*Naši*“ *za kordonom... . Kul'tura*, 4, 1926, č. 1-3, s. 102.
- Naukove Filozofično-Pedagogične Tovarystvo pry Pedagogičnomu Instytuti im. M. Drahomanova. Spudej*, 1, 1925, č. 1, s. 37-38.
- Od redakciji. Spudej*, 1, 1925, č. 1, s. 1-2.
- Oščadno-pozyčkova kasa studentiv Pedagogičnoho Instytutu. Spudej*, 1, 1925, č. 1, s. 33-34.
- Pjatnycja, 8.III. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 3, 1935, č. 10, s. 1.
- Ponedilok, 12. XI. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 2, 1934, č. 46, s. 1.
- Ponedilok, 19. II. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 2, 1934, č. 8, s. 1.
- Ponedilok, 4. VI. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 2, 1934, č. 23, s. 1.

- Ponedelok, 9.XII. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 3, 1935, č. 50, s. 1.
- Posmertna zhadka. Bjuleten' Students'koji Hromady UPIMD*, 1, 1925, č. 1, s. 12.
- Praci Ukrajins'koho Vysokoho Pedagogičneho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 1. Ed. V. Simovyč. Praha 1929, 576 s.
- Praci Ukrajins'koho Vysokoho Pedagogičneho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 2. Ed. V. Simovyč. Praha 1934, 424 s.
- Praci Ukrajins'koho Vysokoho Pedagogičneho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, Drahomanivs'kyj zbirnyk. Ed. V. Simovyč. Praha 1932, 323 s.
- Rik praci Ukrajins'koho Hromadskoho Komitetu*. Praha 1922, 45 s.
- RUSOVA, S.: *Moji spomyny*. L'viv 1937, s. 280 s.
- RUSOVA, S.: *Novi metody doškil'noho vychovannja*. Praha 1927, 111 s.
- S. F. Rusova. *Ukrajins'ka dijsnist'*, 1, 1940, č. 3, s. 7-8.
- Sereda, 6. III. Ukrajins'kyj tyžďen'*, 3, 1935, č. 10, s. 1.
- SIČYNS'KYJ, V.: *Katedra istoriji mystectva*. Praha 1927, s. 37.
- SIMOVYČ, V.: (*Vstup*). In: Praci Ukrajins'koho Vysokoho Pedagogičneho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 1. Ed. V. Simovyč. Praha 1929, s. II-VI.
- SIROPOLKO, S.: *Školoznavstvo*. Praha 1926, 64 s.
- Skandální aféra na Ukrajinském gymnázium v Řevnicích*. *Expres - večerní list*, 7. 12. 1928, s.3.
- Spravozdannja pro dijál'nist' „Ukrajins'koho Istoryčno-Filologičneho Tovarystva“ v Prazi od 30 travnja 1923 do 31 travnja 1924 roku*. Spravozdannja „Ukrajins'koho Istoryčno-Filologičneho Tovarystva“ za peršyj rik joho dijál'nosti, 1, 1924, č. 1, s. 1-13.
- Spravozdannja pro dijál'nist' Ukrajins'koho Pedagogičneho Tovarystva v Prazi za 1930 r.* Spravozdannja pro dijál'nist' Ukrajins'koho Pedagogičneho Tovarystva v Prazi za 1930 r., 1, 1930, č. 1, s. 1-7.
- Spudej, 1-2, 1925–1926, č. 1-4.
- ŠAPOVAL, Mykola: *Do redakciji Ukrajins'koho žyttja*. *Ukrajins'ke žyttja*, 2, 1925, č. 1, s. 4.
- ŠYJANIV, H.: *Ukrajinská hospodářská akademie v Č. S. R.* Poděbrady 1926, 25 s.
- Toho ž dnja*. *Ukrajins'kyj tyžďen'*, 3, 1935, č. 26, s. 1.
- Toho ž dnja*. *Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 47, s. 1.
- Try roky praci Ukrajins'koho Hromads'koho komitetu v ČSR*. Praha 1924, 104 s.
- Ukr. vys. pedagog. institut*. *Ukrajins'kyj tyžďen'*, 1, 1933, č. 22, s. 3.

- Ukr. vys. pedagog. instytut im. M. Drahomanova. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 20, s. 3.
- Ukr. vys. pedagogičnyj instytut. Ukrajins'kyj tyžden'*, 1, 1933, č. 26, s. 3.
- Ukrajins'ka himnazija v Čechoslovaččyni. Praha–Řevnice 1932*, 32 s.
- Ukrajins'ka ref. real'na gimnazija v Rževnycjach. Tryzub*, 5, 1929, č. 22, s. 31.
- Ukrajins'ke vydavnyctvo T-vo Sijač pry Ukrajins'komu Pedagogičnomu Instytuti im. M. Drahomanova u Prazi. Spudej*, 1, 1925, č. 1, s. 35-37.
- Ukrajins'kyj Hromads'kyj Komitet. Ukrajins'ke žyttja*, 1, 1924, č. 1, s. 3.
- Ukrajins'kyj Hromads'kyj komitet v ČSR. Nova Ukrajina*, 4, 1925, č. 2-3, s. 164-168.
- Ukrajins'kyj Vyščyj Pedahohyčnyj Instytut imeni Mychajla Drahomanova. Ukrajins'kyj student*, 2, 1923, č. 3-4, s. 60-61.
- V hromads'kyj spravi. Praha 1925*, 15 s.
- V Ukrajins'kym Pedahohičnim Instytuti. Ukrajins'kyj tyžden'*, 3, 1935, č. 22, s. 3.
- Vivtorok. Ukrajins'kyj tyžden'*, 2, 1934, č. 15, s. 1.
- Výroční zpráva Spolkového ukrajinského reálného gymnasia v Modřanech za školní rok 1937–1938. Modřany 1938*, 20 s.
- Výroční zpráva Spolkového ukrajinského reálného gymnasia v Řevnicích za školní rok 1935–1936. Řevnice 1936*, 16 s.
- Výroční zpráva Spolkového ukrajinského reálného gymnasia v Řevnicích za školní rok 1936–1937. Řevnice 1937*, 20 s.
- Výroční zpráva Ukrajinského reformního reálného gymnasia v Řevnicích při Ukr. Pedag. Ústavu jm. M. Drahomanova v Praze za šk. rok 1927–1928. Praha 1928*, 16 s.
- Výroční zpráva Ukrajinského reformního reálného gymnasia v Řevnicích při Ukrajinském vysokém pedagogickém ústavu jm. M. Drahomanova v Praze za školní rok 1929–1930. Řevnice 1931*, 18 s.
- Výroční zpráva Ukrajinského reformního reálného gymnasia v Řevnicích za školní rok 1931–1932. Řevnice 1932*, 8 s.
- Výroční zpráva Ukrajinského reformního reálného gymnasia v Řevnicích za školní rok 1933–1934. Řevnice 1934*, 12 s.
- Výroční zpráva Ukrajinského soukromého reformního reálného gymnasia při Ukr. Pedag. Ústavu jm. M. Drahomanova v Praze za šk. rok 1926–1927. Praha 1927*, 16 s.
- Vysoki ukrajins'ki školy v Č. S. R. Tryzub*, 1, 1925, č. 4, s. 27.
- Vytjah. In: Praci Ukrajins'koho Vysokoho Pedagogičneho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 1. Ed. V. Simovyč. Praha 1929*, s. 570-572.

Vytjah. In: Praci Ukrajins'koho Vysokoho Pedagogičnoho Instytutu im. M. Drahomanova u Prazi, t. 1. Ed. V. Simovyč. Praha 1929, s. 575-576

ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni.* Ukrajins'kyj tyžden', 2, 1934, č. 37, s. 3.

ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni.* Ukrajins'kyj tyžden', 2, 1934, č. 40, s. 2-3.

ZLENKO, P.: *Ukrajins'ki pam'jatnyky j pam'jatni dlja ukrajinciv miscja v Čechoslovaččyni.* Ukrajins'kyj tyžden', 2, 1934, č. 33-34, s. 3.

Zmina Dyrektora Ukrajins'koji himnaziji v Rževnycjach. Tryzub, 4, 1928, č. 8, s. 28.

Zvit Ukrains'koho tovarystva prykhyl'nykiv knyhy v Prazi za 1927 rik. Zvit Ukrains'koho tovarystva prykhyl'nykiv knyhy v Prazi, 1, 1927, č. 1, s. 1-12.

2. Literatura:

- ANTONOVYČ, M.: *20 rokov Ukrajins'koji Akademičnoji hromady*. In: Dvadcat' lit Ukrajins'koji akademičnoji hromady. Praha 1941, s. 47-63.
- BADE, K. J.: *Evropa v pohybu*. Praha 2005, 497 s.
- BAINES, D.: *Emigration from Europe 1815–1930*. Cambridge 1995, 84 s.
- BARVÍKOVÁ, H.: *Ruští emigranti v Československu 1918–1939*. In: Exil v Praze a Československu. Ed. A. Míšková. Praha 2005, s. 9-13.
- BAŤKOVÁ, R. a spol.: *Umělecké památky Prahy, Nové město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha I)*. Praha 1998, 839 s.
- BEDNÁŘOVÁ, T.: *Sofija Rusovová*. Praha 2001, 223 s.
- BĚLOŠEVSKÁ, L. – SLÁDEK, Z.: *Dokumenty k dějinám ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice (1918-1939)*. Praha 1998, 344 s.
- BYSTROV, V.: *Zrada dlouhá přes půl století*. In: Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR 1918–1945, díl 1. Ed. V. Veber. Praha 1993, s. 95-110.
- CASTLES, C. – MILLER, M. J.: *The age of migration*. New York 1993, 307 s.
- DROBKO, E. V.: *Trudova emihracija za kordonom*. Universytets'ki naukovi zapysky, 5, 2006, č. 2, s. 302-309.
- Encyclopedia of Ukraine, volume I*. Ed. V. Kubijovyč. Toronto–Buffalo–London 1984, 953 s.
- Encyclopedia of Ukraine, volume II*. Ed. V. Kubijovyč. Toronto–Buffalo–London 1988, 737 s.
- Encyclopedia of Ukraine, volume III*. Ed. D. H. Struk. Toronto–Buffalo–London 1993, 827 s.
- Encyclopedia of Ukraine, volume IV*. Ed. D. H. Struk. Toronto–Buffalo–London 1993, 864 s.
- Encyklopedija istoriji Ukrajiny, t. 2*. Ed. V. M. Lytvyn. Kyjiv 2004, 524 s.
- Encyklopedija Sučasnoji Ukrajiny, Tom 2*. Ed. I. M. Dzjuba – A. I. Žukovs'kyj – O. M. Romaniv. Kyjiv 2003, 871 s.
- Encyklopedija Sučasnoji Ukrajiny, Tom 5*. Ed. I. M. Dzjuba – A. I. Žukovs'kyj – O. M. Romaniv. Kyjiv 2006, 727 s.
- Encyklopedija ukrajinoznavs'tva, slovnykova častyna I*. Ed. V. Kubijovyč. Paris–New York 1955, s. 1-400.

Encyklopedija ukrajinoznavs'tva, slovnykova častyna V. Ed. V. Kubijovyč. Paris–New York 1966, s. 1600-2000.

Encyklopedija ukrajinoznavs'tva, slovnykova častyna X. Ed. Volodymyr Kubijovyč. Paris–New York 1984, s. 3600-4015.

FERGUSON, D. M.: *Dmytro Ivanovyeh Chyzhevsky (1894–1977)*. *Journal of Ukrainian Graduate Studies*, 2, 1977, č. 2, s. 131-132.

HOLOVAC'KYJ, I.: *Ivan Horbačevs'kyj*. L'viv 1995, 125 s.

IVANYS, V.: *Stežkamy žyttja (spohady), kniha V.* Novyj Ul'm 1962, 515 s.

JIRÁSEK, Z. – TRAPL, M.: *Exilová politika v letech 1948-1956*. Olomouc 1996, 112 s.

KLYMOVA, K.: *Publikacija archivnych dokumentiv*. In: *Pam'jatky, tom peršyj*. Ed. V. P. Ljachoc'kyj. Kyjiv 1998, s. 31-210.

KOPŘIVOVÁ, A.: *Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v Praze*. Praha 1999, 29 s.

KOVALIV, P.: *Vasyl' Simovyč*. Winnipeg 1953, 43 s.

KUPČYNS'KYJ, O.: *Naukovo-orhanizacijna ta vydavnyča dijəl'nist' Ukrajins'koho Vil'noho Universytetu (1921–1991)*. In: *Ukrajinská svobodná univerzita (1921–1991)*. Ed. M. Ňachajová. Praha 1998, s. 29-44.

LANOVYK, B. D.–TRAF'JAK, M. V.–MATEJKO, R. M.–MATYSJAKEVYČ, Z. M.–LANOVYK, Z. B.–LANOVYK, M. B.: *Ukrajins'ka emihracija vid mynuvšyny do s'ohodennja*. Ternopil' 1999, 511 s.

MANDRYKA, M. I.: *Leonid Bilec'kyj*. Winnipeg 1957, 25 s.

MARTOS, B.: *Zasnuvannja Ukrajins'koji Hospodars'koji Akademii*. *Chronika* 2000, 8, 1999, č. 29-30, s. 192-209.

MARUNJAK, V.: *U kuzni sobornyc'kych charakteriv*. In: *Ukrajins'ka himnazija v Čechiji 1925–1945*. Ed. V. Marunjak. München 1975, s. 42-115.

MIRNYJ, I.: *Ukrajins'kyj Vysokyj Pedagogičnyj Instytut im. M. Drahomanova*. Praha 1934, 144 s.

MORÁVKOVÁ, A.: *Oksana Ljaturyns'ka i Halja Mazurenko – studentky Ukrajinskoji studiji plastyčného mystectva*. In: *Ukrajinské výtvarné umění v meziválečném Československu*. Ed. D. Petišková. Praha 2005, s. 163-167.

NARIŽNYJ, S.: *15 lit dijəl'nosti Ukrajins'koho Istoryčno-Filologičného tovarystva v Prazi (1923–1938)*. Praha 1940, 16 s.

NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka emigracija, častyna I*. Praha 1942, 367 s.

NARIŽNYJ, S.: *Ukrajins'ka emigracija, častyna II*. Kyjiv 1999, 270 s.

Ottův slovník naučný nové doby, dodatky, díl III., svazek 2. Praha 1935, s. 715-1391.

PALIJKENKO, M.: *Ukrajins'kyj nacional'nyj muzej-archiv u Prazi (1923–1930): Istorija stvorennja ta osnovni naprjami dijaj'nosti*. Studiji z archivnoji spravy ta dokumentoznavstva, 9, 2004, č. 11, s. 13-26.

PELENS'KA, O.: *Ukrajins'kyj portret na tli Prahy*. New York–Praha 2005, 221 s.

PRITSAK, O. – ŠEVČENKO, I.: *Dmytro Čyževs'kyj, in memoriam*. Harvard Ukrainian Studies, 1, 1977, č. 3, s. 379-397.

PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa, I. díl, období 1918–1945*. Brno 2004, 578 s.

PUŠKAREVA, N. L.: *Vozniknovenije i formirovanije rossijskoj diaspory za rubežom*. Otečestvennaja istorija, 40, 1996, č. 1, s. 53-65.

RACHŮNKOVÁ, Z. – ŘEHÁKOVÁ, M.: *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918–1945, díl I., svazek 3*. Praha 1996, s. 851-1474

SABENNIKOVA, I. V.: *Russkaja emigracija kak socio-kul'turnyj fenomen*. Mir Rossii, 6, 1997, č. 3, s. 155-184.

SATZEWICH, V.: *Ukrainian diaspora*. London–New York 2002, 271 s. 50, 55-56, 182.

SLÁDEK, Z.: *České prostředí a ruská emigrace (1918–1938)*. In: *Duchovní proudy ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice (1919–1939)*. Ed. L. Běloševská. Praha 1999, s. 7-46.

SLÁDEK, Z.: *Ruská emigrace v Československu*. Slovanský přehled, 79, 1993, č. 1, s. 1-13.

STRYJEK, T.: *Ukraińska idea narodowa okresu międzywojennego*. Wrocław 2000, 450 s.

ŠABLIJ, O.: *Akademik Stepan Rudnyc'kyj*. L'viv–Mjunchen 1993, 221 s.

ŠTOJKO, P.: *Stepan Rudnyc'kyj*. L'viv 1997, 181 s.

TIŠKOV, V. A.: *Istoričeskij fenomen diaspory*. In: *Nacional'nyje diaspory v Rossii i za rubežom*. Ed. J. A. Poljakov, G. J. Tarle. Moskva 2001, s. 9-44.

VACULÍK, J.: *Češi v cizině*. Brno 2009, 189 s.

VERSTJUK, V. – OSTAŠKO, T.: *Dijači Ukrajins'koji Central'noji Rady, bibliohrafičnyj dovidnyk*. Kyjiv 1998, 254 s.

VIDŇANSKYJ, S.: *Ukrajinská emigrácia v medzivojnovom Česko-Slovensku*. Historický časopis, 40, 1992, č. 3, s. 370-385.

WISZKA, E.: *Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939*. Toruń 2004, 752 s.

ZAVADOVYČ, R.: *Oleksi Babijevi*. Svoboda, 82, 1975, č. 84, s. 4.

ZILYNSKYJ, B.: *Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917–1945 (1994)*. Praha 1995, 128 s.

17. Přílohy

1

2

3

4

-
1. Žitná 4, Praha, rok 2011 – sídlo kanceláře UPIMD v letech 1923–1925 (archiv autora).
 2. Malátova 19, Praha, rok 2011 – sídlo UPIMD v letech 1926–1933 (archiv autora).
 3. Slezská 7, Praha, rok 2011 – sídlo UPIMD od roku 1933 (archiv autora).
 4. Karlovo náměstí 19, Praha, rok 2011 – tzv. Kaulichův dům. Místo konání některých přednášek UPIMD (archiv autora).

5

6

7

8

5. Karlovo nám. 13, Praha, rok 2011 – budova ČVUT. Místo konání některých přednášek UPIMD (archiv autora).

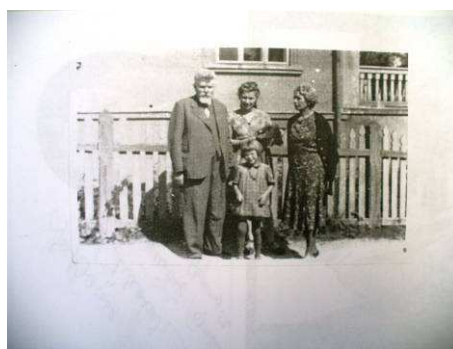
6. Kateřinská 32, Praha, rok 2011 - místo konání některých přednášek UPIMD (archiv autora).

7. Ječná 31, Praha, rok 2011 - místo konání některých přednášek UPIMD (archiv autora).

8. Křemencova 12, Praha, rok 2011 - místo konání některých přednášek UPIMD (archiv autora).

9

10

11

12

9. Šeříková 4, Praha, rok 2011 – sídlo UHK v letech 1921–1925 (archiv autora).

10. Vasyl' Simovyč s rodinou, třicátá léta 20. století (NA Praha, fond: UM 97, inv. č. 1284, č. j. Sa-Sy).

11. Část akademického personálu a studentů UPIMD, dvacátá léta 20. století. Zleva sedí: Myron Dol'nyc'kyj, Jakym Jarema, Fedir Švec', Ivan Horbačevs'kyj, Vasyl' Simovyč, Fedir Gula, Volodymyr Čeredijiv, Mykola Lorčenko, Antin Jakovenko (NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 402, bez č. j.).

12. Stepan Ryndyk, dvacátá léta 20. století (NA Praha, fond: UM 97, inv. č. 1284, č. j. R).

13

14

13. Platonida Ščurovs'ka, dvacátá léta 20. století (NA Praha, fond: UM 97, inv. č. 1284, č. j. Š).

14. Oleksandr Šul'hyn, dvacátá léta 20. století (NA Praha, fond: UM 97, inv. č. 1284, č. j. Š).

Seznam členů akademického personálu UPIMD v letech 1923-1933¹

Příjmení a jméno	Léta působení	Akademická hodnost k červnu 1933 nebo při odchodu z UPIMD
Artymovyč Agenor	1925–1933	profesor katedry filologie
Balabas Oleksander	1928–1933	lektor katedry zeměpisu
Barvins'kyj Vasyl'	1929–1930	profesor katedry hudební teorie a kompozice
Berezovs'ka Vira	1928–1932	lektorka klavírní třídy
Bilec'kyj Leonid	1923–1933	profesor katedry dějin ukrajinské literatury
Bohac'ka Valerija	1923	lektorka katedry botaniky
Cejp Karel	1927	lektor katedry botaniky
Čeredijiv Volodymyr	1927–1933	profesor katedry botaniky
Čykalenko Levko	1925–1926	lektor katedry dějin Ukrajiny
Čyževs'kyj Dmytro	1924–1932	profesor katedry filozofie
D'Alfonso Nicola	1925–1926	lektor italského jazyka
Derkač Hryhorij	1929–1933	asistent katedry dějin Ukrajiny
Djačenkova-Hordaš Nina	1925–1930	lektorka sólového zpěvu
Djakonenko Volodymyr	1924–1933	docent katedry matematiky
Dol'nyc'kyj Myron	1923–1933	docent katedry zeměpisu
Dorošenko Dmytro	1924–1933	profesor katedry dějin Ukrajiny
Ejchel'man Otton	1924–1933	profesor katedry právovědy
Fedenko Panas	1925–1933	docent katedry dějin Ukrajiny
Gula Fedir	1923–1933	docent katedry astronomie
Harmašiv Vsevolod	1924–1933	profesor katedry biologie a hygieny
Herasymenko–Vovkovyns'kyj Polikarp	1925–1933	docent katedry fyzické chemie
Homzyn Borys	1928–1933	asistent katedry dějin ukrajinské literatury
Hončarenko Antin	1923–1924	lektor katedry hygieny
Horbačevs'kyj Ivan	1924-1933	profesor katedry chemie
Hryb Tomáš	1929	lektor bělorusoznalství
Hutter Jozef	1927–1933	docent katedry dějin hudby

¹ MIRNYJ, I.: *c. d.*, s. 139-141.

Příjmení a jméno	Léta působení	Akademická hodnost k červnu 1933 nebo při odchodu z UPIMD
Iščuk-Šul'hyna Nadija	1927	profesorka katedry matematiky
Ivanyčuk Mychajlo	1925–1928	lektor katedry zeměpisu
Ivanenko Jevhen	1923–1933	profesor katedry matematiky
Jakymenko Fedir	1924–1926	profesor katedry hudební teorie a kompozice
Jarema Jakym	1923–1930	profesor katedry pedagogické psychologie
Jasinčuk Illja	1927–1931	asistent katedry biologie
Kabačkov Ivan	1923–1933	docent katedry ekonomie a katedry sociologie
Kadeřábek Alois	1926–1933	lektor katedry sólového zpěvu
Kišjakiv Oleksander	1924–1930	lektor třídy houslí
Kraskovs'ka Ljudmila	1930–1931	asistentka katedry dějin umění
Kryc'kyj Pavlo	1925–1933	asistent a laborant katedry fyziky
Kušnir Volodymyr	1923–1933	docent světových dějin
Levic'kyj Dmytro	1927–1933	lektor třídy sólového zpěvu
Lindfors Ljubov	1924–1933	lektorka třídy sólového zpěvu
Litov Stepan	1923–1926	asistent katedry biologie
Lorčenko Mykola	1924–1933	profesor katedry fyziky
Lysko Zinovij	1925–1929	lektor katedry hudební teorie a kompozice
Majstrenko Ivan	1923–1933	lektor katedry chemie
Malyk Jevhen	1925–1933	lektor katedry zoologie
Maršyns'kyj Apolinar	1925–1929	lektor ukrajinoznalství
Mazurenko Halja	1930–1931	asistentka katedry literatur Západní Evropy
Mirnyj Ivan	1930–1933	asistent katedry ekonomie a katedry právovědy
Morel M-lle	1923–1924	lektorka francouzského jazyka
Mykolajenko Leonid	1931–1933	asistent katedry filozofie
Narižnyj Symon	1927–1933	lektor katedry světových dějin
Nejedlý Zdeněk	1926	profesor dějin české hudby
Nyžankivs'kyj Nestor	1923–1933	docent katedry hudební teorie a kompozice
Ohorodnyk Jakiv	1930	asistent katedry dějin Ukrajiny
Omel'čenko Hryhorij	1925–1933	docent katedry dějin slovanských literatur

Příjmení a jméno	Léta působení	Akademická hodnost k červnu 1933 nebo při odchodu z UPIMD
Orlov Oleksander	1926–1933	docent katedry geologie
Pasičnyk Dmytro	1927–1933	lektor katedry botaniky
Petriv Vsevolod	1923–1933	lektor katedry hygieny
Procakevych Myron	1924–1927	lektor katedry botaniky
Prokeš Jaroslav	1925–1929	profesor českých dějin
Ravyč Dmytro	1930–1933	asistent katedry dějin hudby
Rejtlinger Mykola	1923–1925	lektor anglického jazyka
Ripeč'kyj Stepan	1923–1925	lektor katedry sociologie
Rudnyc'kyj Stepan	1923–1933	profesor katedry zeměpisu
Rusov Jurij	1924–1933	docent katedry zoologie
Rusova Sofija	1923–1933	profesorka katedry pedagogiky
Ryndyk Stepan	1924–1933	docent katedry teoretické mechaniky a fyziky
Savyc'kyj Petro	1923–1933	docent katedry geologie a mineralogie
Sičyns'kyj Volodymyr	1923–1933	docent katedry umění
Simovyč Vasyl'	1923–1933	profesor katedry ukrajinistiky
Siropolko Stepan	1925–1933	profesor katedry pedagogiky
Slavins'kyj Maksym	1926–1933	profesor katedry dějin literatur Západní Evropy
Sljusarenko Fedir	1924–1933	docent katedry slovanských dějin
Smotlacha František	1925–1927	lektor katedry hygieny
Starkov Arsen	1923–1925	profesor katedry biologie
Stavyns'kyj Borys	1930–1933	asistent katedry dějin Ukrajiny
Steško Fedir	1923–1933	docent katedry dějin hudby
Sumnevyč Fedir	1926–1929	asistent katedry ekonomie a katedry právoředy
Ščerbakivs'kyj Vadym	1926–1933	profesor katedry dějin Ukrajiny
Ščurovs'ka Platonida	1923–1933	docentka dirigentské třídy
Šeluchyn Serhij	1924–1925	profesor katedry právoředy
Šín Otakar	1926–1930	lektor katedry hudební teorie a kompozice
Šlendyk Ivan	1928–1933	lektor katedry fyzikální chemie

Příjmení a jméno	Léta působení	Akademická hodnost k červnu 1933 nebo při odchodu z UPIMD
Šul'hyn Oleksander	1924–1933	profesor katedry dějin středověku a novověku
Švec' Fedir	1924–1929	profesor katedry biologie
Tenjanko Petro	1929–1933	asistent katedry ekonomie a katedry právovědy
Terlec'kyj Markijan	1923–1926	profesor katedry dějin starověku
Tymčenko Mykola	1923–1933	profesor katedry klasických jazyků a písemnictví
Vagner Vjačeslav	1924–1928	lektor katedry hudební teorie a kompozice
Wagner Otto	1924–1928	asistent-laborant katedry chemie
Zábranský František	1923–1930	profesor českého jazyka a literatury
Žyvotko Arkadij	1923–1925	asistent katedry pedagogiky

- 1 -

S t a n o v y
Ukrajinského Vyššího Pedagogického Ústavu v P r a z e .

V š e o b e c n é z á s a d y .

1. Ukrajinský Pedagogický ústav v Praze jest soukromou vyšší odbornou školou se účelem přípravy lidovýchovných odborníků, kteří by mohli přednášeti na vyšších obecných školách, učitelských seminářích, v nižších gymnasijských třídách a v jiných rovnocenných školách; přednášeti všeobecně vzdělávací předměty na středních technických školách; kromě toho pro přípravu odborných sil pro veškerou pedagogickou a vychovatelskou práci ve školských zřízeních a pro administrativní službu v přiměřených institucích.
2. Zakladatelem U.V.P.U. jest Ukrajinský Hromadský Komitét v ČSR, který funguje na základě svých zvláštních stanov potvrzených československou vládou dne 1. července 1921 r. čís. 47334/VI.-21.
3. U.V.P.U. bude udržován z fondu Ukrajinského Hrom. Kom. a také z darů a jiných příjmů.
4. U.H.K. uplňuje svá práva a povinnosti zakladatele U.V.P.U. prostřednictvím svých orgánů: Výkonného Výboru, valné hromady a revizní komise.
5. U.H.K./resp. jeho orgány/ mají na starosti veškeré záležitosti správně-hospodářského a kontrolního rázu, U.V.P.U., přecházejí vědecko-organizační a pedagogicko-výchovnou úlohu řediteli a profesorskému sboru U.V.P.U. v mezích kompetence vyznačené těmito stanovami.
6. Vyučování v U.V.P.U. koná se v ukrajinském jazyku.
7. Vyučování v U.V.P.U. jest bezplatné mimo níže uvedených výhrad.
8. U.V.P.U. má své razítko s nadpisem; † ukrajinském a českém jazyku: "Ukrajinskýj Vyššíj Pedagogičnyj Instytut v Prazi" - Ukrajinský Vyšší Pedagogický Ústav v Praze.
9. Při U.V.P.U. mohou býti zřízeny internáty pro posluchače, jídelny neb jiná pomocná hospodářská zařízení.
10. U.H.K. pro vnitřní záležitosti U.V.P.U. vydává zvláštní regulaminy

² NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 64340/23.

a instrukce pro ředitele, profesorský sbor a hospodářský Komitát U.V.P.U.

11. Správními orgány U.V.P.U. jest: U.H.K. a ředitel U.V.P.U.

S p r á v n ě - h o s p o d á ř a k é v e d e n í U.V.P.U.

12. Do kompetence U.H.K./resp.jeho výboru/ pokud se týče U.V.P.U.

patří:a/ jmenování ředitele U.V.P.U. každého roku a definitivních profesorů a také jejich propouštění,

b/ potvrzení preliminárních a definitivních rozpočtů, výročních zpráv U.V.P.U.

c/ potvrzení vyučovací osnovy a vysvětlivek k ní,

d/ potvrzení instrukcí pro studenty a vnitřního regulaminu U.V.P.U

e/ sestavování a podepisování úmluv s institucemi a jednotlivci, pokud se týče hmotného vydržování U.V.P.U. a personálního jeho složení,

f/ vyřizování jiných záležitostí, pokud nepatří do kompetence ředitele, profesorského sboru, hospodářského Komitátu U.V.P.U.

13. Předseda U.H.K. resp. jeho zástupce má právo se súčestnití sešlá profesorakého sboru a hospodářského ^{Rovněž} U.V.P.U. s rozhodujícím hlasem

14. Ředitel U.V.P.U. jest zodpovědným správcem, provádí veškeré vědecké a hospodářské činnosti U.V.P.U., z nichž se zodpovídá před U.H.K. /resp. před Výborem U.H.K./

15/ Ředitelem U.V.P.U., jmenuje každého roku U.H.K. vhodně kvalifikovanou osobu s vysokoškolským vzděláním a prakticky pedagogickou zkušeností.

16/ Ředitel U.V.P.U. má:

a/ jednat v záležitostech U.V.P.U. s různými institucemi a jednotlivci,

b/ organizovati kancelář U.V.P.U. a řídit ji,

c/ Řídit vědecké záležitosti U.V.P.U. k jakémž účelu povolává profesory a lektory, předkládá jejich kandidatura ke zvolení profesorskému sboru a ke schválení U.H.K. Dle potřeby svolává profesorský sbor U.V.P.U. atd.

d/ Řídí hospodářské záležitosti U.V.P.U. za pomoci hospodářského Komitátu.

17. Ředitel U.V.P.U. dle svého úřadu jest předsedou profesorského sboru a Hospodářského komitátu.
- 18/ Hospodářský komitát sestává z předsedy - totiž ředitele ústavu a sponu tři členů, které volí Profesorský sbor ze svého středu a jednoho zástupce jmenovaného výborem U.H.K.
- 19/ Hospodářský komitát U.V.P.U. má:
 - a/ sestavovati a vypracovávati preliminární rozpočty, výroční správy, tudíž každoměsíčně prováděti revisi finančních fondů, zázrak,
 - b/ disponuje fondy, které U.H.K. určí k vydržování U.V.P.U.,
 - c/ organisuje internáty, jídelny a jiné pomocné instituce,
 - d/ vyhledávati byt, zařídití jej a starati se o něj,
 - e/ pečovati o hmotný blahobyt U.V.P.U. a vůbec rozhodovati v hospodářských záležitostech, tudíž i jiných věcech, které budou mu předloženy k posouzení.
- 20/ Hospodářský komitát U.V.P.U. volí ze svého středu tajemníka, pokladníka, jenž má v bance uloženy fondy, poukazované U.H.K. a vybírá je odtud dle čeků, podepisovaných ředitelem a pokladníkem.
- 21/ Hospodářský komitát ustanovuje přednáškový honorář lektorům, tudíž plat zřízencům U.V.P.U. a řídí se těmi normami po jejich schválení výborem U.H.K.
- 22/ Hospodářský výbor U.V.P.U. schází se sponu jednou za měsíce a vede o svých usneseních protokol.

P r o f e s o r s k ý s b o r U.V.P.U.

- 23/ Profesorský sbor sestává z ředitele a definitivních profesorů U.V.P.U. každého roku jmenovaných U.H.K. a přiměřeně kvalifikovaných jednotlivců, doporučených ředitelem a profesorským sborem.
- 24/ Osetní lektoři povolání ředitelem a profesorským sborem, aby přednášeli jednotlivé předměty mohou bráti účast zra v profesorském sboru a poradním hlasem na ředitelovo pozvání.
25. Profesorský sbor má:
 - a/ vypracovati všeobecnou osnovu vyučovací pro všechny předměty
 - b/ schvalovati seznam přednášek z jednotlivých předmětů,
 - c/ voliti kandidáty na profesory a lektory,

- a/ přijímat a propouštět posluchače
 - e/ konat přijímací, kontrolní a propouštěcí zkoušky, tudíž kolokvia,
 - f/ potvrzovat diplomy pro absolventy U.V.P.U.,
 - g/ schvalovat rozvrh přednášek,
 - h/ rozhodovat o záležitostech týkajících se učebnic, školních pomůcek atd.,
 - ch/ ustanovovat písemné práce a praktická cvičení pro posluchače
 - i/ organisovat vědecké exkurze,
 - j/ rozhodovat o všech jiných otázkách, pokud se týče vědecko-organisční stránky U.V.P.U., předkládané ředitelem anebo jednotlivými členy sboru.
26. Profesorský sbor volí ze svého středu tajemníka, jenž vede protokoly jejich schůzí a knihovníka, který organisuje knihovnu U.V.P.U. a stará se o ní.
- V y u č o v á n í v ú s t a v ě a p o s l u c h a č i .
27. Doba vyučování U.V.P.U. jest tříroční. Dělí se na dva kurzy: jedno-roční všeobecně-vzdělávací a dvouroční - odborně pedagogické.
28. Doba vyučovací stanoví se profesorským sborem s přestávkami o svátcích a o prázdninách během měsíce srpna.
29. Posluchači U.V.P.U. mohou býti ukrajinští příslušníci obého pohlaví z celého ukrajinského území; avšak rozhodnutím Profesorského sboru v každém jednotlivém případě, co posluchači mohou býti přijati také cizí příslušníci.
30. Posluchači U.V.P.U. mohou býti jednotlivci s všeobecným vzděláním aspoň 6-ti tříd gymnasia aneb jiných škol stejného významu.
31. Po absolvování prvního ročníku, posluchači U.V.P.U. dělejí maturitu před speciální komisí, sestavenou profesorským sborem a dle programu vyhovujícího požadavkům a pravidlům platným v té příčině v ČSR.
32. Kandidáti s ukončeným středním vzděláním mohou býti přijati hned do prvního ročníku odborně-pedagogického kursu U.V.P.U.
33. Vyučovací osnovy U.V.P.U.:
- Ročník I.:
- 1/ ukrajinského, českého, francouzského /resp. německého jazyka/

- 2/ dějiny ukrajinského písemnictví a kultury,
 - 3/ dějiny Ukrajiny a všeobecná,
 - 4/ zeměpis Ukrajiny a všeobecný,
 - 5/ hospodářský zeměpis Ukrajiny a Československa,
 - 6/ matematika /běh středních škol, analitická a deskriptivní geometrie,
 - 7/ fyzika a základy chemie,
 - 8/ přírodověda /geologie, zoologie, botanika, anatomie a fyziologie člověka/,
 - 9/ všeobecná právovéda a školní zákony,
 - 10/ logika a psychologie,
 - 11/ elementární teorie hudby a zpěvu,
 - 12/ kreslení a malování,
 - 13/ tělocvik,
- P e ř í k II a III.**
- 1/ Ukrajinština, čeština, franšina /resp. angličtina či němčina/,
 - 2/ ukrajinská literatura /teorie a dějiny/,
 - 3/ dějiny Ukrajiny,
 - 4/ teorie a dějiny umění a estetiky,
 - 5/ všeobecné právo se zřetelom k právně-politickému ^{stavu} zřízení Ukrajiny a Československa,
 - 6/ všeobecně theoretická a praktická sociologie /teorie společnosti, její funkce a vývoj/,
 - 7/ sociální medicína a hygiena,
 - 8/ sociální psychologie a etika,
 - 9/ národní hospodářství a ekonomická politika,
 - 10/ všeobecné základy družstevnictví,
 - 11/ encyklopedie seláckého a lesního hospodářství,
 - 12/ logika, psychologie a úvod do filosofie,
 - 13/ všeobecná metodologie věd,
 - 14/ metodika jednotlivých disciplín,
 - 15/ pedagogika a didaktika,
 - 16/ školní hygiena,
 - 17/ školské a mimoškolské vzdělání,

- 18/ Lidová cvičba na Ukrajině,
 - 19/ Organizace lidové cvičby v ČSR a jiných státech
 - 20/ Kreslení a malování,
 - 21/ vyučování sborníctvostí,
 - 22/ fyzická výchova
34. Změna osnovy této se účelem zlepšení vyučovací osnovy U.V.P.U. může se státi jenom na základě usnesení profesorského sboru v maximální většině těchto stanov a se potvrzením U.N.K.
35. Posluchači U.V.P.U. podléhají všem pravidlům ustanoveným správními orgány U.V.P.U. a jež nemohou se přičítati platným zákonům v ČSR.
36. Posluchači U.V.P.U. mohou býti propuštěni jednak pro nedostatečný prospěch, jednak pro špatné chování,
37. Posluchačstvo se dělí na 2 skupiny: privatisty a stipendiaty. Privatisté vydržují se ze svých prostředků hraďíce kolejně dle norem ustanovených hospodářským výborem, mohou však používat školních pomůcek, učebnic a knihovny ústavu zároveň se stipendiaty. Co stipendiatů U.V.P.U. mohou býti přijati usnesením výboru U.N.K. posluchači, zcela nezletilí, anebo s velmi dobrým vyučovacím prospěchem.
38. Absolventi, kteří vystudovali běh vyučování v U.V.P.U. s velmi dobrým prospěchem a udělali předepsanou zkoušku dostávají titul učebního pedagoga a vyvážení opravňující k vyučování vlastního sboru vědeckého: humanitárního, přírodovědeckého, matematického a literárně-uměleckého.

Z m ě n a s t a n o v .

39. Změna stanov těchto může se státi jednak na podnět U.N.K. a dle předpisů v ČSR obvyklých.

L i k v i d a c e U.V.P.U.

40. Likvidace U.V.P.U. může se státi jednak na podnět zakladatele, jednak na základě rozhodnutí vlády ČSR. V obou případech likvidace majetku a práv U.V.P.U. může se prováděti dle instrukcí ustanovených ve zvyklých stanov U.N.K.

Stanovy UPIMD z roku 1925 – česká verze³

Místo stanov „Ukrajinského Vyššího Pedagogického Ústavu jména Mychajla Drahomanova v Praze“, pořizovaných jeho zakladatelem Ukrajinským Hromadským Komitétem v Č.S.R. a schvalených Ministerstvem Školství a Národní Osvěty a Zahraničních Věcí Č.S.R. dne 1. července 1925. č. 47334, VI, 21 nabývají platnosti tyto

Stanovy

Ukrajinského Pedagogického Ústavu jména Mychajla Drahomanova v Praze.

1. Ústav jmenuje se „Ukrajinský Pedagogický Ústav jména Mychajla Drahomanova v Praze“; jeho sídlem na území Č.S.R. jest Praha, jež však nutno a za souhlasem vlády Č.S.R. může býti změněno.
2. Ukrajinský Pedagogický Ústav jest školou s vysokoškolskou organizací a vyučováním; jeho účelem: připravovati učitele pro ukrajinské střední školy a také organizatory školství a národní osvěty.
3. Ukrajinský Pedagogický Ústav pozůstává pod dohledem Ministerstva Zahraničních Věcí a Ministerstva Školství a Národní Osvěty.
4. Ukrajinský Pedagogický Ústav skládá se z 3 oddělení: oddělení dějepisně-literární s pododděleními a/ pro literaturu a umění a b/ dějepis a sociální vědy, 2/ oddělení mathematicko-přírodovědecké s pododděleními a/ pro matematiku a fyziku a b/ pro přírodovědecké nauky, 3/ oddělení hudebně-pedagogické.
Poznámka: Nová oddělení určuje, rozděluje oddělení na pododdělení, spojuje oddělení a pododdělení, zrušuje je profesorský sbor ústavu. Avšak tato usnesení profesorského sboru vyžadují schválení Ministerstva Školství a Ministerstva Zahraničních Věcí Č.S.R.
5. Přednášky v Ukrajinském Pedagogickém Ústavu konají se v jazyku ukrajinském. Jevila-li by se potřeba přednáseti některou naučnou disciplínu v jiném neukrajinském jazyku, staniž se tak na základě usnesení profesorského sboru ústavu.
6. Ukrajinský Pedagogický Ústav používá razítka s nadpisem ve dvou jazycích: ukrajinském a českém: „Ukrajinský Pedagogický Ústav jm. M. Drahomanova v Praze“

³ NA Praha, fond: MZV-RPA 123, č. j. 188875/25.

7. II. Akademický personál Ukrajinského Pedagogického Ústavu.

Akademičeský personál Ukrajinského Pedagogického Ústavu skládá se z profesorů, 1 centu, lektorů vědeckých a prakticky-pomocných předmětů, asistentů, laborantů a aspirantů.

8. Profesorem Ukrajinského Pedagogického Ústavu mohou být zvoleni: 1/ ti, jež mají tituly ^{profesorů} ukrajinských aneb jiných vyšších škol, aneb příslušnou vědeckou hodnost ukrajinské aneb jiných vyšších škol a také příslušnou vědecko-pedagogickou praxí, aneb ti 2/ jež se prokázali původními vědeckými pracemi a vědecko-pedagogickou praxí.
9. Docentem Ukrajinského Pedagogického Ústavu mohou být zvoleni: 1/ ti, jež jsou docenty ukrajinských aneb jiných vyšších škol, aneb 2/ jež ukončili kurs vysoké školy a mají vědecké práce a také pedagogickou praxí.
10. Jako lektoři naučných přednášek mohou být povoláni ti, jež ukončili příslušnou vysokou školu a mají ve svém oboru odbornou přípravu; lektory prakticky-pomocných přednášek mohou být ti, jež mají zvláštní přípravu pro tyto přednášky.

II. Co asistenti, laboranti, aspiranti mohou být především nejnedávější studující, ukončivši Ukrajinský Pedagogický Ústav, projeví-li zájem pro vědecko-pedagogické práce. Nebude-li z některých disciplín kandidátů na asistenty, laboranty a aspiranty mezi studujícími Ukrajinského Pedagogického Ústavu, mohou se státi jimi ti, jež ukončili některou vysokou školu a prokázali v příslušném oboru způsobilost k vědecko-pedagogické práci.

Poznámka: k prozatímnímu vykonávání povinností asistenta a laboranta možno připustiti i těch ze studujících Ukrajinského Pedagogického Ústavu, jež svá studia sice ještě neukončili, avšak prokázali způsobilost k vědecko-pedagogické práci nejvyšší kvalifikací.

III. Vědecká část.

12. Disciplíny, přednášené v Ukrajinském Pedagogickém Ústavu, třídí se na:

1. všeobecné povinné pro všechny studující Ústavu a

-3.-

2/ zvláštní, povinné jen pro studující oddělení, resp. pododděl.
 11. Všeobecné povinné předměty pro všechny studující roztrženy
 mezi tyto katedry:

- 1/ Pedagogika
- 2/ Pedagogická psychologie a pedagogie
- 3/ Filosofie
- 4/ Hygiena
- 5/ Umění
- 6/ Ekonomika
- 7/ Právo
- 8/ Sociologie.

Lektoráty: 9/ Nauka o Ukrajině, Ukr. jazyk, literaturg, dějepis Ukrajiny
 hist. ukrajinské literatury/.

10/ Český jazyk

11/ Německý jazyk

Tyto všechny disciplíny patří historicko-literárnímu oddělení

12/ Zvláštní předměty, povinné jen pro studující jednoho z oddě-
 lení, resp. pododdělení, třídí se mezi tyto katedry:

a/ Oddělení literárně-historické.

1. Ukrajinský jazyk.

2. studium jazyků

3. ukrajinská literaturg.

4. dějiny Ukrajiny

5. klasická filologie

6. historie starých a antických národů

7. historie západoevropských literatur

8. historie slovanských literatur

9. historie středověku a nových dob

10. historie slovanů.

b. Oddělení matematicko-přírodovědecké.

1. Matematika

2. theoretická mechanika

3. Astronomie

4. fyzika a meteorologie

5. Zoologie
6. Botanika
7. Mineralogie a krystalografie a geologie.
8. Chemie
9. Zeměpis.

c/ Oddělení hudebně-pedagogické.

1. Theorie hudby a komposice.
2. Historie hudby
3. Hudební etnografie
4. Hudební akustika a psychofysiologie
5. třídy:

- a/ klavírní
- b/ houslí
- c/ solového zpěvu
- d/ dirigentství.

Místo vyučování německému jazyku jest povinným pro třídy solového zpěvu ita ský jazyk. Kromě toho zavádí se pro všech na oddělení tyto nepovinné lektoráty:

1. francouzského jazyka
2. anglického jazyka

Poznámka: Profesorský sbor má právo číselo kateder zvětšiti aneb zrušiti již stavající, když to bude v zájmu ústavu.

15. Nauka v Ukrajinském Pedagogickém Ústavu zahrňuje čtyři leta/ kursy/ po dvou semestrech v každém, při čemž jeden kurs většinou všeobecný a theoretický a tři další přecházejí postupně ve zvláštní a vědecko-praktické. Vědecko-pedagogické disciplíny, rozřídění jejich na zvláštní kursy, pořadí půlročních, ročních zkoušek a kolokvií a také zkoušek diplomních určují zvláštní nauční rozvrhy, programy, řády schvávené sborem profesorským.

16. K praktickému provedení vyučování v Ukrajinském Pedagogickém ústavu mohou se zakládati při ústavu přípravné kursy pro dospělé osoby s programem středních škol-zkušebné školy pro prakticko-pedagogické vyučování/střední školy pro děti věku školou povinného a jiná pedagogické-pomočná zařízení.

zení, zejména knihovna, laboratoře, kabinety, semináře, komise ve zvláštních odděleních, pododděleních a různých odvětvích vědecko-pedagogických disciplin, vědecko-pedagogické spolky, nauční orgán a spolek k vydávání přehledů, učebnic a p. od. Všechná tato pedagogicko-podpůrná zařízení vznikají a stávají na základě zvláštních řádů, vypracovaných profesorským sborem ústavu.

IV. Dohled nad Ukrajinským Pedagogickým Ústavem a jeho správa.

17. Nejvyšší dohled nad Ukrajinským Pedagogickým Ústavem přísluší Ministerstvu Zahraničních Věcí a Ministerstvu Školství a Národní Osvěty Č.S.R., kteráž:

- a/ schvaluje roční a měsíční rozpočet
- b/ potvrzuje akademický personál ústavu
- c/ základní plán a program ústavu
- d/ určují stipendia pro studující
- e/ schválnějí stanovy přípravného kursu ústavního a střední školy, pedagogický personál pro tato zařízení.
- f/ potvrzují všechny finanční výdaje
- g/ mají právo kontrolovati celou finanční a akademickou stránku ústavu a všech jeho zařízení.

18. Orgány, jimž patří bezprostřední vědecko-pedagogická a administrativně-hospodářská správa Ukrajinského Pedagogického Ústavu, jsou:

- a/ Profesorský Sbor ústavu
- b/ Senát
- c/ Rektor a Prorektor
- d/ Sbor profesorů jednotlivých Oddělení
- e/ Děkanství Oddělení

A. Profesorský Sbor Ústavu.

19. Profesorský Sbor ústavu jest vedoucím orgánem všeho akademicko-pedagogického života Ukrajinského Pedagogického Ústavu.

20. Profesorský Sbor Ústavu skládá se z osob, řídících katedry a nesoucích odpovědnost za ně před odděleními a sborem pro-

profesorským.

Posudka: I. Katedry řídí profesori, mající základní plat v ústavu. V nepřítomnosti takového profesora může být řízení katedry přenecháno prozatímně profesoru jiné ukrajinské vysoké školy, aneb docentu ústavu, nelze-li nalézt vhodného kandidáta pro katedru ani mezi akademickým personálem ústavu, ani mezi profesory jiných ukrajinských vysokých škol, počítá se tehdy katedra neobsazenou a její řízení přenechává se prozatímně profesoru aneb docentu, majícímu katedru příbuzné disciplíny.

Posudka 2: Řídící třídy hudebně pedagogického oddělení rovnají se zastávajícími katedry.

21. Schůze sboru profesorského konají se pod předsednictvím rektora za přítomnosti nejméně polovice skutečných členů a k platné usnesení jest zapotřebí, vyjímaje záležitosti stanov se týkajících, absolutní většiny přítomných členů.

22. K působnosti sboru profesorského patří:

a/ vrchní kontrola nad všemi zařízeními ústavu / volba rektora prorektora a tajemníka sboru,

b/ potvrzování děkanů, proděkanů a tajemníků oddělení

c/ k návrhu oddělení volba profesorů, docentů a lektorů

d/ potvrzování asistentů, laborantů, správce vědeckých a pedagogických kabinetů a knihovny

e/ zproštěvání členy akademického sboru, jestli že tiž nevyhovují vědecko-pedagogickým a jiným požadavkům

f/ vyučovací plán, programy zvláštních disciplín, stanovy připravovaných kursů, střední školy a dětské zahrádky.

g/ předkládati k potvrzení vládě Č.S.R. akademický personál ústavu

h/ sestavití řád akademického života a přezkoušetí vědomosti studujících ústavu

i/ správa knihovny pokud se týče vědecko-pedagogické její stránky, laboratoře, kabinety

j/ potvrzení přijatých studujících

k/ vydávati vědecko-pedagogické orgány a určovati pro ně re-

daktory a také ustanoviti temata soutěsních prací a praktických zaměstnání studujících

l/ poříditi vědecké exkurse

m/ navázati styky s jinými vědeckými a pedagogickými ústavami, spolky

n/ vypracování a předkládání diplomů, ukončivších ústav vlády Č.S.R.

o/ rozřešiti jiné záležitosti povahy vědecko-organizační, jež dá na pořád denní rektor aneb v domově s prorektorem jiní členové profesorského sboru-počtem nejmeně 3.

B. Senát.

23. Senát skládá se z rektora ústavu, prorektora, děkanů, proděkanů a tajemníka sboru profesorského.

24. Působnost senátu:

a/ dispozice peněžními částkami, poukázovanými ústavu vládou Č.S.R. a používání jich dle schváleného rozpočtu, b/ sestavuje rozpočty a roční peněžní oznamení a předkládá je ke schválení vládě Č.S.R.

c/ sestavuje pravidla stálých platů akademického personálu ústavu, jeho sřísenů a předkládá je ke schválení vládě Č.S.R.

d/ organizace internátu, jídelen pro studující, profesory a jejich rodiny a jiných podpůrných zařízení.

e/ pečuje o materiální blahobyt Ukrajinského Pedagogického ústavu a vůbec vyřizuje záležitosti hospodářské povahy a záležitosti, dané na denní pořád rektorem aneb se souhlasem rektora jedním z členů senátu.

25. Tajemníkem senátu může býti osoba, zvolena se členů senátu, aneb povolána se strany; v tomto případě nepřislouží jí právo hlasování.

26. Senát schází se nejmeně jednou v měsíci a svoje usnesení zapisuje do protokolu.

C. Oddělení.

27. Profesoři, docenti, řídící jednotlivé katedry a všichni přednášející povinné naučné disciplíny, činí sbor oddělení.

28. Povinnosti sboru oddělení:

- a/ sestavit plán vyučování v oddělení
- b/ navrhnouti sboru k volbě profesory, docenty, lektory příslušného oddělení
- c/ přijímat asistenty, laboranty a aspiranty dotyčného oddělení
- d/ dohlížeti na normální běh života akademického v oddělení
- e/ organizace záležitosti přezkoušení vědomostí studujících.

29. Sbor oddělení volí ke konci roku akademického ze svých členů děkana, proděkana a tajemníka oddělení/děkanství, presidium oddělení/ a povinností těchto jest pečovat, aby usnesení sboru profesorského a sboru oddělení byla v oddělení přesně vykonávána a kromě toho dle potřeby svolávají schůzi sboru oddělení. Zvolené presidium Sboru Profesorského, §22.c./

D. Rektor.

30. Zástupcem a bezprostředním správcem Ukrajinského Pedagogického Ústavu jest rektor, volený koncem akademického roku sborem profesorským absolutní většinou hlasů z profesorů ústavu a potvrzený Ministerstvem Zahraničních Věcí a Ministerstvem Školství Č.S.R.

31. Povinnosti rektora Ústavu:

- a/ zastupuje ústav na venek
- b/ určuje a sprostuje technické zřízení ústavu
- c/ hledí

1. aby běh akademické stránky ústavu děl se normálně

2. aby všichni zaměstnanci ústavu vykonávali náležitě všechny povinnosti, jím uložené.

3. aby studující a zaměstnanci zachovali všechny normy a nařízení zvláště k tomu vydané

4. aby vědecko-podpůrná zařízení ústavu dodržovala přiměřený pořádek

5. aby peněžních prostředků ústavu bylo používáno normálně

6. aby jmění ústavu bylo neustále zachováno.

32. Rektor určuje zvláštní vyhláškou schůze sboru profesorského, sešata s přesně udaným pořádkem denním, předsedá schůzím těchto

orgánů a hledí, aby běh záležitostí jejich nevybočoval z normálních kolejí.

33. Rektor má právo revize všech zvláštních vědeckých a hospodářských zařízení ústavu.

34. Ze své správní a hospodářské činnosti jest rektor odpovědn Sboru Profesorskému a vládě Č.S.R. a jak jedné, tak i druhé předkládá písemné zprávy koncem každého školního roku.

E. Prorektor

35. K pomoci rektora v jeho práci a také k zastupování jeho pro případ nemoci, odjezdu, aneb vůbec dočasné nepřítomnosti volí Sbor Profesorský ze svých členů každého roku-jednoho z profesorů zástupcem rektora/prorektor/, zvoleného pak navrhuje rektor ústavu ku potvrzení vládě Č.S.R.

F. Jiné správní organizace a osoby.

36. Správní část Ukrajinského Pedagogického Ústavu činí:

Kancelář ústavu, tajemník sboru profesorského a senátu, exekutor, vedoucí zprávu hospodářství, ředitel kanceláře a jiní techničti spřízenci.

G. Studující.

37. Řádným studujícím Ukrajinského Pedagogického Ústavu mohou být osoby ukrajinské národnosti, ukončivší střední školu, a na základě zvláštního usnesení sboru profesorského osoby jiné národnosti.

38. Studující ústavu jsou povinni řídit se vzkazy řídicích orgánů ústavních v mezích, jež určují k tomu konci vypracování řády.

39. Studující, ukončivší studia v ústavě, jež podrobili se zkouškám tak kursovním, jak i konečným a kteří ukončili všechna laboratorní, seminární a jiná praktická cvičení, obdrží vysvědčení, že mají právo vyučovati ve střední škole dotýčným předmětům; kromě toho na základě zvláštního řádu mohou se promovati na doktory pedagogických věd.

H. Likvidace Ukrajinského Pedagogického Ústavu.

40. Likvidace Ukrajinského Pedagogického Ústavu má se být provedena na základě nařízení vlády Č.S.R.

Tajemník Senátu

Ředitel Ústavu, Prof.

J. Čelivský

Ředitel kanceláře

L. Bilecy

ПРИЛОГИ.

Прилога 1.

Статут

Українського Високого Педагогічного Інституту ім. Михайла Драгоманова у Празі (останній, введений в Інституті від 8 липня 1925 р.)*)

I. Загальні положення.

§ 1. Інститут має назву „Український Високий Педагогічний Інститут ім. Михайла Драгоманова у Празі“; місце його осідку на території ЧСР є місто Прага, та воно в разі потреби й за згодою Влади ЧСР може бути змінено.

§ 2. Український Високий Педагогічний Інститут є школа з високошкільною організацією й наукою; її мета підготувати вчителів для української середньої школи, а також організаторів шкільництва й народньої освіти.

§ 3. Український Високий Педагогічний Інститут знаходиться під доглядом Міністерства Закордонних Справ та Міністерства Шкільництва й Народньої Освіти ЧСР.

§ 4. Український Високий Педагогічний Інститут складається з трьох відділів: 1. відділ історично-літературний із підвідділами а) літератури й мистецтва та б) історії й суспільних наук; 2. відділ математичний з підвідділами а) математики й фізики та б) природничих наук; 3. відділ музично-педагогічний.

Примітка: Визначає нові відділи, поділює відділи на підвідділи, з'єднує відділи й підвідділи, касує їх — Професорська Рада Інституту. Але ж такі постанови Професорської Ради підлягають затвердженню Міністерства Шкільництва та Міністерства Закордонних Справ ЧСР.

§ 5. Викладова мова в Українському Високому Педагогічному Інституті — українська. Коли б виринула потреба якусь наукову дисципліну викладати іншою, неукраїнською мовою, то це може статися після вирішення Професорської Ради Інституту.

§ 6. Український Високий Педагогічний Інститут має печатку з написом двома мовами: українською та чеською: „Український Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова у Празі“.

II. Академічний персонал Українського Високого Педагогічного Інституту.

§ 7. Академічний персонал Українського Високого Педагогічного Інституту складається з професорів, доцентів, лекторів наукових і практично-помічних предметів, асистентів, лаборантів і аспірантів.

§ 8. На професорів Українського Високого Педагогічного Інституту можуть бути обрані 1) особи, що мають титул професора українських чи інших високих шкіл або відповідний науковий ступінь українських чи інших високих шкіл, а також відповідний науково-педагогічний стаж, або 2) такі, що викажуться оригінальними науковими працями й науковим педагогічним стажем.

§ 9. Доцентами Українського Високого Педагогічного Інституту можуть бути обрані особи, що 1) є доцентами українських чи інших високих шкіл, або 2) ті, що скінчили курс високої школи та мають наукові праці, а також педагогічний стаж.

§ 10. На лекторів наукових предметів можуть бути покликані особи, що скінчили відповідну високу школу й мають в свого фаху спеціальне підготування; лекторами практично-помічних предметів можуть бути особи, що мають спеціальне підготування для тих предметів.

§ 11. Асистентами, лаборантами й аспірантами можуть бути передусім найадійніші б. студенти, що скінчили Український Високий Педагогічний Інститут

*) Див. загально-істор. частину стор. 18.

⁴ MIRNYJ, I.: c. d., s. 121-125.

і визначились інтересом до науково-педагогічної праці. Коли ж би в деяких дисциплінах не нашлося кандидатів на асистентів, лаборантів та аспірантів серед закінчивших студентів Українського Високого Педагогічного Інституту, то можуть ними стати інші особи, що скінчили якусь високу школу й виказали у відповідному фаху здібності до науково-педагогічної праці.

Примітка: До тимчасового виконання обов'язків асистента й лаборанта можуть бути допущені й такі особи зпоміж студентів Українського Високого Педагогічного Інституту, що своїх студій ще не закінчили, але ж виявили здібності до науково-педагогічної праці найвищої кваліфікації.

III. Наукова частина.

§ 12. Дисципліни, викладані в Українськiм Високiм Педагогічнiм Інститутi, поділяються на 1) загально-обов'язкові для всіх студентів Інституту і 2) спеціальні, обов'язкові лише для студентів із поодиноких відділів, чи підвідділів.

§ 13. Загально-обов'язкові дисципліни для всіх студентів розподілені між такі катедри: 1. педагогіка; 2. педагогічна психологія з педологією; 3. філософія; 4. гігієна; 5. економіка; 6. соціологія і правознавство. Лектури: 7. українознавство (укр. мова, історія України, істор. укр. літер.); 8. чеська мова; 9. німецька мова. Всіма цими дисциплінами відає історично-літературний відділ.

§ 14. Спеціальні предмети, обов'язкові лише для студентів одного з відділів, чи підвідділів, розподіляються між такі катедри: а) на відділі історично-літературному: 1. українська мова; 2. мовознавство; 3. українська література; 4. історія України; 5. класична філологія; 6. історія стародавніх і античних народів; 7. історія західно-європ. літератур; 8. історія слав'янських літератур; 9. історія середньовіччя й нових часів; 10. історія Слав'ян; 11. історія мистецтва; — б) на відділі математично-природничому: 1. математика; 2. теоретична механіка; 3. астрономія; 4. фізика й метеорологія; 5. зоологія; 6. ботаніка; 7. мінералогія в кристалографію та геологія; 8. хемія; 9. фізична хемія; 10. географія; 11. біологія; — в) на відділі музично-педагогічному: 1. теорія музики й композиції; 2. історія музики; 3. музична етнографія; 4. музична акустика та психофізіологія; 5. класи: а) фортепіану, б) скрипки, в) сольового співу, г) диригентури. Замість лектури німецької мови для клас сольового співу та диригентури обов'язкова лектура італійської мови.

Крім того, для всіх відділів заводяться такі не обов'язкові лектури: 1) французька мова, 2) англійська мова, 3) російська мова, 4) польська мова, 5) білорусовнавство.

Примітка: Професорська Рада має право збільшувати число кафедр та лектур або й касувати ті, що вже існують, коли цього вимагатимуть інтереси Інституту.

§ 15. Наука в Українськiм Високiм Педагогічнiм Інститутi обіймає чотири роки (курси), по два семестри з кожному, при чому один курс переважно загальний і теоретичний, а три інші поступнево переходять у спеціальні й науково-практичні. Самі науково-педагогічні дисципліни, розподіл їх на окремі курси, порядок семестрових, курсових іспитів та кольоквій, а також дипломних іспитів визначають окремі наукові плани, програми та регуляміни, які виробляє Професорська Рада.

§ 16. Для практичного переведення навчання в Українськiм Високiм Педагогічнiм Інститутi при Інститутi можуть бути засновані підготовчі курси для дорослих із програмою середніх шкіл, досвідні школи для практично-педагогічного навчання (середня школа для дітей шкільного віку) та інші педагогічно-допомогові установи, як ось: бібліотека, лабораторії, кабінети, семінари, комісії в окремих відділах, підвідділах та різних галузях науково-педагогічних дисциплін, науково-педагогічні товариства, науковий орган та товариство для видавання викладів, підручників і т. і.; всі ці педагогічно-допомогові установи повстають та існують на основі окремих регулямінів, які виробляє Професорська Рада Інституту.

IV. Догляд за Українським Високим Педагогічним Інститутом та керма його.

§ 17. Найвищий догляд за Українським Високим Педагогічним Інститутом належить Міністерству Закордонних Справ і Міністерству Шкільництва та Народньої Освіти ЧСР, що а) затверджують річний і місячний бюджет, б) затверджують академічний персонал Інституту, в) основний план і програму Інституту, г) призначають стипендії для студентів, і) затверджують статут для підготовчого курсу Інституту і для середньої школи, педагогічний персонал для обох установ, д) затверджують усі фінансові видатки, е) мають право контролю над усією фінансовою та академічною частиною Інституту й усіх його установ.

§ 18. Органами, що їм безпосередньо підлягає науково-педагогічна й адміністративно-господарська справа Українського Високого Педагогічного Інституту, є: а) Професорська Рада Інституту, б) сенат, в) ректор та проректор, г) збори професорів поодиноких відділів та і) деканати відділів.

А. Професорська Рада Інституту.

§ 19. Професорська Рада Інституту є керівничий орган усього академічно-педагогічного життя Українського Високого Педагогічного Інституту.

§ 20. Професорська Рада Інституту складається з осіб, що кермують катедрами й за них відповідають перед відділами та Професорською Радою.

Примітка: 1. Катедрами кермують професори, що мають штатну платню в Інституті. За відсутністю такого професора кермування катедрою може бути тимчасово доручене професорові іншої української високої школи або доцентів Інституту. Коли ж відповідного кандидата на катедру не знайдеться ні серед академічного персоналу Інституту, ні поміж професорами інших укр. високих шкіл, то катедра вважається незаміщеною, й кермування нею доручається тимчасово професорові чи доцентові, що має катедру спорідненої науки.

Примітка: 2. Керманічі клас на музично-педагогічному відділі прирівнюються до керманічів катедр.

§ 21. Засідання Професорської Ради відбуваються під головуванням ректора, коли на Раді буде не менше, ніж половина дійсних членів, а справи, крім справ статутного характеру, вирішуються абсолютною більшістю голосів присутніх членів. За відсутності ректора головує на Раді проректор.

§ 22. До компетенції Професорської Ради належить: а) зверхня контрола над усіма установами Інституту, б) вибирати ректора, проректора та секретаря Ради, в) затверджувати деканів, продеканів та секретарів відділів, г) із ініціативи відділів вибирати професорів, доцентів та лекторів, і) затверджувати асистентів, лаборантів, завідуючих науковими та педагогічними кабінетами та бібліотекою, д) звільнювати осіб акедемічного складу, коли вони не задовольняють науково-педагогічних та інших вимог, е) затверджувати науковий план, програми з окремих дисциплін, статуту: підготовчих курсів, середньої школи, дитячого садка, є) подавати на затвердження влади ЧСР академічний персонал Інституту, ж) виробляти регулярні академічного життя та перевіряти знання студентів Інституту, а) кермувати бібліотекою в її науково-педагогічній частині, лабораторіями, кабінетами, в) затверджувати прийнятих студентів, і) видавати науково-педагогічні органи і призначувати для них редакторів, а також визначувати теми для конкурсних праць та практичних занять для студентів; і) організувати наукові екскурсії, й) нав'язувати зносини з іншими науковими та педагогічними установами, товариствами, к) розв'язувати інші справи науково-організаційного характеру, що їх поставить на денний порядок ректор сам або в порозумінні з ректором інші члени Професорської Ради — числом не менше, ніж в'ять.

Б. Сенат.

§ 23. Сенат складається з ректора Інституту, проректора, деканів, продеканів і секретаря Професорської Ради.

§ 24. До компетенції Сенату належить: а) розпоряджатися усіма грошовими сумами, що входять до Інституту від влади ЧСР, і витрачувати їх згідно з затвердженим кошторисом, б) виробляти кошториси й річні грошові звідом-

лення й подавати їх на затвердження влади ЧСР, в) виробляти норми постійної платні для академічного персоналу Інституту та його службовців і подавати їх на затвердження влади ЧСР, г) організувати інтернати, їдальні для студентів, професорів та їх родин та інші допомогіві установи, ґ) дбати про матеріальний добробут Українського Високого Педагогічного Інституту і взагалі полагоджувати справи господарського характеру та вирішувати справи, що їх поставити на порядок денний ректор або за згодою ректора один із членів Сенату.

§ 25. Секретарем Сенату може бути особа, обрана з-поміж членів Сенату або запрошена з боку; в останньому випадку правом рішачого голосу вона не користується.

§ 26. Сенат збирається не менше одного разу на місяць і свої рішення записує у протокол.

В. Відділи.

§ 27. Професори, доценти, що кермують окремими катедрами, і всі інші, що викладають обов'язкові наукові дисципліни, становлять Збори Відділу.

§ 28. До обов'язків Зборів Відділу належить: а) виробляти плани навчання відділу, б) пропонувати Раді на вибір професорів, доцентів та лекторів відповідного відділу, в) приймати асистентів, лаборантів і аспірантів відповідного відділу, г) стежити за нормальним ходом академічного життя на відділі, ґ) організувати справу провірювання знань у студентів.

§ 29. Збори Відділу обирають перед кінцем академічного року на один рік із свого складу декана, продекана й секретаря відділу (деканат, президія відділу), а вони мають дбати про те, щоб постанови Професорської Ради та Зборів Відділу були на відділі точно додержувані, а крім того вони в міру потреби скликають засідання Зборів Відділу. Вибрана президія подається на затвердження Професорської Ради (§ 22, в).

Г. Ректор.

§ 30. Представником і безпосереднім керівником Українського Високого Педагогічного Інституту є ректор, що його з кінцем академічного року вибирає Професорська Рада абсолютною більшістю голосів з-поміж професорів Інституту й затверджує Міністерство Закордонних Справ та Міністерство Освіти ЧСР.

§ 31. На обов'язку ректора Інституту лежить: 1) репрезентувати Інститут назовні, 2) призначати і звільняти технічних службовців Інституту; 3) стежити: а) за нормальним ходом академічної частини Інституту, б) за належним виконанням усіма службовцями Інституту всіх обов'язків, на них покладених, в) за тим, щоб студенти та службовці дотримувались усіх норм і постанов, спеціально для цього установлених, г) щоб науково-допомогіві установи Інституту заховували відповідний порядок, ґ) щоб грошові засоби Інституту витрачувалися нормально, д) щоб майно Інституту заховувалося у цілості.

§ 32. Ректор окремою оповісткою з точно означеним порядком денним призначає засідання Професорської Ради, Сенату, головує на засіданнях цих установ і стежить за нормальним ходом їх справ.

§ 33. Ректор має право переводити огляд усіх окремих наукових і господарських частин Інституту.

§ 34. Ректор за всю свою адміністративно-господарську працю відповідає перед Професорською Радою й перед владою ЧСР і одній та другій подає звіт доповідання з кінцем кожного шкільного року на письмі.

І. Проректор.

§ 35. Для допомоги ректорові в його праці, а також для заступства його на випадок хвороби, від'їзду або взагалі тимчасової відсутності ректора Рада Професорів обирає щороку із свого складу одного з професорів на заступника ректора (проректора), після чого ректор Інституту подає вибраного на затвердження влади ЧСР.

Д. Інші адміністративні органи та особи.

§ 36. Адміністративну частину Українського Високого Педагогічного Інституту становлять: Канцелярія Інституту, секретар Ради Професорів і Сенату, екаектор (він завідує господарством), директор канцелярії й інші технічні службовці.

В. Студенти.

§ 37. Дійсними студентами Українського Високого Педагогічного Інституту можуть бути особи української національності, що мають закінчену середню освіту, а також, із окремої постанови Ради Професорів, особи інших національностей.

§ 38. Студенти Інституту обов'язані підлягати всім приписам керівничих органів Інституту в межах, що їх подають вироблені для цього регуляміни.

§ 39. Студенти, що покінчили студії в Інституті, поскладали іспити й курсові, й остаточні і позакінчували всі лабораторні, семінарійні та інші практичні вправи, дістають засвідчення на те, що вони мають право вчити в середній школі відповідних предметів; крім того, на підставі окремого регуляміну, вони можуть промуватися на докторів педагогічних наук.

VI. Ліквідація Укр. Високого Педагогічного Інституту.

§ 40. Ліквідація Українського Високого Педагогічного Інституту може статися на підставі приписів влади ЧСР.

Прилога 2.

Додаток до статуту Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова в Празі (прийнятий постановою Проф. Ради з дня 28/VI. 1930 р.).

I. Завданням академічного складу Педагогічного Інституту є: 1) самостійна науково-дослідча праця в галузях наук, що входять в обсяг кафедр Інституту; 2) підготовлювання наукового матеріалу (збирання матеріалу, справи термінологічні, бібліографічні й т. д.); 3) переклади на українську мову наукових праць і класиків усесвітнього письменства (зокрема чеського); 4) наукові реферати (нові наукові твори, критика, рецензії й т. д.); 5) складання підручників для шкіл усіх типів, а передусім для високих і середніх шкіл; 6) популяризація наукового знання (організацією окремих курсів на зразок народних університетів, рефератами, виставами, виданнями); 7) розбір методично-педагогічних питань; 8) відготовлювання наукових робітників (організація й ведення семінарів).

II. У зв'язку з цим на обов'язку самого Педаг. Інституту лежить: а) на-в'язувати зв'язки з науковими установами чеськими й інших націй; б) працювати в напрямі взаємного пізнання минулого й сучасного українського й чеського народів та студіювати їх культурні й економічні взаємини; в) брати участь у наукових конгресах і конференціях; г) дбати про засоби для публікації праць персоналу Інституту.

III. Науково-дослідчу працю в Педаг. Інституті організують, за окремим регуляміном, відділи Інституту й про результати цієї праці подають деканатам відповідних відділів до відома.

IV. Контроля науково-дослідчої праці кожного з членів академічного складу належить Зборам Відділу, які й інформують про неї адміністрацію Інституту через свій деканат.

V. Техніку праці, її розподіл, кількість обов'язкової для кожного члена праці визначає Педагогічний Інститут окремим регуляміном.

Výtah z projektu stanov Vědecko-badatelského Institutu,
„Ukrajinský pedagogický ústav M. Dranomanova v Praze.“

§ 2. Úkolem Institutu jest: 1/ vědecko-badatelská práce v odvětvích vědy, spadajících do obsahu kateder ústavu, 2/ publikace výsledků vědecké práce ústavu a článků jednotlivých členů Institutu, 3/ příprava vědeckých pracovníků, 4/ popularisace vědeckých prací, 5/ navazování styků s vědeckými ústavami jiných národů, 6/ zúčastňování se, prostřednictvím svých delegátů vědeckých kongresů a konferencí.

§ 5. Vědecko-badatelská práce Institutu uskutečňuje se: 1/ vypracováváním plánů vědecko-badatelské práce, 2/ udělováním jednotlivým ústavům a členům Institutu vědeckých doporučení, 3/ prováděním individuálních a kolektivních badatelských prací, 4/ štením a projednáváním celých prací, výtahů z nich a zpráv o pracích většího rozsáhu, jež nelze celé čísti, jakož i zpráv o činnosti jednotlivých ústavů Institutu, 5/ usneseními o publikování ~~článků~~ vhodných prací.

§ 6. Práce ústavů i členů Institutu uveřejňuje Institut ve svých „Vědeckých zprávkách“, vydává je jako zvláštní knihy a předává je k uveřejnování jiným vědeckým ústavům.

§ 7. Příprava vědeckých badatelů provádí se: 1/ organizováním seminářů vyššího typu, 2/ individuálním vedením prací mladých badatelů, 3/ udělováním mladším badatelům, spolupracovníkům ústavu vědeckých doporučení, 4/ zúčastňováním se mladších badatelů veškeré práce v Institutu.

§ 8. Popularisace vědeckých znalostí uskutečňuje se organizováním ústavem epizodických a systematických přednášek, jakož i vydavatelskou činností Institutu.

§ 12. Členové Institutu dělí se na definitivní a a za vědeckou klasifikací na: profesory, docenty, vědecké spolupracovnice, asistenty, laboranty a aspiranty.

Poznámka: Placená místa mohou býti obsazena pouze definitivními členy.

§ 15. Jednotliví členové Institutu jsou povinni: 1/ zúčastňovati se schůzí vědecko-badatelských kateder a spolky při Institutu, fakult a profesorského sboru, 2/ nejméně jednou za rok čísti v ustavech Institutu vědecká bádání, aneb zprávu o větší vědecké práci, 3/ předkládati jednou za rok vydavatelství Institutu nejméně jednu připravenou k tisku vědeckou práci, 4/ podávati jednou za rok příslušným instancím Institutu písemné zprávy o své vědecké činnosti, jakož i o činnosti těch ústavů a jednotlivých členů Institutu, jejichž vědecko-badatelskou práci řídí, 5/ vykonávati vědecká doporučení Institutu, 6/ reprezentovati Institutu v jiných vědeckých organizacích, na sjezdech a konferencích.

§ 20. Fakulty řídí veškerou vědecko-badatelskou činnost jednotlivých ústavů a členů Institutu a vyslýchají a potvrzují jejich zprávy.

§ 27. Pořad práce jednotlivých kateder reguluje se jednotlivými stanovami, přijatými odpovědnými fakultami a potvrzenými profesorským sborem.

§ 28. Vnitřní život kateder, vědeckých spolků a jednotlivých ústavů Institutu řídí se stanovami, jež budou jimi vypracovány a schváleny odpovědnými instancemi.

⁵ NA Praha, fond: UM 17, inv. č. 392, Výtah z projektu stanov Vědecko-badatelského institutu.

M E M O R I A L

PROFESORSKÉHO PERSONÁLU UKRAJINSKÉHO VYSOKÉHO
PEDAGOGICKÉHO ÚSTAVU M. DRAHOMANOVA V PRAZE,
KTERÝ ZA STAVENÍM SUBVENCE OCITÁ SE BEZ ZAMĚST-
NÁNÍ A BEZ VŠELIKÝCH ŽIVOTNÍCH PROSTŘEDKŮ.

Usnesením Ministerstva Školství pozbaven byl Ukrajinský vysoký pedagogický ústav v Praze veškeré podpory, následkem čehož ocitl se profesorský sbor ústavu bez všelikých existenčních prostředků.

Profesorský sbor ústavu na své schůzi ze dne 19. prosince 1932, doručil podepsaným, jako svým zástupcům, jednati u vládních činitelů ČSR ve věci odvrácení od členů pedagogického personálu blížící se katastrofy. Plníce toto doručení dovolujeme si předložití svěřenců nám záležitost v tomto memorialu.

Zastavení vyplácení služného zastalo Ukrajinský vysoký pedagogický ústav v desátém roce jeho trvání. Za tu dobu ústav plnil důstojně povinnosti, svěřené mu jeho zakladateli a protektory. Kromě vědecké a vydavatelské činnosti, svědčí o tom sta připravených středoškolských učitelů. Absolventi ústavu, jimž se podařilo vrátiti se do své vlasti, buď do Západní Ukrajiny pod Polskem, nebo na Velkou Ukrajinu v hranicích SSSR, našli tam plné uznání svých studií, jsouce učiteli a dokonce i řediteli středních škol.

Ukrajinský pedagogický ústav byl založen r. 1923 péčí zorganizované Ukrajinské emigrace za souhlasu a morální i hmotné podpory Ministerstva Zahraničních Věcí ČSR, jež vzalo na vědomí stanovy ústavu a hradilo jeho existenční potřeby. Od r. 1928 přešel náš ústav pod správu Ministerstva Školství, které mu vyplácelo udržovací prostředky a bralo na vědomí jednak

⁶ Archiv MZV Praha, II. sekce, III. řada, karton č. 260, č. j. 16244/33.

povolání nových členů lektorálního personálu, jednak akademické zvyšování dosavad účinkujících.

Ve svém základě UVPÚ byl bezesporně ústaven humanitním. Mimo to volba profesorského personálu konala se výhradně s hlediska kvalifikace, kontrolované Ministerstvem. Díky tomu, bylo možno získati pro ústav potřebný počet docentů, nejenom mezi emigranty, kteří se zdržovali v ČSR, ale i mezi těmi, kteří byli zaměstnáni mimo hranice republiky.

Při zakládání UVPÚ nebyla stanovena doba jeho trvání. Považovalo se, že UVPÚ bude trvati až do doby návratu emigrace do vlasti. Fakticky však hranice trvání ústavu, stejně jako jiných ukrajinských i neukrajinských škol, souvisela se vzrůstajícími finančními obtížemi Československé vlády, jež také počala prováděti postupnou likvidaci podpor různým emigrantským ústavům.

S počátku týkala se likvidace jen studentských podpor. Co se týče samotných ukrajinských škol, podřízených Ministerstvu Školství /Ukrajinský vysoký pedagogický ústav, Ukrajinská volná univerzita, Ukrajinské ref. reálné gymnasium/, Ministerstvo ponechalo dvě drahé školy, navrhuje založiti pro ně zvláštní katedra a jedině náš ústav měl býti úplně zlikvidován.

Jako Ukrajinci těšíme se z toho, že jiné Ukrajinské školy mohou dále existovati. Ale zároveň velice těžce neseme tu okolnost, že právě našeho ústavu dotkla se bezohledná likvidace udělované mu podpory, tím spíše, že ani co se týče kvalifikace jeho členů a jeho úkolů, nezustává v ničem pozadu za těmi ústavy, jež byly likvidace uchráněny.

Zamítnutí naší žádosti o udělení další podpory ústavu, jako škole, odůvodnilo Ministerstvo Školství finančními obtížemi Československé vlády. Přičina ta je tak přesvědčující, že veškeré úvahy ohledně větší neb menší hodnoty toho neb onoho emigrantského ústavu zůstávají stranou, a do popředí stává se otázka zachránění holého života jejich personálu. Tímto směrem i řídil všechny své další kroky náš ústav, jím pevně přesvědčen.

že Vysoká vláda ČSR nepřipustí, aby členové ústavu, strativši
za deset let služby možnost zajistiti si budoucnost v mladších
létách a za lepší hospodářské konjunktury, byli postaveni mimo
každou sociální péči.

Musíme zdůrazniti, že jednání UVPÚ v tomto směru našlo úplně
porozumění u úředních činitelů. Pan ministr školství, vycházeje
nám jako vždy vstříc, byl toho názoru, souhlasně snažimi žádost-
mi, že část našeho personálu mohla by byla najíti práci aspoň
výpomocných učitelských sil v národních školách na Východním
Slovensku, ale ani jeden ze sedmi přihlášených kandidátů nemohl
býti přijat.

S velkými obtížemi setkaly se i další naše kroky ohledně
získání nějaké minimální podpory pro pedagogický personál na-
šeho ústavu, ačkoliv členové jiných zlikvidovaných emigrantských
ústavů a škol, ruských i ukrajinských, dostávali a dosud dostá-
vají své existenční minimum. Ani Ministerstvo Zahraničních Vě-
cí, ani Ministerstvo školství neberou na sebe vyřešiti tuto
záležitost v náš prospěch, a tak se stalo, že personál jedině na-
ší školy ocitl se v katastrofálním stavu. V katastrofálním,
poněvadž jistý přírůstek katastrofy hrozí 28 osobám, z nichž jenom
4 jsou mladší 40 let, ačkoliv k tomuto věku se blíží; všichni
ostatní jsou starší 40 let, při čemž sedmi je přes 50, a čtyřem
přes 60 let; 19 z nich je ženatých a 7 má dvou- až tříčlennou
nezabezpečenou rodinu.

Prosíme, aby nám bylo uvěřeno, že nám, jakožto zástupcům lidí
seriosní práce je velice těžko hovořiti o této věci tonem sou-
falství. Ale naše situace jako lidí nezaměstnaných, jež je stížena
nemožností najíti si v dnešní době práci, a získati nějakou pod-
poru v pomocných akcích sociální péče, mluví sama za sebe. Je-
diným způsobem záchrany pro nás a pro naše rodiny před hlado-
vou smrtí a před vypovězením z neplacených bytů jest - p r o -
s i t i o p o m o c . Doufáme, že Vysoká vláda najde možnost
nám ji uděliti.

Dovolujeme si zároveň podotknouti, že výdaje potřebné na tento účel, byly by mnohem nižší nežli výdaje určené na udržování každého jiného podobného ukrajinského neb ruského ústavu, podřízeného Ministerstvu Školství, resp. Ministerstvu Zemědělství, a proto tím spíše věříme, že Vysoká vláda najde možnost zařaditi do rámce celkové podpůrné akce emigraci také podporu pro nás.

Naše prosba k vládě ČSR spočívá jediné v tom, aby byla uchráněna naše existence. Jedině hmotná podpora umožní nám najíti si aspoň nějaké zaměstnání a zajistiti si další existenci. Nehledě k pokročilému věku našich kolegů, všichni mají takové kvalifikace, jež jim dávají naději, najíti si práci, když ne v ČSR, tedy v zahraničí. Podotýkáme, že samo nařízení likvidace a snížení služného, bylo již pro členy našeho ústavu popudem, aby si pro sebe hledali odpovědného ekvivalentu a konstatujeme, že někteří z nich mají již jakési vedlejší příjmy. /Jeden byl povolán na universitu do Halle/. Samozřejmě, že tyto snahy za dnešních zhoršených poměrů se ještě zvětší, neboť je jasné, že lidé vysoké intelektuální práce nemohou se spokojiti takovým postavením, jaké jim může dáti podpora z veřejných fondů. Rovněž zcela srozumitelným je i to, že jakékoliv snahy v tomto směru jsou možné jediné při jistém hmotném zabezpečení.

Doufáme, že najdeme u Vysoké vlády porozumění pro naše postavení a věříme ve splnění své prosby o odvrácení katastrofy od nás i od našich rodin.

Praha, dne . 1933.

Za Profesorský Sbor
ústavu:

Prof. L. Bilčík
Dr. F. Jula
Doc. J. Ryznýk

S e z n a m

personálu Ukrajinského vysokého pedagogického ústavu M. Drahomanova
v Praze.

Č.b.	Příjmení a jméno	Stáří	Zaměstnání v ústavu	Rodina již udržuje
1.	Harmašiv Vsevolod, Dr.	65	profesor	/manželka/
2.	Slavinskyj Maksym	64	profesor	manželka,
3.	Kryckyj Pavlo, ing.	64	asistent	--
4.	Mirnyj Ivan,	60	asist. a ředit. kanceláře,	manželka,
5.	Kabačiv Ivan	58	docent	/vdovec/,
6.	Lorčenko Mykola	57	profesor	manželka, malé dítě,
7.	Steško Chvedir	55	docent	manželka,
8.	Simovyč Vasyl, Dr.	53	profesor	manželka,
9.	Kušnir Volodymyr, Dr.	51	docent	manželka, 2 starší dcery,
10.	Bileckyj Leonid	50	profesor	manželka, 2 děti,
11.	Tymčenko Mykola	50	profesor	manželka, 1 dítě,
12.	Ivanenko Evžen	50	profesor	manželka, 1 starší dcera,
13.	Petriv Vsevolod	49	lektor	manželka, 1 dítě,
14.	Omelčenko Hryhoriij	48	docent	manželka,
15.	Lindfors Ljubov	46	lektor	malé dítě, starší dcera,
16.	Sljusarenko Chvedir	46	docent	manželka,
17.	Hrycaj Hryňko, ing.	46	účetní-administr.	--
18.	Ryndyk Stefan, ing.	45	docent	manželka, 2 děti,
19.	Malyk Evžen, Dr.	42	lektor	--
20.	Gula Chvedir, Dr.	42	docent	--
21.	Dolnýčyj Myron, Dr.	42	docent	manželka,
22.	Ščurovská Platonida	39	docent	/provdaná/,
23.	Fedenko Panas, Dr.	39	docent	manželka, 1 dítě,
24.	Savickýj Petro, Dr.	39	docent	/manželka, 2 děti/
25.	Sičynskyj Volod, Dr.	38	docent	manželka, 2 děti,
26.	Narižnyj Simon, Dr.	34	lektor	manželka, 1 dítě,

/Rodina v závorkách/-/ nenaschází se na území Č.S.R./

Za prof. personál:

Prof. L. Bileckij
Doc. P. H. Kryckyj
Prof. Dr. Vasyl Simovyč

SUMMARY

The dissertation deals with an activity of the Ukrainian M. Drahomanov Pedagogical Institute. Its main aim is an analysis of a position of the institute in the Ukrainian emigration in Czechoslovakia, a clarification of circumstances and reasons of its founding and liquidation, what was its structure and which persons and organisations influenced its working.

The institute was founded by the Ukrainian Citizen's Committee, the central Ukrainian organization in Czechoslovakia, in Prague in July 1923. It worked as a Ukrainian educational institution. Its task was to form a rank of young pedagogical workers that could teach in primary, elementary and high schools or work in the administrative sphere as pedagogical or cultural personnel. From the point of view of Czechoslovak government in future this personnel was supposed to be working in the educational and pedagogical activities in the Carpathian Ruthenia eventually in Soviet Ukraine in the case the conditions reversed. In 1925 the institute became independent and the Ukrainian gymnasium was attached. It also seized control of the Ukrainian Children's Shelter and began to receive financial support from the Czechoslovak government. However its existence was threatened all the time by intentions of the Ministry of Education, which thought over its possible liquidation. These plans were realized in 1930, when the ministry decided on the termination of several Ukrainian institutions. Although most these educational facilities finally remained in existence, in the case of the institute negotiations were not successful. In 1933 an educational part of the institute was forced to close, but the rest was transformed to a scientific experimental institute. In this form it carried on the work to 1938.

The institute had faculties of literature-history, mathematics-natural science and music-pedagogy. They consisted of 50 departments. The rectors were Leonid Bilec'kyi (1923-1926), Vasyľ Simovych (1926-1930) and Vsevolod Harmashiv (1930-1933). During the period of its existence the insitute graduated 178 students, 85 with degrees in pedagogy and 31 with doctoral degrees. There were 92 educators, including such notables as Sofia Rusova, Dmytro Doroshenko or Ivan Horbachevs'kyi. Some of them also taught at other insitutions, especially at the Ukrainian Free University or at the Ukrainian gymnasium. Among the students we could find famous names such as Olena Teliha or Oleh Ol'zhych. The institute had its own publishing house, Siiach, which edited 44 publications in 5 506 exemplars. 11 other works were printed by Ukrainian Citizen's Publishing Fund.